



MILLİ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

# YİRMİNCİ YÜZYILDA ASKERÎ PLANLAMA VE OPERATİF SANAT-2 İkinci Dünya Harbi Muharebelerinin Analizi



MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

**YİRMİNCİ YÜZYILDA ASKERÎ  
PLANLAMA VE OPERATİF SANAT-2:  
İKİNCİ DÜNYA HARBİ MUHAREBELERİNİN ANALİZİ**

**Editör**

Özgür KÖRPE

**Yazarlar**

Özkan ÇELİK, Özgür KÖRPE, Murat DOĞUSOY, Ferhat CENGİZ,  
Ediz TOPRAK, İsmail ÖNER

**Grafik Tasarım**

De.Me. Emrah ERCAN

**Baskı ve Cilt**

Milli Savunma Üniversitesi

Merkez Basımevi ve Yayınevi

Sertifika Numarası : 52940

**İstanbul, 2023**

Yirminci yüzyılda askerî planlama ve operatif sanat-2: İkinci dünya harbi muharabelerinin analizi / ed. Özgür Körpe ; graf. tsm. Emrah Ercan. İstanbul : Milli Savunma Üniversitesi , 2023 .

233s. : tbl. , şkl. , hrt. ; 24sm. -- (Yayın No. ; 24 / 01.)

Kaynakça.

ISBN: 978-625-7791-58-8

1. Dünya Savaşı , 1939-1945- 2. World War, 1939-1945 3. Muharebe Analizi

D

743.Y57



*Bir emirde ilk önce göz önünde bulundurulacak özellik, o emrin uygulanabilir olmasıdır.*

*Bu konuda, gerçekten tahmin edilenin üstünde yanlış yapılır.*

*Bundan kaçınabilmek için bir emir verilirken o emrin, astın bulunduğu durum içinde nasıl uygulanabileceği kendi kendine sorulmalıdır.*

*İşte bu şekilde uygulanması mümkün olmayan noktalar net olarak ortaya çıkar.*

*Bir karar almak için nasıl ki düşmanın ne düşündüğünü tahmin etmek gerekli ise bir emir verilirken de emir veren, kendini astın yerine koymalıdır.*

***Mustafa Kemal Atatürk,  
Taktik Meselesinin Çözümü ve Emirlerin Yazılmasına İlişkin Öğütler***

## İÇİNDEKİLER

<b>ÖN SÖZ</b>	<b>1</b>
<b>ZAFER TRENİNİ KAÇIRMAK: OPERATİF BAŞARIDAN FAYDALANMA VE SMOLENSK MUHAREBELERİNDEN ÇIKARILAN DERSLER</b> <i>Özgür KÖRPE</i>	<b>4</b>
<b>BETON CEHENNEMİNDE KAYBOLMAK: STALİNGRAD MUHAREBESİNDEN ÇIKARILAN DERSLER</b> <i>Murat DOĞUSOY</i>	<b>38</b>
<b>HİTLER'İN DOĞUDAKİ SON KUMARI: KURSK MUHAREBESİNDEN ÇIKARILAN DERSLER</b> <i>Ferhat CENGİZ</i>	<b>87</b>
<b>PARAŞÜTÇÜLERİN PİRUS ZAFERİ: MERKÜR HAREKÂTINDAN ÇIKARILAN DERSLER</b> <i>Özkan ÇELİK</i>	<b>129</b>
<b>HİTLER'İN SON ŞANSI: BULGE MUHAREBESİNDEN ÇIKARILAN DERSLER</b> <i>İsmail ÖNER</i>	<b>164</b>
<b>KAPIDAN ÇIKTIKTAN SONRA: MARKET GARDEN HAREKÂTINDAN ÇIKARILAN DERSLER</b> <i>Ediz TOPRAK</i>	<b>195</b>

## KISALTMALAR

<b>A.g.d.</b>	:	Adı Geçen Dergi
<b>A.g.e.</b>	:	Adı Geçen Eser
<b>A.g.m.</b>	:	Adı Geçen Makale
<b>ABD</b>	:	Amerika Birleşik Devletleri
<b>Afr.</b>	:	Afrika
<b>AGKB</b>	:	Alman Genelkurmay Başkanlığı
<b>AKKH</b>	:	Alman Kara Kuvvetleri Karargâhı
<b>AKVES</b>	:	Askeri Karar Verme Süreci
<b>BGBK</b>	:	Birleşik Genelkurmay Başkanları Komitesi
<b>BYSK</b>	:	Britanya Yurtdışı Seferi Kuvvetleri
<b>Gen.</b>	:	General
<b>Hind.</b>	:	Hindistan
<b>Hv.İnd.</b>	:	Hava İndirme
<b>İng.</b>	:	İngiliz
<b>K.O.H.</b>	:	Konvansiyonel Olmayan Harp
<b>Kor.</b>	:	Kolordu
<b>Korg.</b>	:	Korgeneral
<b>KSN</b>	:	Kesin Sonuç Noktası
<b>LST</b>	:	Landing Ships Tank
<b>MDKK</b>	:	Müttefik Denizaşırı Kuvvetler Genel Karargâhı
<b>MKYKB</b>	:	Müttefik Kuvvetler Yüksek Kurmay Başkanlığı
<b>Orl.Gr.</b>	:	Ordular Grubu
<b>Or.</b>	:	Ordu
<b>Org.</b>	:	Orgeneral
<b>Pz. Gr.</b>	:	Panzer Grubu
<b>RAF</b>	:	Royal Air Force
<b>SOE</b>	:	Special Operation Executive
<b>SSCB</b>	:	Sovyetler Birliği (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği)
<b>Tüm.</b>	:	Tümen
<b>Tümg.</b>	:	Tümgeneral
<b>UA</b>	:	Uluslararası

## Ön Söz

Antik Çağ düşünürlerinin eserlerinden bu yana sürdürülen düşmanı anlama çabası muharebe analizlerine yönelik ihtiyacı her geçen gün daha da arttırmaktadır. İşte bu kitap, bahse konu ihtiyaca cevap verebilmek adına, yakın bir geçmişte MSÜ Kara Harp Enstitüsünce başlatılan muharebe analizlerini nitelik ve nicelik bakımından genişletmektedir. Bir önceki kitaptan farklı olarak, bu kitapta stratejik ve operatif seviye muharebe analizlerinin yanında, muharebe sahası istihbaratına da önem verdik; düşmanı ve araziye tanıma hususunda planlayıcıların ellerindeki araçları arttırmaya çalıştık.

Bu kapsamda *Özgür KÖRPE* Birinci Bölüm’de, Smolensk Muharebesi’nin analizini yapmaktadır. 22 Haziran 1941’de sıklet merkezi merkezde olmak üzere üç ordular grubunun kitle halindeki taarruzlarıyla başlayan Barbarossa Harekâtı, başlangıçta süratle gelişmiş ve Merkez Orl.Gr., Minsk’in ardından Smolensk önlerine gelmişti. Smolensk’in stratejik harekâtı yavaşlatıcı etkisinin yanında, İkinci Dünya Harbi bakımından en önemli niteliği, planlama safhasından itibaren stratejik sıklet merkezi hususunda kararsız kalınmış olmasıdır. Gerçekten de Guderian’ın Smolensk’ten sonra yolundan çevrilip, Kiev’i takviyeye gönderilmesi, bugün dahi harp tarihçileri arasındaki tartışmalardan birisidir. Bu nedenle Smolensk, askerî stratejinin maksat-hedef ilişkisinin anlaşılabilmesi bakımından incelenmesi gereken bir vakadır.

*Murat DOĞUSOY* İkinci Bölüm’de, İkinci Dünya Harbinin en büyük muharebelerinden biri ve Doğu Cephesi’nin dönüm noktası olan Stalingrad Muharebesini ele almaktadır. Günümüzün operatif seviye harekât planlayıcılarının, başta meskûn mahallerde muharebe olmak üzere, pek çok açıdan dersler çıkarabileceği Stalingrad muharebesi, stratejik seviyede yapılan hataların taktik çabalar ile düzeltilmesinin mümkün olmadığını, harekâtın maksadının ve hedeflerin belirlenmesinin kritik olduğunu, müşterek kuvvetlerin harekâtın başarısı için düşman üzerinde istenen etkinin yaratılmasında kilit rol oynadığını, operatif ve stratejik seviyede, lojistiğin de en az manevra kadar önemli olduğunu göstermesi bakımından kritiktir. Tüm bu özelliklerinin yanı sıra Stalingrad Muharebesi’nin asıl değeri, meskûn mahallerde muharebe konusunda günümüz muharebeleri için çok önemli dersler içermesindedir.

*Ferhat CENGİZ* Üçüncü Bölüm’de, Kursk Muharebesinin (Zitadel Harekâtı) analizini yapmaktadır. Kursk, İkinci Dünya Harbinin önemli muharebelerinden biri ve Doğu Cephesi’nde gerçekleştirilen Almanların son stratejik taarruzuydu. Bu muharebe sonucunda istenilen başarının elde edilememesi ile stratejik inisiyatif bir daha el değiştirmemek üzere Sovyetler Birliği’ne geçmişti. Harekâtın iki kez ertelenmesi yanında istihbarat ve aldatma açısından yaşanan zafiyetler baskın faktörünü ortadan kaldırmış, Sovyetler Birliği’nin derinlikte kademeli savunmayı, istihbarat ve istihbarata karşı koyma faaliyetlerini başarıyla uygulaması sonucunda savaş Almanlar için bir hayal kırıklığı olmuştur. Bu

bağlamda *CENGİZ* makalesinde; Almanya'nın İkinci Dünya Harbi'nde doğu cephesinde icra ettiği tarihin en büyük tank muharebesi olan Kursk Muharebesini askerî karar verme ve planlama metodolojisi bağlamında ele almakta ve güncel operatif planlama ve icra bakımından çıkarılan dersleri ortaya koymaktadır.

*Özkan ÇELİK* Dördüncü Bölüm'de, Almanya'nın İkinci Dünya Harbinde, Yunanistan'ın işgalinden hemen sonra Girit Adası'nı ele geçirmek amacıyla Balkanlarda icra ettiği dünyanın ilk büyük hava indirme harekâtı olan Merkür Harekâtı'nı incelemektedir. Merkür Harekâtı Alman General Kurt Student tarafından "feci bir zafer" olarak adlandırılmıştır. Hitler'in başlangıçta isteksiz olduğu harekâta, Almanlar Müttefiklerin Avrupa'daki son direniş noktası olan Girit'i ele geçirmeyi başarmışlarsa da 4.000'den fazla Alman paraşütçüsünün kaybedilmesi, Girit Seferi'nin yeni bir Pirus Zaferi olarak tarihteki yerini almasına neden oldu. Bu durum Hitler'in Hava İndirme Birliklerinin kullanılmasının artık baskın etkisi yaratmaktan uzak olduğu gibi erken bir yargıya varmasına ve bundan sonra hava indirme harekâtına başvurmamasına yol açtı.

*İsmail ÖNER* Beşinci Bölüm'de, Almanya'nın İkinci Dünya Harbinde Müttefiklere karşı batı cephesinde icra ettiği ve "Hitler'in son şansı" olarak bilinen Ardenler Taarruzu'nu (Bulge Muharebesi) analiz etmektedir. Bulge Muharebesi, Normandiya Harekâtı sonrasında, Avrupa cephesinde gerçekleşen en büyük ve en zorlu muharebedir. *ÖNER* bu makaleyle, Bulge Muharebesinden günümüz harekât planlamaları bakımından dersler çıkarmayı amaçlamaktadır.

Harp tarihinde doğal ve yapay engeller pek çok muharebenin odak noktasını oluşturmuştur. Bu yapılar taarruz eden taraf için engel oluştururken savunan taraf için ise bir dayanak noktası oluşturmuştur. Günümüz muharebelerini pek çok yönüyle etkilemiş olan İkinci Dünya Harbi, teknolojik imkânların el verdiği ölçüde harekât prensiplerinin en önemli unsuru olan manevraya kuvvet aktarımı yönüyle yeni bir bakış açısı getirmiştir. *Ediz TOPRAK* Altıncı Bölüm'de, İkinci Dünya Harbinde icra edilen tarihin en büyük ve en kapsamlı hava indirme harekâtı olan Market Garden Harekâtını askerî karar verme kapsamında ele alarak, operatif sanat bağlamında incelemekte ve sulu açıklık geçişlerinde hava hücum birliklerinin kullanılması bakımından çıkarılabilecek dersleri ortaya koymaktadır.

Yazarların MSÜ Kara Harp Enstitüsü Komuta ve Kurmay Eğitimi'nde hazırladıkları dönem projelerinden istifadeyle üretilen ve bizim de bir muharebe analizi bölümüyle katkıda bulunduğumuz bu kitap, Komuta ve Kurmay Eğitimi gören öğrenci subayların ikinci harp tarihi yayınıdır. Eser, az sayıdaki personelle ve fakat bunları telafi eden özverili ve cesaret veren bir bakış açısıyla ortaya çıktı. İkinci Dünya Harbi'nin operatif seviye analizlerini içeren bu kitabın gerek özgün bulguları gerek yöntem önerileri gerekse bibliyografyalarıyla, bu alanda çalışan araştırmacılara ve öğrencilere alana giriş bakımından fayda sağlayabileceğini ve ileride yapılabilecek benzer çalışmalara ışık

tutabileceğini düşünüyorum. Bu vesileyle, bölüm yazarları başta olmak üzere, yayımda emeği geçen personele Őukranlarımı sunarım.

İstanbul, Aralık 2023

Özgür KÖRPE

# Zafer Trenini Kaçırmak: Operatif Başarıdan Faydalanma ve Smolensk Muharebelerinden Çıkarılan Dersler

Missing the Train to Victory: Operational Exploitation and Lessons Identified from the Battles of  
Smolensk

**Özgür KÖRPE\***

*Savaş kitabının birinci sayfasında yazan birinci kural şudur: Moskova'ya yürüme!  
Birleşik Krallık Kara Mareşali Bernard L. Montgomery<sup>1</sup>*

## GİRİŞ

Tarihteki Rusya seferlerini analiz etmeye soyunan araştırmacıların İngiliz Mareşal Bernard Montgomery'nin yukarıdaki sözleriyle işe başlamaları uygun olacaktır. Montgomery'nin bu sözleri başlangıçta bu çalışmanın başlığıyla çelişiyor gibi görünse de bu vecizenin kullanılması bilinçli bir tercihtir. Zira Montgomery'nin Moskova'ya yürünmemesi konusundaki tavsiyesi, ilerleyen kısımlarda görüleceği üzere, Hitler'in, generallerinin aksi yöndeki tavsiyelerine rağmen Moskova yerine Kiev'i hedef seçmesini haklı çıkarmaz. Montgomery, Rusya'nın Batı-Doğu istikametinde karadan işgal edilmesinin tarihsel bir mesele olduğunu, Moskova metaforu üzerinden açıklar. Diğer bir deyişle Montgomery, Moskova'ya yürünmemesi gerektiğini ifade ederken, aslında Rusya'yı işgal etmemek gerektiğini söylemek ister. Kaldı ki ilerleyen kısımlarda detaylı olarak görüleceği üzere, Hitler Moskova'yı hedef almamış da değildir. Stratejik taarruz mihverlerinden birini de Moskova'ya yöneltmiş, hatta Sovyet ağırlık merkezi olarak Ukrayna ve Kafkasya'yı seçmesine rağmen, Moskova mihverine bu mihverden daha fazla zırhlı birlik tahsis etmiştir. Bu durum, daha ast kademelerdeki planlamalara olumsuz etki eden anlamsız bir ikilem oluşturmuştur.

Montgomery'nin vecizesine geri dönelim. Tıpkı Napolyon gibi Hitler de Rusya'yı batı-doğu istikametinde ve sadece kara kuvvetleriyle işgal etmeye kalkmış, böylelikle de kendisini coğrafi bir açmazda sokmuştur. Dolayısıyla Montgomery'ye de savaş üzerine bir özdeyiş söyleme hususunda malzeme vermiştir.

Tam da bu noktada, modern tarihte Rusya'yı işgale yeltenen ilk Avrupalı olan Napolyon'un, oğluna büyük komutanların seferlerini inceleyerek savaş sanatını öğrenmesi için verdiği tavsiye daha fazla

---

\* Doç.Dr., E.P.Komd.Kur.Alb., Milli Savunma Üniversitesi Misafir Öğretim Üyesi, ozgurkorpe@gmail.com.

<sup>1</sup> Bu söz, Montgomery'nin 30 Mayıs 1962 tarihinde Birleşik Krallık Lordlar Kamarası'nda yaptığı konuşmada yer almaktadır. Bahse konu vecizenin tamamı şu şekildedir: "Savaş kitabının birinci sayfasında yazan birinci kural şudur: Moskova'ya yürüme!... İkinci kural ise şudur; Çin'de savaşmaya kara ordularınla gitme!" Susan Ratcliffe, *Oxford Essential Quotations*, 4th Edition (Online Version), Oxford University Press, Oxford, UK, 2016, <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780191826719.001.0001/q-oro-ed4-00007590#:~:text=Rule%201%2C%20on%20page%201; Erişim Tarihi 02 Şubat 2022>.

anlam kazanıyor.<sup>2</sup> Örneğin Hitler, Napolyon'u detaylı bir şekilde incelediğini iddia etmesine rağmen, ondan 130 yıl sonra benzer bir stratejik hatayı tekrarlamıştır. Gerek tarihsel örnekler gerekse coğrafyanın değişmez niteliği, Rusya üzerine yapılan seferlerin ve bu coğrafyada gerçekleşen muharebelerin incelenme yöntemi bakımından da bugünün askerî planlamacılarının dikkatini önemli bir nokta olan coğrafyaya çekmektedir. Araziyi ve iklim koşullarını doğru değerlendirmenin önemini kavramayan komutanlar, bunun ağır sonuçlarıyla yüzleşmeye hazır olmalıdırlar.

Tarihsel gerçekleri çeşitli analiz yöntemleri ile incelemek, günümüz askerî planlamacılarına yirmibirinci yüzyılın karmaşık ve bulanık çatışma problemlerini daha etkili bir şekilde çözebilmek için araçlar sağlar. Daha önceki yayınlarda da dile getirildiği gibi muharebe analizi, salt tarihyogرافyadan farklı olarak, araçlar ve etkiler çerçevesinde, maksat-hedef arasındaki bağlantıyı anlamaya çalışır.<sup>3</sup> Zira askerî planlamacılar için harp tarihi vakalarının birbiri arasındaki mukayeseli üstünlükleri, planlama, sevk ve idare bakımından sağladıkları faydayla bağlantılıdır. Bundan dolayıdır ki ünlü askerî düşünürler muharebe analizi için yöntemler önermişlerdir. Bu yöntemlerin her birisi kendi içinde bir ders olma potansiyeline sahiptir. Daha önce detaylı bir değerlendirme yapıldığı için, burada muharebe analizi yöntemleri üzerinde durulmayacaktır. Bunun yerine bu çalışmada uygulanan yöntem hakkında kısa bir bilgi vermekle yetinilecektir.

Bu çalışma iki ana mihver üzerinde yürütüldü. Bunlar günümüzün askerî planlamasında yer alan ve ihmal edilmesi halinde ölümcül sonuçlara sebebiyet verecek olan usullerdir. Tahmin edilebileceği üzere, muharebe sahası istihbaratı ve operatif sanat kastedilmektedir. Bu çalışmada okuyucu önce muharebe sahası istihbaratının mekân ile ilgili olan bölümünü görecektir. Askerî planlama terminolojisinde buna “harekât bölgesi etüdü” veya daha teknik bir ifadeyle “müşterek harekât bölgesi istihbarat hazırlığının birinci ve ikinci safhaları” denir.<sup>4</sup> Anlatım kolaylığı sağlamak adına, biz “harekât bölgesi etüdü” kavramını tercih ettik. Çalışmanın ikinci ana parçası ise istihbaratın kuvvet ile ilgili kısmına ve bunlardan elde edilen bilgilere istinaden operatif sanata odaklanmaktadır. Bu kapsamda okuyucu tarafların maksat, niyet ve kuvvet yapılarıyla, planlarını görecektir. Stratejinin zaman boyutu da çalışmaya yeri geldikçe yansıtılmıştır. Okuyucu bunları, tasarım, planlama ve icra kısımlarında kesintisiz bir biçimde gözlemleyebilecektir.

İnceleme Alman Kara Kuvvetleri Komutanlığının (Oberkommando des Heeres-OKH) bakış açısıyla sınırlandırılmış, Sovyet kuvvetleri analiz kapsamı dışında tutulmuştur. Bununla birlikte, Alman

---

<sup>2</sup> “Oğlum sık sık tarih okumalı ve tarih üzerine kafa yormalıdır. Tek gerçek felsefe budur. Ayrıca Büyük Komutanların seferlerini okumalı ve anlamalıdır. Harp sanatını öğrenmenin tek yolu da budur.” “Extraits de recits de la captivite”, *Correspondance de Napoleon*, 32 vols. Paris: H. Plon, 1858-70; reprinted, New York: AMS Press, 1974., XXXII, p. 379. (Akt.) Jay Luvaas, *Napoleon on the Art of War*, The Free Press, New York, NY, USA, 1999, p. 41.

<sup>3</sup> Detaylı bilgi için Bknz. Özgür Körpe, “Muharebe Analizi İçin Bir Yöntem Önerisi”, (Edt.) Özgür KÖRPE, *Yirminci Yüzyılda Askerî Planlama ve Operatif Sanat-1: İkinci Dünya Harbi Muharebelerinin Analizi*, Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2021, 7-22.

<sup>4</sup> Joint Publication Nr. 2-01.3 (JP 2-01.3): Joint Intelligence Preparation of the Operational Environment, Joint Chief of Staff, Washington, DC, 21 May 2014, pp. I-1, I-2.



operatif sanatının daha kesin çizgilerle ortaya koyulabilmesi maksadıyla; Sovyet kuvvetlerinin Alman hamlelerine etkileri yeri geldikçe gösterilmiştir. Bu bağlamda, bu çalışmanın yöntemsel kurgusunda, önce tarihsel çerçeve çizilmiş, ardından tarihsel olayın gerçekleştiği mekân ile ilgili bir harekât bölgesi etüdü yapılarak, arazinin operatif etkilerinden bahsedilmiştir. Çizilen bu çerçevenin ardından, Smolensk muharebeleri operatif planlama ve icra sanatı bağlamında incelenmiştir. Son olarak, bu muharebeden günümüz muharebeleri bakımından çıkarılan dersler ortaya koyulmuştur. Yöntem bahsini kapatırken, harp tarihi vakalarından dersler çıkarmayı amaçlayan askerî planlamacılara tavsiyemizi bir kez daha vurgulamak istiyoruz. Tarihsel bir olay mekân, kuvvet ve zaman boyutlarını kapsayan muharebe analiz metoduyla incelenmelidir.

## TARİHSEL ARKA PLAN

Kara toprak... Kesin olmamakla birlikte Smolensk şehrinin adını bu kelimedenden aldığı kabul edilir.<sup>5</sup> Şehri ikiye bölen Dinyeper Nehrinin zemini katran gibi siyahtır. Diğer taraftan bu fiziksel nitelik Smolensk'in tarihine mecazi bir anlam da yüklemektedir. Zira Smolensk, tarih boyunca büyük güçlerin istila güzergâhları üzerinde kalmış ve pek çok kez büyük savaflara sahne olmuş; bundan dolayı da binlerce insan bu şehrin kara toprağına düşmüştür.

Kuruluşu onbirinci yüzyıla dayanan Smolensk, en başından itibaren kuzey ticaretinin en önemli duraklarından birisi olmuş, hatta onikinci yüzyılda bölgenin en güçlü prensliği haline gelmiştir.<sup>6</sup> Ancak Moğol İmparatoru Ögeday'ın (Büyük Han) Batı Seferi sırasında, 1240'ta, Batu Han'ın ordularınca fethedilmiş, iki asıra yaklaşan süre Altın Ordu Hanlığının vassalı olarak kalmıştır.<sup>7</sup> 1408'den itibaren Litvanya hâkimiyetine giren Smolensk onbeşinci ve onyedinci yüzyıllar arasında Rus-Litvanya/Polonya mücadelesine sahne olmuş, 1667'den itibaren şehirdeki Rus hakimiyeti kalıcı hale gelmiştir.<sup>8</sup>

Smolensk asıl şöhretini Yakın Çağ'da kazanmıştır. Şehir, Napolyon Bonapart'ın 1812'deki Rusya Seferi sırasında, çok kanlı bir kuşatmanın sonunda, Fransız orduları tarafından ele geçirilmiştir.<sup>9</sup> Lev Tolstoy'un ünlü *Savaş ve Barış* adlı romanının 4'üncü bölümü bu kanlı Smolensk Muharebesi'ne ayrılmıştır.<sup>10</sup> İkinci Dünya Harbi sırasında Barbarossa Seferi'nin ara hedeflerinden birisi olan

<sup>5</sup> Михаил В. Горбаневский, *Москва: кольца столетий*, Олимп, Москва, 2008, с. 23; Олег Николаевич Трубацев, "Ранние славянские этнонимы-свидетели миграции славян", *Вопросы языкознания*, Москва [Mikhail V. Garbanevski, *Moskova: Yüzyılların Halkaları*, Olympus, Moskova, 2008, s. 23; Oleg Nikolayevič Trubaçev, "Slavların Göçüne Tanık Olan Erken Slav Etnonimleri", *Linguistik Sorunları*, Moskova, 1974, No. 6, ss. 52-53].

<sup>6</sup> Britannica, "Smolensk Maddesi", <https://www.britannica.com/place/Smolensk-Russia>, Erişim Tarihi: 19.07.2022.

<sup>7</sup> Charles J. Halperin, *Russia and the Golden Horde: The Mongol Impact on Medieval Russian History*, Indiana University Press, Bloomington, IN, 1985, p. 79.

<sup>8</sup> A.g.e., p. 85.

<sup>9</sup> Musketeer, "Moscow, 1812 and 1941: A Comparison", *Journal of the Royal United Service Institution*, November 1952, (97), 523-528, p. 524.

<sup>10</sup> Lev Nikolayevič Tolstoy, *Savaş ve Barış*, Çev. Tansu Akgün, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2016, ss. 246-297.

Smolensk, Napolyon Bonapart'tan yaklaşık olarak 130 yıl sonra bir kez daha kanlı mücadelelere sahne olmuştur.

### **Tarihsel Derinlikte İki Smolensk Muharebesi: Napolyon ve Hitler**

Her askerî harekât veya muharebe kendi tarihsel niteliklerine sahip olsa da tarihteki hataların tekerrür etme eğilimi de göz ardı edilemez. 1941 Barbarossa Seferi ile Napolyon Bonapart'ın 1812'deki Moskova Seferi karşılaştırıldığında, garip bir şekilde birbirine çok yakın sebeplerle başarısızlığa uğradıkları görülür.

Her iki işgal ordusu da yılın aynı gününde ve yaklaşık olarak aynı hatta ilerlemeye başlamıştır. Napolyon Bonapart Moskova'ya Eylül ortasında çok zayıflamış olarak ulaşmış ve siyasi amacını elde etme umuduyla bu bölgede gereğinden uzun kalmıştır. 1941'de Hitler, zaman ve mekân sorununu Blitzkrieg ile çözmeyi ve Napolyon Bonapart'ın başarısız olduğu yerlerde başarılı olmayı ummuştur.<sup>11</sup> Ama generalleri o kadar iyimser değildir. Nitekim yaklaşık bir buçuk asır öncesine göre teknolojik açıdan daha ileride olmalarına rağmen, Almanların Moskova'ya ulaşmaları Fransızlardan çok daha uzun sürmüştür. Böylece Wehrmacht ile Napolyon'un Grande Armee'si arasındaki karakter, silah ve teçhizat farkına rağmen, savaşın temel ilkelerinin değişmezliği bir kez daha kanıtlanmıştır. Tablo-1'de her iki sefer karşılaştırılmaktadır. Benzerlikler ibret vericidir.

**Tablo-1. Tarihsel Tekerrürün Kıyaslanması<sup>12</sup>**

	<b>Napolyon Bonapart</b>	<b>Hitler</b>
<b>"D" Günü</b>	22 Haziran	22 Haziran
<b>Taarruz Çıkış Hattı</b>	Neman Nehri	Brest Litovsk–Tilsit
<b>Minsk ele geçirildi...</b>	8 Temmuz	10 Temmuz
<b>Smolensk'e ulaşıldı...</b>	16 Ağustos	16 Temmuz
<b>Smolensk temizlendi...</b>	18 Ağustos	7 Ağustos
<b>Moskova'ya devam edildi...</b>	25 Ağustos	2 Ekim
<b>Moskova dışına ulaşıldı...</b>	2-8 Eylül (Murmansk yakınındaki Borodino Muharebesi dâhil)	15 Ekim, Murmansk alındı. Üç hafta beklendi. İlerleme 5 Aralık'ta Moskova'nın 40 km batısındaki Klin'de durdu.
<b>Moskova'ya ulaşıldı...</b>	14 Eylül	-
<b>Geri çekilme başladı...</b>	19 Ekim	6 Aralık'taki Sovyet karşı taarruzu ile geri çekilme başladı.

<sup>11</sup> Musketeer, "Moscow, 1812 and 1941: A Comparison", p. 525.

<sup>12</sup> A.g.e., p. 528.

Bu kısa tarihçeyi vermemizin askerî planlama bakımından bir anlamı var. Zira tarihsel analiz bize Rusya'ya yönelik batı-doğu değil, doğu-batı istikametindeki stratejik hareketlerin başarılı ve kalıcı olduğunu göstermektedir. Nitekim doğudan gelen Moğol ve Türk devletleri Rusya'da iki buçuk asıra yakın bir hâkimiyet kurarlarken, batıdan gelen Fransızlar ve Almanlar Rus topraklarından büyük bir mağlubiyetle dönmek zorunda kalmışlardır. Dolayısıyla çalışmanın başında yer verdiğimiz Montgomery'nin sözü bu noktada daha anlamlı hale gelmektedir. Öyleyse Smolensk muharebelerinin gerçekleştiği araziye daha iyi anlayabilmek maksadıyla, detaylı bir harekât bölgesi etüdü yapmakta yarar vardır.

## **SMOLENSK HAREKÂT BÖLGESİ ETÜDÜ**

Bilindiği üzere harekât bölgesi etüdü, müşterek harekât bölgesi istihbarat hazırlığının ilk kademesini oluşturur. Bu ilk kademe de kendi içinde iki alt safhadan oluşur. Birinci safhada harekât bölgesi tanımlanır. İkinci safhada ise harekât bölgesinin düşman ve dost harekâtına olan etkileri ortaya koyulur. Böylece istihbarat personelinin düşmana ilişkin analizlerinin oturacağı fiziki temel oluşturulmuş olur. Biz de bu bölümde harekât bölgesi etüdünün bu yöntemine sadık kalacağız ve işe harekât bölgesinin tanımlanması ile başlayacağız.

### **Harekât Bölgesinin Tanımlanması**

İkinci Dünya Harbi sırasında gerçekleşen Smolensk Muharebesinin harekât bölgesi etüdünü, bugünkü Belarus ve Rusya Federasyonu'nun batısını kapsayan Varşova ile Moskova arasındaki Sovyetler Birliği toprakları üzerinde yapmakta yarar vardır. Çünkü Smolensk Muharebesi Barbarossa Seferi'nin operatif bir parçasıdır.<sup>13</sup> Bundan dolayı Varşova ile Moskova arasında kalan bölgeyi Von Bock'un Merkez Ordular Grubu'nun etki sahası olarak tanımlayabiliriz. Bu durumda Varşova-Kazan arasında kalan bölge de ilgi sahası olacaktır.

Sovyetler Birliği'nin Orta Avrupa ile Ural Dağları arasında kalan batı bölgesi, "Sovyet Ovası"<sup>14</sup> olarak adlandırılır. Bölge, ters duran bir huniye benzetilmektedir ve Kuzey Buz Denizinden Karadeniz'e kadar 3200 km genişliğinde; Elbe Nehri'nden Volga Nehri'ne kadar 2720 km derinliğindedir.<sup>15</sup>

Sovyet Ovası üç kısımda incelenebilir. En kuzeyde Baltık Denizi ve Leningrad ile Orsha Yaylası arasında kalan Kuzey Sovyet Ovası yer alır. Bunun güneyinde, Orsha Yaylası ile Pripyat Bataklıklarını içeren Orta Sovyet Ovası bulunur.<sup>16</sup> Nihayet en güneyde, bugün büyük bir kısmı

---

<sup>13</sup> Center of Military History, *DA Pamphlet No.20-290 Terrain Factors in the Russian Campaign*, Department of the Army, Washington, DC, USA, July 1951.

<sup>14</sup> Doğu Avrupa Ovası, Rus Ovası ve Sarmat Ovası olarak da adlandırılır. Bkz. Encyclopædia Britannica, "European Plain" <https://www.britannica.com/place/European-Plain>, Erişim Tarihi: 01.09.2022; Melvin H. Podwysoccki, Janet L. Earle (eds.), *Proceedings of the Second International Conference on Basement Tectonics*, Basement Tectonics Committee, Minnesota, 1979, p. 379.

<sup>15</sup> Encyclopædia Britannica, "European Plain".

<sup>16</sup> A.g.e.

Ukrayna sınırları içinde kalan Güney Sovyet Ovası vardır. Sovyet Ovası tek başına Avrupa kıtasının tamamıyla boy ölçüşebilecek büyüklüktedir. Üstelik SSCB'nin Urallar'ın doğusunda kalan toprakları, Sovyet Ovası'ndan daha da geniştir. SSCB'ye batıdan yönelecek olan herhangi bir taarruz, önce Sovyet Ovası'nı aşmalı ve bu bölgedeki askerî direnişin de üstesinden gelmelidir.<sup>17</sup>

Sovyet Ovası, Valday Yaylası, Podolya Ovası ve Pripyat Bataklığı'ndan oluşur. Karpat, Ural ve Kafkas dağları ise harekât bölgesinin coğrafi sınırlarını teşkil eder. Her üç dağ bloğu da çok sınırlı geçit verir. Bunların arasındaki en yüksek ve engebeli olan Kafkas Dağları'ndaki harekât ise tamamen geçitlere tâbidir.

Orta Sovyet Ovası Smolensk-Moskova yaylasını içerir.<sup>18</sup> Bu yayla güneybatıda Orsha Sırtı'ndan başlayarak kuzeydoğuda Yuriev-Polski bölgesine kadar uzanır. En yüksek noktası 314 m rakımlı Vyazma şehridir. Smolensk-Moskova yaylasının batı kesimine Smolensk Yaylası adı da verilir.<sup>19</sup>

Bölgenin yaklaşık üçte biri, yerleşimsiz büyük orman alanları olan “pushchas” ile kaplıdır. Bunların en büyüğü ve en yaşlısı, Polonya-Belarus sınırından doğuya doğru uzanan Bialowieza (Białowieża) Ormanı'dır. Ormanlar Brest ve Hrodna bölgelerinin %34'ünü, Homiel bölgesinin %45'ini, Minsk, Mahilioŭ ve Vitsebsk bölgelerinin ise %36-37,5'ini kaplar.<sup>20</sup> Ormanların kapladığı alan yüzdesinin en yüksek olduğu bölgeler, sırasıyla Belarus'un en kuzey ve güney kesimlerinde Rasony ve Lelchytsty (Lielčycy)'dir. Pushchas ormanları doğuda Volga nehrine doğru ilerledikçe yerlerini tayga ormanlarına bırakır. Volga nehrinden itibaren de tundralar görülmeye başlar.

Sovyet Ovası'ndaki nehirler genellikle kuzeyden güneye doğru akar. Bu nedenle de batı-doğu istikametindeki harekâtı zorlaştırırlar.<sup>21</sup> Bunlardan Pripyat Nehri batıdan doğuya doğru aktığı için, SSCB'nin iç kısımlarına koridor açıyor gibi görünse de kollarıyla birlikte öyle bir bataklık labirenti oluşturur ki, SSCB'nin iç kısmına doğru bir koridordan ziyade, bu istikamette bir engel teşkil eder. Doğuya doğru ilerledikçe bu engeller daha da çetin hale gelir. Dinyestr, Bug, Neman ve Dvina, başlıca engellik vasfı olan nehirler olmalarına rağmen, su yolları olarak kullanılmaya da uygundurlar. Dinyeper, Don ve Volga'nın su havzaları da son derece zor engeller oluşturmaktadır. Ayrıca, bu nehirlerin kolları, mükemmel bir savunma sistemi oluşturmak için ana nehirlerle birleşirler.

Örneğin Dinyeper Nehri'nin kuzey kolu olan Smolnya, Smolensk-Moskova Yaylası'nın içinden geçer. Dinyeper, Smolensk şehrini batı-doğu doğrultusundan katederek ikiye böler ve kuzey ve güney olarak ikiye ayırır.

Smolensk Yaylası, Baltık Denizi'ne yakınlığı nedeniyle (en yakın noktada 257 km), nispeten daha ılıman bir karasal iklime sahiptir. İlkbahar ve yaz aylarında yağmur, sonbahar ve kış aylarında ise kar

<sup>17</sup> Center of Military History, *DA Pamphlet No.20-290*, p. 5.

<sup>18</sup> A.g.e., pp. 5-8.

<sup>19</sup> A.g.e., p. 5.

<sup>20</sup> Pressbooks Sitesi, “3.1 Russia's Physical Geography and Climate”, <https://pressbooks.pub/worldgeo/chapter/russia/>, Erişim Tarihi: 24.08.2022.

<sup>21</sup> Center of Military History, *DA Pamphlet No.20-290*, pp. 4-5.

yağışı bölgeyi etkisi altına almaktadır. Kışlar 105 ile 145 gün arasında, yazlar ise 150 güne kadar sürer. Ortalama sıcaklık Ocak ayında  $-6^{\circ}\text{C}$  ve Temmuz ayında yüksek nemle birlikte  $+18^{\circ}\text{C}$ 'dir. Ortalama yıllık yağış 550 ila 700 milimetre arasında değişir. Yağışların %70'i Nisan ve Ekim ayları arasında yağar. Yaz aylarında şiddetli yağmurlar sık görülür. Bazen yaz aylarında bir günlük yağışlar, aylık ortalama yağış miktarını bile aşar.<sup>22</sup> Bölgede nemin %30'dan düşük olduğu günler nadirdir, yüksek nemli (%80'in üzerinde) gün sayısı 152'ye kadar ulaşabilir. Yüksek nem nedeniyle, Minsk ve Navahrudak çevresindeki alanlarda her yıl 65 ila 100 gün sisli geçer.

### **Harekât Bölgesinin Etkilerinin İncelenmesi**

Önceki kısımda genel hatlarıyla tanımlanan harekât bölgesi arazi ile iklim ve hava boyutlarıyla ele alındı. Bu bölümde ise arazinin etkileri; Gözetleme ve Ateş Sahaları, Örtü ve Gizleme, Kritik Arazi Arızaları, Engeller ve Yaklaşma İstikametleri çerçevesinde incelenmiştir.

#### ***Gözetleme ve Ateş Sahaları***

Kuzey ve Orta Sovyet Ovaları'ndaki bataklık ormanlar nedeniyle Kuzey ve Orta Sovyet Ovası'ndan doğuya doğru icra edilen harekât, savunan tarafından gözetlenebilirken, savunanın doğu-batı istikametinde yapacağı takviyeler batı taraftaki taarruz eden tarafından etkili bir şekilde gözetlenemez.<sup>23</sup>

#### ***Örtü ve Gizleme***

Yukarıda bahsedilen ormanlık araziler, etkili bir örtü ve gizleme de sağlarlar. Alman taarruzları açık araziden ormana doğru gerçekleştiğinden, ormanlık bölgelere el atana kadar Sovyet savunması tarafından gözlenebilmiştir.<sup>24</sup> Örtü ve gizleme imkânları, orta ve kuzey bölgedeki Alman hava taarruzlarının etkisini de sınırlamıştır. Kuzey ve orta bölgede hava indirme harekâtı icra edilebilecek bölgeler sınırlıdır. Daha doğrusu, yeterli atma sahaları bulunsa bile bunlar bir bütünlük içermediğinden, inen birliklerin birleşmeleri için ayrı bir gayret ve zamana ihtiyaç duyulacaktır. Ancak Almanlar Girit adasını hedef alarak icra ettikleri Merkür Harekâtı sonrasında, hava indirme kabiliyetlerini büyük ölçüde yitirmişlerdi.<sup>25</sup> Bu nedenle en elverişli durumdaki güney sektöründe bile hava indirme harekâtı icra edememişlerdir.

#### ***Kritik Arazi Arızaları***

Barbarossa seferinin stratejik ilerleme sınırı göz önüne alındığında, seferin Sovyet Ovası'nun kontrol altına alınmasını amaçladığı anlaşılmaktadır. Bu çerçevede, Orta Sovyet Ovası için operatif seviyede kritik arazi arızaları, kuzey-güney doğrultusunda şeritler çizerek, batıdan doğuya doğru şu şekilde sıralanabilir: Bialystok-Brest hattı, Minsk, Orsha sırtları, Orsha-Kopys-Mogilyov hattı, Rudnya-Krasnyi hattı, Smolensk Yaylası ve Smolensk-Moskova yaylası.

<sup>22</sup> Pressbooks Sitesi, "3.1 Russia's Physical Geography and Climate".

<sup>23</sup> Center of Military History, *DA Pamphlet No.20-290*, pp. 28-30.

<sup>24</sup> A. g. e., p. 29.

<sup>25</sup> George Forty, *Battle of Crete*, Ian Allan Publishing, Surrey KT, 2001, p. 164.

## ***Engeller***

Kuzey-güney doğrultusunda akan nehirler batı-doğu istikametindeki taarruzları kesmekle kalmaz, bu nehir sistemlerinin birer parçası olan bataklıklar da engellik vasfını arttırmırlar.<sup>26</sup> Buna, çoğu bataklıklarla birleşen Rus ormanlarını da eklemek gerekir. Tarihsel arka planda da belirttiğimiz üzere, Smolensk-Moskova Yaylası'nın siyah topraklı zemin yapısı zırhlı birlik harekâtını sınırlar ve yollara bağımlı kılar. Keza Kuzey Sovyet Ovası'nun, özellikle de Valdai Tepeleri'nin kuzey ve kuzeydoğusundaki bataklık ormanlık alan da büyük çaplı zırhlı birlik harekâtı için uygun değildir. Bu nedenle, bir taarruzun sonuç alıcı darbeleri, Orta ve Güney Sovyet Ovası'na yapılmalıdır.<sup>27</sup>

## ***Yaklaşma İstikametleri***

Orta Sovyet Ovası'nda, batı uzantısı Almanlar tarafından Orsha koridoru (Landbruecke von Orcha) olarak adlandırılan ve alçak buzullu bir moren olan Smolensk-Moskova Yaylası yer alır. Bu, güneyde Karadeniz ve Hazar Denizi ile kuzeyde Baltık ve Beyaz Denizler arasında kalan havzadır. Bu yaylada Dinyeper, Dvina, Lovat ve Volga'nın kaynakları yer alır. Smolensk-Moskova Yaylasına erişim, Avrupa Rusyası'nın batı kesiminde herhangi bir askerî harekât yürütmek için büyük önem taşımaktadır. Ancak Orsha Koridoru'na batıdan yaklaşma, Pripyat bataklıkları ile Velikiye Luki'yi geçerek Leningrad'a kadar uzanan geniş bir bataklık ve orman kuşağı tarafından korunmaktadır. Taarruz eden, bu kuşağı kırdıktan sonra bile kendisini, Sibiry'a'yı koruyan Sovyet dış sınırlarında bulacaktır ki aslında Sovyet derinliklerinde ilerlemek için henüz yolun yarısına bile gelmemiş olacaktır. Stratejik yaklaşma istikametleri, Berlin-Varşova-Minsk-Smolensk-Moskova (tarihî mihver, en uygun stratejik taarruz istikameti) ve Münih-Budapeşte-Bükreş-Odessa-Kiev-Smolensk-Moskova (veya Odessa-Stalingrad), Baltık sahili-Leningrad'tır.

## ***İklim ve Hava***

Özellikle bahar ve yaz aylarında yağmur ve nemin artması, zemini zırhlı birlik harekâtına daha da elverişsiz hale getirir.<sup>28</sup> Bu nedenle kullanışlı ilerleme koridorları daha da azalır. Diğer taraftan sisli gün miktarının fazla olması, keşif, gözetleme ve hava desteği imkânlarını kısıtlar.<sup>29</sup> Özellikle Haziran ve Temmuz aylarında yakın mesafeli tesadüf muharebeleri beklenmelidir.

Hitler ve kurmaylarının çamur mevsimi için hazırlıklı olmamaları (ve Alman bilim adamlarının da sonbaharda meydana gelen çamurun ciddiyetini yeterince anlayamamaları) göz önüne alındığında, OKH Hrk.Bşk.lığınca yayınlanan bir rapor dikkat çekmektedir. Raporun bir kısmı kara ulaştırması sorunuyla ilgilidir.<sup>30</sup> Raporun değeri, bilimsel içeriğinden değil, Almanya'nın SSCB harekâtına hazırlıksızlığını veya bununla bağlantılı olarak yaptığı bazı çalışmaların yanlışlığını göstermesinden

<sup>26</sup> Center of Military History, *DA Pamphlet No.20-290*, pp. 16-17.

<sup>27</sup> A.g.e., p. 19.

<sup>28</sup> Jehuda Neumann, and Hermann Flohn, "Great Historical Events That Were Significantly Affected by the Weather: Part 8, Germany's War on the Soviet Union, 1941-45, I. Long-range Weather Forecasts for 1941-42 and Climatological Studies", *Bulletin of the American Meteorological Society*, June 1987, (68/6), 620-630, p. 623.

<sup>29</sup> A.g.e., p. 628.

<sup>30</sup> A.g.e., p. 623.

kaynaklanmaktadır. Hitler'in ve yakınındakilerin meteorolojik (ve diğer) raporlara çok az ilgi gösterdikleri anlaşılmaktadır.

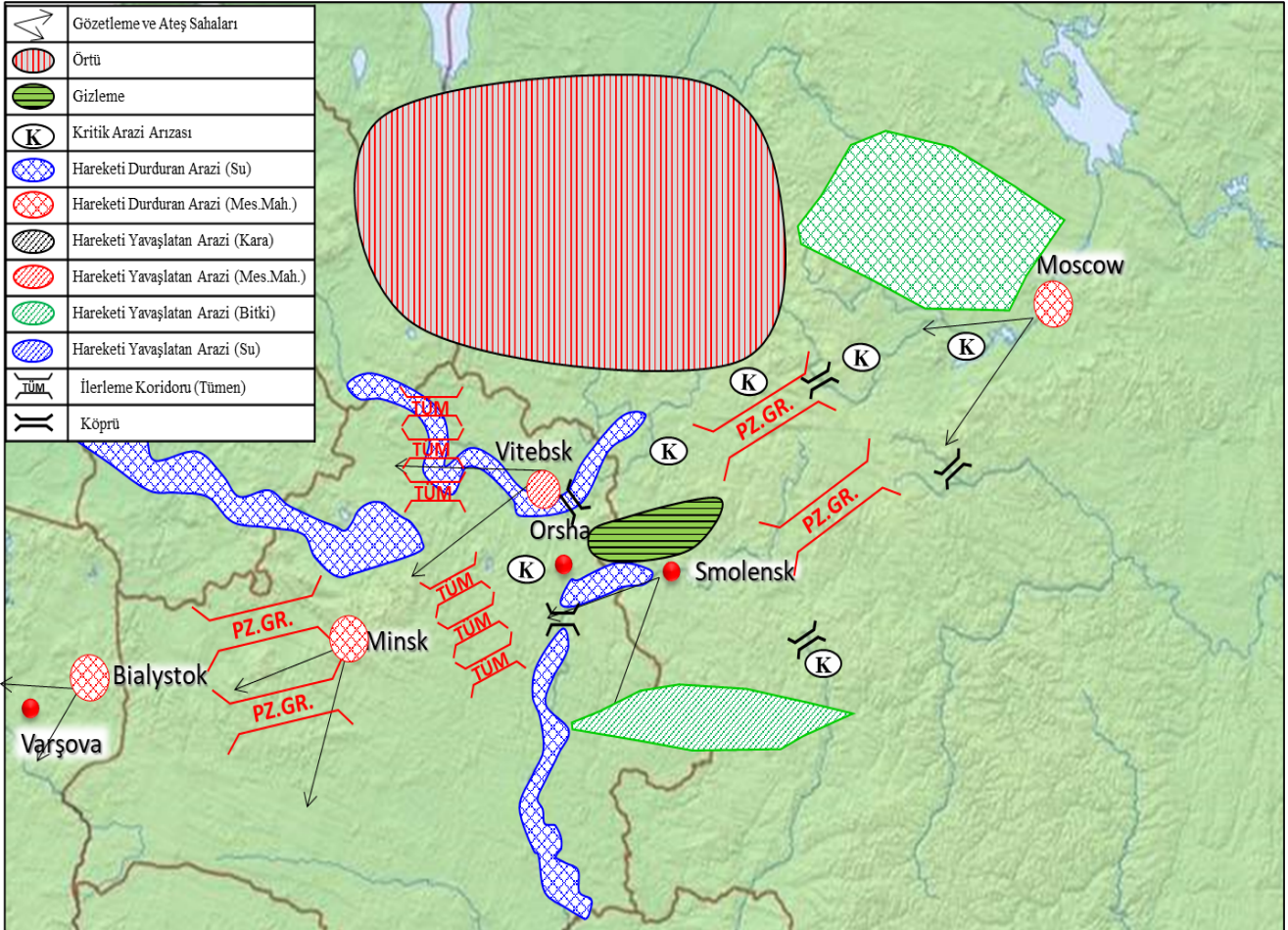
### Harekât Bölgesinin Askerî Harekâta Etkileri

Harekât bölgesi, Alman kuvvetlerinin daha çok açılıp yayılmasına ve Sovyetler Birliği'nin derinliklerine ilerledikçe daha çok kuvvete ihtiyaç duymasına neden olmuştur. Ukrayna ve Belarus tarafından paylaşılan Pripyat Bataklığı, taarruz eden kuvvetleri ikiye böler, savunmanın ise iç hatlar muharebesi yapmasına imkân verir.<sup>31</sup>

Bölgede bulunan yerleşim merkezleri, zırhlı ve mekanize birlik harekâtını zorlaştırır. Bu yerleşim yerleri; Moskova, Smolensk, Bialystok ve Minsk'tir. Moskova, hükümet merkezi olması, sanayi ve ulaşım ağlarına sahip olması açısından önemlidir.

Birlikler özel teçhizat ile donatıldığı ve iklim akışı sağlanabildiği ölçüde kış, en müsait harekât mevsimidir. Harekât bölgesi derinlikte savunma, stratejik geri çekilme ve karşı taarruz yaklaşımlarına elverişlidir. Modern tarih boyunca da bölgenin bu vasfından yararlanılmıştır.

Bu bilgiler ışığında, Şekil-1'deki gibi bir Birleştirilmiş Engel Tatbik Krokisi (BETAK) oluşturulabilir.



Şekil-1. Birleştirilmiş Engel Tatbik Krokisi

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

<sup>31</sup> Pressbooks Sitesi, "3.1 Russia's Physical Geography and Climate".

## STRATEJİK VE OPERATİF TASARIM

Bu aşamaya kadar ortaya koyulan tarihsel çerçeve ve Harekât Bölgesi Etüdü, tarafların meseleyi çerçevelediklerini ve bu çerçeveye dayanarak nasıl çözdüklerini tespit etme hususunda kuvvetli bir zemin teşkil etmektedir. Giriş bölümünde belirtildiği üzere bu çalışmada Alman tarafının meseleye yaklaşımı üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda aşağıda, Almanların meseleyi çerçevelemesi stratejik ve operatif tasarımla, meselenin çözümüne ilişkin geliştirdiği hâl tarzı ise operatif sanat incelemesiyle ortaya koyulmaktadır.

Barbarossa Harekâtı başlayana kadar İkinci Dünya Harbinde neler meydana geldiğini kısaca hatırlayalım. Almanya, Nazilerin adlandırmasıyla “Tannenberg” ya da “Himmler” operasyonu olarak bilinen bir dizi komployla, 01 Eylül 1939 günü, harp ilan etmeksizin, Polonya’yı işgale başladı. Alman harekâtının 17’nci gününde, Sovyetler Birliği de Polonya’yı doğudan işgale başladı. Polonya 39 gün gibi şok edici bir sürede işgal edilirken, dünya Almanların *Stosstruppen* (Şok Birlikleri) gerçeğiyle de ilk kez yüzleşmiş oluyordu. Polonya işgalinin ardından Fransa seferine ya da Almanların kodlamasıyla *Fall Gelb*’e kadar “düzmece savaş” adı verilen yaklaşık 10 aylık bir durgunluk dönemi yaşandı. 10’uncu ayın sonunda başlayan Fransa seferi de Blitzkrieg’in şöhretine uygun bir hızda gelişti. Wehrmacht, Fransız Ordusu’nu gafil avladı, İngiliz Sefer Kuvvetlerini de çok kısa bir sürede Dankörk (Dunkerque) bölgesinde sıkıştırdı. Dinamo Harekâtı kod adlı tahliye harekâtının yanında İngilizlere yardım eden faktör, Alman komuta kademesindeki görüş ayrılıkları ve tereddüdü.

Gerçekten de Hitler ile Wehrmacht generalleri arasında, Polonya seferinden beri bir gerilim vardı.<sup>32</sup> Baş döndürücü bir hızla gelişen ve Manstein, Guderian ve Rommel gibi yetenekli generallerin sağladığı Alman başarılarının, Hitler’in anlık fırsatlara göre şekillenen dağınık stratejisini örttüğü söylenebilir. Hitler’in dağınık stratejisinin bir diğer tezahürü de Britanya Hava Muharebeleri olmuştur. Aslında Britanya’nın işgalini hedefleyen “Deniz Aslanı” kod adlı amfibi harekâtın şekillendirme safhası olarak başlatılan stratejik hava harekâtı, üç ay sonra hiçbir kaydadeğer kazanım olmadan iptal edildi.

Hitler’in stratejisinin dağınıklığı sadece iç amillerden kaynaklanmıyor. Dış amiller de Hitler’in gücünü dağıtmasına neden olmuştur. Bunlardan birisi yakın dostu ve müttefiki Mussolini’dir. Fransa’nın işgalinden kazanç sağlamak isteyen İtalya, 1940 yazında Almanya’nın yanında harbe girdi. Ancak İtalya’nın önce Kuzey Afrika’daki, ardından da Balkanlar’daki başarısızlıkları, Almanya’nın bu iki cepheye de müdahale etmesine neden oldu. Hitler kuvvetlerini geniş bir coğrafyaya dağıtırken, Wehrmacht’ın stratejik bakımdan yönetilebilirliği de zorlaştı. Üstelik bu dağınıklığa bir de Girit adasının işgali eklendi. Bir Pirus zaferi olan Merkür Harekâtı Almanya’nın

---

<sup>32</sup> R.D. Hooker Jr., “The World Will Hold Its Breath: Reinterpreting Operation Barbarossa”, *Parameters*, Spring 1999, (29/1), 150-164, p. 152.



nitelikli paraşütçülerini ve dolayısıyla hava indirme imkân ve kabiliyetini Girit'te tüketti. Kısacası Hitler'in 1941 yılındaki hızlı başarıları, aslında onun asıl hedefi olan Sovyet Rusya'ya istediği miktarda ve nitelikte kuvvet ayırmasını engellemiş ve Barbarossa Seferini de iki ay erteletmiş oldu. Hitler Haziran 1940'ta *21 Numaralı Führer Direktifi'ni*, diğer adıyla *Barbarossa Direktifi'ni* yayımlamıştı.<sup>33</sup> Barbarossa Direktifi, Sovyet Rusya'nın Blitzkrieg ile ezilmesine dayanıyordu. Buna göre, Batı Rusya'daki Sovyet Ordusu, Rusya içlerine çekilmelerine imkân vermeden bulunduğu mevzilerde imha edilecekti. İmhadan sıyrılabilen Sovyet birlikleri takip edilecek ve Volga-Kazan-Arkangelsk genel hattına kadar Sovyet Rusyası ele geçirilecekti. Harekâtın kıştan önce sonuçlandırılması planlanmıştı.

Barbarossa Seferi hususunda Hitler ile Wehrmacht generalleri arasında hem esasa hem de yönetime ilişkin derin görüş ayrılıkları vardır. Evvela Wehrmacht generalleri Sovyetler Birliği'nin işgaline karşıydılar. Hitler ise bu konuda ısrarcıydı. Yöntem konusundaki anlaşmazlık ise hedef seçimiyle ilgiliydi. Generaller, illaki bir harekât olacaksa, öncelikle Moskova'nın süratle ele geçirilmesinden, bunun için de Sovyet Silahlı Kuvvetlerinin imhasından yanaydılar. Generallere göre, Moskova düştüğünde Hitler'in istediği son duruma ulaşmak da kolaylaşacaktı.<sup>34</sup>

Ancak Hitler zannedilenin aksine stratejik düşünceden yoksundu ve rasyonel karar alabilen bir lider de değildi. Her ne kadar Sovyet Silahlı Kuvvetlerinin imhası hususunda generallerle aynı görüşte olsa da o Moskova yerine komünizmin ideolojik merkezi Leningrad'ın, ekonomik getirilerinden dolayı Ukrayna tarım ve maden bölgesinin ve hidrokarbon rezervleri nedeniyle Kafkasya'nın hedef seçilmesini istiyordu. Hitler'in görüşü başlangıçta kulağa hoş gelse de amaç-araç dengesini göz ardı ettiği için çok tehlikeliydi. Zira Alman silahlı kuvvetlerinin elinde bu kadar geniş ve belirsiz hedefleri ele geçirebilecek kadar birlik yoktu. Üstelik Hitler'in planı, mümkün olan en kısa sürede en can alıcı yere darbeyi vurmaya esas alan Blitzkrieg'e aykırıydı. Neticede Hitler'in dediği yapıldı ama tarih Alman generallerini haklı çıkardı.

Hitler'in anafikri Kasım 1940'ta Kara Kuvvetleri Komutanı Feld Mareşal Walther von Brauchitsch ve Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı General Franz Halder tarafından plan haline getirildi. Ancak yukarıda belirtilen görüş ayrılıkları nedeniyle General Jodl ve Hitler tarafından planda önemli değişiklikler yapıldı. Şekil-2'de Barbarossa Seferi'nin stratejik tasarımı ve Şekil-3'te ise bu seferin operatif tasarımı görülmektedir. Vurgulanan yerler, tasarımla ilgili eksik noktaları ve gerilimleri göstermektedir.

---

<sup>33</sup> David M. Glantz, *Barbarossa: Hitler's Invasion of Russia 1941*, Tempus Publishing, Gloucestershire, UK, 2001, p. 14; Heinz Guderian, *Bir Askerin Anıları*, Çev. İhsan Gürkan, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2018, s. 615.

<sup>34</sup> Glantz, *Barbarossa: Hitler's Invasion of Russia 1941...*, p. 16.

## İstenen sistem

**Politik İstenen Son Durum**  
Batı Rusya'nın İşgali



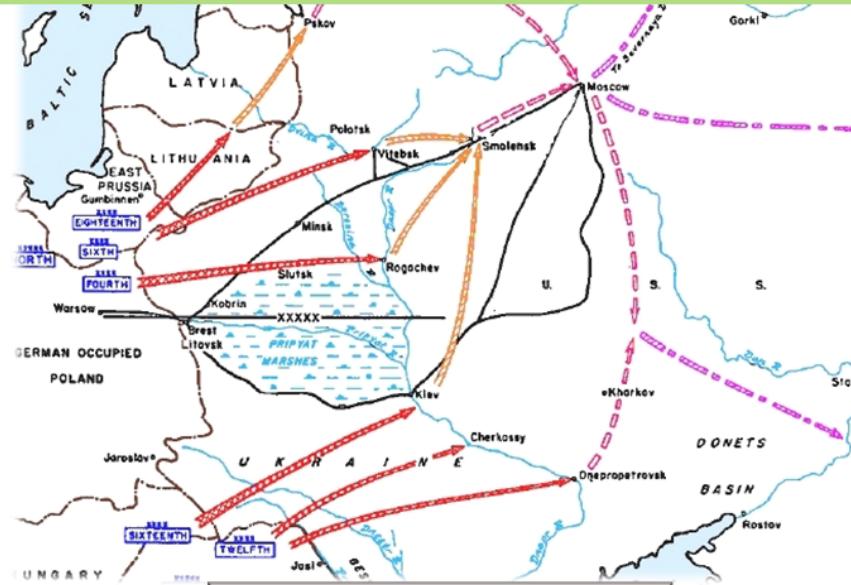
### Gerilimler

- Rusya'nın Stratejik Derinliği
- Altyapı Sorunları
- İkmal Sorunları
- İklim

**Stratejik Kültür**

## Hedefler

Geri çekilen düşman kuvvetlerinin takibi ile Rus Hava Kuvvetlerinin Alman anavatanına saldırma ihtimalini ortadan kaldıracak hatta ulaşılacaktır. Harekatın nihai hedefi, Asya Rusya'nın ağzını tıkmak ve Volga - Archangel uzantısında bulunan hatta ulaşmak olacaktır. Bu hatta ulaşıldığında Urallar'da kalan Rus Sanayi bölgesi, Hava Kuvvetleri tarafından yok edilebilir.



### Güç Unsurları

- Çok cepheli savaş
- Politik/Askerî Teşkilat
- İstihbarat
- **Vahşet ve Gözdağı**

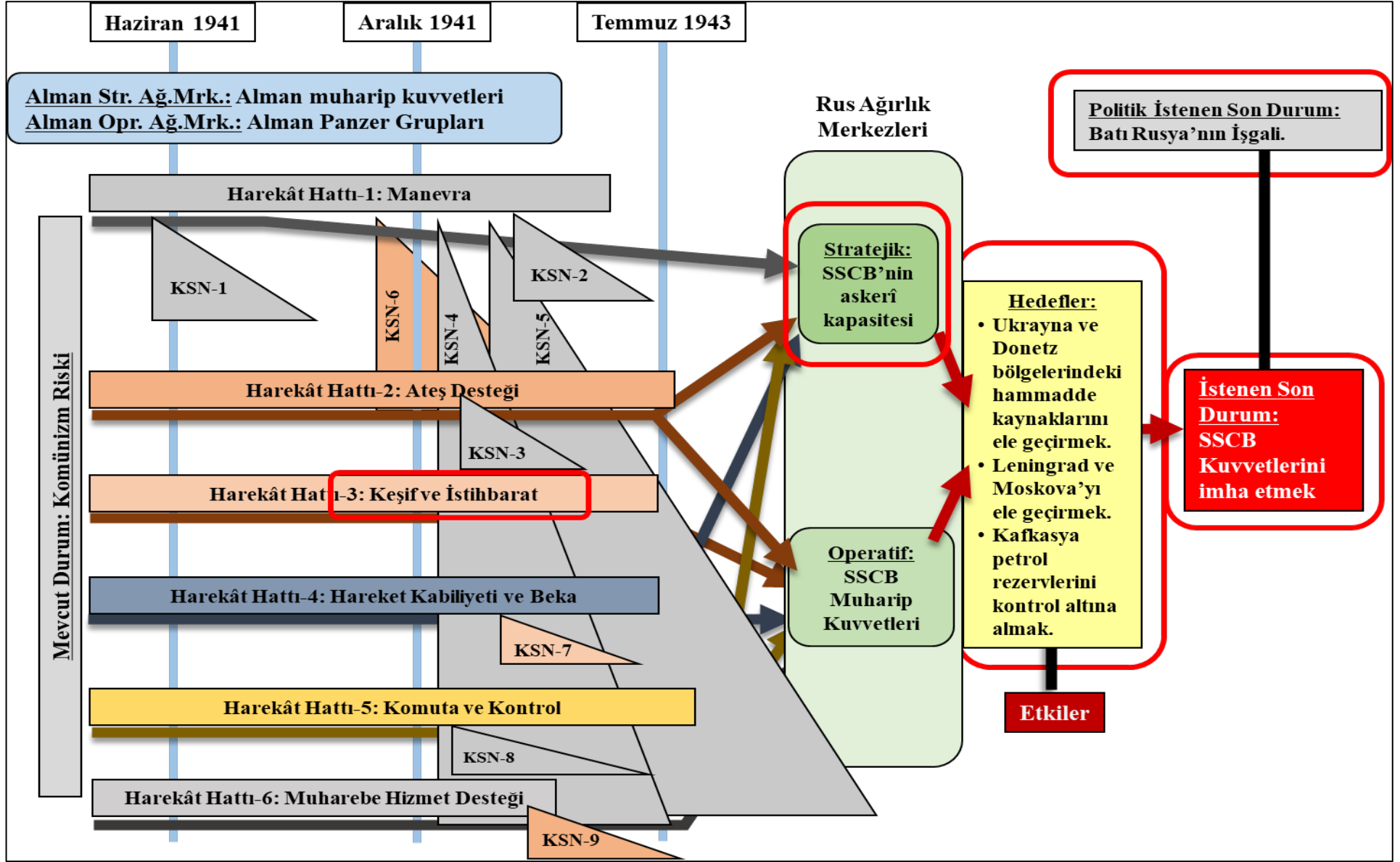
### Kuvvet Elemanları

- Stratejik kuvvetler
- Hava üstünlüğü
- Teknolojik üstünlük
- Komplö ve aldatma

**Gözlenen Sistem**

Şekil-2. Stratejik Tasarım

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.



**Şekil-3. Operatif Tasarım**  
 Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

## OPERATİF PLANLAMA SANATI

Geniş bir alanı kaplayan Pripyat Bataklıkları, daha başlangıçta harekâtı zorunlu olarak ikiye bölüyordu. Kuzeyde kalan bölge, doğuya doğru gidildikçe daha da genişlediğinden iki ordu grubu kuzeye, bir ordu grubu ise güneye tahsis edilmişti. Hitler'in niyeti, merkezden güçlü bir taarruzla hızla ilerlemek, Smolensk'e ulaştıktan sonra ikiye ayrılarak, kuzey ve güneye yönelmek ve büyük düşman kuvvetlerini Kuzey ve Güney Ordular Gruplarının yardımıyla imha etmektir.<sup>35</sup> Daha önce de belirtildiği gibi, Hitler Moskova'yı pek önemsemiyordu. O, Merkez Ordular Grubunun (Mrk.Orl.Gr.) Moskova'yı ele geçirilmesinde ısrar eden Brauchitsch'in önerisine ağır bir karşılık vererek; "Ancak örümceklenmiş beyinler bir düşman başkentinin büyüüne kapılabilir. Moskova kuru bir isimden başka bir şey değildir" diyordu.<sup>36</sup>

General Feldmareşal Wilhelm von Leeb komutasındaki 30 tümen ve 570 tanktan<sup>37</sup> oluşan Kuzey Orl.Gr.nun hedefi Leningrad şehriydi. Hitler bu şehrin alınmasının Rus halkının direnci üzerinde yıkıcı bir etki yaratacağını düşünmekteydi. Kuzey Orl.Gr., Mrk.Orl.Gr.nun kuzey yan emniyetini de sağlayacaktı.

Feldmareşal Fedor von Bock komutasındaki Mrk.Orl.Gr., Sovyet kuvvetlerinin geri çekilmeden imhasını sağlamak maksadıyla, Pripyat Bataklığı Kuzeyi-Minsk-Smolensk istikametinde taarruzla Smolensk'i ele geçirecekti. Von Bock'un emrinde 51 tümen ve 930 tank bulunmaktaydı.<sup>38</sup> Mrk.Orl.Gr., Smolensk'i ele geçirdikten sonra, Moskova istikametine ilerlemek için emir bekleyecekti.

Feldmareşal Gerd von Rundstedt komutasındaki Güney Orl.Gr.nun izleyeceği mihver, ekonomik hedeflerin ön plana çıkarıldığı bir sektör olarak nitelendirilebilir. Güney Orl.Gr., Pripyat Bataklığı güneyinden Ukrayna'yı işgal edecekti. İlerleme sınırı Dinyeper Nehri hattıydı. Güney Orl.Gr. bu hatta ulaşmasını müteakip Mrk.Orl.Gr.yla koordineli bir harekâta hazır olacaktı. Güney Orl.Gr.nun emrinde 57 tümen ve 750 tank bulunmaktaydı.<sup>39</sup> Mrk.Orl.Gr.yla kıyaslanınca Güney Orl.Gr.nun tümen sayısı daha fazla ama tank sayısı daha azdır. Bu da stratejik sıklet merkezi hususundaki kararsızlığın bir başka göstergesidir.

Diğer taraftan Sovyet Silahlı Kuvvetlerinin hazırlıkları da pek umut verici değildi. Stalin'in 1936'dan beri devam eden "Büyük Temizlik" adlı iç siyaseti şekillendirme hareketi nedeniyle Kızıl Ordu'da büyük bir komuta zafiyeti yaşanmaktaydı.<sup>40</sup> Silahlı Kuvvetlerin en değerli generalleri ve subayları,

---

<sup>35</sup> A.g.e., pp. 12-13.

<sup>36</sup> A.g.e., p. 14.

<sup>37</sup> A.g.e., p. 14.

<sup>38</sup> A.g.e., p. 14.

<sup>39</sup> A.g.e., p. 14.

<sup>40</sup> Horst Boog, et.al, *Germany and the Second World War, Vol.4: The Attack on the Soviet Union*, Clarendon Press, Potsdam, Germany, 1998, pp. 60-61.

bir diktatörün ihtiraslarına ve siyasi komplolara kurban edilmişti. Manevraya dayalı harbin ve bu bağlamda zırlı birliklerin önemini kavrayan ve Sovyet Derin Harekât Doktrini'nin fikir babası olan Tukhachevsky de bu kurbanlar arasındaydı. Stalin Tukhachevsky'yi idam etse de fikirlerinden vazgeçemedi. Polonya Savaşı ve Fin Savaşı ordudaki zafiyeti ortaya çıkarınca, Stalin Büyük Temizlik'ten sağ çıkan tasfiye edilmiş subayları yeniden orduya aldı. Ama sayı yine de yetersizdi. Tablo-2'de Wehrmacht ve Kızıl Ordu'nun teşkilat yapıları karşılaştırmalı olarak gösterilmektedir.

**Tablo-2. Wehrmacht ve Kızıl Ordu'nun Teşkilat Karşılaştırması<sup>41</sup>**

<b>WEHRMACHT (ALMANYA)</b>	
Başkomutan	HİTLER
Genelkurmay Başkanı	KEİTEL
Genelkurmay Harekât Başkanı	JODL
Kara Kuvvetleri Komutanı	BRAUCHİTSCH
K.K. Kurmay Başkanı	HALDER
Hava Kuvvetleri Komutanı	GÖRİNG
Hv.K. Kurmay Başkanı	JESCHONNEK
<b>Kuzey Ordular Grubu (Ritter Von LEEB):</b>	
18'inci Ordu (Von KUCHLER)	8 x Tümen
16'ncı Ordu (BUSH)	12 x Tümen
44'üncü Pz.Or. (HOEPPER)	9 x Tümen (3xMknz.P. 6xP.)
İhtiyat	1 x Tümen
TOPLAM	30 x Tümen, 570 x Tnk.
<b>Merkez Ordular Grubu (Von BOCK):</b>	
9'uncu Ordu (STRAUSS)	14 x Tümen (5xMknz.P., 9xP.)
3'üncü Ordu (GUDERIAN)	11 x Tümen (4xMknz.P., 7xP.)
4'üncü Ordu (HOTE)	16 x Tümen
İhtiyat	1 x Tümen
TOPLAM	51 x Tümen, 930 x Tnk.
<b>Güney Ordular Grubu (Von RUNDSTEDT):</b>	
6'ncı Ordu (REICHEANAU)	6 x Tümen
1'inci Pz.Or. (KLEIST)	14 x Tümen (5xMknz.P., 9xP.)
17'nci Ordu (STWELPNAGEL)	13 x Tümen
11'inci Ordu (SCHOBERT)	7 x Tümen

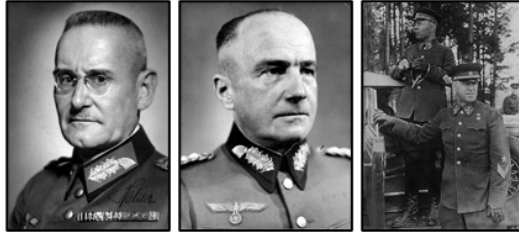
<sup>41</sup> Robert S. Wistrich, *Who's Who in Nazi Germany*, 3rd edition, Routledge, Oxon, UK, 2001, pp. 21, 81, 90, 95, 116, 130, 136.  
 Юрий Александрович И. В. Горьков, "Сталин и Ставка ВГК", *Военно-исторический журнал*, 1995, No. 3, ss. 20-25 [Yuri Aleksandroviç I. V. Gorkov, "Stalin ve Yüksek Komuta Karargâhı", *Askeri Tarih Dergisi*, 1995, No. 3, ss. 20-25], <http://history.milportal.ru/?s=%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%BD+%D0%B8+%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%BA%D0%B0+%D0%92%D0%93%D0%9A>, Erişim Tarihi: 30.07.2022;  
 Юрий Александрович И. В. Горьков, "К истории создания Госкомитета Обороны и Ставки Верховного Главнокомандования. По новым архивным материалам", *Новая и новейшая история*, 1999, No. 4, ss.17-34 [Yuri Aleksandroviç I. V. Gorkov, "Devlet Savunma Komitesi'nin ve Yüksek Komutanlık Karargâhının Kuruluş Tarihi Üzerine. Yeni arşiv malzemelerine göre, *Yeni ve Yakın Çağ Tarihi*, 1999, No. 4, ss.17-34], <https://www.modern-current-history.igh.ru/archive/1957-2000/archive/>, Erişim Tarihi: 30.07.2022;  
 Георгий Константинович Жуков, "Ставка Главного Командования Вооруженных Сил СССР", *Воспоминания и размышления*, Глава 11 [Georgi Konstantinoviç Jukov, "SSCB Silahlı Kuvvetleri Yüksek Komutanlığı Karargâhı", *Anılar ve Düşünceler*, Bölüm 11], Rusya Askerî Kütüphanesi Sitesi, <http://militera.lib.ru/memo/russian/zhukov1/11.html>, Erişim Tarihi: 30.07.2022.

Romanya Ordusu (ANTONESCU)	14 x Tümen
İhtiyat	3 x Tümen
TOPLAM	57 x Tümen, 750 x Tnk.
<b>Stratejik İhtiyat (General WEICHS):</b>	
Kuvveti	24 x Tümen (2xMknz.P., 22xP.)
<b>TOPLAM</b>	<b>162 x Tümen</b> <b>Per: 3.200.000,</b> <b>Araç: 600.000,</b> <b>Av Bomb. Uçağı: 1945.</b>

<b>KIZIL ORDU (SSCB)</b>	
Başkomutan	STALİN
Stavka (Sovyet Yüksek Komutası)	TİMOŞENKO JUKOV BUDENNİ VOROŞİLOV ŞAPOŞNİKOV MOLOTOF KUZNETSOV
<b>Kuzeybatı Ordular Grubu (VOROSHILOV GR.):</b>	
Estonya	
11'inci Ordu	14 Tümen
8'inci Ordu	14 Tümen (2 Mknz.P., 12 P.)
TOPLAM	28 Tümen
<b>TIMOSHENKO Ordular Grubu:</b>	
3,4 ve 10'uncu Ordular	34 Tümen (2 Mknz.P., 32 P.)
İhtiyat	14 Tümen
Toplam	48 Tümen
<b>BUDENNY Ordular Grubu:</b>	
5'inci Ordu	17 Tümen
6'ncı Ordu	14 Tümen (2 Mknz.P., 12 P.)
12'nci Ordu	22 Tümen (1 Mknz.P., 21 P.)
2'nci Ordu	14 Tümen (2 Mknz.P.)
İhtiyat	2 Tümen
TOPLAM	69 Tümen
<b>Stratejik İhtiyat:</b>	
Kuvveti	10 Tümen (2Mknz.P., 8P.)
<b>TOPLAM</b>	<b>158xTümen,</b> <b>Av Bomb. Uçağı: 4000 - 5000</b>

Sovyet hazırlıklarıyla ilgili ikinci büyük problem, Almanlarda olduğu gibi, harekât planlaması hususundaydı. Generaller Almanların sıklet merkeziyle Pripyat Bataklıklarının kuzeyinden taarruz edeceğini ve Moskova'yı hedef alacağını, bu nedenle de kuvvet çoğunluğuyla kuzeyde savunmak gerektiğini ileri sürüyorlardı. Stalin ise Almanların güneydeki ekonomik kaynakları hedef alacağını, bu nedenle de kuvvet çoğunluğunun güneyde tesis edilmesi gerektiğini savunuyordu. Sovyet tarafında da Stalin'in dediği yapıldı. Stalin Hitler'in zihnini doğru okumuştur ama stratejik açıdan bir kumar oynamıştı. Hitler'in hatası ise Stalin'in hanesine başarı olarak yazıldı. Şekil-4'te Alman ve Sovyet harekât planlarındaki friksiyonlar karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.





Generaller → Ağırlık Merkezi: Moskova



Diktatörler → Ağırlık Merkezi: Ekonomik Kapasite



Şekil-4. Alman ve Sovyet Harekât Planlarındaki Friksiyonlar

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

## OPERATİF İCRA SANATI

Almanlar üç adet ordu grubu ile 22 Haziran 1941 günü saat 03:45'te bütün cephede taarruza başladığında Sovyet kıtaları henüz kışlarında bulunmaktaydı. Zaten savaş ilanı da saat 05:30'da yapılmıştır. İngiltere'nin ikazına ve Stalin'in geniş casus ağına rağmen, Kızıl Ordu baskına uğramıştı. Sovyetler, Almanlar'ın Doğu Avrupa'daki yığınklanmasını, muhtemel bir Britanya seferinin taktik aldatması olarak değerlendirmişlerdi.

### Varşova'dan Minsk'e: Hızlı Ama Yıpratıcı Zaferler

Mrk.Orl.Gr.; harekâtın başlangıcında Brest bölgesinde Bug Nehri üzerindeki köprüleri tahrip edilmeden ele geçirmiş ve Nyemen Nehri üzerinde ortalama 4-5 km ilerleme kaydederek panzer tümenlerinin ilerlemesi için cephede gerekli gedikleri açmıştı. Bu esnada Alman Hava Kuvvetleri de birçok Sovyet uçağını yerde tahrip etmiş, Sovyet av ve bombardıman filoları da düşürülmüştü. İlk çarpışmaların çoğu boyunca, Sovyet kuvvetlerinin muhabere irtibatları berbat durumdaydı. Sovyet kuvvetleri, Alman hava bombardımanı ile hızlı ilerleyen Alman zırhlı ve mekanize kuvvetleri tarafından imha edildi.

Guderian'ın 2'nci Panzer Grubu ile Hoth'un 3'üncü Panzer Grubu Brest ve Bug bölgelerinde açılan gediklerden süratle geçti.<sup>42</sup> Kızıl Ordu Batı Cephesi, 3'üncü Pz.Gr.na karşı gerilerden ve iç kanatlardan bir karşı taarruz girişiminde bulundu. Bu girişim her ne kadar Alman kuvvetlerini hırpalamışsa da 25 Haziran'da bozguna uğratıldı. 27 Haziran'da Brestlitovsk'u boşaltan Kızıl Ordu Batı Cephesi Komutanlığı bunu genel bir geri çekilmeye dönüştürmek istedi. Ancak 30 Haziran'a kadar iki panzer grubu Minsk yakınlarında bu birlikleri çevirdi ve 417.000 Sovyet askerini esir aldı.<sup>43</sup> Yine de Kızıl Ordu bir kısım birliklerini sıyırma imkânı bularak, kuzeyden gelen birliklerle Smolensk civarında kuvvetli bir mukavemet kuracak şekilde birleşti.

Nazi liderlerinin çoğunluğu, ilk iki hafta içinde zaferin kazanıldığını düşünüyordu. Aslında von Bock komutasındaki Mrk.Orl.Gr. ilk on gün zarfında 160 km derinliğe kadar ilerlemişse de halen tam bir hareket serbestisi elde edememişti.

### Smolensk Kuşatması ya da Büyük Smolensk Muharebesi

Minsk'ten sonra Alman birlikleri yeniden gruplandırıldı ve taarruzlar kaldığı yerden tekrar başladı. Stalin, başkente sadece 400 kilometre mesafede olan Alman kuvvetlerini durdurmak ve geriye püskürtmek amacıyla, Smolensk bölgesinde, General Timoşenko komutasında 42 tümenenden müteşekkil 5 (beş) ordu topladı.<sup>44</sup> Almanlar, karşılarında bu kadar büyük bir birlik toplandığından

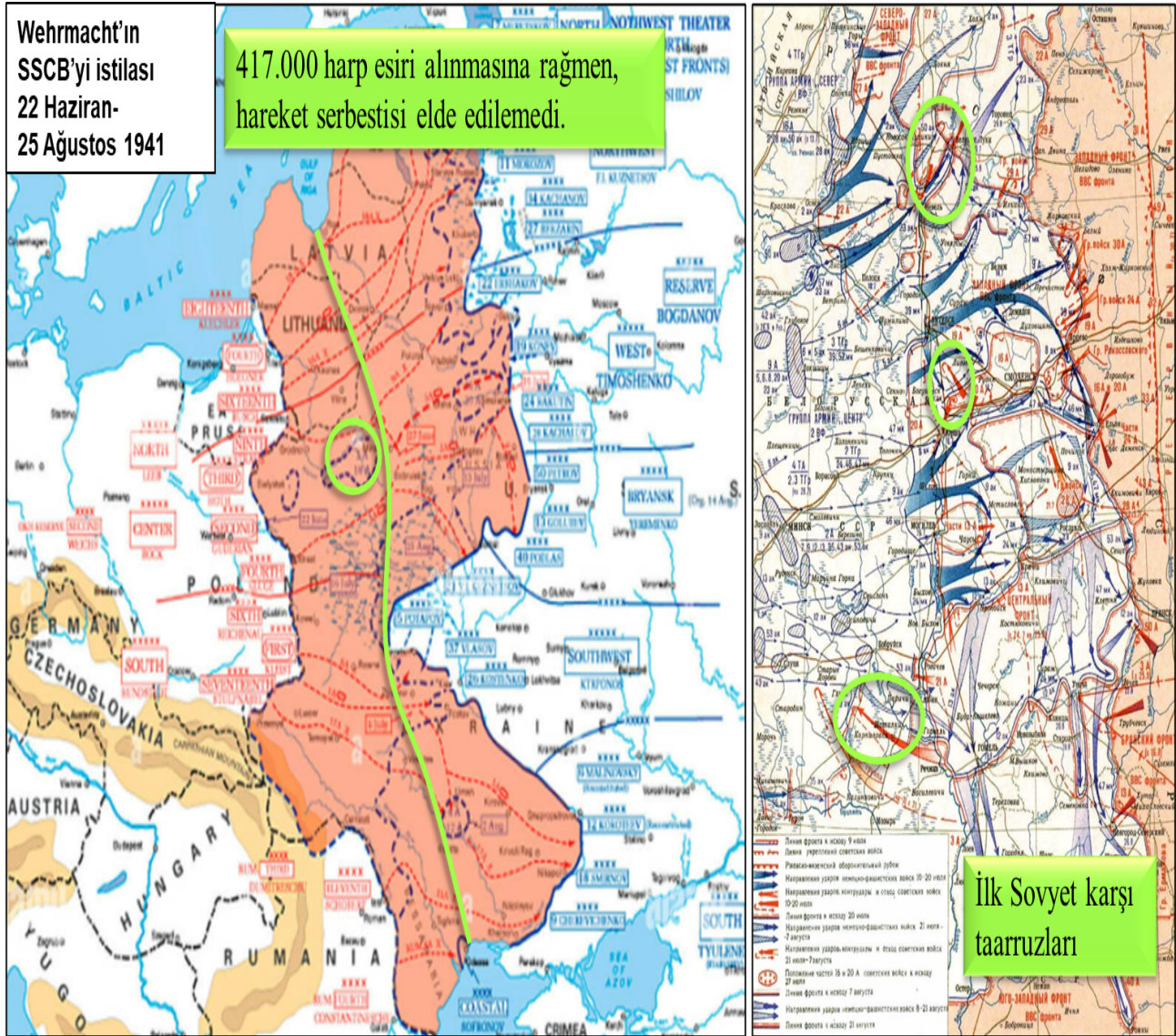
<sup>42</sup> David M. Glantz, *Barbarossa Derailed: The Battle for Smolensk 10 July–10 September 1941, Volume 1: The German Advance, The Encirclement Battle, and the First and Second Soviet Counteroffensives, 10 July–24 August 1941*, Helion & Company, West Midlands, UK, 2010, p. 34.

<sup>43</sup> Boog, et.al, *Germany and the Second World War...*, p. 1218.

<sup>44</sup> Bu sayı Eylül'de 6 orduya yükselecektir. Florian Stark, "Smolensk 1941: Sie liefen hartnäckig in das Dauerfeuer der deutschen MGs", <https://www.welt.de/geschichte/zweiter-weltkrieg/article233663630/Smolensk-1941-Sie-liefen-in-das-Dauerfeuer-der-deutschen-MGs.html>, 08.09.2021, Erişim Tarihi: 07.08.2022.



habersizdiler. Bu kuvvetlerle ancak muharebe sahasında karşılaştılar. Şekil-5'te Minsk sonrasında Alman harekâtında meydana gelen friksiyon gösterilmektedir.



**Şekil-5. Minsk Sonrasında Alman Harekâtındaki Friksiyon**

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Altlık Haritalar: Smolensk Battles, <https://tr.topwar.ru/102832-smolenskoe-srazhenie.html/>, Erişim Tarihi: 22.08.2022;

US Army Cartographer, The Department of History, United States Military Academy,

<http://www.dean.usma.edu/history/>, Erişim Tarihi: 22.08.2022.

Alman tarihinde “Smolensk Kuşatması”, Rus tarihinde de “Büyük Smolensk Muharebesi” olarak adlandırılan muharebe, Alman ve Rus kaynaklarında birkaç safha ya da alt muharebeye bölünmüştür.<sup>45</sup> Tablo-3'te bu tasnifler görülmektedir. Bu tasniflerden de yararlanarak, biz de Smolensk Muharebesini üç safhada inceleyeceğiz.

<sup>45</sup> Rus ve Alman tarihçileri Batı tarihçiliğinin Smolensk Muharebesine ilişkin zamansal sınırlamasından farklı bakışa sahiptirler. Zira Batılı tarihçiler Smolensk Muharebesini, 10 Temmuz-3 Ağustos tarihleri arasındaki çatışmalar ile sınırlandırır. Buna göre ilk safha: Goth ve Guderian tank gruplarının saldırısının başlangıcından Vitebsk ve Mogilev'e (07/10/41) Smolensk "kazan" oluşumuna (07/20/41) kadar. Bu aşamada, Wehrmacht'tan gelen eylemler yalnızca hareketli birlikler tarafından gerçekleştirildi. İkinci safha: 20 Temmuz'dan 3 Ağustos'a kadar. Bu safhada, takviye kuvvetler getirildi: Almanlar Mrk.Orl.Gr.nun piyade birliklerini takviye ederken, Sovyet Kızıl Ordu birlikleri de dört operatif grupta birleştirildi. Çatışma, Sovyet kuvvetlerinin Smolensk yakınlarında çembere alınan

**Tablo-3. Alman ve Rus Arşivlerine Göre Smolensk Muharebelerinin Safhaları**

<b>Alman Arşivleri<sup>46</sup></b>	<b>Rus Arşivleri<sup>47</sup></b>
Smolensk Muharebesi (8 Temmuz-5 Ağustos 1941)	Smolensk Savunma Harekâtı (10 Temmuz-10 Ağustos 1941)
Smolensk ve Yelnia Savunma Muharebesi (26 Temmuz-1 Ekim 1941)	Smolensk Taarruz Harekâtı (21 Temmuz-7 Ağustos 1941)
Roslavl Muharebesi (1-9 Ağustos 1941)	Rogechev-Zhlobin Taarruz Harekâtı (13-24 Temmuz 1941)
Krichev ve Gomel Muharebesi (9-20 Ağustos 1941)	Gomel-Trubchevsk Savunma Harekâtı (24 Temmuz-30 Ağustos 1941)
Velikiye Luki Muharebesi (22-27 Ağustos 1941)	Dukhovschina Taarruz Harekâtı (17 Ağustos-8 Eylül 1941)
	Yelnia Taarruz Harekâtı (30 Ağustos-8 Eylül 1941)
	Roslavl-Novozybkov Taarruz Harekâtı (30 Ağustos-12 Eylül 1941)

***Birinci safha: İki Taraflı Kuşatma (08-20 Temmuz 1941)***

Alman taarruz hazırlıkları sırasında 06 Temmuz'da, Kızıl Ordu 1500 tankla bir karşı taarruz girişiminde bulundu.<sup>48</sup> Taarruz doğrudan Alman 7'nci Panzer Tümeni'nin tanksavar savunmasına çarptı ve bu muharebede iki Sovyet kolordusu imha edildi.

Mrk.Orl.Gr., 10 Temmuz'da kuzeyden Hoth komutasındaki 3'üncü Pz.Gr. ve güneyden Guderian komutasındaki 2'nci Pz.Gr. ile Smolensk'e doğru baskın şeklinde taarruzlarına başladı.<sup>49</sup> Bu zırhlı birlik kıskacı, Moskova'ya doğru ilerleyerek, Smolensk şehrinin doğusundaki Sovyet Batı Cephesi kuvvetlerini iki taraflı kuşatma manevrası ile imha etmeyi amaçlıyordu. Guderian Mogilev'i geçerek 13 Temmuz'a kadar birkaç Sovyet tümenini imha etti. Öncü 29'uncu Motorize Tümen, Smolensk'in 18 km yakınına kadar ulaştı.

Guderian ile koordineli olarak Hoth'un 3'üncü Pz.Gr. da taarruzlarına başladı. 20'nci Pz.Tüm. Dvina nehrinin doğu kıyısında bir köprübaşı tesis ederek Vitebsk meskûn mahalline tehdit oluşturmaya başladı. Böylece her iki alman panzer grubu da doğuya doğru ilerlerken, Sovyet 16'ncı, 19'uncu ve 20'nci Orduları Smolensk çevresinde kuşatılma tehlikesiyle karşı karşıya kaldılar.

11 Temmuz'dan itibaren Kızıl Ordu Alman Kuzey, Merkez ve Güney Ordular Gruplarının cephelerinde bir dizi koordineli stratejik karşı taarruz girişiminde bulundu. Mrk.Orl.Gr. cephesinde bu karşı taarruzlar Vitebsk ve Bobruisk girmelerine karşı yoğunlaştı. Sovyet genel karşı taarruzu

19'uncu ve 20'nci Orduları kurtarma girişimleriyle sonuçlandı. Bu hedefe ancak kısmen ulaşılabildi. 3 Ağustos'a kadar cephe hattı Smolensk'in doğusunda stabilize oldu ve Wehrmacht birlikleri diğer yönlere gönderildi.

<sup>46</sup> Glantz, *Barbarossa Derailed...*, pp. 46-51.

<sup>47</sup> Николай Григорьевич Андроников (Ред.), *История Второй Мировой войны 1939-1945, В-12/Т-4: Фашистская агрессия против СССР, Крах стратегии "молниеносной войны"*, Воениздат, Москва, 1975 [Nikolay Grigoryevich Andronikov (Ed.), *İkinci Dünya Savaşı Tarihi 1939-1945, C-12/B-4: SSCB'ye Karşı Faşist Düşmanlığı, 'Yıldırım' Stratejisinin Çöküşü*, Voenizdat [Askerî Yayınevi], Moskova].

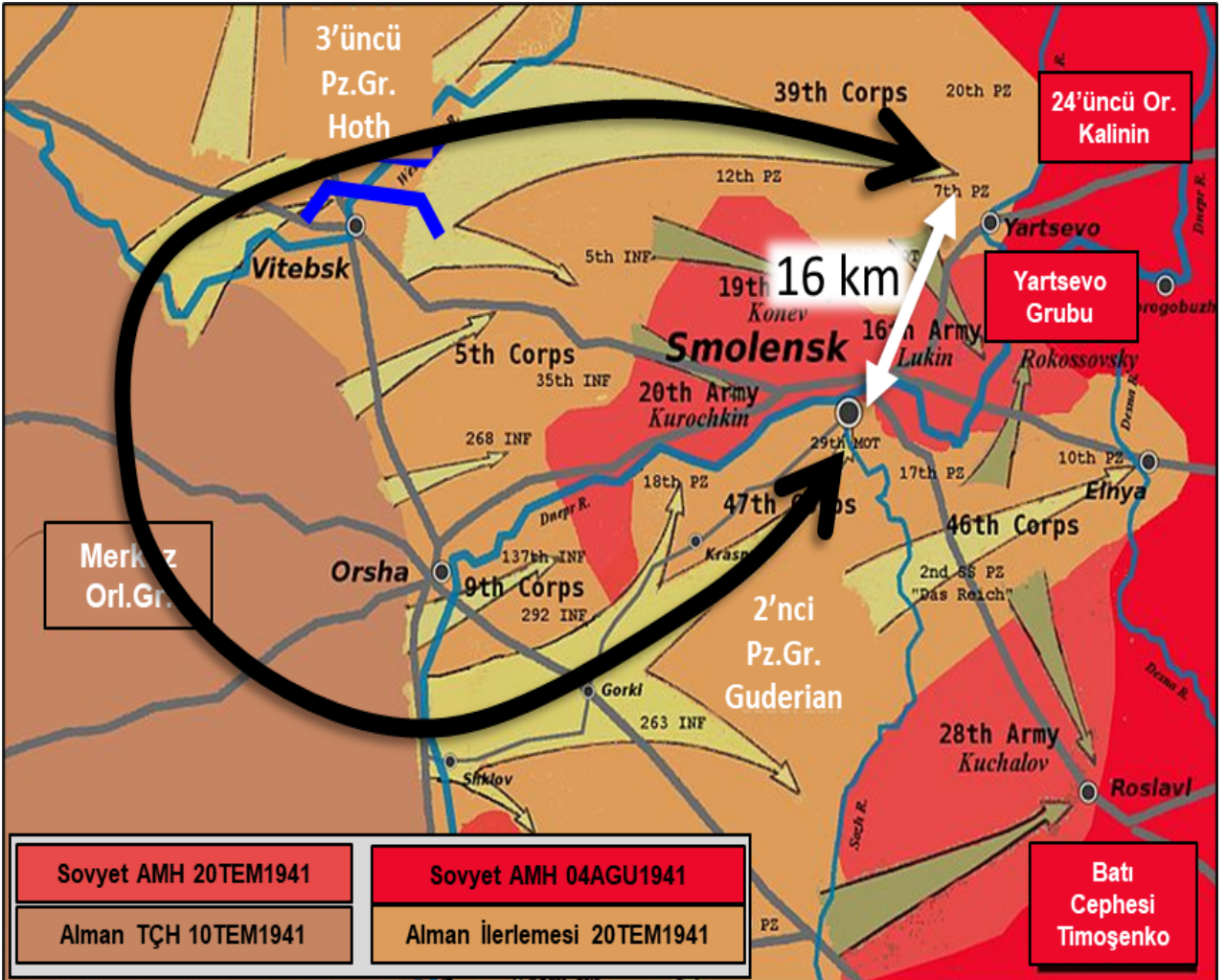
<sup>48</sup> Glantz, *Barbarossa Derailed...*, p. 33.

<sup>49</sup> A.g.e., p. 35.



maktul Tukhachevsky'nin derin harekât doktrininden mirastı. Bu gayret Almanları kısmen yavaşlatsa da derin harekât doktrininin fikir babası hayatta olmadığı için karşı taarruzlar cılız birer girişimden ibaret kaldılar. Hatta Almanlar bunun bir genel karşı taarruz olduğunu bile fark etmediler ve ileri harekâta devam ettiler.

14 Temmuz'da yayınlanan 33 Numaralı Führer Direktifi ile Wehrmacht'ın asıl gayreti güneydeki Kiev'in kuşatılmasına doğru yönlendirildi. Von Bock ise Guderian'ın bir an evvel kuzeye yönelmesini ve Sovyet karşı taarruzlarına direnebilmek için Hoth'un panzer grubu ile temas kurmasını emretti. Bu sırada Hoth'un 3'üncü Pz.Gr., kuzeydeki Polotsk ve Vitebsk'i ele geçirdi; Guderian'ın kuvvetlerine paralel olarak kuzeye, ardından doğuya doğru ilerledi ve 15 Temmuz'da Yartsevo'da Smolensk'in doğusundaki bölgeye ulaştı. Bununla eş zamanlı olarak Guderian'ın birlikleri de Smolensk'e girdi, banliyöler haricinde şehri ele geçirdi ve Kızıl Ordu'nun karşı taarruzlarına karşı bir hafta süren evden eve muharebelere başladı. Guderian, taarruzun ana odak noktası olarak Moskova'ya doğru devam edeceğini umdu ve 10'uncu Pz.Tüm.ni Yelnya'nın doğu yakasında bir köprübaşı kurmak için Desna Nehri'ne gönderdi (Şekil-6).



Şekil-6. Birinci Safha: İki Taraflı Kuşatma

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Altlık Harita: Smolensk Battle Diagram,

[https://dislike.protectbut.cfd/index.php?main\\_page=product\\_info&products\\_id=26061](https://dislike.protectbut.cfd/index.php?main_page=product_info&products_id=26061), Erişim Tarihi: 23.08.2022.

Hoth'un 3'üncü Pz.Gr. ise bataklık arazinin yağmurla daha da kötüleşmesi nedeniyle yavaş ilerledi. 18 Temmuz'da, kışkacın iki ucunu oluşturan iki panzer grubu arasındaki mesafe 16 km'ye düştü.<sup>50</sup> Bu arada Guderian'ın 10'uncu Pz.Tüm. 20 Temmuz'da Desna'da köprübaşı tesis etti. Desna köprübaşı, daha sonra ilk büyük koordineli Sovyet karşı taarruzlarından biri olan Yel'nia Taarruzu'nun ana hedefi olacaktır.<sup>51</sup>

### ***İkinci safha: Sovyet karşı taarruzları (21 Temmuz-05 Ağustos 1941)***

Timoşenko, takviye birliklerin tertiplenmesi için Ukrayna cephesinden yeni gelen Rokossovsky'yi görevlendirdi. Bu birliklerin bir kısmı Alman kuvvetlerini bir miktar geciktirdi ve Sovyet birliklerinin sıyrılmasını sağladı.

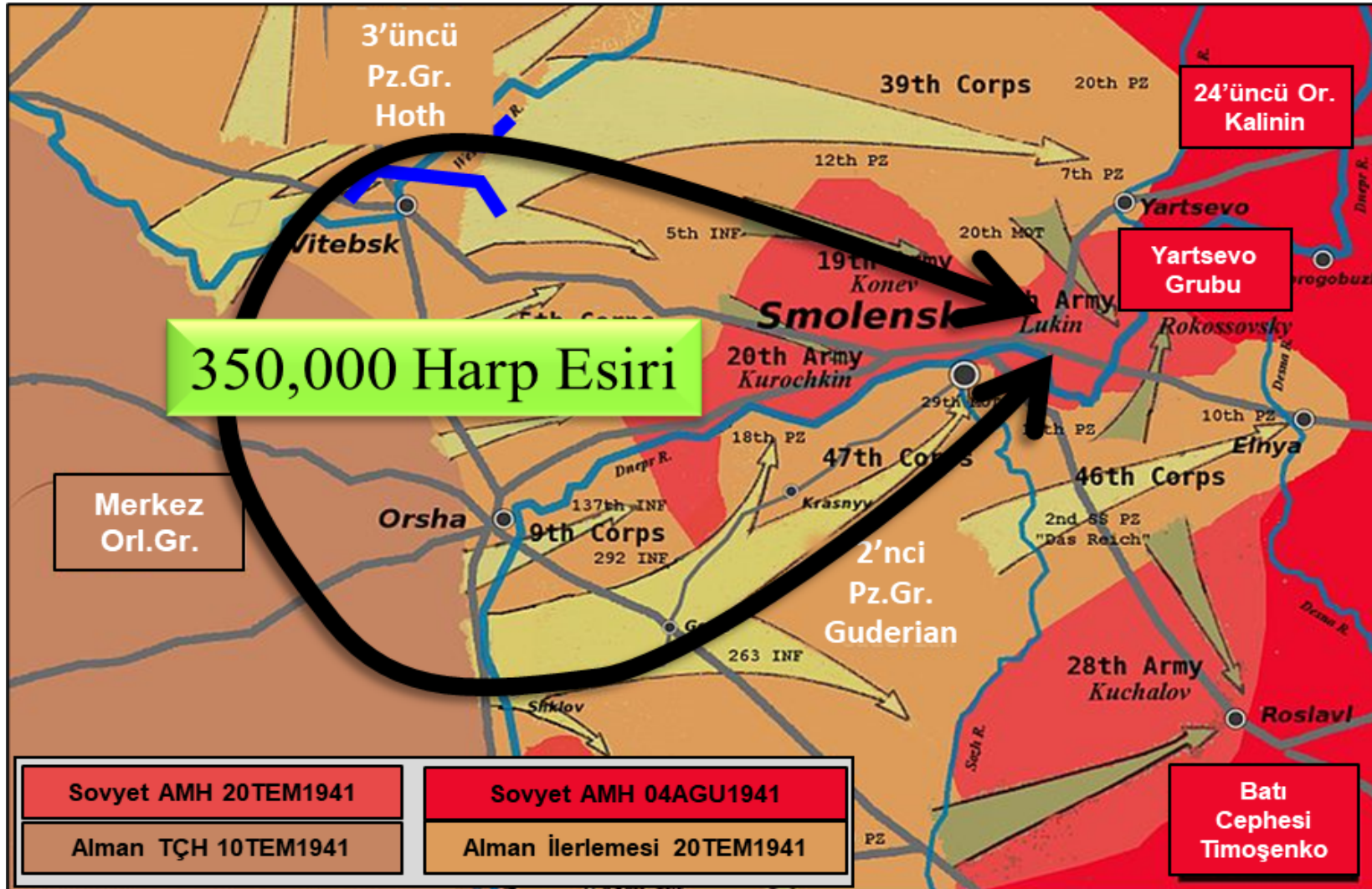
Timoşenko, takviyelerle güçlenen 24'üncü, 28'inci, 29'uncu ve 30'uncu Ordularla 21 Temmuz'da Smolensk bölgesindeki Alman kuvvetlerine karşı şiddetli bir karşı taarruz başlattı. Bu, geniş bir alana yayılmış olan panzer kuvvetleri üzerinde ağır bir baskı yarattı. Sovyet karşı taarruzları 30 Temmuz'a kadar sürdü, ancak Sovyet tarafındaki zayıf koordinasyon ve lojistik yetersizlikler, Almanların kuşatmayı kapatmaya devam ederken bu taarruzu defetmesini sağladı.

Nihayet 27 Temmuz'da Alman kışkacı Smolensk'in doğusunda kapandı ve 16'ncı, 19'uncu ve 20'nci Orduların büyük bölümü kuşatma çemberinin (Kessel) içinde kaldı. Ancak 20'nci Ordu kılavuzluğundaki bir kısım Sovyet birlikleri, Sovyet karşı taarruzlarının da yardımıyla birkaç gün sonra çemberden kurtulmayı başardı. 5 Ağustos'ta von Bock, Smolensk muharebesi sırasında toplam 309.000 harp esiri ele geçirildiğini bildirdi. Bu sayı daha sonra 350.000'e yükseldi. Kuşatmadan sıyrılan Sovyet askerlerinin sayısı 55.000 kadardı (Şekil-7).

---

<sup>50</sup> Kenneth Macksey, "The Smolensk Operation, 7 July-7 August 1941", in David M. Glantz (Ed.), *The Initial Period of War on the Eastern Front*, Frank Cass Publication, London, 1993, 345-397, p. 378.

<sup>51</sup> Glantz, *Barbarossa Derailed: The Battle for Smolensk...*, p. 38.



Şekil-7. Kuşatmanın Tamamlanması

Kaynak: Yazar tarafından uyarlanmıştır.

Altlık Harita: Smolensk Battle Diagram, [https://dislike.protectbut.cfd/index.php?main\\_page=product\\_info&products\\_id=26061](https://dislike.protectbut.cfd/index.php?main_page=product_info&products_id=26061), Erişim Tarihi: 23.08.2022.

27 Temmuz'da Novy Borisov'da, Brauchitsch ve Von Bock arasında bir toplantı düzenlendi. Toplantıda Von Bock'a, 33 Numaralı Führer direktifine kesinlikle uyulması ve Mrk.Orl.Gr.nun hiçbir koşulda daha doğruya ilerlemeye çalışmaması talimatı verildi. Hatta toplantıda generallerin teklifte bulunmalarına bile izin verilmedi.<sup>52</sup> Komutanların, Guderian ve Hoth'un ilerlemeleri nedeniyle daha çok "S" şekline dönüşen Alman cephe hattını düzeltmeye, teçhizatı yenilemeye, ikmal ve bütünlemeye konsantre olmaları emredildi. Toplantıda verilen talimatlar Hoth ve Guderian'ı kızdırdı ve hüsrana uğrattı. Guderian o gece günlüğüne Hitler'in "küçük düşman kuvvetlerinin kuşatılıp parça parça yok edileceği ve böylece düşmanın kan kaybından öleceği bir planı tercih ettiğini" yazmıştı. Guderian'a göre toplantıya katılan tüm subaylar bunun yanlış olduğu görüşündeydiler. Toplantıdan sonra von Bock, Hoth ve Guderian, Hitler ve OKH'nin emirlerine karşı geldiler ve 33 Numaralı Direktif'in uygulanmasını geciktirmeye çalıştılar. Bu kapsamda Guderian, alelacele, 1 Ağustos'ta icra edilmek üzere, Roslavl-Novozybkov'u hedef alan bir taarruz planı hazırladı.

### ***Üçüncü safha: Parçalanma ve savunma (05 Ağustos-12 Eylül 1941)***

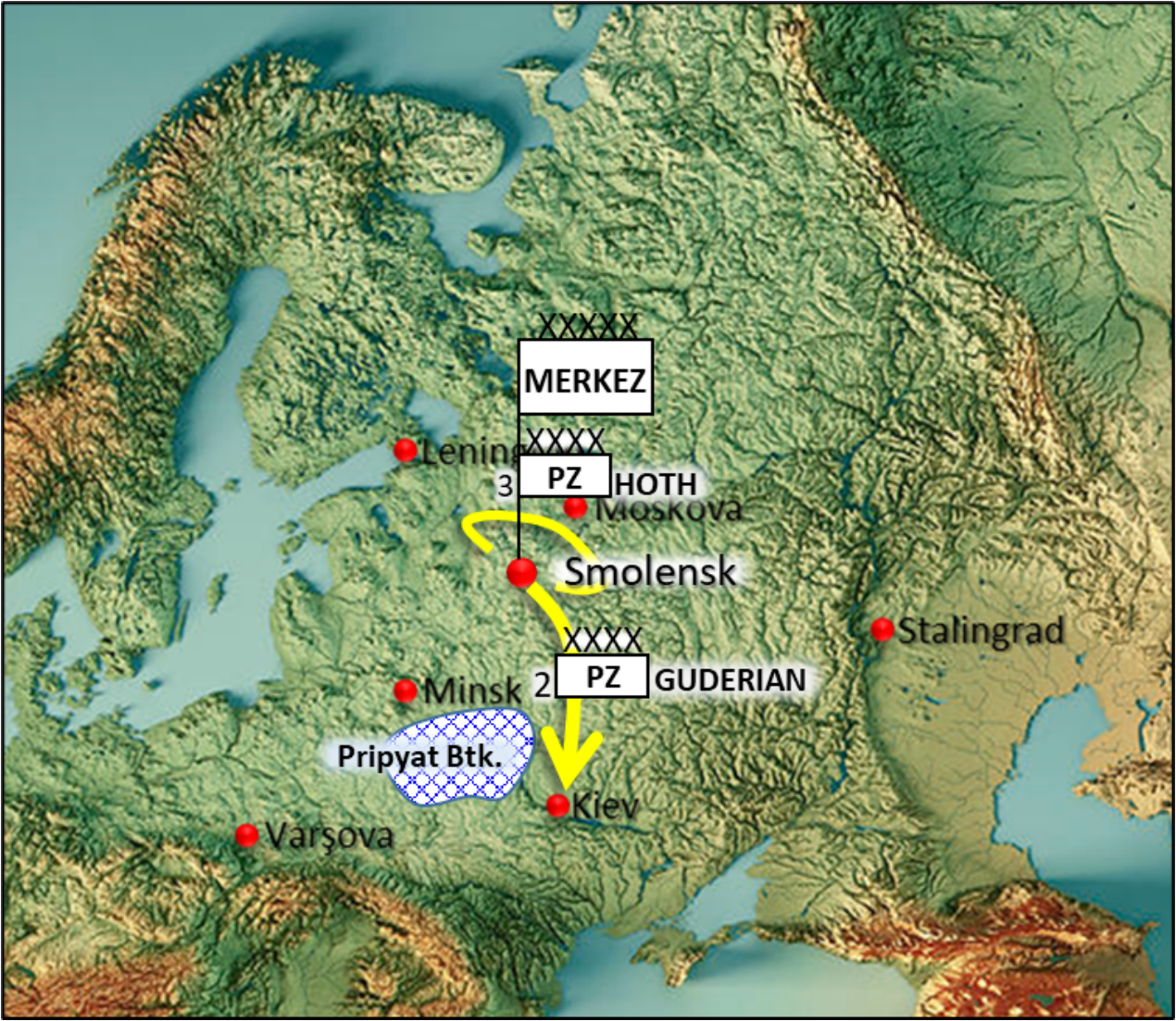
05 Ağustos'ta sona eren birinci kuşatma muharebesinden taraflar farklı sonuçlar çıkardılar. Sovyet komutanlığı, Moskova yolunu kesmeye ve kuvvetlerin bir kısmını da kurtarmaya muvaffak olduğunu düşünüyordu. Yüksek zayıyata rağmen Alman kuvvetlerine karşı taarruza devam edilmesine karar verildi. Zira Sovyetlere göre savaş daha yeni başlıyordu. Bu yüzden Kızıl Ordu 6 ve 29 Ağustos'ta, iki büyük çaplı taarruz gerçekleştirdi.

Alman tarafında ise az önce ortaya koyulan fikir ayrılıkları had safhadaydı. Roslavl zaferi sonrasında Von Bock, Mrk.Orl.Gr.nun dinlenme ve ikmalden sonra Moskova istikametinde taarruza devam edebileceğini düşünüyordu. Hitler ve bazı OKH planlamacıları ise bu fırsatı değerlendirmek yerine Güney Cephesine öncelik vermeyi uygun buldular. Bu kararın kendilerince haklı nedenleri vardı. Öncelikle Hitler SSCB'nin ekonomik ve endüstriyel kapasitesini zaten en başta stratejik ağırlık merkezi olarak belirlemişti. Dolayısıyla Kiev'e odaklanması normaldi. Ağustos başında Güney Cephesindeki Sovyet ordularının Kiev kuzeyinde kuşatılmaya açık hale gelmesi, Hitler'in bu düşüncesini güçlendiriyordu. Böylece Hitler, Moskova'ya çok yaklaşmasına rağmen, Mrk.Orl.Gr.nun ilerlemesini durdurdu ve Guderian'ın 2'nci Pz.Gr.nu da Kiev'e görevlendirdi. Roslavl zaferinden sonra Mrk.Orl.Gr.K. Von Bock Moskova'ya doğrudan bir taarruz planlayamadı.

---

<sup>52</sup> Horst Boog, et.al, *Germany and the Second World War, Vol.4: The Attack on the Soviet Union*, Clarendon Press, Potsdam, Germany, 1998, p. 573.





Şekil-8. Smolensk'ten Sonra Kaçan Zafer Treni

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Hitler'in Kiev planı başarılı oldu. 07 Ağustos-26 Eylül 1941 tarihleri arasında meydana gelen tarihin en büyük kuşatma muharebesi Almanların lehine sonuçlandı. Kızıl Ordu ağır bir zayıfla birlikte 700.000 harp esiri verdi. Kiev zaferinden sonra Hitler tekrar Moskova'ya odaklandı. Moskova'nın ele geçirilmesini esas alan Tayfun Harekâtı 30 Eylül 1941'de başladı. Hitler bu harekât için 3xP.Or., 3xPz.Or. tahsis etti. Ancak Güney Cephesinde hava gücünün büyük çoğunluğunu kaybetmişti. Üstelik Moskova önlerinde durmasından yararlanan Ruslar, Moskova savunmasını takviye ettiler. Tayfun Harekâtı beklenen başarıyı elde edemedi ve birlikler Moskova önlerinde kaldılar. Böylece gitgide statik hale gelen merkez cephesinde, Sovyet taarruzlarını sürekli olarak püskürtme ihtiyacı birlikleri tüketti. Von Bock hatıralarında bu durumu şöyle ifade eder: "Artık ordular grubunun yedek kuvvetlerinden savaşa elverişli tüm bölümlerimi savaşa vermek zorunda kaldım.... Her adama ileride ihtiyacımız vardı... Büyük kayıplara rağmen, düşman birkaç sektörde her gün taarruz etti. Bu nedenle bu zamana kadar kuvvetleri yeniden gruplandırmak ve yedekleri getirmek mümkün olmadı."

Güney cephesine giden Guderian ise, Gomel ve Krichev yakınlarındaki muharebeleri kazandı. Von Leeb'in komuta ettiği Kuzey Orl.Gr. da Stumme, Velikiye Luki'yi ele geçirerek, doğuya, Andreapol'a doğru ilerledi. Merkezde duraklamaları emredilen Alman kuvvetleri, Sovyet birliklerinin saldırılarının çoğunu başarıyla püskürttülse de Yelnia yakınlarında belirgin bir geri çekilme yapmak zorunda kaldılar.

## **SONUÇ VE ÇIKARILAN DERSLER**

Smolensk Muharebeleri, Barbarossa Seferi'nin açılış aşamasında Kızıl Ordu için bir başka ağır yenilgi olmuştur. Sovyetler ilk kez cephenin büyük bir bölümünde koordineli bir karşı taarruz yapmaya çalıştılar. Bu karşı taarruz askerî bir felakete dönüşmesine rağmen, sertleşen direniş Sovyetlerin henüz yenilmediğini ve Moskova'ya yönelik Blitzkrieg'in kolay bir girişim olmayacağını gösterdi. Alman yüksek komutası ve siyasi liderliği içindeki muhalefet şiddetlendi. Kara Kuvvetleri Komutanı Brauchitsch ve Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı Franz Halder ile Von Bock, Hoth ve Guderian gibi komutanlar, Alman zırhlı birliklerinin bölünmesine karşı çıktılar ve Moskova'ya konsantre olunması hususunda tavsiyelerde bulundular. Hitler, Moskova'ya ve stratejik kuşatmalara önem vermediğini tekrarladı. Sovyetleri yıpratmak için daha fazla taktik kuşatma ile Ukrayna, Donetz Havzası ve Kafkaslar gibi ekonomik hedeflere yoğunlaşma emri verdi. Böylece Alman stratejisi daha parçalı hale geldi. Almanların taktik başarıları ise zaman, personel ve teçhizat açısından maliyetliydi ve Kızıl Ordu'ya Moskova'nın savunmasını hazırlaması için zaman kazandırmıştı.

İkinci Dünya Harbi sırasında Wehrmacht, çeşitli cephelerdeki gecikmeler nedeniyle, kış teçhizatından ve diğer gerekli malzemelerden yoksun kaldı. Kaldı ki ne Hitler ne de OKH, kışa kadar sürecek uzun bir sefer de tasarlamamışlardı. İkmal yollarının uzaması yüzünden Almanlar'ın ikmal ihtiyacı Temmuz ortalarında kritik bir hal aldı. Merkez Orl.Gr.nun noksanlarını tamamlamak için günde 22 tren dolu ikmal maddesi gerekirken, ancak 14 tren gönderilebiliyordu. Aslında, Doğu Ordusu işgalin ilk beş ayında, diğer bir deyişle çamur ve kış mevsimi başlamadan önce, 734.000'den fazla kayıp vermişti. Alman Kara Kuvvetleri Lojistik Başkanı Eduard Wagner, 27 Kasım 1941 tarihli raporunda, "Hem personel hem de malzeme olarak kaynaklarımızın sonuna geldik. Derin kışın tehlikeleriyle yüzleşmek üzereyiz" diyordu.

### **Çıkarılan Stratejik Dersler**

Smolensk Muharebesi Barbarossa Seferindeki stratejik hatanın dışı vurumu bakımından önemli bir yere sahiptir. Hitler sefer boyunca Sovyet stratejik ağırlık merkezi değerlendirmesini sıklıkla değiştirmiştir. Önce Ukrayna'yı hedefleyerek Sovyet ekonomik kapasitesine odaklanmış ve bu yüzden Merkez Orl.Gr.nun başarısını önemsememiş; Kiev'i aldıktan sonra ise yönünü yeniden başkente çevirmiş, sonra tekrar güney cephesine odaklanarak, stratejik önemi tartışmalı olan Stalingrad'ı ele geçirme ve bu sayede psikolojik üstünlük sağlama saplantısına düşmüştür. Bu kadar



çok hedef değişikliğine, hiçbir strateji çözüm bulamaz. Nitekim Napolyon Bonapart gibi Hitler de uçsuz bucaksız Sovyet Ovası'nda oynadığı bu strateji oyununda yüzbinlerce askerini, binlerce tankını, binlerce uçağını ve hepsinden önemlisi de zaten sallantıda olan sağduyusunu kaybetmiştir.

Burada özellikle devlet adamları için oldukça aydınlatıcı dersler vardır. Tarihte pek çok kez görüldüğü gibi Almanya'da da devletin sivil lideri, askerî liderlerin tavsiyelerine üstü kapalı bir küçümsemeyle bakmıştır. Aslında Hitler'e sunulan askerî tavsiyenin kalitesi oldukça yüksekti. Gerçek Sovyet ağırlık merkezini ve onun nasıl yok edileceğini doğru bir şekilde değerlendiren Alman generalleri, Hitler'e zaferin anahtarını vermişlerdi. Hitler ise bu anahtarı bir kenara fırlatıp attı.

Alman generalleri körü körüne biatla da suçlanmamalıdır. Gerek ordu komutanları gerekse sahadaki kurmay subaylar, bugün orduda genellikle hoş görülmeyen bir şekilde, açık ve güçlü bir şekilde itirazlarını ve tekliflerini bildirdiler. Hitler, uzmanlarından daha yetenekli olduğuna inanarak bu tavsiyeleri reddetti. Onun ve Alman ulusunun kaderi bize, siyasi liderlerin askerî tavsiyeyi ve profesyonelliği göz ardı ederek, askerî operasyonlara müdahale etmeye kalktıklarında, orduyu büyük bir tehlikeye soktuklarını göstermektedir. Harbin siyasi maksat ve hedeflerini belirlemek kuşkusuz siyasi liderliğin hakkıdır, ancak harp sanatı, politikacının ve generalin birbirini ikame ettikleri dönemleri çoktan geride bırakmıştır.

Gerek Almanlar gerekse Ruslar bakımından düşman imkân ve kabiliyetlerinin ön yargılı bir şekilde ve yanlış değerlendirildiği açıktır. Hitler'in düşman ağırlık merkezi, Stalin'in de dost ağırlık merkezi ekonomik kapasitedir. Ancak bu değerlendirmeler adı geçen diktatörlerin stratejik dehalarının değil, bundan ziyade kurmuş oldukları despotik karar alma mekanizmalarının doğal bir sonucudur. Her iki lider de doğru söyleyenleri değil, dalkavukları yakın çevrelerinde barındırdıkları için, kendilerinden farklı düşünceleri, birer komplo ürünü olarak görmekteydiler. Bu nedenle her iki lider de rejim güvenliklerini sağlayabilmek ve muhafaza edebilmek için, halkın gözünü boyararak muhalefetin direncini kırabilecek yerlere önem vermişlerdir. Hitler, gittikçe fakirleşen Alman halkının iâşesi için, Stalin de zaten sefaletten kurtulamamış olan Sovyet halkının karnının doyurulması için ekonomik değeri olan yerlere muhtaçtılar.

Askerler için ise harbin en kısa sürede bitirilmesi önemliydi. Bu nedenle stratejik merkezlerin hedef alınması ya da korunmasına öncelik verdiler. Ama siyaseten katledilme korkusu ve liderlerinin erişilmezliği nedeniyle düşüncelerini açık bir şekilde dile getiremediler. İtiraz edenler ise ya Guderian gibi görevden alındılar ya da Tukachevsky gibi daha ağır sonuçlarla yüzleşmek zorunda kaldılar.

Diğer taraftan Almanlar da halkın gönüllerini ve fikirlerini kazanmaya önem vermediler. İşgal edilen bölgelerde halka zalimce davrandılar. Bu durum Sovyet halkının direncini arttırdı. İşgal edilen yerlerdeki Partizan teşkilâtları, Nazilere karşı etkili gayrinizami harp taktikleri uyguladılar.

Alman ordusu bu çapta bir istila için yeterince hazır da değildi. Barbarossa Seferinden hemen önceki Balkan Harekâtı önemli sayıda Alman kuvvetinin asıl gayret yerinden farklı bir bölgeye angaje olmasına neden olurken, Girit'e icra edilen Merkür Harekâtı da Wehrmacht'ın hava indirme imkân ve kabiliyetini tüketti. Buna hava kuvvetlerini önemli ölçüde yıpratın Britanya Harbi'ni de ilave etmek gerekir. Alman fabrikaları ortaya çıkan uçak ve tank bütünleme ihtiyacının hızına yetişemiyordu.

Lojistik sorunlara personel bütünleme sorunları da eklendi. Özellikle Smolensk Muharebesinden sonra, insan gücü planlamasının önemi ortaya çıktı. Hitler, Güney Cephesini takviye edebilmek için, başarı vaadeden Merkez Cephesinden en değerli generallerinden birinin komuta ettiği bir panzer ordusunu kaydırmak zorunda kalmıştır. Kısacası lojistik planlamanın eksikliği harekâtın aksamasında başlıca rol oynamıştır.

### **Çıkarılan Operatif Dersler**

Smolensk'ten alınan ilk önemli ders, harekâtın her zaman hızlı ve sonuç alıcı bir şekilde tasarlanması gerekliliğidir. Genç Alman generaller, Rossbach ve Sadowa, Sedan ve Tannenberg zaferlerinin ürettiği, düşmana parçalayıcı darbeler indiren taarruz geleneğine sadık durumdaydılar. Bu nedenle stratejik kültürlerine çok yabancı olan Birinci Dünya Harbinin statik muharebelerine her zaman uzak durdular. Diğer taraftan daha kıdemli Alman generaller Birinci Dünya Harbinde savunmanın operatif değerini acı bir şekilde tecrübe etmişlerdi. Bu nedenle sahadaki genç generallerin dinamizmi ile karargâhtaki kıdemli generallerin temkinliliği arasındaki ayrılık gittikçe derinleşti.

Seçme şansını verildiğinde, genç Alman komutanlar, rakiplerini her zaman kuşatıp imha etmeye çalıştılar. Bu fikir, düşmanı her taraftan kuşatarak imha eden bir manevra olan "Kesselschlacht" terimiyle ifade edilir. Av bombardıman uçakları tarafından desteklenen güçlü zırhlı birlik kanat taarruzları; düşman komuta ve kontrol ve lojistik sistemini bozmak, yerinden oynatmak ve ihtiyatların kesin sonuç yerlerinde toplanmasını önlemek amacıyla, düşman derinliklerine doğru mızrak gibi ilerlediler. Piyade tümenleri ve çekili topçu ise daha sonra kuşatmayı tamamlamak ve tankların geride bıraktığı cepleri kapatmak için onları izlediler. Smolensk'te 20 Temmuz-03 Ağustos 1941 tarihleri arasında meydana gelen muharebe, Kesselschlacht'ın tipik bir örneğidir.

Bu savaş tarzı, güçlü sınırlar gerektiriyordu ve şöhretleri her geçen gün artan genç panzer generalleri ile onların daha muhafazakâr üstleri arasında ciddi felsefi farklılıklara yol açtı. Sorun panzerlerin nasıl ele alınması gerektiğiydi. Panzerlerin savunmanın operatif derinliğine ilerlemelerine izin mi verilmeliydi yoksa piyade tümenlerinin yetişmeleri için durdurulmalı mıydı? Panzer sınıfının kurucusu olan Guderian, bir kez derin bir nüfuz elde edildikten sonra, düşmanın toplanmasına imkân vermeden, panzerlerin harekete devam etmesi gerektiğini savundu. Daha muhafazakâr üstleri ise kuşatılacaklarından ve yok edileceklerinden korktukları için panzerleri dizginlemeye çalıştılar.

Aslında Guderian bu görüşünü Fransa cephesinde ispatlamıştı. Panzerler bir cep azaltmak veya ikincil hedeflere yönlendirilmek için durduruldukça, harekât temposu ivmesini kaybetti ve Sovyetlere başka savunma hattındaki boşlukları yamamak için zaman tanıdı. Smolensk'teki başarıdan sonra olan tam da buydu. Guderian'ın Moskova'ya ilerleyişi durduruldu ve yönü Kiev'e çevrildi. Hâlbuki Guderian ve Hoth, en ileri hattaki birlikleri ve günlük takip ettikleri hava keşif raporları sayesinde gerçek durumu yakından izliyorlardı, karargâhtan çok daha iyisini biliyorlardı.

Yine de operatif kuşatma ve imha doktrini Rusya'da Wehrmacht'a iyi hizmet etti. Barbarossa seferi, sayısal olarak güçlü rakiplere karşı büyük mesafelerde savaşıldığında bile hızlı ve ezici bir zaferin mümkün olduğunu kanıtladı. Karma sınıfla desteklenen ve düşmanın savunmasının derinliğine mızrak ucu gibi hızla nüfuz eden taktik havacılık ve zırhlı birlik kuvveti, hareket etmeye devam ettiği sürece ölümcül bir kombinasyon oldu.

Hava indirme imkân ve kabiliyetinin yitirilmesi nedeniyle, harekât boyunca köprü ve geçiş yerlerini emniyete almak zorlaşmış, bu durum zırhlı birliklerin hızını yavaşlatmış ve zayıflattırılmıştır.

Rus iklimi ve arazisi de sorunları karmaşıklaştırmıştır. Çamur mevsimi, şaşırtıcı düzeyde etkiler yaratmıştır. Zira Rus kışı Almanların beklentilerinden erken başlamıştır. Geniş bataklıklar, harekâtı durduran arazi, büyük ve geniş orman kompleksleri, ilkel yol şebekesi ve düzensiz nehir yatakları, Alman ilerleyişini durduramamışsa da önemli gecikmelere neden olmuştur. Bu nedenle, Wehrmacht sürekli olarak zamanla yarışmak zorunda kalmıştır. Harekâtın Haziran sonu gibi geç bir tarihte başlaması ve Kiev savaşında zaman kaybedilmesi Almanlara pahalıya mal olmuştur. Yine de Smolensk'ten sonra Ağustos 1941'de hatalı kararlar verilmemiş olsaydı, belki de çamur mevsimi başlamadan zafere ulaşmak mümkün olabilirdi.

Smolensk Muharebesinden çıkarılabilecek en önemli operatif ders ise başarıdan faydalanma hususundadır. Bilindiği üzere taarruz harekâtında ihtiyatlar başarısızlığı telafi için değil, başarıyı genişletmek için kullanılırlar. Ama Hitler her operatif başarıdan sonra, başarıyı genişletmek yerine, başka bir bölgedeki fırsata yönelmeyi tercih etmiştir. Bu usul, Alman stratejik kültürüne ve Yıldırım Harbi Doktrinine aykırıdır. Hitler her seferinde bir rakibine tokat atmış, ardından da tokatladığı rakibini kendi haline bırakıp diğer rakibine yönelmiştir. Wehrmacht, hiçbir rakibini tam olarak imha etmediği veya takviye almasına fırsat tanıdığı için, daha önce savaştığı bölgelere geri dönmek ve bu kez düşmanlarının daha da güçlenmiş halleriyle savaşmak zorunda kalmıştır.

## KAYNAKÇA

- Андроников Николай Григорьевич (Ред.), *История Второй Мировой войны 1939-1945, В-12/Т-4: Фашистская агрессия против СССР, Крах стратегии “молниеносной войны”*, Воениздат, Москва, 1975 [ANDRONIKOV, Nikolay Grigoryevič (Ed.), *İkinci Dünya Savaşı Tarihi 1939-1945, C-12/B-4: SSCB'ye Karşı Faşist Düşmanlığı, 'Yıldırım' Stratejisinin Çöküşü*, Voenizdat [Askerî Yayınevi], Moskova].
- Boog, Horst, FÖRSTER, Jürgen, HOFFMANN, Joachim, KLINK, Ernst, MÜLLER, Rolf-dieter, ÜBERSCHÄR, Gerd R. *Germany and the Second World War. Vol.4: The Attack on the Soviet Union*. Clarendon Press. Potsdam. Germany, 1998.
- Britannica. “Smolensk Maddesi”. <https://www.britannica.com/place/Smolensk-Russia>. Erişim Tarihi: 19.07.2022.
- Center of Military History. *DA Pamphlet No.20-290 Terrain Factors in the Russian Campaign*, Department of the Army, Washington, DC, USA, July 1951.
- Encyclopædia Britannica “European Plain” <https://www.britannica.com/place/European-Plain>, Erişim Tarihi: 01.09.2022.
- Forty, George. *Battle of Crete*, Ian Allan Publishing, Surrey KT, 2001
- Glantz, David M. *Barbarossa Derailed: The Battle for Smolensk 10 July–10 September 1941. Volume 1: The German Advance, The Encirclement Battle, and the First and Second Soviet Counteroffensives. 10 July-24 August 1941*. Helion & Company. West Midlands, UK, 2010.
- Glantz, David M. *Barbarossa: Hitler's Invasion of Russia 1941*, Tempus Publishing, Gloucestershire, UK, 2001.
- Горбаневский, Михаил В. *Москва: кольца столетий*, Олимп, Москва, 2008. [GARBANEVSKI, Mikhail V. Moskova: Yüzyılların Halkaları, Olympus, Moskova, 2008].
- Горьков, Юрий Александрович И. В. “К истории создания Госкомитета Обороны и Ставки Верховного Главнокомандования. По новым архивным материалам”. *Новая и новейшая история*. 1999. No. 4, ss. 17-34 [GORKOV, Yuri Aleksandroviç I. V. “Devlet Savunma Komitesi'nin ve Yüksek Komutanlık Karargâhının Kuruluş Tarihi Üzerine. Yeni arşiv malzemelerine göre, Yeni ve Yakın Çağ Tarihi, 1999, No. 4, ss.17-34]. <https://www.modern-current-history.igh.ru/archive/1957-2000/archive/>, Erişim Tarihi: 30.07.2022.
- Горьков, Юрий Александрович И. В. “Сталин и Ставка ВГК”. *Военно-исторический журнал*. 1995. No. 3, С.20-25 [GORKOV, Yuri Aleksandroviç I. V. “Stalin ve Yüksek Komuta Karargâhı”, Askeri Tarih Dergisi, 1995, No. 3, ss. 20-25]. <http://history.milportal.ru/?s=%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%BD+%D0%B8+%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%BA%D0%B0+%D0%92%D0%93%D0%9A>, Erişim Tarihi: 30.07.2022.
- Guderian, Heinz. *Bir Askerin Anıları*, Çev. İhsan Gürkan, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2018
- Halperin, Charles J. *Russia and the Golden Horde: The Mongol Impact on Medieval Russian History*. Indiana University Press. Bloomington, IN, 1985.
- Hooker, R.D. Jr. “The World Will Hold Its Breath: Reinterpreting Operation Barbarossa”. *Parameters*. Spring 1999. (29/1), 150-164.
- Жуков, Г. К. “Ставка Главного Командования Вооруженных Сил СССР”. *Воспоминания и размышления*. Глава 11. [JUKOV, Georgi Konstantinoviç. “SSCB Silahlı Kuvvetleri Yüksek

- Komutanlığı Karargâhı”, Anılar ve Düşünceler, Bölüm 11]. Rusya Askerî Kütüphanesi Sitesi. <http://militera.lib.ru/memo/russian/zhukov1/11.html>, Erişim Tarihi: 30.07.2022.
- Körpe, Özgür. *Yirminci Yüzyılda Operatif Sanat-1: İkinci Dünya Harbi Muharebelerinin Analizi*. Milli Savunma Üniversitesi Yayınları. İstanbul, 2021.
- Luvaas, Jay. *Napoleon on the Art of War*. The Free Press. New York, NY, 1999.
- Macksay, Kenneth. “The Smolensk Operation, 7 July-7 August 1941”, in David M. Glantz (Ed.), *The Initial Period of War on the Eastern Front*. Frank Cass Publication. London, 1993. 345-397.
- Musketeer. “Moscow, 1812 and 1941: A Comparison”. *Journal of the Royal United Service Institution*. November 1952, (97). 523-528.
- Neumann, Jehuda, and Flohn, Hermann. “Great Historical Events That Were Significantly Affected by the Weather: Part 8, Germany’s War on the Soviet Union, 1941-45, I. Long-range Weather Forecasts for 1941-42 and Climatological Studies”. *Bulletin of the American Meteorological Society*. June 1987. (68/6), 620-630.
- Podwysoki, Melvin, and H. Earle Janet L. (eds.), *Proceedings of the Second International Conference on Basement Tectonics*, Basement Tectonics Committee, Minnesota, 1979.
- Pressbooks Sitesi, “3.1 Russia’s Physical Geography and Climate”, <https://pressbooks.pub/worldgeo/chapter/russia/>, Erişim Tarihi: 24.08.2022.
- Ratcliffe, Susan. *Oxford Essential Quotations*. 4th Edition (Online Version). Oxford University Press. Oxford, UK, 2016.
- Stark, Florian. «Smolensk 1941: Sie liefen hartnäckig in das Dauerfeuer der deutschen MGs,» <https://www.welt.de/geschichte/zweiter-weltkrieg/article233663630/Smolensk-1941-Sie-liefen-in-das-Dauerfeuer-der-deutschen-MGs.html>, 08.09.2021, Erişim Tarihi: 07.08.2022.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç. *Savaş ve Barış*. Çev. Tansu Akgün. İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul, 2016.
- Трубачев, Олэг Н. “Ранние славянские этнонимы-свидетели миграции славян”. *Вопросы языкознания*. Москва, 1974. No. 6. [TRUBAÇEV, Oleg Nikolayeviç. “Slavların Göçüne Tanık Olan Erken Slav Etnonimleri”, *Linguistik Sorunları*, Moskova, 1974, No. 6].
- Wistrich, Robert S. *Who’s Who in Nazi Germany?* 3rd edition. Routledge. Oxon, UK, 2001.

## **SUMMARY**

### **Missing the Train to Victory: Operational Exploitation and Lessons Identified from the Battles of Smolensk**

#### **Introduction**

This study was carried out on two main pivots. These are the methods that are included in today's military planning and which, if neglected, will lead to fatal consequences. Predictably, it refers to battlefield intelligence and operative art. In this study, the reader will first see the part of the battlefield intelligence that is related to space. In military planning terminology, this is called the "operating area study" or, more technically, the "first and second phases of joint operating area intelligence preparation." In order to provide ease of explanation, we preferred the concept of "operating zone study". The second main part of the study focuses on the force-related part of intelligence and the operative art based on the information obtained from them. In this context, the reader will see the intentions and power structures of the parties and their plans. The time dimension of the strategy is also reflected in the study when appropriate. The reader will be able to observe them uninterruptedly in the design, planning and execution parts.

The review was limited to the perspective of the German Land Forces Command (Oberkommando des Heeres-OKH), and the Soviet forces were excluded from the analysis. However, in order to reveal the German operative art with more precise lines; The effects of the Soviet forces on the German moves have been shown occasionally. In this context, in the methodical setup of this study, first the historical framework was drawn, then an operational area study was made about the place where the historical event took place, and the operative effects of the land were mentioned. After this framework, the Smolensk battles were examined in the context of operative planning and execution. Finally, the lessons learned from this battle in terms of today's battles are revealed. Concluding the method issue, we would like to reiterate our recommendation to military planners who aim to learn lessons from war history cases. A historical event should be studied with a combat analysis method that covers the dimensions of space, force and time.

#### **Historical Background**

Black soil... Although it is not certain, it is accepted that the city of Smolensk got its name from this word. The floor of the Dnieper River, which divides the city into two, is black as tar. On the other hand, this physical feature also gives a metaphorical meaning to the history of Smolensk. Because Smolensk has been on the invasion routes of great powers throughout history and has been the scene of great wars many times; because of this, thousands of people have fallen into the black soil of this city.

Giving this short history has a meaning in terms of military planning. Because historical analysis shows us that the strategic moves towards Russia in the east-west direction, not the west-east, are successful and permanent. As a matter of fact, while the Mongol and Turkish states coming from the east established a dominance in Russia for nearly two and a half centuries, the French and Germans coming from the west had to return from the Russian lands with a great defeat. Therefore, Montgomery's word, which we mentioned at the beginning of the study, becomes more valuable at this point. Therefore, in order to better understand the terrain where the Smolensk battles took place, it would be useful to conduct a detailed operational area study.

### **Study of the Smolensk Area of Operation**

It would be beneficial to conduct the operational area study of the Battle of Smolensk, which took place during the Second World War, on the territory of the Soviet Union between Warsaw and Moscow, which covers today's Belarus and the west of the Russian Federation. Because the Battle of Smolensk is an operative part of the Barbarossa Campaign. Therefore, we can define the area between Warsaw and Moscow as the sphere of influence of Von Bock's Army Group Center. In this case, the region between Warsaw and Kazan will also be an area of interest.

### **The Operational Art of Planning**

The Pripyat Marshes, covering a large area, necessarily divided the campaign in two from the very beginning. Since the area in the north expanded further towards the east, two army groups were allocated to the north and one army group to the south. Hitler's intention was to advance rapidly with a strong offensive from the centre, splitting into two after reaching Smolensk, to turn north and south, and destroy the large enemy forces with the help of Armies Groups North and South. As mentioned earlier, Hitler paid little attention to Moscow. He responded harshly to Brauchitsch's proposal, which insisted that Army Group Center (Mrk.Orl.Gr.) capture Moscow; "However, spidered minds can fall under the spell of an enemy capital. Moscow is nothing but a dry name," he said.

### **The Operational Art of Execution**

The Soviet troops were still in their barracks when the Germans began the offensive on the whole front at 03:45 on 22 June 1941 with three army groups. The declaration of war was already made at 05:30. Despite Britain's warning and Stalin's extensive spy network, the Red Army had been raided. The Soviets regarded the German build-up in Eastern Europe as a tactical deception of a possible British campaign.

Russian and German historians have a different view of the temporal limitation of Western historiography regarding the Battle of Smolensk. Because Western historians limit the Battle of Smolensk to the clashes between 10 July and 3 August. Accordingly, the first stage: from the

beginning of the offensive of the Goth and Guderian tank groups to Vitebsk and Mogilev (07/10/41) to the formation of the Smolensk "cauldron" (07/20/41). At this stage, actions from the Wehrmacht were carried out exclusively by mobile formations. Second phase: from 20 July to 3 August. At this stage, additional forces were introduced: the infantry divisions of Army Group Center were united by the enemy, and the reserve armies of the Red Army by the Soviet in four operational groups. The conflict resulted in attempts by Soviet forces to free the 19th and 20th armies surrounded near Smolensk. This goal was only partially achieved. By August 3, the front line had stabilized east of Smolensk, and Wehrmacht mobile units were sent in other directions.

The battle, which is called the "Siege of Smolensk" in German history and the "Great Battle of Smolensk" in Russian history, is divided into several phases or sub-battles in German and Russian sources. Making use of these classifications, we will examine the Battle of Smolensk in three phases.

### **Conclusion and Lessons Identified**

The Battle of Smolensk was another heavy defeat for the Red Army in the opening phase of the Barbarossa Campaign. For the first time, the Soviets tried to launch a coordinated counterattack on most of the front. Although this counteroffensive turned into a military disaster, the stiffening resistance showed that the Soviets had not yet been defeated and the Blitzkrieg against Moscow would not be an easy undertaking. Opposition within the German high command and political leadership intensified. Commander of the Land Forces Brauchitsch and Chief of Staff of the Land Forces Franz Halder and commanders such as Von Bock, Hoth and Guderian opposed the disbanding of German armored units and advised to concentrate on Moscow. Hitler repeated his disregard for Moscow and strategic sieges. He ordered more tactical encirclement and concentration on economic targets such as Ukraine, the Donets Basin and the Caucasus to wear out the Soviets. Thus, the German strategy became more fragmented. The tactical successes of the Germans, on the other hand, were costly in time, personnel and equipment, and gave the Red Army time to prepare the defense of Moscow.

Still, the operative doctrine of siege and destruction served the Wehrmacht well in Russia. The Barbarossa campaign proved that a quick and overwhelming victory was possible even when fought at great distances against numerically strong opponents. Backed by the mixed class, tactical aviation and armored troop force that spearheaded the depths of the enemy's defenses proved a deadly combination as long as they kept moving.



# **Beton Cehenneminde Kaybolmak: Stalingrad Muharebesinden Çıkarılan Dersler**

Lost in the Concrete Hell: Lessons Identified from the Battle of Stalingrad

**Murat DOĞUSOY\***

## **GİRİŞ**

Sanayi ve bilgi teknolojilerinin hızla geliştiği günümüz toplumunda şehirler, refah, altyapı ve sosyal imkânlardan yararlanmak isteyen milyonlar için çekim merkezleri haline gelmektedir. Bunun bir adım öncesi özellikle on dokuzuncu yüzyıl sonlarından itibaren sanayi merkezlerinin aynı zamanda birer işçi yerleşkesi haline gelmesiydi. 1940'ların Çariçin'i de bu şehirlerden birisiydi. Bu şehir Rusya İç Savaşı sırasında Denikin kuvvetlerine karşı kendi şehrini savunan Stalin'e atfen, 1925'ten itibaren Stalingrad adını aldı.

Çalışmada, 23 Ağustos 1942-02 Şubat 1943 tarihleri arasında gerçekleşen Stalingrad Muharebesi, PASEBA<sup>53</sup> faktörleri ışığında sistemler sistemi analizine göre operatif seviye planlama prensiplerine uygun olarak, Almanya ve Sovyet Rusya perspektiflerinden incelenmiş; günümüz muharebeleri için planlayıcılara ve icracılara yönelik dersler çıkartılması hedeflenmiştir.

Çalışmanın stratejik ortamın çerçevesi bölümünde İkinci Dünya Harbi öncesindeki siyasi-askerî ortam, savaşa giden süreç ve ülkelerin tutumları özetlenmiş ve Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne savaş açtığı döneme kadar meydana gelen gelişmeler kısaca anlatılmıştır.

Stratejik mesele ise Barbarossa Harekâtı kapsamında çerçevesi; Stalingrad Muharebesine etki eden stratejik seviyedeki olaylar, düşünce yapıları, liderlerin stratejik maksatları, diğer bir deyişle istenen son durumları stratejik kültür bağlamında ortaya konulmuştur.

PASEBA faktörleri ışığındaki sistemler sistemi analizi dönemin tarihsel koşullarına göre yapılmış, bilgi harekâtı kapsamında propaganda faaliyetleri incelenmiş; elde edilen bulgular ışığında, stratejik tasarım yapılmıştır.

Müteakiben Stalingrad Muharebesi öncesinde gerçekleşen stratejik olaylar ile stratejik sonuçlara yol açan operatif gelişmeler, Almanya'nın bakış açısıyla şematik olarak gösterilmiş,

---

\* Tank Kurmay Yarbay, Kara Kuvvetleri Komutanlığı.

<sup>53</sup> PASEBA: Stratejik ve operatif seviyede sistemler sistemi analizini ifade eder. Politik, Askerî, Sosyal, Ekonomik, Bilgi, Altyapı sistemlerinden oluşur.

muharebede istenen siyasi son durum, hedefler, gerilimler, güç unsurları ve kuvvet elemanları tespit edilerek birbirleri ile olan etkileşimleri ortaya koyulmuştur.

Stalingrad Muharebesinin operatif ve taktik seviye analizi kapsamında önce her iki tarafın kuvvet yapıları, ordularının özellikleri, imkân ve kabiliyetleri ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca elde mevcut bilgiler ışığında Stalingrad harekât bölgesinin etüdü (Müşterek Harekât Bölgesi İstihbarat Hazırlığı (MHBİH) birinci ve ikinci safhaları) yapılmış ve bu safhanın çıktısı olarak Birleştirilmiş Engel Tatbik Krokisine yer verilmiştir. Hazırlanan Operatif Tasarım üzerinde muharebe sahası fonksiyon alanları üzerinden muharebe hem Almanya'nın hem de Sovyet Rusya'nın muhtemel harekât hatları ve kesin sonuç noktaları belirlenerek şekillendirilmiştir. Operatif tasarımda tarafların stratejik ve operatif seviye hedefleri, ağırlık merkezleri ortaya koyulmuştur.

Planlama ve icradaki operatif sanat, tarafların harekât planları ve harekâtın icrası başlıkları altında incelenmiştir. Nihayet son safhada Stalingrad Muharebesi'nin kısa bir değerlendirilmesi yapılmış, bu muharebeden günümüz muharebelerine dair planlayıcılar ve icracılar için çıkarılan dersler ortaya koyulmuştur.

## **STRATEJİK ORTAMIN ÇERÇEVELENMESİ**

Birinci Dünya Harbinin ardından mağlup devletler ile barış antlaşmaları yapılmış olmasına rağmen Avrupa'da istenilen huzur ortamı sağlanamamıştır. Özellikle Almanya, Versailles (Versay) statüsünü bozmak yönündeki faaliyetleri, Birinci Dünya Harbi'nin galipleri tarafından, caydırılmak yerine yatıştırılmaya çalışılmıştır. Rusya'da ise Birinci Dünya Harbi esnasında rejim değişikliği yaşanmıştı ve yeni yönetim Avrupa'dan uzak ve mesafeli bir siyaset izlemeyi benimsemişti. İki savaş arası dönemde Sovyet Rusya'nın Alman yayılmasına karşı İngilizler ile iş birliği yapma talepleri de İngilizler tarafından kabul görmemiş ve bir anlamda Alman-Sovyet Rusya yakınlaşması için elverişli bir ortam oluşmuştur. Neticede 23 Ağustos 1939 tarihinde Nazi-Sovyet Rusya Saldırmazlık Paktı (Molotov Paktı) imzalanmıştır. Bu paktın imzalanmasının hemen ardından Hitler, Belçika, Hollanda, İsveç ve Lüksemburg'un tarafsızlıkları konusunda bu ülkelerden teminat almış ve 01 Eylül 1939 tarihinde Polonya'yı işgale başlamıştır. Bu gelişmelere paralel olarak Sovyet Rusya da Almanya ile yaptığı anlaşmaya dayanarak, 17 Eylül 1939 tarihinde "Beyaz Durum" kodlu harekâtla Polonya'nın doğu bölgelerini işgale başlamıştır. Almanlar, 29 Eylül'de Varşova'yı ele geçirmiştir ve Polonya'da savaş 06 Ekim 1939'da sona ermiştir.

Polonya işgalinden Fransa işgaline kadar geçen "Düzmece Savaş" döneminde; Sovyet Rusya Finlandiya'yı işgal ederken, Almanya ise sırasıyla 1940 yılının Nisan ayında Danimarka ve

Norveç'i işgal etmiş, Atlantik'te denizaltı savaşını sürdürmüş, ardından 10 Mayıs 1940'ta; kod adı "Sarı Durum" olan Fransa İşgal Harekâtı'nı başlatmış ve Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'u süratle işgal etmiştir. Batı Avrupa'daki taarruzları gelişme gösteren Alman orduları, 20 Mayıs 1940 tarihinde Manş Denizi kıyılarına ulaşmayı başarmış, 14 Haziran'da da Paris'e girmiştir. Aynı yılın temmuz ayında Sovyet Rusya Estonya, Letonya ve Litvanya'yı işgal ederken, Eylül ayında bir diğer Mihver Devleti Japonya'nın orduları Çin Hindine girmiş; Ekim ayında ise İtalya'nın Yunanistan'ı işgali başlamıştır.<sup>54</sup>

18 Aralık 1940 tarihinde, Hitler savaşın başından itibaren ittifak içerisinde bulunduğu ve Avrupa'nın doğusunda birçok ülkeyi işgal eden Sovyet Rusya'ya karşı icra edilecek ve İkinci Dünya Harbinin seyrinin büyük ölçüde değişmesine yol açacak Barbarossa Harekâtı için gizli bir emir yayınlamıştır. Hitler Barbarossa Harekâtı hakkında yayınladığı 21 Numaralı Emri ile Alman Silahlı Kuvvetlerinin Rusya'ya karşı yapılacak harekâta dair hazırlıklarını 15 Mayıs 1941 tarihine kadar tamamlaması direktifini vermiştir.<sup>55</sup>

İtalya'nın Balkanlar ve özellikle de Yunanistan'da zor durumda kalması üzerine, Hitler Barbarossa Harekâtı'nın güney yan emniyetini sağlamak ve İtalya'yı zor durumdan kurtarmak amacıyla, Nisan 1941'den itibaren Balkan harekâtına katılmış, kısa zamanda da Balkanları ve Yunanistan'ı işgal etmiştir. O dönemde Yunanistan'da bulunan İngiliz birlikleri, Almanların süratli gelişen taarruzları neticesinde Girit adasına çekilmek zorunda kalmışlardır. Hitler, Girit'e çekilen İngiliz kuvvetlerini imha ederek bu adanın bir hava üssü olarak kullanılmasını önlemek ve Doğu Akdeniz'in kontrolü için önemli bir üs elde etmek amacıyla, 20 Mayıs 1941 tarihinde kod adı "Merkür" olan Girit İşgal Harekâtını başlatmış, Girit'i ele geçirmiş ve fakat bu harekât uğruna hava indirme imkân ve kabiliyetini tüketmiştir.

## STRATEJİK MESELENİN ÇERÇEVELENMESİ

İkinci Dünya Harbinin önemli bir bölümünü oluşturan ve savaşın seyrine etki eden Almanya'nın Doğu Seferi, daha yaygın bilinen adıyla "Barbarossa Harekâtı" Hitler'in verdiği kararlar içerisinde en kritik hatalardan birisi olarak görülmekte; hatta bazı kesimler bu harekâtı tarihteki stratejik hataların en büyüğü olarak da değerlendirmektedir.<sup>56</sup>

Ancak Hitler daha farklı düşünmüştür. Hitler, Rusya tarihini ve Napolyon'un Rusya Seferini kendi bakış açısına göre incelemiş ve Napolyon'un dondurucu soğuk ile sonu gelmeyen bozkırlara, uçsuz bucaksız topraklara yenildiği fikrine varmıştır. Bu nedenle Hitler,

<sup>54</sup> Liddell Hart, *İkinci Dünya Savaşı Tarihi*, çev. Kerim Bağrıaçık (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2000) s.825-828.

<sup>55</sup> [https://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument\\_de&dokument=0009\\_bar&object=translation&lde](https://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_de&dokument=0009_bar&object=translation&lde) (Erişim Tarihi:09.03.2022)

<sup>56</sup> Baskın Özbacı, *Alman-Rus Harbi Doğu Seferi* (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1993) s.2-6.

Almanya'nın Doğu Seferi nde düşmanın geri çekilmesine imkân vermeden “Yıldırım Harbi” tekniğine uygun olarak zırhlı/mekanize unsurlarla geniş kuşatmalar ile imha etmesini ve harekâtın kış mevsimi öncesinde tamamlanmasını planlamıştır.<sup>57</sup> Hitler daha önce Fransa ve Polonya’da olduğu gibi birkaç hafta içerisinde Sovyetler Birliği’ni yenerek zafer kazanmak ve bu sayede daimî korkusu olan iki cepheli savaş tehlikesini de bertaraf etmek istemiştir. Geniş Rus ovaları da Yıldırım Harbinde zırhlı ve mekanize birlikler ile hava kuvvetlerinin uyum içerisinde kullanılması için uygun görülmüştür.

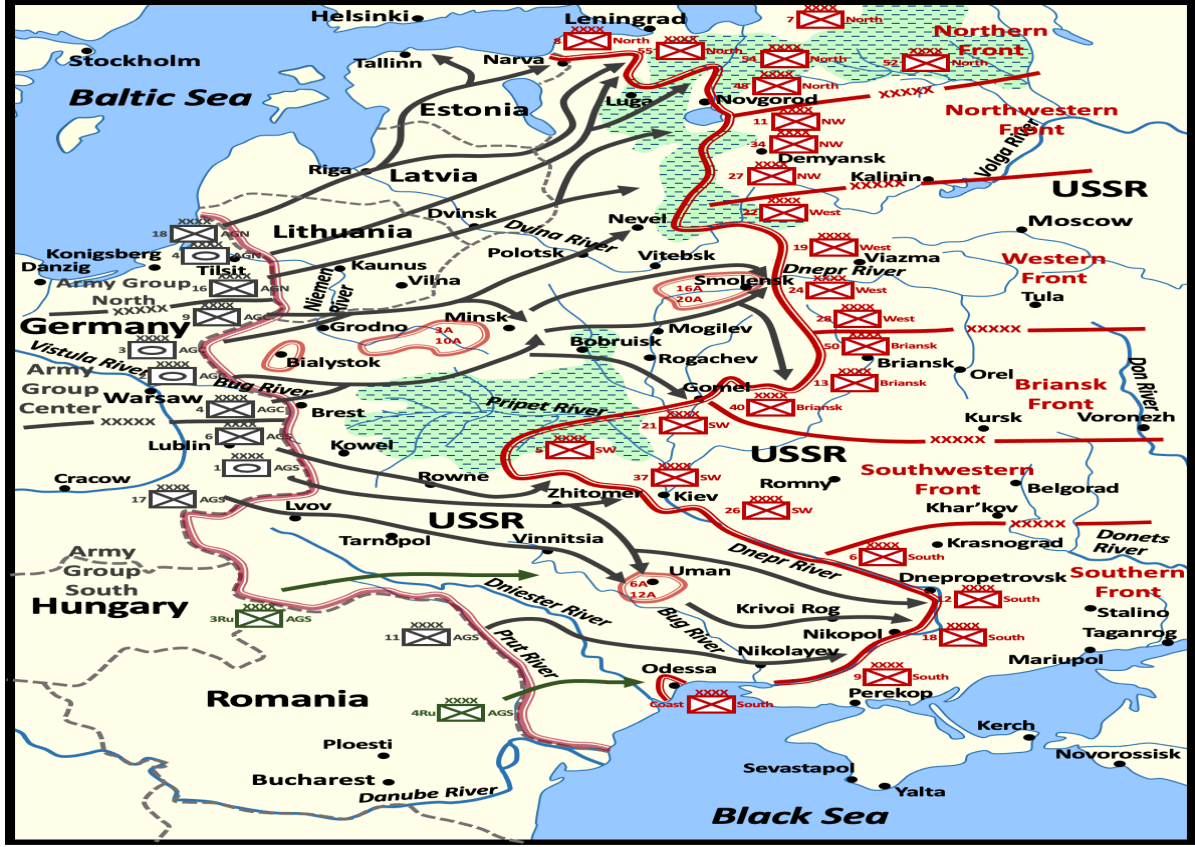
Bu şartlar altında 22 Haziran 1941’de Alman Orduları Sovyet hududunu geniş cephe ile geçmiş ve böylece Doğu Seferi resmen başlamıştır. Alman birlikleri Barbarossa Harekâtı için üç ordular grubu olarak tertiplenmiştir; Kuzey Ordular Grubu Leningrad istikametinde, Merkez Ordular Grubu Moskova istikametinde, Güney Ordular Grubu ise Kiev istikametinde taarruzlara başlamıştır.<sup>58</sup> Alman birlikleri zayıf ve hazırlıksız Rus direnişini kolayca kırmış ve ülkenin derinliklerinde hızla ilerlemeye başlamıştır.<sup>59</sup> 1941 yılı Kasım ayı sonunda Almanlar kuzeyde Leningrad, merkezde Moskova önlerine gelmiş, güneydeki taarruzlar da Donetz nehrini geçerek Rostov’a kadar ulaşmıştır. Kış geldiğinde Alman taarruzları yoğun kar yağışı ve soğuk nedeniyle yavaşlamıştır (Şekil-1).

---

<sup>57</sup> İbrahim Artuç, *İkinci Dünya Savaşı* (İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1999) s.185-186.

<sup>58</sup> General A.Guillaume, *Alman Sovyet Savaşı*, çev. Nurettin Türsan (Ankara: Gnkur. Basımevi, 1951) s.5-8.

<sup>59</sup> İbrahim Artuç, *İkinci Dünya Savaşı* (İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1999) s.193-196.



Şekil-1 Alman Birliklerinin İlerlemesi (22 Haziran-25 Ağustos 1941)

Kaynak: [https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/educational-services/staff-rides/5\\_Stalingrad\\_Exp\\_Visual\\_Aids.zip](https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/educational-services/staff-rides/5_Stalingrad_Exp_Visual_Aids.zip) Erişim Tarihi: 10.05.2022

Almanlar, Aralık ayının ilk haftasına kadar taarruzlarını sürdürmüş ve kısmi de olsa ilerlemeler devam etmiştir ancak Leningrad ve Moskova şehirleri ele geçirilememiştir.<sup>60</sup> Barbarossa harekâtında Almanların istedikleri hedefleri elde edememesinde ağır iklim şartları, Rus ihtiyatlarının eksik değerlendirilmesi, olumsuz arazi koşulları, lojistik desteğin istenilen seviyede sağlanamaması ve taarruzun Balkanlardaki harekât nedeniyle gecikmesi gibi nedenlerin önemli rolü olsa da asıl sorun Hitler'in Polonya'nın işgalinden bu yana zihninde çözemediği stratejik maksat problemidir.<sup>61</sup> Hitler Barbarossa Harekâtı'nda da maksadını belirleyemediği için, hedeflerin önceliklendirilmesinde generalleriyle anlaşmazlığa düşmüş ve bunun sonucunda stratejik seviyede sıklet merkezini oluşturamamıştır. Moskova'nın bir isimden ibaret olduğunu, stratejik bir değerinin olmadığını ve bu nedenle asıl hedefin Moskova olmaması gerektiğini düşünen Hitler için öncelikli hedefler, geniş tarım ve maden potansiyeline sahip Ukrayna ve Kafkasya'ydı. Ayrıca Hitler, Komünizmin ideolojik merkezi olarak gördüğü Leningrad'ın da ele geçirilmesiyle, Rus halkının savaşma azim ve iradesinin kırılabileceğini düşünüyordu. Ama buna rağmen, sıklet merkezini Moskova bölgesinde oluşturdu. Üstelik

<sup>60</sup> Earl F Ziemke, Magna E. Bauer, *Moscow To Stalingrad: Decision In The East* (Center Of Military History United States Army Washington, D.C.,1987) 26-47.

<sup>61</sup> Baskın Özbalcı, *Alman-Rus Harbi Doğu Seferi* (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1993) 49.

başarıyla ilerleyen Merkez Ordusunu adeta cezalandırdı ve Smolensk'ten sonra Moskova istikametinde önü açılan Orgeneral Guderian'ın kuvvetlerini 14 Temmuz 1941'de yayınlanan 33 Numaralı Führer Direktifiyle, güney cephesine yönlendirdi ve Kiev muharebelerine dahil etti. Böylece Hitler kendi eliyle tüm cephelerde kuvvetlerinin Sovyet kuvvetleriyle dengelenmesini sağladı ve 1941 yılı sonlarında Alman taarruzları her üç cephede de durma noktasına geldi.

Hitler, generallerinin ısrarlı taleplerine rağmen, 16 Aralık 1941'de yayınladığı emirle birliklerin geri çekilmesine izin vermemiştir. Üstelik otoritesini sorguladıkları için, Kara Kuvvetleri Komutanı Feld Mareşal Brauchtisch, Merkez Orduları Grup Komutanı Feld Mareşal Von Bock, Güney Ordular Grubu Komutanı Feld Mareşal Reichenau ile en parlak generallerinden birisi olan Guderian'ı görevden uzaklaştırmış ve bununla da yetinmeyerek, kendisini Alman Kara Kuvvetleri Komutanı olarak tayin etmiştir.<sup>62</sup>

Doğu Cephesinde 1941 kışı Almanlar için oldukça zor geçerken, Sovyet kuvvetleri de karşı taarruz girişimlerinde bulunmuşlar, bazı kısmi kazanımlar da elde etmişlerdir. Ancak 1942 yılının ilkbaharı geldiğinde Almanlar, Rus birliklerini durdurmuş, olumsuz hava koşulları artık sona ermiş ve Alman taarruzun devamı için uygun koşullar oluşmaya başlamıştır. Hitler 1942 yılının ilk aylarında Rusya'ya yeniden büyük bir taarruz yapılması için karar almıştır. Hitler bu kararı alırken ekonomik kaygıları ön planda tutmuş, Kafkas petroleri ve buğdayını savaşı sürdürebilmek için hayati olarak değerlendirmiştir. Ancak Hitler bu harekâtın hedeflerini kısıtlamış, tüm cephe boyunca taarruz yerine kanatlardan taarruz gerçekleştirilmesini emretmiştir. Asıl taarruz güney cephesinde Don ve Donetz nehirleri arasından ileri harekât ile başlatılacak, Don Havzasına ulaşmayı müteakip, taarruz güneyde Kafkasya petrolerine yönelirken kuzeyde ise Stalingrad'a yöneltilecekti. Hitler, Stalingrad'ı ele geçirerek hem Moskova'yı geriden kuşatmayı hem de Urallar bölgesine el atmayı planlamıştı.<sup>63</sup> (Şekil-2).

---

<sup>62</sup> İbrahim Artuç, *İkinci Dünya Savaşı* (İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1999) 223-227.

<sup>63</sup> İbrahim Artuç, *İkinci Dünya Savaşı* (İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1999) 258-263.



**Şekil-2 Hitler'in 1942 İlkbaharı Taarruz Planları**

**Kaynak:** Liddell Hart, İkinci Dünya Savaşı Tarihi, çev.Kerim Bağrıaçık (İş Bankası Yayınları, 2015) 338.

Stalingrad'ın Almanlar tarafından hedef olarak seçilmesinin bazı sebepleri vardır. Stalingrad öncelikle Ruslar için önemli bir sanayi şehridir ve burada bulunan silah fabrikaları Sovyet ordusunun ihtiyaç duyduğu başta tank olmak üzere pek çok harp malzemesini üretmektedir. Şehrin ele geçirilmesi, Rus ordularının teçhiz edilmesini sekteye uğratabilecektir. Şehir ayrıca önemli bir ulaşım merkezidir, Kafkasya petrolerinin ülke içerisine sevk edilmesi dâhil Volga üzerindeki konumuyla savaş ekonomisinde önemli rol oynamaktadır. Bu özelliklerin yanı sıra şehrin isminin Sovyet Rusya'nın lideri Stalin'in ismini taşımasından dolayı da önemli bir siyasi-psikolojik hedef olarak ön plana çıkmıştır.<sup>64</sup>

<sup>64</sup> *History of War Dergisi* ISSN 2791-9528/2022/01, Sayı:2 Stalingrad, 23.

## PASEBA FAKTÖRLERİ İŞİĞİNDA SİSTEMLER SİSTEMİ ANALİZİ

### Politik Durum

Hitler'in neden Rusya seferine başladığını anlamak için Hitler'in düşünce yapısına ve geçmişine bakmak gerekmektedir. Hitler, *Kavgam* adlı eserinde Avrupa'da Cermenlerin yeni topraklar elde etmesi gerektiğini; Rusya ve doğudaki diğer ülkelerin de kendilerine kölelik edeceğini vurgulamıştır. Hitler, Rusya İmparatorluğu'nun dağılmak üzere olduğunu, Rusya'daki Yahudi hâkimiyetine son verildiğinde Rusya'nın yıkılacağını ifade etmiştir. Ayrıca Hitler, Avrupa'da elde ettiği üstünlüğü, Barbarossa Harekâtından elde edeceği kazanımları da kullanarak İngiltere'ye de kabul ettirmek istemişti. Hitler İngiltere'nin tüm umutlarını ABD ve Rusya'ya bağladığını, Rusya yenilirse hem İngiltere'nin umutlarının boşa çıkacağını hem de ittifak halinde olduğu Japonya'nın Uzakdoğu'daki gücünü artıracak olduğunu düşünmekteydi.<sup>65</sup> Hitler, Sovyet Rusya'nın verimli topraklarını işgal etmeyi çok arzu etmesine rağmen uygun zamanın gelmesi için beklemeyi bilmiştir. Bu kapsamda İkinci Dünya Harbinin başlamasından hemen önce Rusya ile saldırmazlık anlaşması imzalamış, hatta savaşın başlamasının ardından Sovyet Rusya ile birlikte Polonya'yı işgal etmiştir. Bu gelişmelere rağmen Hitler'in Rusya'yı işgal fikri hiçbir zaman ortadan kaybolmamıştır. Diğer yandan İkinci Dünya Harbi nedeniyle Almanya'nın ihtiyaçları artmış, sınırlar doğuda ve batıda ciddi anlamda genişlemişti. Bu durum üzerine verimli topraklara ve ihtiyaç duyulan tahıla sahip Ukrayna, Sibirya'nın zengin ormanları ile Ural Dağlarında bulunan çeşitli madenler de Hitler'in iştahını kabartmıştır.<sup>66</sup>

Stalin ise Avrupa'da gelişen Nasyonal Sosyalist dalganın Rusya'yı etkileyeceğini görmüştür. Fransa ve İngiltere ise, Almanya'nın yol açacağı bir savaştan çekinmiş, Sovyetler Birliği ile ittifak yaparak Nazileri kışkırtmak istememiştir; ayrıca Polonya'nın savaş gücünün Rusya'dan fazla olduğunu ve Almanya'ya karşı Rusya yerine Polonya ile ittifak yapmanın daha doğru olduğunu değerlendirmişlerdir.<sup>67</sup> Bu gelişmelerden sonra Stalin, Almanya'ya karşı zaman kazanmak, Kızıl Ordu için gerekli olan savaş malzemelerinin üretilmesini sağlamak, seferberlik ilan etmek maksatları ile Alman-Sovyet Saldırmazlık Paktı imzalamıştır.

Barbarossa Harekâtı ile Almanya ile Sovyet Rusya arasındaki yapay ittifak da sona ermiştir. Hitler'in Rusya'ya taarruzunun arka planında öncelikle üstün olarak gördüğü Alman ırkı için gerekli yaşam alanı "Lebensraum" ihtiyacı ile Nasyonal Sosyalizmi tehdit eden "komünizm" yatmaktaydı.<sup>68</sup> Adolf Hitler, 30 Mart 1941 tarihinde komutanları ile yaptığı toplantıda Sovyetler

<sup>65</sup> İbrahim Artuç, *İkinci Dünya Savaşı* (İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1999) 184.

<sup>66</sup> Kenan Sezgin, *Yirminci Yüzyılda Askeri Planlama ve Operatif Sanat-1 İkinci Dünya Harbi Muharebelerinin Analizi, Harbi Kaybettiren Harekât: Barbarossa'dan Çıkarılan Dersler (125-163)* MSÜ Yayınları:İstanbul, 2021

<sup>67</sup> Liddell Hart, *İkinci Dünya Savaşı Tarihi*, çev. Kerim Bağrıaçık (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2000) 15-25.

<sup>68</sup> Baskın Özbacı, *Alman-Rus Harbi Doğu Seferi* (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1993) 7.



Birliği ile yapılacak olan savaşın iki ordu arasında gerekleŖecek klasik bir savaştan ziyade bir ırk ve ideoloji kavgası olduğunu, birbirine zıt iki anlayış ve dünya görüşü olduğunu ve bunlardan biri yok oluncaya kadar savaşın süreceğini dile getirmiştir.<sup>69</sup>

Diğer taraftan Hitler, Alman ordularının Avrupa'yı kısa sürede işgalini müteakip kendisine karşı olan siyasi ve askerî muhalefeti de tamamen etkisiz hale getirmiştir. 26 Nisan 1942'de Almanya Meclisi'nden geçirdiği bir yasa ile yetkilerini genişletmiş; Führer tarafından verilen ölüm dâhil tüm cezalara karşı temyize gitmek yasaklanmıştır.<sup>70</sup> Böylece Hitler, tek başına ülkenin kaderine hükmeder hale gelmiştir.

Barbarossa seferi sırasında Hitler'in belki de önemli avantajı, hasmının da kendisi gibi bir diktatör olmasıdır. Tıpkı Hitler gibi Sovyet Rusya'daki tüm gücü kendisinde toplayan Stalin, Almanya'nın Rusya'yla savaşacağına da inanmıyordu. Almanya'nın sınıra taarruza yönelik yığınak yaptığına dair istihbarat raporlarına itibar etmiyor, bu tür haberlerin Almanya ile Sovyetler Birliği'nin arasını bozmaya yönelik İngilizlerce hazırlanmış bir tertip olduğunu düşünüyordu. Aslında her diktatör gibi Stalin de olayların kontrolden çıkabileceğini kabullenmek istemiyordu. Generallerinin ısrarları üzerine batıdaki birliklere Almanların veya müttefiklerinin Rusya'ya sürpriz taarruzlarına karşı 22-23 Haziran 1941 tarihlerinden itibaren hazırlıklı olunması için talimat göndermiştir.<sup>71</sup>

### **Askerî Yapı**

Barbarossa Harekti ncesinde Almanya, o zamana kadar bir araya getirilmiş en büyük işgal ordusunu oluşturmayı başarmıştı. Almanya'nın Doğu Seferine katılan birlikleri toplamda 3 milyon 200 bin Alman askernin yanı sıra müttefiklerden gelen 650 bin askerden oluşmuştu. Alman birlikleri 162 tümene sahipti; Rusya ise 3 milyon askerî ile 158 tümenlik kuvvet oluşturabilmişti (şekil-3). Sovyetlerin 11.000 tankına karşılık Alman tanklarının sayısı 2.500 kadardır.<sup>72</sup> 4000-5000 Sovyet uçağına karşılık Almanların savaşta kullanabileceği yaklaşık 2.000 uçağı bulunmaktaydı. Kğit zerinde Sovyetler Birliği, araç ve silah sayılarında üstün gibi görünse de ülkenin coğrafi yapısı ve topraklarının genişliği ile nitelik durumu değerlendirildiğinde Almanların ciddi bir üstünlüğü mevcuttur. Sovyet Rusya ordusunun eğitim, teşkilatlanma yetersizliğine bir de Stalin'in Almanya'dan saldırı beklememesi neticesinde Barbarossa Harekâtında Sovyet orduları ağır kayıplar vermiştir.<sup>73</sup> Barbarossa Harekâtının askerî yapısıyla ilgili olarak, daha önce farklı çalışmalarda daha detaylı

<sup>69</sup> İbrahim Artuç, *Hitler ve İkinci Dünya Harbinin Kaderi* (İstanbul: Kastaş Yayınları, 1984) 124.

<sup>70</sup> İlkin Başar Özal, *Kısa II. Dünya Savaşı Tarihi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2019) 426.

<sup>71</sup> Anthony Beevor, *Stalingrad*, ev. Nurettin Ellseyini (İstanbul: YKY, 2014) 27-28.

<sup>72</sup> Baskın zbalcı, *Alman-Rus Harbi Doğu Seferi* (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1993) 35.

<sup>73</sup> İlkin Başar Özal, *Kısa II. Dünya Savaşı Tarihi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2019) 416.

değerlendirmeler yapıldığından, bu noktadan itibaren Stalingrad muharebesi öncesindeki kuvvet yapılarına odaklanılmıştır.

1942 baharında Almanlar artık üç ordu grubu ile aynı anda taarruz edebilecek kudrete sahip değildi. Alman ordusu, 1942 yılı Mayıs ayına kadar 1,1 milyon kişilik takviye almış olmasına rağmen hala en az 625.000 kişilik personel eksikliği bulunuyordu. Güney Ordular Grubu da personel ve diğer ikmal malzemesi desteğinde önceliğe sahipti. Bu kapsamda Güney Ordular Grubu; tam harekât kabiliyetine çıkartılmak maksadıyla hem batıdaki birliklerden hem de Merkez ve Kuzey Ordu Gruplarından takviyeler ile güçlendirilmişti, hatta bu esnada diğer bölgelerdeki “Panzer” tümenleri sırf Güney Ordular Grubunu desteklemek için kemirmeye maruz kalmıştı. 28 Haziran 1942 tarihinde başlayan Mavi Durum Harekâtı öncesinde Alman Güney Ordular Grubu 45 Piyade Tümeni, 11 Zırhlı Tümen, 4 Hafif Piyade Tümeni ve 5 Motorlu Piyade Tümeninden müteşekkildi. Ayrıca 8’inci İtalyan Ordusu, 2’nci Macar Ordusu, 3’üncü ve 4’üncü Romen Orduları da Güney Ordular Grubuna dâhildi ve toplamda 25 tümenlik bir güce sahiptiler. Sonuçta tümen sayısı toplamda Feld Mareşal von Bock’un hedeflediğinden 5 (beş) tümen daha fazla gibi görünse de gerçek durum farklıydı çünkü bu ordular grubundaki bir tümen, Alman Ordusunun standart bir tümeninden personel, eğitim, teçhizat, moral ve liderlik konularında daha zayıftı. Berlin’deki Alman Kara Kuvvetleri, bu yetersizliği aşmak için 1942 yılı başında kendilerini destekleyen müttefik ülkelerden daha fazla asker alma yoluna gitmiştir. Stalingrad Muharebesi döneminde Almanya’nın Doğu Seferinde toplamda 24 Romen Tümeni, 10 İtalyan Tümeni ve 10 Macar Tümeni görev almıştır. Almanya’ya destek olmak üzere gelen bu müttefik tümenlerin çoğu Don nehri bölgesinde kullanılmıştır ve Alman 6’ncı Ordusunun kanatlarında görev yapmıştır. Sonuçta, Güney Ordular Grubu 1 milyondan fazla Alman askerî ve 300.000 kadar da müttefik mihver askerinden oluşuyordu ve Orgeneral Wolfram von Richthofen komutasındaki 4’üncü Hava Filosunca desteklenmekteydi.

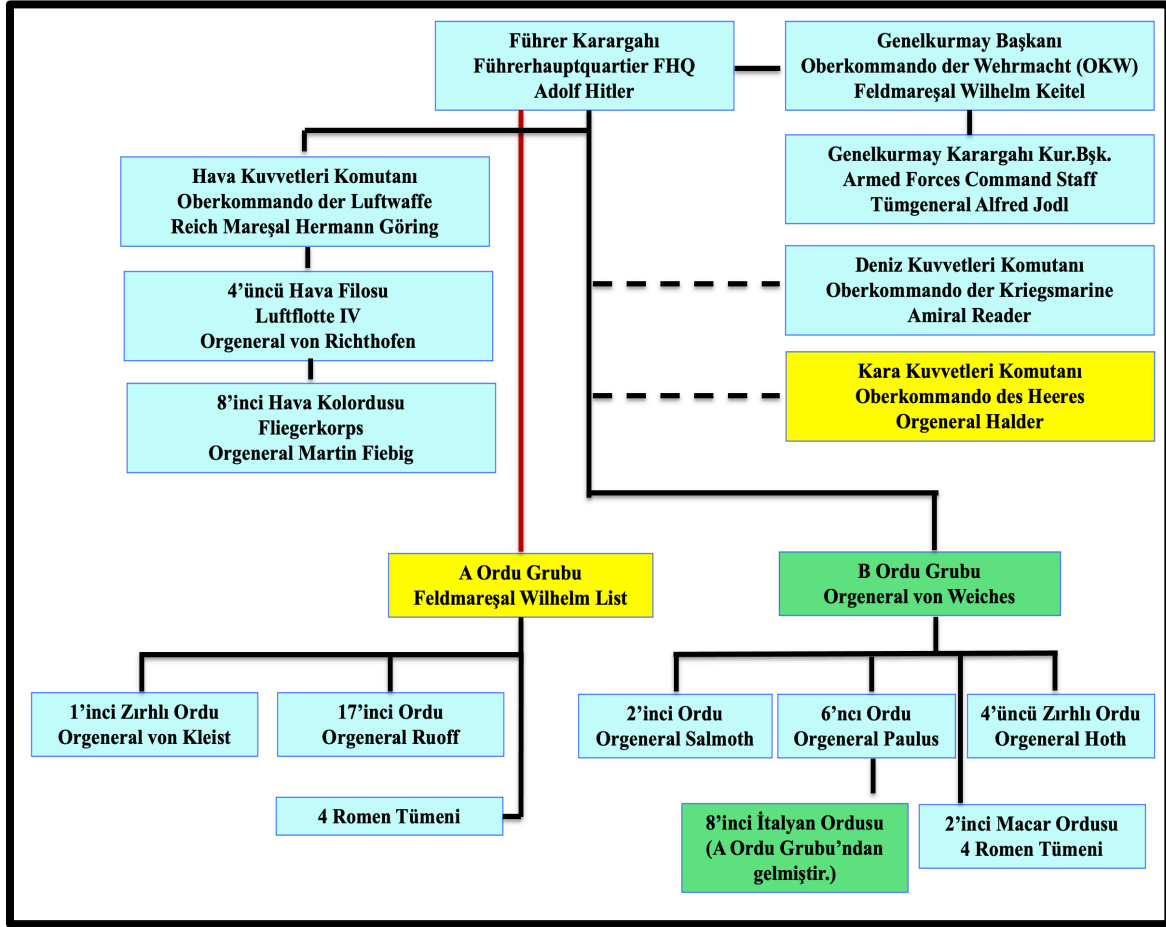
28 Haziran 1942’de Mavi Durum Harekâtı başladıktan sonra 23 Temmuz 1942’de Güney Ordular Grubu da “A Ordular Grubu” ve “B Ordular Grubu” olmak üzere ikiye ayrılmıştır. B Ordular Grubu Orgeneral Maximilian von Weichs komutasında Alman 2’nci Ordusu, Macar 2’nci Ordusu, İtalyan 8’inci Ordusu, Romen 3’üncü Ordusu, Alman 4’üncü Ordusu ve Alman 6’ncı Ordusundan oluşmaktaydı ve toplam 50 tümen kadar kuvvete sahipti.<sup>74</sup>

Almanların 1942 yılında Sovyet Rusya’ya karşı başlattıkları taarruzların istenildiği şekilde gitmemesi üzerine Adolf Hitler, komuta yapısında bazı değişikliklere gitmiştir (Şekil-3).

---

<sup>74</sup> Peter Antill, Peter Dennis, *Stalingrad*, (Oxford: Osprey Publishing, 2007) 23-27.

Değişiklikler etkin komuta kontrolün sağlanmasını güçleştirmiş ve Stalingrad Muharebelerinde 6'ncı Ordu'nun imhası ile sonuçlanan süreçte önemli rol oynamıştır.<sup>75</sup>



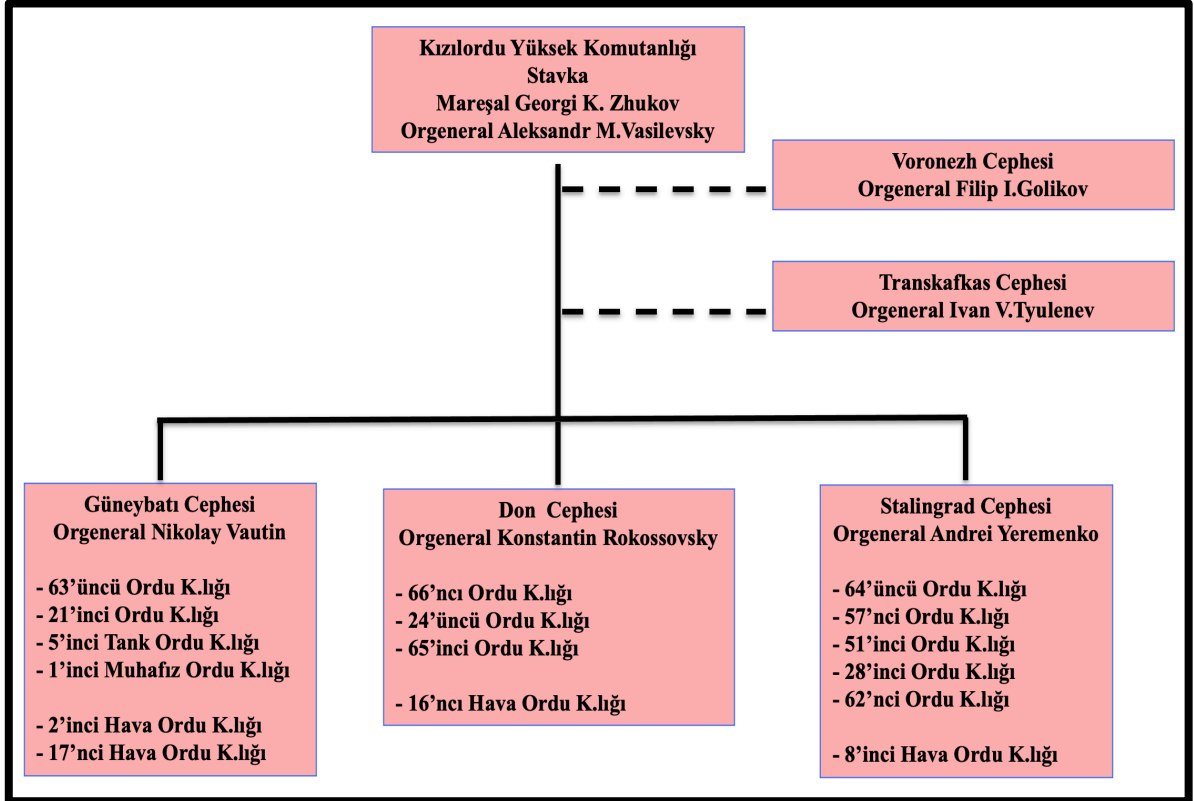
Şekil-3 Alman Silahlı Kuvvetlerinin Yapısı ve Değişiklikler (Eylül 1942)

Kızıl Ordu' da ise Stalin tarafından İkinci Dünya Harbinin patlak vermesinden kısa bir süre önce iktidarına yönelik tehdit oluşturabileceği kaygısıyla büyük bir temizlik gerçekleştirmişti. Bu esnada en az 30.000 subayın hapse atılmak, işkenceye maruz kalmak ya da idam edilmek suretiyle ordudan çıkartıldığı, orduda bulunan 5 Mareşal'den 3'ünün, 16 Ordu Komutanı'ndan ise 14'ünün de görevden uzaklaştırıldığı belirtilmektedir. Stalin tarafından orduda yapılan bu temizliğin olumsuz etkileri; öncelikle Rus-Fin harbinde etkisini göstermiş, müteakiben de Almanların 1941 yazında başlattığı Barbarossa Harekâtında facia yaşanmasına ve uçsuz bucaksız toprakların Alman işgaline uğramasına yol açmıştı. Bunun yanı sıra 1942 yazına kadar Kızıl Ordu Alman taarruzları karşısında güçlükle ayakta kalmayı başarabilmiş, bu dönemde büyük fedakârlıklar ve zorluklar içerisinde Moskova'yı elde tutmayı başarmış ve Almanların taarruzlarını durdurmayı müteakip yeni Alman taarruzları için hazırlıklarını artırmaya gayret

<sup>75</sup> Glenn F. Robbins, *Resources for Teachers From Stalingrad to the Battle of Kursk: In Analysis and Photographs* (ABD: 2006) 9-23.

göstermişti.<sup>76</sup> Tüm bu olumsuzluklara rağmen Ruslar, 1942 yılı Kasım ayı geldiğinde Stalingrad ekseninde Kızıl Ordu, 894 tank, 13.540 hafif top ve havan, 1115 uçak ve 1 milyondan fazla askeri bir araya getirmeyi başarmıştı.<sup>77</sup>

Ruslar 1942 yılında “Stavka” adı verilen Kızıl Ordu Yüksek Komutanlığı altında Voronezh Cephesi, Transkafkas Cephesi, Güneybatı Cephesi, Don Cephesi, Stalingrad Cephesi şeklinde tertiplenmişti. Kızıl Ordu’nun Stalingrad Muharebesi dönemindeki teşkilat ve komuta yapısı aşağıda (Şekil-4) sunulmuştur.<sup>78</sup>



Şekil-4 Kızıl Ordu’nun Stalingrad Muharebesi Dönemindeki Teşkilat ve Komuta Yapısı

## Sosyal ve Ekonomik Durum

Nasyonal Sosyalizm, “Lebensraum” yaşam alanı fikrini kitlelere aşılammış ve ülkede büyük kesim müreffeh bir şekilde hayatlarını sürdürebilmek için Rusya’daki doğal kaynaklara ihtiyaçları olduğuna inandırılmıştı. Sovyet halkı ise Joseph Stalin’in diktatörlüğünden memnun değildi; 1939-1941 yılları arasında İkinci Dünya Harbinin başlamasını müteakip Stalin yönetimine karşı olan rahatsızlık devlet terörünün, şiddetin, baskı, zulüm ve açlığın artmasıyla toplumun geniş kesimlerinde nefrete dönüşmüştü.<sup>79</sup> Diğer yandan Nazilerin savaş esnasında

<sup>76</sup> Peter Antill, Peter Dennis, *Stalingrad*, (Oxford: Osprey Publishing, 2007) 27-30.

<sup>77</sup> Ernest Mandel, *İkinci Dünya Savaşının Anlamı*, çev. Bülent Tanatar (İstanbul: Yazın Yayıncılık, 1995) 173-174.

<sup>78</sup> Peter Antill, Peter Dennis, *Stalingrad*, (Oxford: Osprey Publishing, 2007) 27-30.

<sup>79</sup> Ernest Mandel, *İkinci Dünya Savaşının Anlamı*, çev. Bülent Tanatar (İstanbul: Yazın Yayıncılık, 1995) 48.

Sovyet Rusya’da sivil hayat için kritik olan altyapıyı tahrip etmeleri, milyonlarca insanın elverişsiz koşullarda yaşaması için toplu olarak köleleştirilmesi, geniş çaplı infazlar ve kötü muameleler, Sovyet halkınca Stalin yönetiminden daha insafsız bulunmuştur. Bu durum neticesinde Sovyet Rusya’da işçi sınıfı mensupları, Kızıl Ordu askerleri ve halkın büyük bir kısmı düşmana karşı özellikle de Leningrad ve Stalingrad direnişlerinde kararlı bir direniş göstermiştir. Bu gelişmeler ile paralel olarak Stalin, eli silah ve kazma-kürek tutan herkesi göreve çağırmiş ülke kamuoyunda faşizme karşı topyekûn harp başlatmıştır.<sup>80</sup>

İkinci Dünya Harbinin başlaması ile birlikte savaşa katılan ülkeler bütçelerinde silahlanmaya ayırdıkları payı imkânları dâhilinde artırmaya çalışmıştır. Aşağıda belirtilen çizelgede ülkelerin silah üretimine yıllara sâri olarak ne kadar para harcadıkları gösterilmektedir.

**Tablo-1** Ülkelerin Silah Üretim Harcamaları (milyar dolar)

Yıl \ Ülke	1939	1940	1941	1942
Almanya	3,4	6,0	6,0	13,8
İngiltere	1,0	3,5	6,5	11,1
Sovyetler Birliği	3,3	5,0	8,5	13,9
ABD	0,6	1,5	4,5	37,5
Japonya	0,6	2,0	3,4	4,5

**Kaynak:** Ernest Mandel, *İkinci Dünya Savaşının Anlamı*, (İstanbul: Yazın Yayıncılık, 1995) 69.

Yukarıda belirtilen (Tablo-1) harcama çizelgesine bakıldığında Almanya’nın 1940 yılı sonunda İngiltere ve Sovyetler Birliği’nden daha fazla silahlanmaya para ayırabildiği, İngiltere ve Sovyetler Birliğinin Almanya’yı 1941 yılında geçtiği, Almanya’nın müttefikleri Japonya’nın silahlanma yarışında rakiplerinin gerisinde kaldığı, ABD’nin savaşa girmesinin dengeyi ciddi anlamda Müttefik Devletler lehine değiştirdiği görülmektedir.

Almanya silah üretimini hem Batı cephesinde işgal ettiği ülkelerin fabrikalarını kullanarak, hem çok sayıda savaş esirini sanayi tesislerinde çalıştırarak hem de çeşitli ülkelere hammadde satın alarak geliştirmiştir. Almanya savaş sanayiini desteklemek ve harbi sürdürebilmek için başta Romanya’daki petrol kuyuları olmak üzere işgal ettiği ülkelerin kaynaklarını acımasızca sömürmüştür. Hitler’in Doğu Seferinde ikinci yıl hedef olarak birisini Kafkas petroleri olarak seçmesinde bu husus önemli rol oynamıştır; zira ekonomistler Hitler’e Kafkas petroleri elde edilemezse savaşın uzun süre sürdürülemeyeceğini söylemiştir. Ayrıca Almanya, savaşlarda kayıpların artması ve asker ihtiyacını karşılama maksadıyla genç yaşlı ayırımı yapmaksızın

<sup>80</sup> Ernest Mandel, *İkinci Dünya Savaşının Anlamı*, çev. Bülent Tanatar (İstanbul: Yazın Yayıncılık, 1995) 48.

vatandaşlarını askere almış, bu durum da ülkenin ekonomisine ve sanayisine büyük zarar vermiştir.<sup>81</sup>

Sovyetler Birliği ise 1940 yılı sonundaki düşük üretimini 1 yıl içerisinde önemli ölçüde yükseltebilmiştir. Bunu yaparken beş yıllık planlara uygun olarak Urallar ve ülkenin doğusundaki sanayi tesislerindeki sistematik gelişimden, 1941 sonlarında batı bölgedeki sanayi tesislerinin sökülerek doğuya başarı ile taşınmasından, ülkenin doğusunda çok sayıda yeni fabrika kurulmasından, Sovyet işçi sınıfının, köylülerin ve kadınların fedakârca hatta zaman zaman insanlık dışı çalıştırılmasından faydalanmıştır.

### **Propaganda (Bilgi Harekâtı)<sup>82</sup>**

Almanya’da Nazizmin gelişmesinde çok önemli bir yeri olan ve Goebbels tarafından yürütülen propagandanın, İkinci Dünya Harbi sırasında da çeşitli usullerle yürütüldüğü görülmektedir. Yine bu dönemde Naziler toplumdaki sokak yürüyüşleri yapan, sürekli alkışlayan ve tezahürat yapan kalabalık grupları, Nazilere ait selam veren kitleleri, Nazi bayrak ve amblemlerini taşıyanları görünürleştirmiş, bu sayede halkın büyük çoğunluğunun Hitler’e ve nasyonal sosyalizme destek verdiğine dair algı yaratmak maksatlı faaliyetlerde bulunmuştur. Propaganda faaliyetleri kısa sürede sonuç vermiş ve halk, toplumun büyük çoğunluğunun Hitler’e destek verdiğini düşünür hale gelmiştir.<sup>83</sup> Goebbels, Doğu Seferi esnasında yaptığı bir konuşmada Sovyet Rusya’ya karşı verilen savaşın bir varoluş savaşı olduğunu, ekmek için, yemek için, lastik, demir ve maden için verilen bir savaş olduğunu vurgulamıştır.<sup>84</sup>

Diğer taraftan Stalin’in totaliter yönetimi altındaki Sovyetler Birliği de propaganda faaliyetlerini etkin olarak kullanmıştır. Stalin, İkinci Dünya Harbi esnasında topyekün harp ilan etmiş, “Anavatan Elden Gidiyor” temasını sürekli işlemiş ve milyonlarca insanı zorla silah altına alarak savaşa göndermiştir. Bu korku ortamını yaratırken de NKVD adı verilen İçişleri Halk Komiserliği vasıtasıyla propaganda faaliyetleri için uygun ortamın yaratılmasını, muhalefetin bastırılmasını sağlamıştır.

### **Altyapı**

Almanya’nın Doğu Seferi olarak adlandırılan Barbarossa Harekâtı ve müteakip yıl devam eden Stalingrad muharebesi Rusya’nın batı bölgesinde vukuu bulmuştur. Genel olarak bakıldığında harekâtın lojistik desteğinde kritik rol oynaması beklenen kara ve demiryolları, Kafkaslar-Urallar, Batum-Ukrayna, Ukrayna-Romanya ve Moskova-Leningrad istikametlerinde

<sup>81</sup> Ernest Mandel, *İkinci Dünya Savaşının Anlamı*, çev. Bülent Tanatar (İstanbul: Yazın Yayıncılık, 1995) 68-71.

<sup>82</sup> Bilgi harekâtı kavramı, doktrinlere 1990’lı yıllarda girmiştir. İkinci Dünya Savaşı esnasında bu kapsamda icra edilen faaliyetlerin genel olarak propaganda kavramı altında açıklanmıştır.

<sup>83</sup> Esra Bozkanat, *Algı Yönetimi ve Propaganda: Nazi Almanya’sı Üzerinden Bir Değerlendirme*, Öneri Dergisi 2021: 74-94.

<sup>84</sup> Guido Knopp, *Stalingrad Ders ve Uyarı*, çev.A.Önder Seçkin (İstanbul: Pencere Yayınları, 2004) 13.

uzanmaktadır.<sup>85</sup> Rus demiryolları, Avrupa'daki standart demiryollarından daha geniş yapılmıştı ve bu demiryolları Ruslar tarafından tahrip edilmişti. Demiryollarının onarılarak kullanılması ve daraltılması çok fazla vakit almakta, Rus vagonları da sağlam olarak ele geçirilemediğinden Almanlar yeterli demiryolu ulaştırması sağlayamamıştır. Bu bölgede karayollarının sadece %7'si stabilize edilmiştir ve geri kalanı topraklıdır. Sonuç olarak demiryolu veya karayolu ile 200-250 kilometre derinliklere ikmal yapmak önemli bir sorun olmuştur.<sup>86</sup> Stalingrad şehrinin önemi de İkinci Dünya Harbi öncesinde bir hayli artmıştı; şehrin nüfusu yarım milyonu geçmiş, demiryolu tesisleri, atölyeleri, traktör, tank, top ve çeşitli silah fabrikaları ile önemli bir üretim ve sanayi merkezi olmuştu. Volga Nehri kıyısında bulunan 35 kilometrelik bu şehir ayrıca Kafkasya'dan gelen petrolün ülke içerisine aktarılmasında da önemli rol oynamaktaydı. Yine Volga üzerindeki gemi ulaştırması ve nakliyat Sovyet Rusya için hayati önemi haizdi.<sup>87</sup>

### **Stratejik Harekât Yaklaşımı**

1942 ilkbaharında Almanya, Sovyet Rusya'da yarım kalan taarruzunu sonlandırmak istediğinde uzun süreli bir savaşta karşısında bulunan ABD, İngiltere ve Sovyet Rusya ile muharebeyi sürdürmesinin mümkün olmadığını farkındaydı; bu yüzden tarım ve endüstri kaynaklarına sahip Sovyet Rusya'nın savaş dışı bırakılarak bu kaynaklardan istifade edilmesi gerektiğinin farkındaydı.<sup>88</sup> Almanya'nın ulaşmak istediği son durum Sovyetler Birliği'nin savaşma azim ve kararlılığını kırmak ve Rusları savaş sanayi merkezlerinden mümkün olduğu kadar uzaklaştırmaktı. Hitler, ayrıca 05 Nisan 1942 tarihinde "Mavi Durum Harekâtı" kod adlı harekât öncesinde yayınlamış olduğu 41 Numaralı Direktif ile generallerinin ısrarlarının aksine stratejik hedef olarak Moskova'ya taarruz etmek yerine kuzeydeki ve merkezdeki kuvvetlere güneye taarruz etmelerini emretmişti. Hitler, güneye yapılacak taarruz ile bir yandan Sovyetler Birliği için çeşitli sebeplerden ötürü kritik olduğuna inandığı Stalingrad kentini ele geçirmeyi, bir yandan da Kafkasya petrolüne hâkim olmayı hedeflemişti. Hitler, bu harekât esnasında ordusunun güneyini Don nehrine dayayarak emniyete almayı, bu esnada Rostov'dan kuzeydoğuya doğru Donetz havzası istikametinde yapacağı manevra ile de Rus birliklerini büyük bir kısıp olarak imha etmeyi ve birliklerinin Stalingrad'da buluşmasını istiyordu. Bununla birlikte Hitler müteakip dönemde 41 Numaralı Direktifinde hiç belirtilmemesine rağmen Stalingrad şehrinin ele geçirilmesi için gereken her türlü çabanın gösterilmesini, ya da

<sup>85</sup> Baskın Özbacı, *Alman-Rus Harbi Doğu Seferi*, (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1993) 31.

<sup>86</sup> İbrahim Artuç, *İkinci Dünya Savaşı* (İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1999) 215.

<sup>87</sup> Rudolf Hofmann, Walter Görnitz, *İkinci Dünya Savaşının Kesin Sonuçlu Muharebelerinden Moskova ve Stalingrad Muharebeleri* çev. İbrahim Ulus, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1995) 64-65.

<sup>88</sup> Peter Antill, Peter Dennis, *Stalingrad*, (Oxford: Osprey Publishing, 2007) 31.

en azından şehrin ağır topçu ateşi altına alınmasını ve bu sayede şehrin ulaşım hatlarının düğüm noktası olarak işlev görmesinin engellenmesini de talep etmekteydi.<sup>89</sup>

Stalingrad, gerek nüfusu ve savaş sanayisine dair fabrikalardan oluşan potansiyeli, gerekse ulaştırma faaliyetlerinde kritik rol oynayan Volga nehri kıyılarında bulunan önemli bir şehir olmasına rağmen Sovyet Rusya'nın mağlubiyetine sebep olabilecek stratejik bir hedef de değildi. Tali bir hedef olarak kalması gereken, sanayi ve ulaşım konusundaki değeri fazla büyütülen şehir, Stalin'in ismini taşıması gibi muhteris nedenlerle Adolf Hitler tarafından stratejik hedef olarak seçilmiştir. Böylelikle Almanya için hayati önemi haiz olan ve muharebenin başka bölgelerinde ihtiyaç duyulan kara ve hava unsurları Stalingrad Muharebelerinde amaçsızca ve boş yere kullanılmıştır. Stalingrad şehri, Alman taarruzlarına karşı halkın gösterdiği üstün mukavemet ve Almanların alışkın olmadıkları meskûn mahal muharebeleri neticesinde Doğu Cephesinde hatta İkinci Dünya Harbinin gidişatında önemli rol oynamıştır.<sup>90</sup>

### **STRATEJİK TASARIM**

Yukarıda belirtilen temel esaslar göz önünde bulundurulduğunda Stalingrad Muharebesi için stratejik tasarım (Şekil-5) aşağıdaki şekilde yapılabilir. Stratejik tasarımda Körpe tarafından önerilen harekât tasarım metodolojisinden faydalanılmıştır.<sup>91</sup>

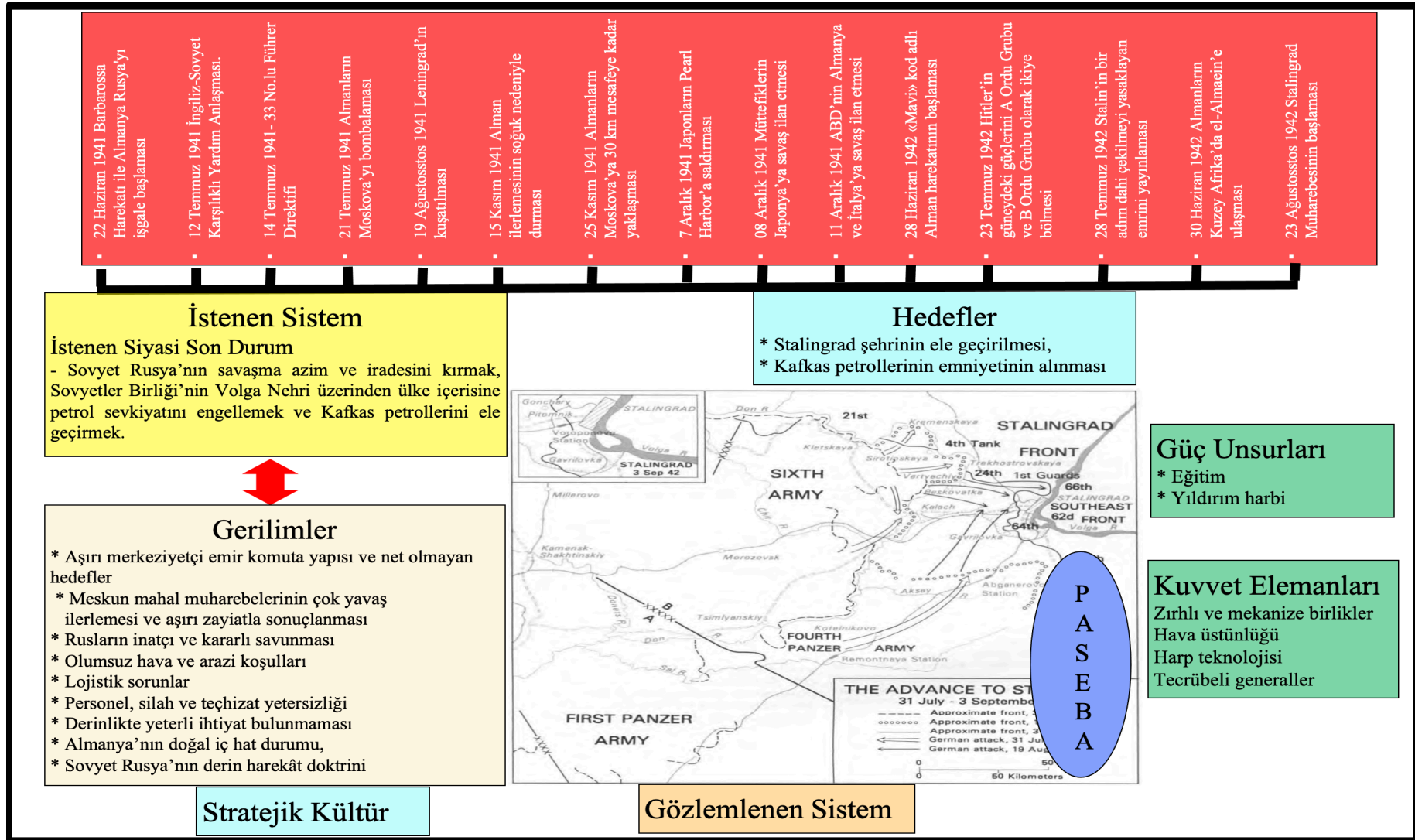
---

<sup>89</sup> Glenn F. Robbins, *Resources for Teachers From Stalingrad to the Battle of Kursk: In Analysis and Photographs* (ABD: 2006) 8-9.

<sup>90</sup> Liddell Hart, *İkinci Dünya Savaşı Tarihi*, çev. Kerim Bağrıaçık (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2000) 349.

<sup>91</sup> Özgür Körpe, "Türk Stratejik Kültüründe Çözümü Çerçevelemek: Katmanlı Bir Harekât Tasarımı Önerisi" *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2021,17 (37):157-201, DOI:10.17752/güvenlikstrjtj.905936.





Şekil-5 Stalingrad Muharebesi-Stratejik Tasarım

Stratejik tasarımda da görüleceği üzere, 1942 yılı yaz mevsimi geldiğinde ve Almanlar tekrar taarruza geçmeyi planladığında koşullarda önemli değişiklikler meydana gelmişti. Japonya'nın 07 Aralık 1941'deki Pearl Harbor baskınının ardından Müttefikler ertesi gün Japonya'ya savaş açmış, kısa bir süre sonra da ABD 11 Aralık 1941'de Almanya ve İtalya'ya savaş açmıştı. Hitler de batıda Müttefiklerin bir saldırısından endişe ettiğinden, ayrıca uzun süreli bir savaşta ABD, Sovyetler Birliği ve İngiltere ile baş etmesinin mümkün olamayacağını gördüğünden Doğu Seferini en hızlı şekilde sonuçlandırmak istiyordu.

Stalingrad Muharebesine giden süreçte, Almanya'nın karşılaştığı çeşitli problem sahaları mevcuttu. Bu problemler arasında; Hitler'in askerî strateji ve taktikler ile zaman zaman çelişen, net olmayan hedefler seçmesinin yanı sıra cepheye aşırı derecede müdahale etmesi ve merkeziyetçi bir emir komuta sistemi yaratması, Rusların vatanlarını inatla, canları pahasına savunması, olumsuz hava ve arazi koşullarından kaynaklanan sorunlar ile lojistik problemler sayılabilir. Yine Almanların Stalingrad Muharebesi öncesinde 1941 kışındaki personel ve zırhlı araç kayıplarını tam olarak telafi edememesi ve yeterli ihtiyatlar teşkil edememesi de kritiktir. Sovyetler Birliği'nin 1941'deki saldırının ilk şokunu atlatarak personel temini ve savunma sanayi konularında beklenenden çok daha hızlı reaksiyon göstermesi, bir anlamda ordusunu mobilize hale getirmesi de Almanların Stalingrad Muharebelerinde başarısız olmasında önemli rol oynamıştır. Son olarak, Alman birliklerinin genel olarak zırhlı ve mekanize yapıda olması, meskûn mahal muharebeleri konusunda eğitim ve tecrübelerinin yetersiz olması, Stalingrad'da meskûn mahal muharebelerinde çok fazla kayıp vermesi de Almanların muharebeyi kaybetmesine yol açmıştır.

Almanlar, Doğu Seferine başladığında eğitim seviyeleri ve zırhlı birlikler ile hava kuvvetlerini müşterek olarak kullanma imkânı veren "Blitzkrieg-Yıldırım Harbi" ile Sovyet Rusya ordularına karşı sağladığı üstünlük zaman içerisinde kaybolmaya başlamıştır. Ruslar bir yandan eğitim ve tecrübe eksikliklerini gidermeye çalışırken, bir yandan da tank ve uçak imalatına büyük hız vermişti. Ruslar özellikle savaşın kaderinde önemli rol oynayan T-34 tankı ile Alman tanklarına karşı üstünlük sağlamıştı. Alman ordusunda tank sınıfının kuran ve Almanya'yı Polonya ve Fransa'da zafere götüren zırhlı tümenler oluşturarak Yıldırım Harbinin fikir babası olarak görülen, General Heinz Guderian, anılarında Rus T-34 tankı muharebelere katıldıktan sonra Alman tanklarına ağır zayıat verdirdiğini, Almanların tanklarının teknolojik üstünlüğünü kaybettiğini dile getirmiştir.<sup>92</sup> Sonuç olarak 1941'de, PASEBA kapsamında Rusya karşısında pek çok açıdan üstün durumda bulunan Almanya, zaman içerisinde bu üstünlüğünü muhafaza

---

<sup>92</sup> Heinz Guderian, *Bir Askerin Anıları*, çev. İhsan Gürkan (İstanbul: Baskan Yayınları, 1977) 389.

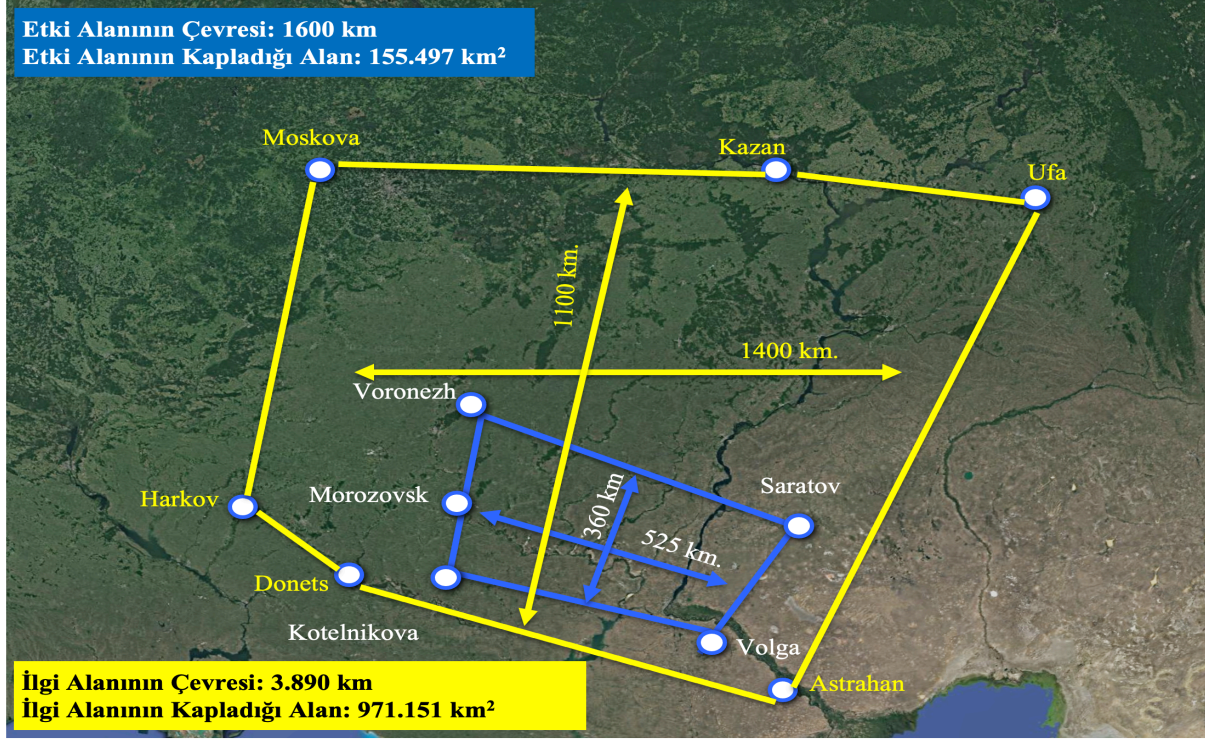
edememiş, Sovyet Rusya ise kendisinden beklenmeyen ölçekte gelişim göstererek ve başta ABD olmak üzere müttefiklerinden destek alarak Almanları uzun vadede yenilgiye uğratmayı başarmıştır.

## **HAREKÂTIN OPERATİF VE TAKTİK SEVİYE ANALİZİ**

### **Harekât Bölgesi Etüdü**

Stalingrad Muharebesine dair operatif seviye “Müşterek Harekât Bölgesi İstihbarat Hazırlığı-MHBİH” kapsamında birinci safhada etki alanı, müteakiben de ilgi alanı belirlenmiştir. Etki alanı belirlenirken Stalingrad Muharebesi öncesinde icra edilen “Mavi Durum Harekâtı” neticesinde Alman birliklerinin ulaştığı hatlar genel olarak temas hattı olarak değerlendirilmiş, etki alanı doğuya doğru uzatılırken hedef olarak seçilen ve ele geçirilmeye/kontrol altına alınmaya çalışılan Stalingrad şehri, Volga Nehri ve bu kritik noktaların hemen ötesindeki bölgeler seçilmiştir. Yine etki alanının kuzey ve güney sınırları belirlenirken kuzeydeki Mihver birlikleri ile güneyde harekât icra eden A Ordular Grubu sorumluluk alanı göz önünde bulundurulmuştur. Etki Alanı, kuzeyde Voronezh-Saratov (470 km), doğuda Saratov-Volga Nehri (360 km), güneyde Volga Nehri ile Kotelnikova (240 km), batıda ise Kotelnikova-Morozovsk-Voronezh (540 km) arasında kalan bölgedir. Etki alanının batı-doğu istikametinde derinliği 360 km, kuzey-güney istikametinde genişliği ise 525 km’dir. Etki alanının çevresi yaklaşık 1600 km, kapsadığı alan ise yaklaşık olarak 155.497 km<sup>2</sup>’dir.

Stalingrad Muharebesi’nde Almanlar için ilgi alanı belirlenirken; kuzeyde Stalingrad Muharebesi ile güneyden etki edilmek istenen Moskova, doğuda sanayi tesislerinin yer aldığı kritik olan Ural dağlarının batısı, güneyde Kafkasya Bölgesine el atması planlanan A Ordular Grubu için de kritik olan Astrahan ile batıda temas hattının gerisini de kontrol altına almayı sağlayan Donetsk-Harkov-Moskova uzanımı seçilmiştir. Bu kapsamda ilgi alanı kuzeyde Moskova-Kazan (700 km), doğuda Kazan-Ufa-Astrahan (1525 km), batıda Astrahan-Donetz-Harkov-Moskova (1670 km) arasında kalan bölgedir. İlgi alanının batı-doğu istikametinde derinliği 1100 km, kuzey-güney istikametinde genişliği ise 1400 km’dir. Etki alanının çevresi yaklaşık 3890 km, kapsadığı alan ise yaklaşık olarak 971.151 km<sup>2</sup>’dir. Stalingrad Muharebesi için belirlenmiş etki ve ilgi alanını gösteren kroki (Şekil-6) aşağıda gösterilmiştir:



Şekil-6 Stalingrad Muharebesi Etki ve İlgi Alanları

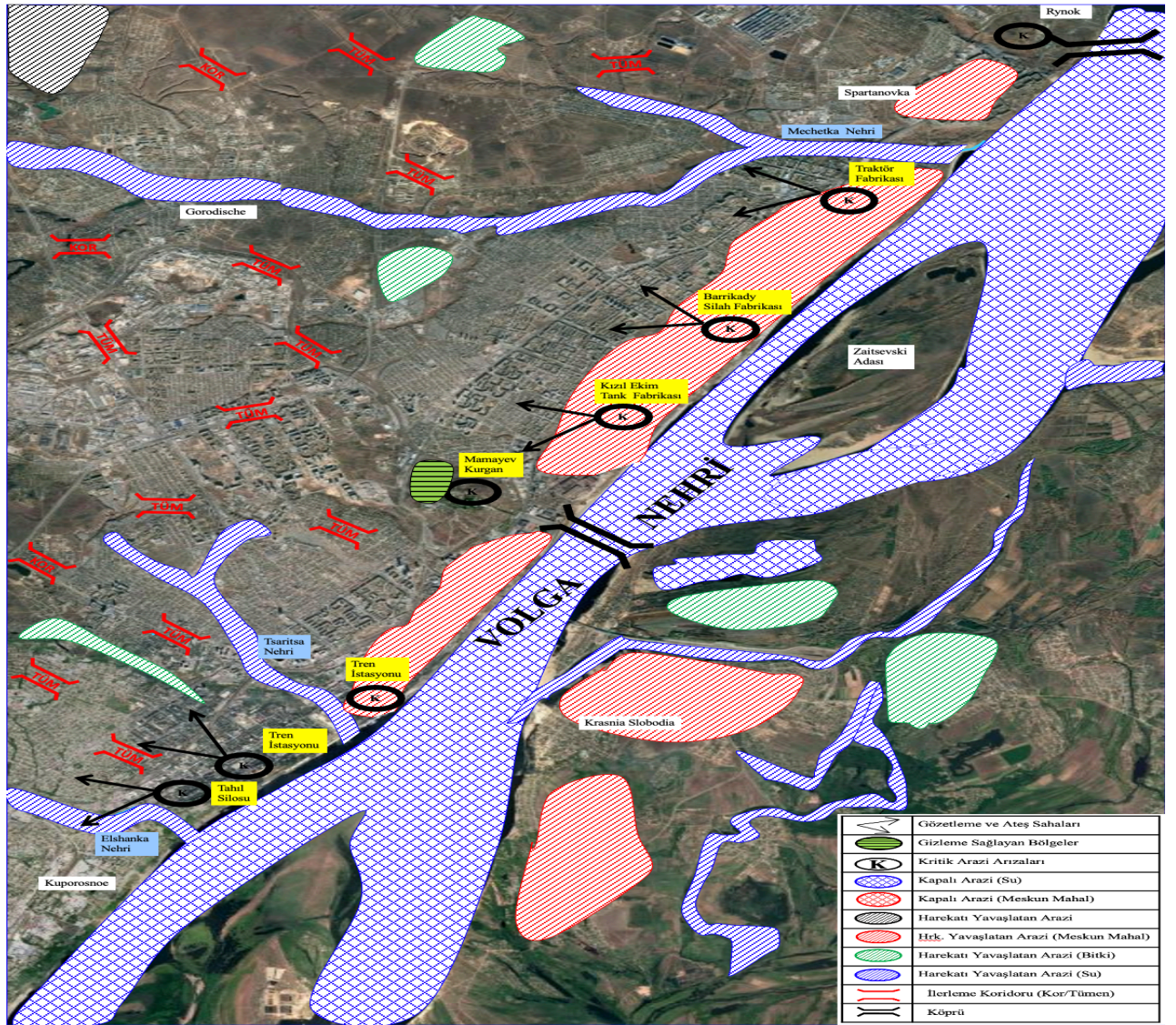
Sovyet Rusya'nın batı bölgesinde üç büyük ova bulunmaktadır. Kuzeyde, Varşova-Leningrad istikametinde uzanan Kuzey Sovyet Ovası, hemen güneyinde Varşova-Minsk-Moskova istikametinde uzanan Merkez Sovyet Ovası, en güneyde ise Karpatlar-Kiev-Stalingrad istikametinde uzanan ve harekât alanını kapsayan Güney Rusya Ovası yer almaktadır. Stalingrad Muharebesi harekât bölgesini de kapsayan Güney Rusya Ovası, genel anlamda zırhlı ve mekanize birliklerin hareketine müsaittir. Bununla birlikte bölgenin başlıca nehirleri olarak batıdan doğuya doğru sırasıyla Dinyester, Dinyeper, Don ve Volga nehirleri engellik vasfı taşımaktadır. Arazinin yapısı nedeniyle yağışlı dönemlerde araçları yollara tabii kılar. Batıdan doğuya icra edilecek bir harekât için en uygun yaklaşma istikameti olarak Romanya-Odessa-Kiev-Dinyeper Vadisi-Stalingrad öne çıkmaktadır. Bölgedeki karayolları genel olarak yetersizdir, yolların sadece %7'si stabilize, demiryollarının genişliğinin Avrupa standartlarından fazla olması hem manevrayı hem de lojistik faaliyetleri kısıtlamıştır.<sup>93</sup> Stalingrad'ın bugünkü ismi olan Volgograd şehrinde günümüzde yazlar ılık, kuru ve parçalı bulutlu, kışlar ise uzun, dondurucu, karlı, rüzgârlı ve çoğunlukla bulutludur. Yıl boyunca, sıcaklık genel olarak -10 derece ile 30 derece arasında değişir.<sup>94</sup> Buna rağmen 1942 kışında sıcaklığın -40 dereceye düşmüş olması, muharebenin gidişatında önemli rol oynamıştır. Volga

<sup>93</sup> İbrahim Artuç, *İkinci Dünya Savaşı* (İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1999) 215

<sup>94</sup> <https://weatherspark.com/y/103581/Average-Weather-in-Volgograd-Russia-Year-Round>(Erişim Tarihi:12.05.2022)



nehirinin mevcudiyeti, soğuk havanın daha keskin şekilde hissedilmesine yol açmıştır.<sup>95</sup> Sovyet Rusya'nın soğuk karasal ikliminin ve dondurucu soğuğunun görüldüğü diğer yerlerde olduğu gibi, Stalingrad muharebesi esnasında da kar ve yağmur yağışları harekâtı olumsuz etkilemiştir; ancak toprağın donmasından sonra zırhlı ve mekanize araçlar, zeminde büyük zorlukla karşılaşmadan ilerleyebilmiştir. Stalingrad Muharebelerinin gidişatında hava ve arazi koşullarının yanı sıra en önemli arazi arızalarından birisi olan Volga Nehri ile şehrin içerisinde geçen meskûn mahal muharebeler kritik rol oynamıştır. Bu kapsamda arazi ve havanın harekât üzerine etkilerini göstermek amacıyla Stalingrad meskûn mahâli ve yakın çevresini kapsayacak şekilde hazırlanan “Birleştirilmiş Engel Tatbik Krokisi-BETAK” aşağıda sunulmuştur (Şekil-7).



Şekil-7 Birleştirilmiş Engel Tatbik Krokisi (BETAK)

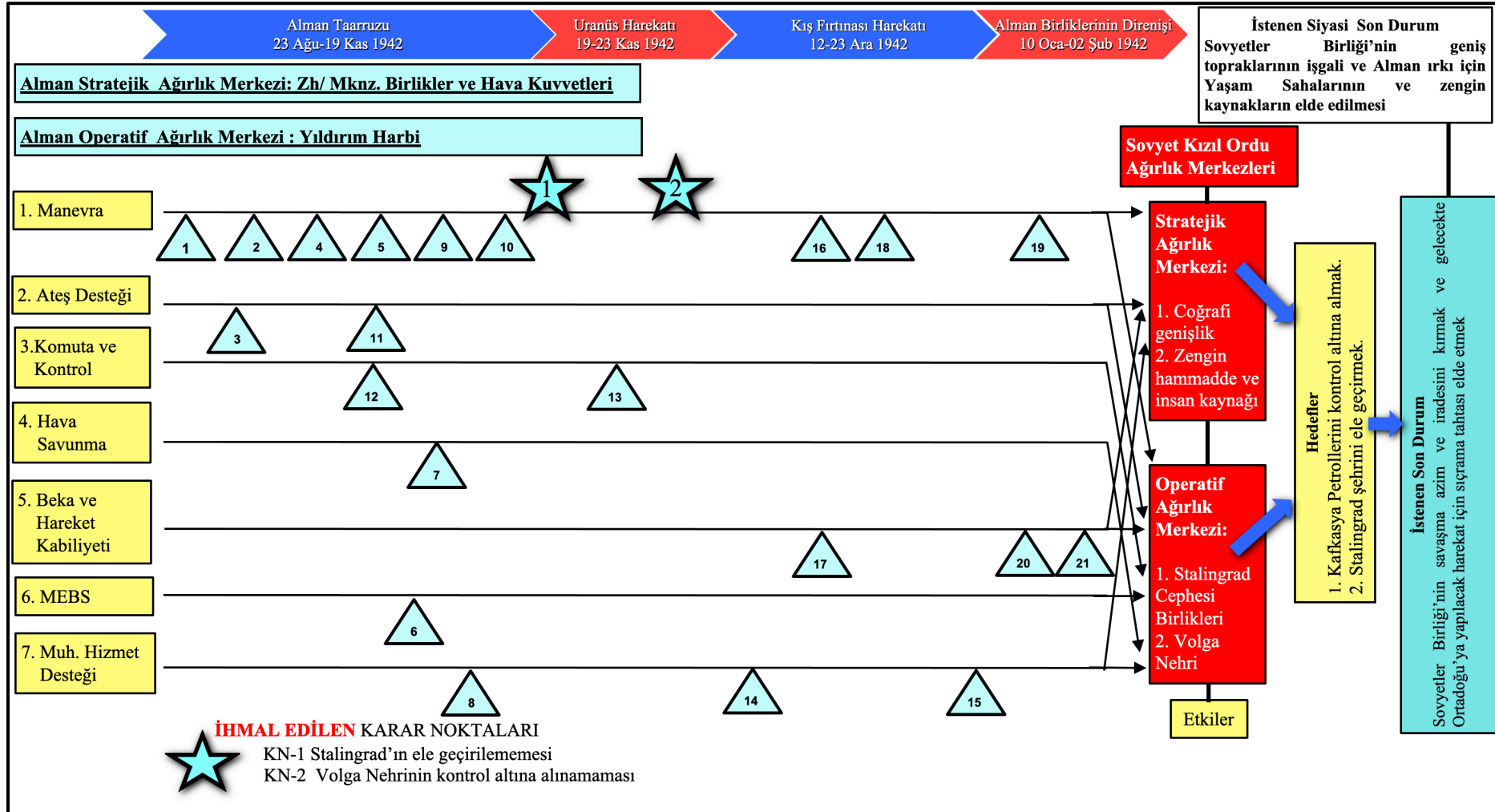
<sup>95</sup> <https://www.stalingrad.net/russian-hq/the-stalingrad-winter/ruswinter.html> (Erişim Tarihi:12.05.2022)

## Operatif Tasarım

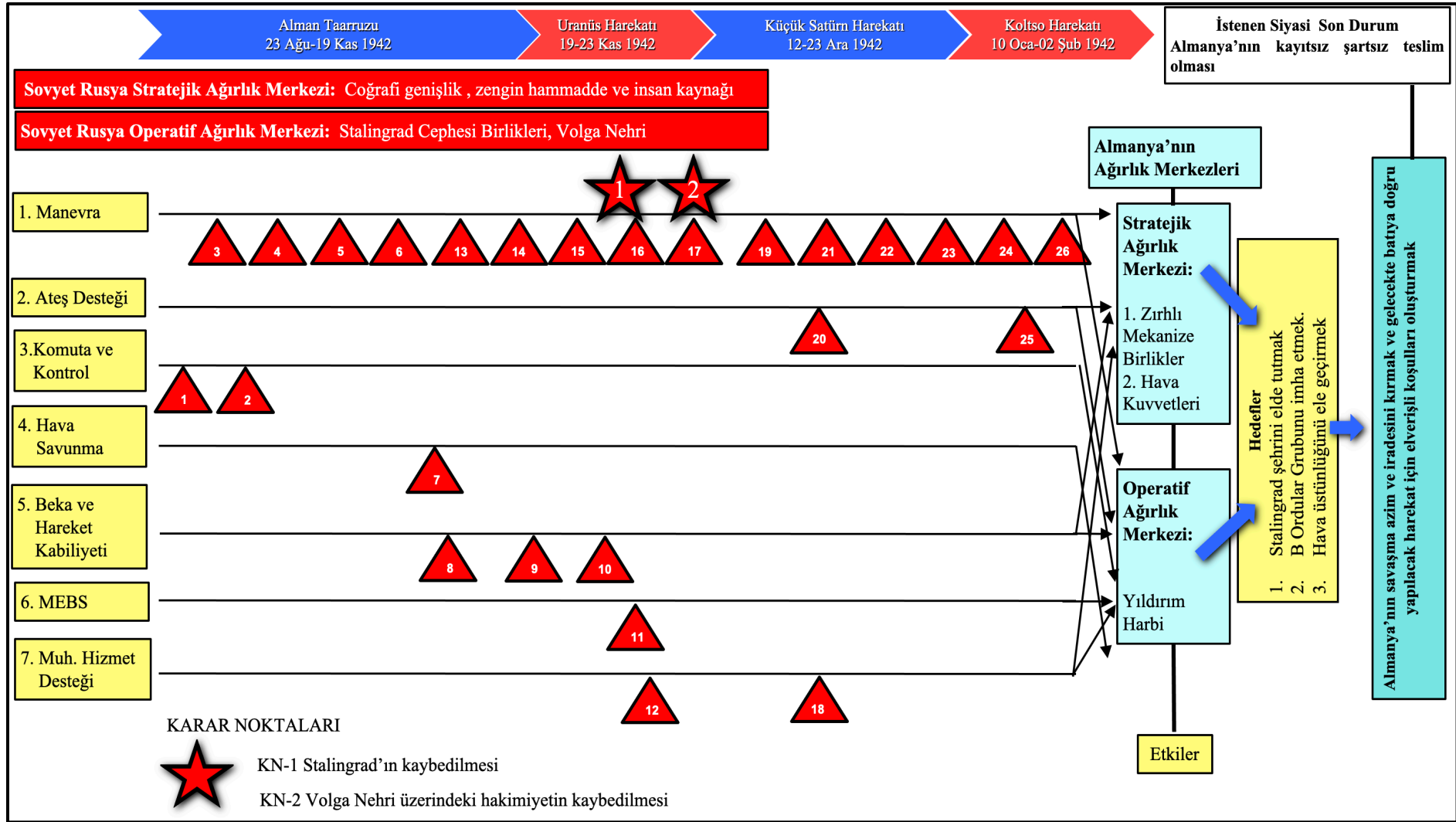
Harekâtın Tasarımı: Stratejik ortamın çevrenin ardından Stalingrad Muharebesine dair hazırlanmış “Harekât Tasarımı” aşağıdaki şekilde yapılabilir (Şekil-8 ve Şekil 9). Almanya tarafı ve Sovyet Rusya tarafı için belirlenmiş Kesin Sonuç Noktaları (KSN) ise Tablo-2 ve Tablo-3’te belirtilmiştir.

**Tablo-2: Kesin Sonuç Noktaları (Almanya)**

KSN	OLAY
1	General Paulus’un 6’ncı Orduya Stalingrad’a ilerleme emrini vermesi (19 Ağustos 1942)
2	Alman birliklerinin Kafkaslardaki ilerleyişinin geçici olarak durdurulması (22 Ağustos 1942)
3	Stalingrad’ın havadan bombalanması (23 Ağustos 1942)
4	6’ncı Ordu’nun Stalingrad yakınlarına ulaşması (03 Eylül 1942)
5	Stalingrad’a ilk Alman kara taarruzunun başlaması, 6’ncı Ordunun merkezden şehre girmeye çalışması (13-14 Eylül 1942)
6	Harekâtın MEBS desteğinin kesintisiz sağlanması
7	Harekâtın hava savunmasının sağlanması
8	Harekâtın lojistik desteğinin sağlanması
9	Almanların Stalingrad’a üçüncü büyük taarruzunun başlaması (14 Ekim 1942)
10	Almanların Stalingrad’a ikinci büyük taarruzunun başlaması (27 Eylül 1942)
11	Alman Hava Kuvvetlerinin Kızıl Ordu mevzilerine 200’den fazla sorti ile yaklaşık 550 ton bomba atması (14 Ekim 1942)
12	Alman Kara Kuvvetleri Komutanlığı’na General Halder’in yerine General Zeitzler’in atanması (24 Eylül 1942)
13	General Manstein’in yeni kurulan Don Or. Grubu K.lığına atanması (20 Kasım 1942)
14	Alman Hv.K.K.lığına çevrilen 6’ncı Ordunun ihtiyaçlarının havadan karşılanması görevinin verilmesi (25 Kasım 1942)
15	Harekâtın ilerleyen bölümünde çevrilen birliklerin havadan ikmalinin sağlanması (26 Kasım 1942)
16	Almanların çevrilmiş 6’ncı Orduyu kurtarmak için 4’üncü Zh. Ordu ile Kış Fırtınası Harekâtına başlaması (12 Ara 1942)
17	Hitler’in 6’ncı Ordunun geri çekilmesine dair teklifi kabul etmemesi (12 Aralık 1942)
18	Alman A Ordular Grubu’na Kafkasya’dan geri çekilme emri verilmesi (28 Aralık 1942)
19	Voronezh’deki Alman kuvvetlerinin geri çekilmesi (25 Ocak 1943)
20	Alman 6’ncı Ordu Komutanı General Paulus’un Stalingrad güneyindeki birlikler ile teslim olması (31 Ocak 1943)
21	Stalingrad kuzeyindeki Alman birliklerinin teslim olması (02 Şubat 1943)



Şekil-8 Stalingrad Muharebesi-Operatif Tasarım (Almanya)



Şekil-9 Stalingrad Muharebesi-Operatif Tasarım (Sovyet Rusya)



**Tablo-3 Kesin Sonuç Noktaları (Sovyet Rusya)**

KSN	OLAY
1	General Zhukov'un Sovyet Yüksek Komutan Yardımcılığına atanması (26 Ağustos 1942)
2	General Chuikov'un Stalingrad'ın savunmasından sorumlu 62'nci Ordunun kontrolünü alması (12 Eylül 1942)
3	Stalingrad şehrini savunma görevi verilmiş 62'nci Or.K. lıgınca Alman taarruzlarına karşı konulması (13-14 Eylül 1942)
4	Stalingrad savunması için önemli Mamayev Kurgan adlı tepeyi ve Stalingrad istasyonunu Almanlardan geri almak için Karşı Taarruz (K/T) icra etmesi (15 Eylül 1942)
5	Mamayev Kurgan ve Stalingrad istasyonunu geri almak için K/T icrası (20 Eylül 1942)
6	Volga üzerinden 15.000 ihtiyat askerini muharebeye sokması (27 Eylül 1942)
7	Harekâtın hava savunmasının sağlanması
8	Şehrin savunma için hazırlanması, hendek, barikat ve mevzilerin tesisi
9	Düşman tank ve zırhlı personel taşıyıcılarının hareket kabiliyetinin engellenmesi
10	Volga üzerindeki unsurların düşman hava taarruzu altında faaliyetlerine devam etmesi
11	Harekâtın MEBS desteğinin kesintisiz sağlanması
12	Harekât müddetince lojistik desteğinin Volga nehri üzerinden sağlanması
13	Ekim ayı boyunca Alman taarruzlarına karşı koyması ve çetin MMM (01-31Ekim 1942)
14	Aldatma tedbirleri uygulayarak Stalingrad bölgesinde 1 milyondan fazla asker, 14.000 ağır top, 980 tank ve 1350 uçaklık bir kuvvet oluşturmaları (01 Ekim-18 Kasım1942)
15	6'ncı Orduyu çevirmeyi hedeflediği Uranüs Harekâtının kuzeyde başlaması (19 Kasım 1942)
16	Uranüs Harekâtının güneydeki birliklerce sürdürülmesi (20 Kasım 1942)
17	Sovyet Birliklerinin Kalach'ta birleşerek Alman 6'ncı Ordu'sunu çevirmeyi tamamlaması (23 Kasım 1942)
18	Rusların cepheyi T-34 tankları başta olmak üzere silah ve teçhizat bakımından desteklemesi
19	Küçük Satürn Harekâtı'nın başlaması ve Rostov'a taarruz (16 Aralık 1942)
20	General Rokossovsky komutasındaki Rus birliklerinin Alman 6'nci Ordusunu görmeyerek ateşler ve Katyusha roketleri ile yoğun ateş altına alması (10 Ocak 1943)
21	Sovyet ilerlemesi ve İtalyan Ordusunun tamamen geri çekilmesi (16 Aralık 1942)
22	Stalingrad'da bulunan 80.000 Alman askerinin etkisiz hale getirilmesi maksadıyla Koltso Harekâtı'nın başlaması. (10 Ocak 1943)
23	Don nehri bölgesindeki Macar ve İtalyan birliklerine taarruz etmesi (12 Ocak 1943)
24	Don bölgesindeki Alman zırhlı kolordusunun kuşatılması (17 Ocak 1943)
25	Alman birliklerinin Rus ateş destek vasıtaları ile ateş altına alınması
26	Taarruzlar ile Stalingrad'daki 6'nci Ordu'yu ikiye bölünmesi (25 Ocak 1943)

### Harekât Planları

Almanların 1941 yılı Haziran ayında başlayan Doğu seferi, zorlu 1941-1942 kışına rağmen büyük toprak kazanımları elde edilmesini sağlamıştı. Adolf Hitler, her ne kadar Alman Ordusu kendisinin belirlemiş olduğu hedefleri ele geçirememiş olsa da Rusya'nın derinliklerine bir

taarruz gerçekleştirme ve Kafkasya'daki zengin petrol kaynaklarına hâkim olma fikrinden vazgeçmemiştir. Bu kapsamda Hitler, 5 Nisan 1942'de yayınlamış olduğu 41 Numaralı Direktif ile "Mavi Durum" kod adlı harekâtın icra edilmesini, bu harekât ile de Sovyetler Birliği'nin Don Nehri batısındaki birliklerinin imhasının sağlanmasını ve ekonomik anlamda kritik bölgelerin ele geçirilmesini emretmiştir. Hitler'in bu emri sonrasında generaller ise Rusya'nın derinliklerinde kaybolma endişesine kapılmıştır. Alman ordusu, ikmal bakımından önemli ölçüde demiryollarına tabiydi ve Almanlar, harekâtı Dinyeper nehrine kadar nispeten kolaylıkla sürdürme imkân kabiliyetine haizdi ancak Rusya'nın güneyinde daha uzak bölgelere icra edilecek harekât kesintiye uğrama tehlikesi ile her an karşı karşıya kalabilirdi ve bu durum komutanlar arasında endişeye yol açmaktaydı.<sup>96</sup>

Hitler, A Ordular Grubu'nu Kafkasya bölgesine görevlendirmiş, B Ordular Grubuna da Volga istikametinde taarruzla Stalingrad şehrini ele geçirmek ve Volga Nehrini kontrol altına alma görevini vermişti. Alman Genelkurmay Karargâhındaki generallerin, Hitler'i ordunun çok geniş bir sahaya yayılması ve derinliğin azalması sebebiyle hassasiyet meydana gelebileceği, kanatları korumak için yeterli birlik kalmayacağına dair uyarıları da Führer'i kararından vazgeçirmeye yetmemiştir. Hitler, savaşın ilk yıllarında generallerini hareketler ile ilgili konularda genellikle serbest bırakmakta ve inisiyatif kullanmalarına izin verirken, artık kararların neredeyse tamamını kendisi alıyordu. Hitler'in verdiği emirler askerî gerçekler ve operatif sanat ile de çoğu zaman örtüşmüyordu.<sup>97</sup>

Harekât bölgesindeki Alman birlikleri yayıldıkça lojistik problemler artış göstermiştir. Sovyet Rusya'nın derinliğindeki topraklar Avrupa menşeli bir orduyu destekleyecek kara ve demiryolu altyapısına sahip değildi ve Alman birlikleri Stalingrad muharebesi esnasında sık sık yakıtsız kalmış, uzun süreler yakıt ikmali için beklemek zorunda kalmıştı. Diğer yandan Alman planlarında başlangıçta Stalingrad önemli bir hedef olarak görülmemiştir; hatta 4'üncü Alman Zırhlı Ordusu istese şehri çok daha erken ele geçirebilirdi. Alman 6'ncı Ordusu, General Paulus'un emir komutasında Stalingrad şehrini batıdan yapılacak taarruzlar ile ele geçirme görevi almıştı ancak Hitler daha sonra karar değişikliğine gitmiş ve 4'üncü Zırhlı Orduya da şehre güneyden taarruz ederek Paulus'un ordusuna yardımcı olma görevini vermiştir. General Paulus, Stalingrad şehrini ele geçirmek amacıyla icra edilecek harekâta dair emrini 19 Ağustos 1942'de yayınlamıştır. 6'ncı Ordu Karargâhı, hem Stalingrad şehrinin içerisinde

---

<sup>96</sup> William G. Robertson, Lawrence A. Yates, *Block by Block, The Challenges of Urban Operations* (U.S. Army Command and General Staff College Press Fort Leavenworth, Kansas, 2003) 29-32.

<sup>97</sup> Glenn F. Robbins, *Resources for Teachers From Stalingrad to the Battle of Kursk: In Analysis and Photographs* (ABD: 2006) 36-37.

çetin bir mukavemet beklemekteydi hem de şehrin kuzeyinden Rusların zırhlı ve mekanize unsurlar ile karşı taarruzlar gerçekleştirebileceğini hesap etmekteydi. 14'üncü Zırhlı Kolordu, asıl taarruzunu şehrin kuzeyindeki yerleşim yerlerine doğru gerçekleştirecek, 51'inci Kolordu, Alman birliklerinin sağ kanadını korurken 8'inci Kolordu ise taarruzun sol veya kuzey yan emniyetini alacaktı. Daha kuzeyde ise 14'üncü Zırhlı Kolordu Kalatch yakınlarında Don nehri üzerinde bir köprübaşı tesis edecekti. Stalingrad şehrinin kuzeyindeki birliklerin asıl gayreti şehrin ana ulaştırma hatlarını Volga nehri boyunca kesmekti; bununla beraber Alman planlayıcılar bu durumun gerçekleşmesinin dahi şehre gelecek ikmal maddelerini ve takviyeleri tamamen engellemeye yetmeyeceğinin de farkındaydı (Şekil-10). Alman Genelkurmay Karargâhı, olumsuz senaryolara yönelik ihtimalat planlarını detaylı bir şekilde hazırlayan bir geleneğe sahipti. Yine Stalingrad Muharebesine dair planlamalar çeşitli çelişkiler içermekteydi. Hitler bir yıl önce Alman birliklerinin Leningrad ve Moskova muharebelerinde şehirlere girmesini ve meskûn mahallerde çatışmasını yasaklamıştı. Alman savaş doktrini de meskûn mahal muharebelerine yeterince önem vermemekteydi ve İkinci Dünya Harbinin sonucuna önemli ölçüde etki edecek Stalingrad Muharebesi şiddetli meskûn mahal muharebelerine sahne olacaktı. Buna karşın Almanlar, meskûn mahal muharebelerinin önemini kavrayamadıklarından çok az hatta hiç meskûn mahal eğitim ve tecrübesi olmaksızın Stalingrad muharebesinde ağır bir bedel ödeyecekti.<sup>98</sup>

Hitler, 1942 yılı Eylül ayında Stalingrad Muharebesi tüm şiddeti ile devam ederken yaptığı bir konuşmada Stalingrad'da büyük bir zafer kazanıldığını ve Alman taarruzlarının dört hedefi olduğunu açıklamıştır. Hitler, birinci hedefin Sovyet Rusya'daki buğday bölgelerini ele geçirmek, ikinci hedef olarak kömür rezervlerini ele geçirmek, üçüncü hedef olarak Kafkasya'daki petrol kaynaklarını kontrol altına almak ve dördüncü hedef olarak Sovyet Rusya'nın ulaşımında önemli rol oynayan Volga nehrini kapatmak olduğunu dile getirmiştir.<sup>99</sup>

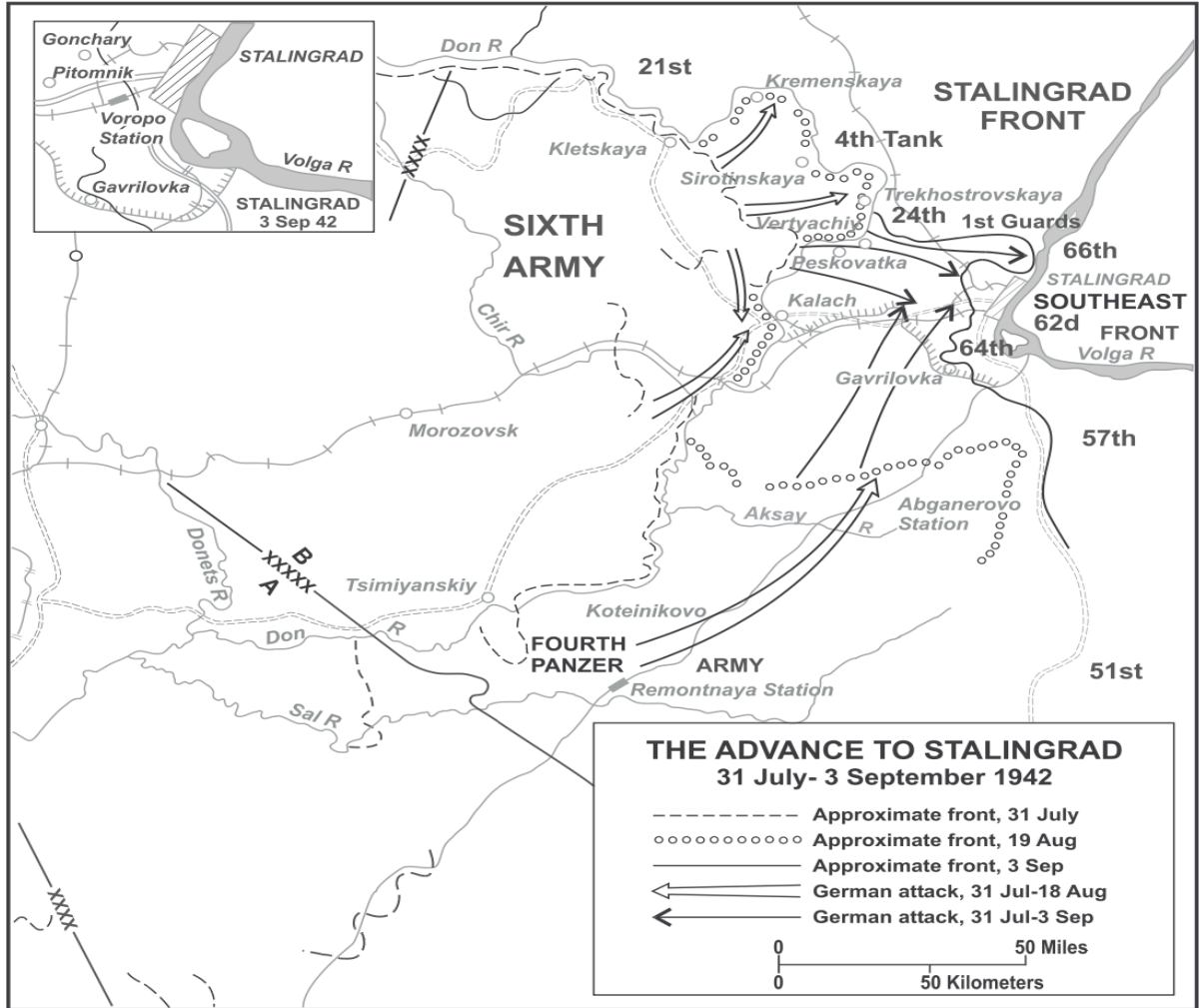
Sovyet Rusya'nın 1942 yılındaki önceliği, yeni ittifak kurmuş olduğu İngiltere ve ABD'nin desteğiyle paramparça olmuş savaş ekonomisini düzeltmekti. Sovyetler Birliği, şaşırtıcı bir şekilde Almanların ilerlemesi esnasında 1.500 civarında harp sanayii için kritik fabrika ve tesisi ülkenin doğusuna, Ural Dağları yakınlarına nakletmeyi başarabilmişti.

Diğer yandan Kızıl Ordu birliklerinin Nazi savaş makinasına karşı koyabilmek için yeniden eğitime tabi tutulması ve silah-teçhizatının geliştirilmesi gerektiği herkesin ortak düşüncesi idi.

<sup>98</sup> William G. Robertson, Lawrence A. Yates, *Block by Block, The Challenges of Urban Operations* (U.S. Army Command and General Staff College Press Fort Leavenworth, Kansas, 2003) 29-32.

<sup>99</sup> Rudolf Hofmann, Walter Görnitz, *İkinci Dünya Savaşının Kesin Sonuçlu Muharebelerinden Moskova ve Stalingrad Muharebeleri*, çev. İbrahim Ulus (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1995) 71.

Mevcut durumuyla Kızıl Ordu'nun Almanları durdurması ve işgal altındaki topraklarını kurtarması pek mümkün gözüküyordu. Kızıl Ordu, muazzam bir insan gücüne sahipti ancak yine de bu kaynak sonsuz değildi ve 1941 yılındaki muharebelerdeki ölçekte zayıflık durumu meydana gelen eksilmenin telafi edilmesi de olası değildi.



**Şekil-10** Almanların Stalingrad'a İlerlemesi (31 Temmuz-03 Eylül 1942)

**Kaynak:** William G. Robertson, Lawrence A. Yates, *Block by Block, The Challenges of Urban Operations* (U.S. Army Command and General Staff College Press Leavenworth, Kansas, 2003) 31.

Ruslar, mevcut kuvvetlerinin büyük kısmını 1942 yazı öncesinde merkezde, Moskova bölgesinde konuşlandırmıştı. Ruslar, Almanların Doğu Seferinde asıl taarruzu güneye kaydırıldığından haberdar olmadıkları gibi 28 Haziran 1942'de başlayan Mavi Durum Harekâtı için de gerekli hazırlıkları yapamamıştı.<sup>100</sup> Bu durum neticesinde de Almanlar, Stalingrad Muharebesi öncesinde kısa sürede geniş arazi kesimleri ele geçirmişti. Rus birlikleri önceki yıldan farklı olarak savunulması zor, düz arazileri savunmaya çalışmamış, birliklerin imha olmasını engellemek maksadıyla geri çekilmeyi tercih etmiştir, ancak bu durum kısa bir süre

<sup>100</sup> Peter Antill, Peter Dennis, *Stalingrad*, (Oxford: Osprey Publishing, 2007) 27-30.

sonra karmaşaya yol açmış, 23 Temmuz'da Rostov'un da Almanların eline geçmesine engel olunamamıştır.<sup>101</sup> 28 Temmuz 1942 tarihinde Sovyetler Birliği'nin lideri Stalin, meşhur 227 Numaralı Emri yayınlamıştır. Stalin yayınladığı bu emir ile Sovyet Rusya'nın Ukrayna, Belarus, Baltık bölgesi ve Don Havzası başta olmak üzere büyük arazi kesimlerini kaybettiğini, artık eskiye oranla daha az nüfusa, daha az fabrikaya, daha az tahıl ve metal kaynaklarına sahip olduğunu vurgulamış, Sovyet Rusya'nın Almanya'ya karşı insan gücü ve tahıl miktarındaki üstünlüğünü kaybetmiş olduğunu dile getirmiş, komutanlarına, askerlerine ve tüm işçilere ülkeyi zayıflatarak yıkmaya çalışan düşman karşısında bir adım dahi geri atılmayacağını bildirmiştir.<sup>102</sup> Stalingrad savunmasının esas sorumluluğu 62'nci Ordu'daydı ve bu Ordunun başına 12 Eylül'de geçen General Çuykov (Chuikov), Alman taarruz taktiklerini yakından incelemiş ve bu taktiklere karşı çeşitli tedbirler geliştirmişti. General Chuikov, bu kapsamda Almanların meşhur "Yıldırım Harbi" taktiğinin, tankların, piyadenin, topçu ve hava kuvvetlerince sağlanan ateş desteğinin uyumlu kullanılmasına bağlı olduğunu görmüş, bu taarruz taktiğinin kullanılmasını engellemek için birliklerine Almanlara mümkün olduğu kadar yakın olmaları talimatını vermişti. Rus birlikleri Almanlara yakın olduğunda hem Alman Hava Kuvvetleri-Luftwaffe'nin etkinliği azalıyordu hem de Alman kara birliklerinin taarruz düzenleri bozuluyordu, Rusların hemen yanı başlarında inatçı bir şekilde memleketlerini savunmak için hazır olduğunu bilmek Alman askerlerinin düşünce yapısını etkiliyor, strese girmelerine de yol açıyordu.<sup>103</sup>

### **Harekâtın İcrası - Alman Taarruzu (23 Ağustos-19 Kasım 1942)**

23 Ağustos 1942'de Alman birlikleri Stalingrad Muharebesi için tüm hazırlıklarını tamamlamıştır. General Paulus komutasındaki 6'ncı Ordu kuzeybatıdan, General Hoth komutasındaki 4'üncü Zırhlı Ordu güneybatıda kuşatma için birliklerini tertiplemiştir. Gece Alman birlikleri, Stalingrad şehrinin yaklaşık 50 km kuzeyinde ve 25 km güneyinde Volga kıyılarına ulaşmayı başarmıştır. Buna rağmen Rusların inatçı mukavemeti, savunmalarını meskûn mahale ve Volga nehrine dayandırmaları neticesinde Almanlar, zaman zaman taarruzlarında başarı kaydetse de bu durum bir türlü Rusları bölgesel geri çekilmeden daha fazla zorlayan bir yarmaya dönüşmemiştir.<sup>104</sup>

<sup>101</sup> Baskın Özbacı, *Alman-Rus Harbi Doğu Seferi*, (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1993) 96.

<sup>102</sup> Earl F Ziemke, Magna E. Bauer, *Moscow To Stalingrad: Decision In The East* (Center Of Military History United States Army Washington, D.C.,1987) 26-47.

<sup>103</sup> Baskın Özbacı, *Alman-Rus Harbi Doğu Seferi*, (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1993) 96-98.

<sup>104</sup> Liddell Hart, *İkinci Dünya Savaşı Tarihi*, çev. Kerim Bağrıaçık (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2000) 271-272.

Alman 4'üncü Hava Filosu, birliklerin Rusya'daki ilerlemesini desteklemekteydi ve Doğu Cephesi'ndeki hava varlıklarının yarısını sahaya sürmüştü. Bu kapsamda 8'inci Hava Kolordusu da Stalingrad cephesindeki harekâtı günde ortalama 1.000 sorti uçuş ile desteklemekteydi. 23 Ağustos 1942 tarihindeki hava taarruzları neticesinde Stalingrad şehri yangın yerine dönmüştür. Alman uçakları, gerçekleştirdiği kütleli bombardıman ile şehirde önemli bir yıkım gerçekleştirmiş olmasına rağmen düşmanın savaşa azim ve iradesini kırma konusunda başarılı olamamış, ayrıca enkaza dönen şehrin Ruslar tarafından kendilerine karşı imha bölgesi şeklinde kullanılmasına imkân vermiştir.<sup>105</sup> Devam eden iki gün içerisinde General Hoth komutasındaki 4'üncü Zırhlı Ordu birlikleri, Rusların birinci ve ikinci savunma hatlarını düşürmeyi başarmıştır. Rus mukavemeti neticesinde Alman taarruzları durdurulmuşsa da Kızıl Ordu birlikleri 25 Ağustos tarihinde üçüncü savunma hattının yarılmasına engel olamamıştır. Stalingrad'ın savunmasından başlıca sorumlu olan General Andrey Yeryomenko, 62'nci Ordu birliklerini geri çekmeye mecbur kalmıştır. Takip eden gün Alman 6'ncı Ordusu kuzeyden şehre karşı yeni bir taarruz başlatmıştır.<sup>106</sup> B Ordular Grubu bölgesinde birlikler Volga'ya ulaşmış, 02 Eylül 1942 tarihinden itibaren Stalingrad, demirden bir kuşak gibi Alman kuvvetlerince sarılmıştır.<sup>107</sup> Rus birlikler artan Alman baskısı nedeniyle mevzilerini bırakarak Stalingrad'ın banliyölerine çekilmek zorunda kalmıştır. 4 Eylül 1942 tarihinde Alman zırhlı birlikleri şehrin güney kesiminde varoşlara girmeyi başarmıştır.<sup>108</sup> Alman birlikleri ilerlemelerini sürdürerek 07 Eylül tarihinde Stalingrad'da bulunan havaalanını, müteakiben Sovyet birliklerinin ikmalinde ve müttefiklerin gönderdiği harp silah-teçhizatını kullandığı Astrahan demiryolu hattının kontrolünü ele geçirmeyi başarmıştır. Bu dönemde Sovyet birliklerinin Almanlara karşı gerçekleştirdikleri taarruzlar başarısız olmuştur ve Ruslar 12 Eylül tarihinde Stalingrad banliyölerini de terk etmek zorunda kalmıştır. Ruslar, bu durum neticesinde savunmalarını şehrin sınırına kadar çekmiştir (Şekil-12).

Almanların başlangıçta hızla gelişen taarruzlarında ise üç sebepten yavaşlama meydana gelmiştir. Taarruzların yavaşlamasında öncelikle Sovyet Kızıl Ordu'sunun ve şehir halkının gösterdiği kararlı savunma, küçük birliklerin icra ettiği vur-kaç taktiği önemli rol oynamıştır. Fabrika işçileri de hem uçaksavarlar ile hava savunma faaliyetine iştirak etmiş, hem de tanklara karşı meskûn mahalde savunmaya destek vermiştir. İkinci sebep ise Rusların şehir içine itilerek konsantrik taarruzlar ile küçük bölgelere sıkıştırıldığından daha küçük alanları savunmak ve

---

<sup>105</sup> William G. Robertson, Lawrence A. Yates, *Block by Block, The Challenges of Urban Operations* (U.S. Army Command and General Staff College Press Fort Leavenworth, Kansas, 2003) 32-33.

<sup>106</sup> Peter Antill, Peter Dennis, *Stalingrad*, (Oxford: Osprey Publishing, 2007) 45-49.

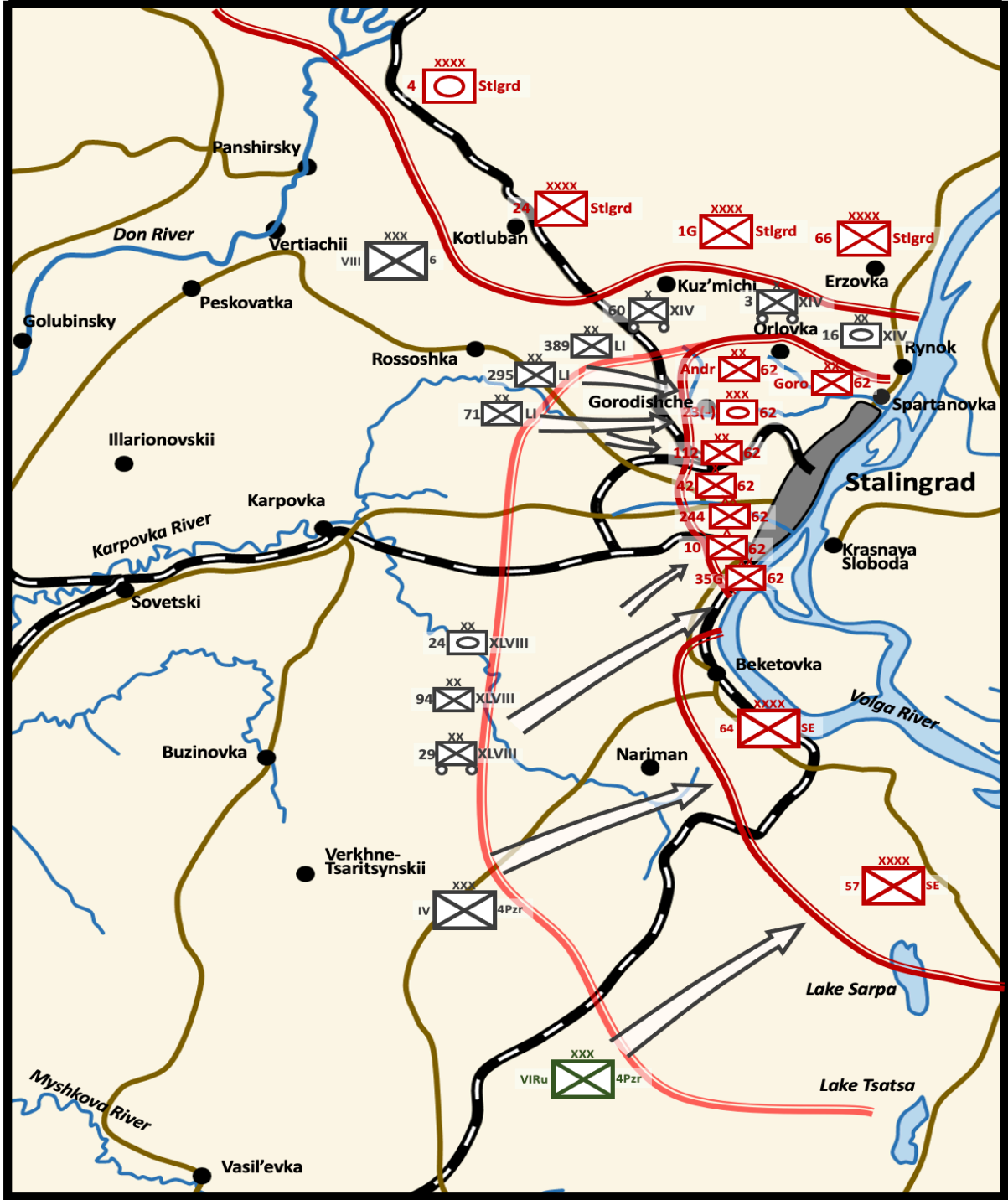
<sup>107</sup> İbrahim Artuç, *İkinci Dünya Savaşı* (İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1999) 269.

<sup>108</sup> Georgiy K. Jukov, *Kitle Savaşının Ustası Mareşal Jukov*, çev. İhsan Gürkan (İstanbul: Baskan Yayınları, 1982) 203.

Alman birliklerine karşı kısa sürede reaksiyon verme imkânına kavuşmasıdır. Üçüncü sebep olarak Alman hava taarruzları neticesinde şehrin enkaza dönerek meskûn mahal muharebeleri için elverişli hale gelmesi, Alman manevra birliklerinin hareket kabiliyetinin kısıtlanması gösterilmektedir. Böylece Stalingrad Muharebesi, bir anlamda karakter değiştirmiş, hava kuvvetleri ile desteklenen “Yıldırım Harbi” taktiğinden Almanların çok tecrübeye sahip olmadığı ve önem vermediği meskûn mahal muharebelerine dönüşmüştür.<sup>109</sup> Naziler, daha önceki harekâtlarda zırhlı ve mekanize unsurları hava kuvvetleri ve ateş destek vasıtaları ile uyum içinde kullanmış ve inisiyatif kullanabilen generalleri, cesur kararlar alabilen liderleri ile büyük başarılar kazanmıştı. Alman birlikleri muharebelerde komutayı genellikle tümen komutanı seviyesine kadar devrediyor, bu komutanlar da hızlı, derin ve çevik manevralar ile düşmanı mağlup ediyordu ancak Stalingrad Muharebesi’nde özellikle de meskûn mahalde bu işleyiş uygulanamıyordu. Emir komutanın daha ast seviyelere, en azından alay/tabur komutanı seviyesine kadar devredilmesine ihtiyaç duyulmaktaydı. Diğer yandan muharebe, şehrin içine girildikçe çok sayıda farklı seviyelerde birlik arasında gerçekleşmeye başlamış, bu durum da kazanılan bir başarının kesin sonuç yaratan bir zafere dönüşmesini imkânsızlaştırmıştır.

---

<sup>109</sup> Glenn F. Robbins, *Resources for Teachers From Stalingrad to the Battle of Kursk: In Analysis and Photographs* (ABD: 2006) 40-41.



Şekil-11 Almanların Stalingrad'a İlerlemesi (03-12 Eylül 1942)

Kaynak: [https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/educational-services/staff-rides/5\\_Stalingrad\\_Exp\\_Visual\\_Aids.zip](https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/educational-services/staff-rides/5_Stalingrad_Exp_Visual_Aids.zip) (Erişim Tarihi:10.05.2022)

Alman komutanlar, şehri ele geçirme ve düşmanı ezerek imha etme ısrarı nedeniyle esneklik prensibini göz ardı etmiş, şehir içindeki muharebelerde de tümen seviyesindeki birliklerin kullanılmasından vazgeçmemişti. Bu tutum da Stalingrad'ı ele geçirme görevi almış Alman birliklerini, başta 6'ncı Ordu olmak üzere ciddi anlamda yıpratmıştı. Rus birlikleri ise normalde sıkı bir komuta yapısına sahip olmasına rağmen Stalingrad Muharebesi kapsamında meskûn



mahal muharebelerine başarı ile uyum sağlamayı bilmiştir. Stalingrad şehrini savunmaktan başlıca sorumlu birlik olarak öne çıkan 62'nci Ordu, Korgeneral Chuikov komutasında geleneksel tugay seviyesindeki yapıyı terk etmiş, şok grubu olarak adlandırılan 50-80 kişilik grupları meskûn mahal muharebelerinin ana unsuru olarak kullanmıştır. Bu küçük birlikler meskûn mahal içerisinde son derece hızlı ve esnek bir şekilde Alman birliklerini şehir içerisinde gösterdikleri inatçı savunma ile durdurmayı başarmıştır. Ruslar tarafından oluşturulmuş şok grupları, 10 personelden oluşan taarruz timi, 20-25 askerden oluşan takviye timi ile 30-50 kişilik ihtiyat timini ihtiva etmekteydi. Taarruz timinin görevi bir bina veya savunma mevziinde tertiplenmiş Alman unsurlarına saldırmak iken takviye timi ise Almanların sıklıkla ve beklenmedik anlarda yaptıkları taarruzları durdurmak ve hedef bölgelerinin emniyetini sağlamaktı. Takviye timinde istihkâm unsurları da yer almakta, hedef bölgeler emniyete alınırken gerekli tahriplerin yapılmasını ve engellerin inşası sağlamaktaydı. İhtiyat timinin başlıca görevi ise düşmanın yapacağı karşı taarruzları engellemek ve düşmanın ilk iki tim üzerinde baskı oluşturmasını engellemektir. Hedef bölgesinin çepeçevre emniyetini almak da ihtiyatın görevleri arasındaydı. Şok grubu, hedefini 48 saate kadar elde tutmayı amaçlamakta, müteakiben hedef alay, tümen ya da ordu savunmasına dâhil edilmekteydi.<sup>110</sup>

Alman 6'ncı Ordusu bu şartlar altında taarruzlarını 14 ve 15 Eylül tarihlerinde de sürdürmüş ancak Rusların hazırlıklı ve sistemli direnişi nedeniyle önemli bir başarı elde edilememiştir. Müteakip günlerde Almanların Stalingrad şehrine yönelik ikinci büyük taarruzu 11 tümenlik kuvvet kullanılarak 27 Eylül 1942'de başlamıştır ve 07 Ekim tarihine kadar sürmüştür. Bu dönemde kararlı Rus karşı taarruzları, Almanları sonuç alma konusunda ilk taarruzdan daha fazla zorlamıştır.<sup>111</sup> 27 Eylül akşamı 62'nci Ordu Komutanı General Chuikov artan Alman baskısı sebebiyle Cephe Komutanı General Andrey Yeryomenko'ya ve Güneydoğu Cephesi Siyasi Komiseri Nikita Kruşçev'e ihtiyat kuvvetlerine gereksinim duyduğunu ve Alman Hava Kuvvetleri'nin üzerlerindeki baskısının azaltılması gerektiğini bildirmiştir. Bu taarruz öncesinde Almanlar, yaptıkları incelemeler neticesinde Rusların savunma cephelerinde sıkı şekilde tutunduğunu ve Volga üzerinden önemli miktarda destek aldığını da tespit etmiştir. Bu dönemde toplamda 15.000 kadar Rus askerinin Volga vasıtasıyla Stalingrad savunmasına katıldığı, yine önemli silah teçhizatın da bölgeye getirildiği, bu takviyelerin Rus savunmasını güçlendirdiği belirtilmektedir. Tüm bu gelişmelere rağmen 27 Eylül günü Alman taarruzları yerel çapta başarılar kaydetse de bu başarılar beklenen seviyelere ulaşamamıştır. Alman 6'nci

<sup>110</sup> *History of War Dergisi* ISSN 2791-9528/2022/01, Sayı:2 Stalingrad, 29-31.

<sup>111</sup> Peter Antill, Peter Dennis, *Stalingrad*, (Oxford: Osprey Publishing, 2007) 61.

Ordusu, bu muharebeler esnasında çok sayıda astsubayını da kaybetmiştir. Almanlar, 27 Eylül'de başlayan taarruzu, farklı istikametlerde geliştirmek için çaba göstermişse de istenilen nihai sonuç bir türlü elde edilememiştir. Yaklaşık 10 gün süren muharebeler neticesinde Alman taarruzları 06 Ekim 1942'de durma seviyesine gelmiştir.<sup>112</sup> Stalingrad Muharebesinde Almanların ikinci taarruzunun durmasının ardından 14 Ekim tarihinde yayınladığı emir ile Doğu Cephesinde, Stalingrad'ı ele geçirmeyi hedefleyen taarruzların tamamını durdurmuştur. Artık Stalingrad cephesi, Almanların 1942 yazında Doğu Seferinin başarı ile sonuçlanıp sonuçlanmayacağına belirleneceği esas nokta olarak ön plana çıkmaktadır. 14 Ekim sabahı Almanlar, şehri ele geçirmeye yönelik üçüncü büyük taarruzlarını 90.000'den fazla personel ve 300 tankın yanı sıra üç millik cephe hattında muazzam bir hava desteği ile başlatmıştır. Almanların taarruzları 29 Ekim tarihine kadar sürmüş, Rusların inatçı savunmasına karşın Stalingrad şehrinin yaklaşık %90'lık kesimi ele geçirilmiş, 7 tümenlik Rus kuvveti imha edilmiş, ancak istenilen sonuca ulaşılamamıştır.<sup>113</sup> Alman taarruzları, Kasım ayı içerisinde de yer yer devam etmiş, Almanların çok sayıda personel zayıyatı vermesine sebep olmuş ancak genel anlamda Stalingrad cephesinde olumlu bir hava yaratamamıştır.<sup>114</sup> 18 Kasım 1942 tarihine gelindiğinde Rus birlikleri hala birkaç mahalle ve fabrika yıkıntısında sırtını yaklaşık 3 kilometre genişliğindeki Volga nehrine dayamış olarak ölümüne savunmasına devam etmektedir.<sup>115</sup>

### **Uranüs Harekâtı (19-23 Kasım 1942)**

Uranüs Harekât Planı 1942 yılının Eylül ayında General Zhukov (Jukov) tarafından Alman 6'ncı Ordusunu tuzağa düşürmek amacıyla hazırlanmıştır. Harekâtın esası, Alman Ordusunun kanatlarına taarruz edilmesini, müteakiben de Stalingrad şehrini kuşatmış durumda bulunan ve şehre taarruzlara aralıksız devam eden Alman 6'ncı Ordusunun çevrilmesini hedeflemiştir. General Zhukov, merkezdeki Alman birliklerinin eğitimli ve disiplinli olduğunu, muharebe müessiriyetinin yüksek olduğunu ancak kanatlardaki diğer ülke askerlerinden oluşan birliklerin zayıf olduğunu ve yeterli derinliğe sahip olmadığını tespit etmiştir<sup>116</sup>. Özellikle Stalingrad'ın kuzeyinde Kletskaya'dan sonra Voronezh yakınlarına kadar olan bölge Almanya'nın müttefikleri olan Macar, Romen ve İtalyanlarca tutulmaktaydı ve müttefik birliklerinin hem silah teçhizat hem de eğitim ve disiplin bakımından çok yetersiz olduğu göze

<sup>112</sup> *History of War Dergisi* ISSN 2791-9528/2022/01, Sayı:2 Stalingrad, 31-34.

<sup>113</sup> Peter Antill, Peter Dennis, *Stalingrad*, (Oxford: Osprey Publishing, 2007) 65.

<sup>114</sup> <https://mwi.usma.edu/urban-warfare-project-case-study-1-battle-of-stalingrad/> (Erişim Tarihi:26.04.2022).

<sup>115</sup> İbrahim Artuç, *İkinci Dünya Savaşı* (İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1999) 271.

<sup>116</sup> Brisson, K. *Ten Principles of Soviet Operational Art: Red Army Operations in Theory and Practice, 1936-1942* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). University of Calgary, 2014, 87-88.

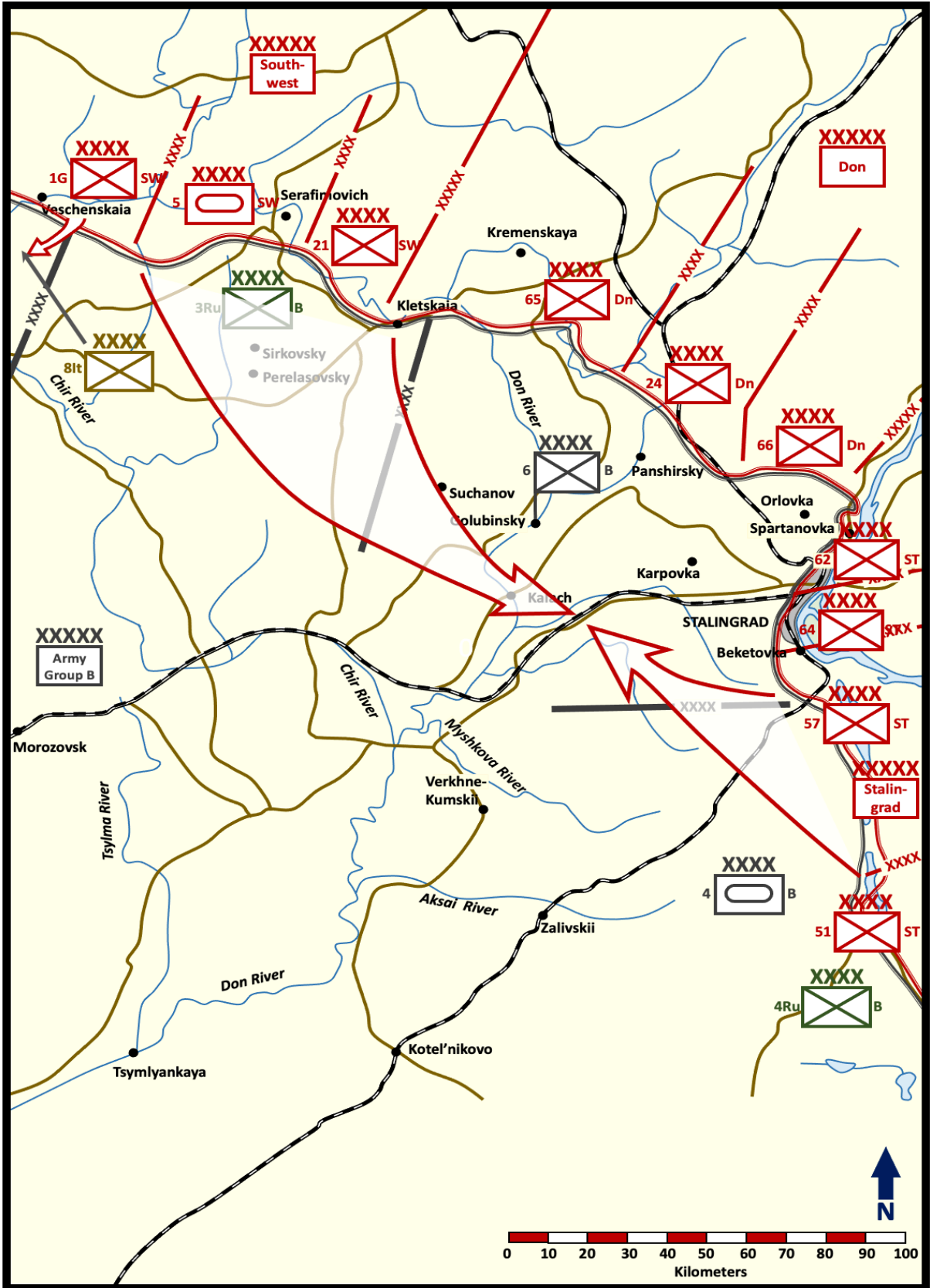
çarpmaktadır.<sup>117</sup> Stalin'in General Zhukov tarafından hazırlanan planı onaylamasının ardından Ekim ayı boyunca ve Kasım ayının başlarında Rus birlikleri ayrıntılı bir örtme ve aldatma planına bağlı kalarak 1 milyondan fazla asker, 14.000 ağır top, 980 tank ve 1.350 uçaklık muazzam bir kuvveti Uranüs Harekâtı için toplamayı başarmıştır. Harekât planlandığı gibi 19 Kasım 1942'de kuzeyde Rumen 3'üncü Ordu birliklerine karşı General Vatutin'in komutasındaki Güneybatı Cephesi birlikleri ile General Rokossovsky komutasındaki Don Cephesi birliklerince başlamıştır (Şekil-12). Ağır topçu ateşine ve roket saldırılarına maruz kalan Rumen 3'üncü Ordusu, beklenmedik Rus taarruzları karşısında tutunamayarak dağılmış, iki gün sonra da teslim olmuştur. 20 Kasım 1942 tarihinde ise güney kanatta bulunan Rumen 4'üncü Ordusu, General Yeremenko komutasındaki Stalingrad Cephesi birliklerinin taarruzlarına maruz kalmış ve kısa süre içerisinde dağılarak muharebe müessiriyetini yitirmiştir. Sovyet kuşatma birlikleri, 23 Kasım tarihinde Kalach bölgesinde birleşerek kuşatma çemberini kapatmayı başarmıştır. Bu manevra neticesinde yaklaşık 300.000 askere sahip 6'ncı Ordu birlikleri çevrilmiş ve dost birlikler ile teması kesilmiştir.<sup>118</sup>

Bu beklenmedik gelişmenin ardından General Paulus, Führer'den kendisine Stalingrad'ı terk etmek de dâhil olmak üzere hareket serbestisi verilmesini talep etmiş ancak bu talep Hitler tarafından kabul görmemiştir. Hitler, çevrilen 6'ncı Ordu'nun mevzilerinde kalmasını, diğer Alman birliklerinin dışarıdan yapacağı ezici bir taarruz ile 6'ncı Ordu'yu kurtaracağını, bu zamana kadar ise Alman Hava Kuvvetlerinin 6'ncı Ordunun ihtiyaç duyduğu ikmal maddelerini havadan sağlayacağını ifade etmiştir. Hitler, Alman Hava Kuvvetleri Goering'in sözüne güvenerek 6'ncı Ordu'nun ikmalinin hava köprüsü ile sağlanabileceğini belirtmişti ancak 6'ncı Ordu kuruluşuna bakıldığında normal bir ordu gibi 3 kolordusu olan toplamda 15 tümenlik bir ordu değildi; 5 kolordu ve 22 tümene sahip bir kuvvetti. Bu kapsamda 6'ncı Ordu'nun günlük ikmal ihtiyacının ortalama 800 ton olduğu, havadan ise günlük yaklaşık 118 ton taşınabildiği belirtilmektedir.

---

<sup>117</sup> İbrahim Artuç, *İkinci Dünya Savaşı* (İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1999) 274.

<sup>118</sup> İlkin Başar Özal, *Kısa II. Dünya Savaşı Tarihi*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2019) 441-442.



Şekil-12. Uranüs Harekât Planı

Kaynak: [https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/educational-services/staff-rides/5\\_Stalingrad\\_Exp\\_Visual\\_Aids.zip](https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/educational-services/staff-rides/5_Stalingrad_Exp_Visual_Aids.zip) (Erişim Tarihi:10.05.2022)

Sonuç itibarıyla hava yolu ile ikmal faaliyeti istenen hedeflere ulaşamamıştır ve başarısız olmuştur. Olumsuz hava koşulları, teknik aksaklıklar, Rusların yoğun uçaksavar savunması ve avcı uçakları neticesinde Almanlar bu dönemde 488 uçak kaybetmiştir.<sup>119</sup> Ruslar; Uranüs Harekâtı ile dört buçuk gün içerisinde maksatlarını gerçekleştirmiş, 22 Alman tümeninin ve büyük miktarda silah, teçhizat malzemenin kuşatılmasının yanı sıra bu harekâtta Almanların 14 tümeni imha edilmiş; 95.000 ölü ve yaralı, 7.200 esir, 134 uçak, 1380 tank, 2380 top kaybedilmiştir.<sup>120</sup>

### **Kış Fırtınası Harekâtı ve Küçük Satürn Harekâtı**

Kış Fırtınası Harekâtı, Stalingrad Muharebesi esnasında Rusların 19-23 Kasım 1942 tarihleri arasında gerçekleştirdiği Uranüs Harekâtı ile kuşatılan Mihver kuvvetlerini kurtarmak amacıyla 12-23 Aralık 1942 tarihleri arasında icra edilen bir harekâttir.<sup>121</sup> (Şekil-13). Bu harekât 21 Kasım tarihinde Mareşal von Manstein komutasında yeni teşkil edilen Don Ordular Grubu tarafından gerçekleştirilmiştir. Alman kuvvetleri, bir yandan Stalingrad bölgesindeki Rus kuvvetlerini imha etmeye çalışırken diğer yandan da aşağı Çir Nehri bölgesinde taarruzlarını sürdüren Rus birliklerine karşı harekât icra etmek durumunda kalmıştır. 12 Aralık tarihinde Almanların başlattıkları taarruzlar Kızıl Ordu böyle bir harekâtı beklemediğinden Ruslar üzerinde şok etkisi yaratmıştır ve başlangıçta kayda değer bir gelişme göstermiştir.

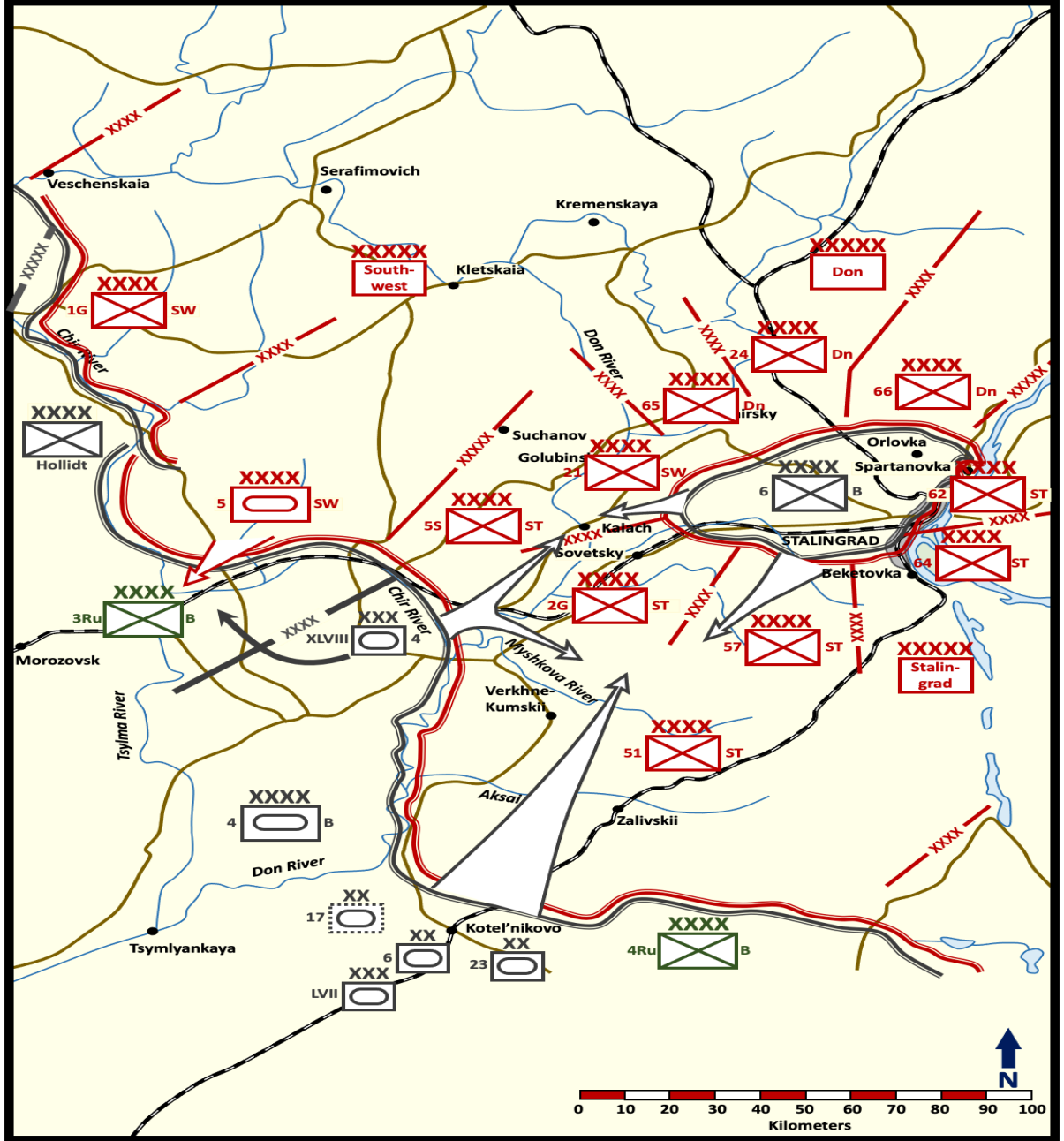
Mareşal von Manstein, Stalingrad batısından harekete geçmiş; 6'ncı Ordu Komutanı Paulus'a da bir yarma harekâtı gerçekleştirerek kendisine ait birlikler ile birleşmesini söylemiştir. General Paulus, Adolf Hitler'in talimatlarına bağlı kalmayı tercih ettiğinden bulunduğu bölgedeki mevzileri korumaya devam etmiş ve dışarı doğru bir yarma girişiminde bulunmamıştır.<sup>122</sup> Almanlar bu dönemde bazı yerel başarılar kazansa da 16 Aralık 1942'de Rusların başlattığı "Küçük Satürn Harekâtı" ile Mihver birliklerinin taarruzları durmuştur (Şekil-14).

<sup>119</sup> İbrahim Artuç, *İkinci Dünya Savaşı* (İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1999) 276-280.

<sup>120</sup> General A.Guillaume, *Alman Sovyet Savaşı*, çev. Nurettin Türsan (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1951) 46.

<sup>121</sup> Rudolf Hofmann, Walter Görnitz, *İkinci Dünya Savaşının Kesin Sonuçlu Muharebelerinden Moskova ve Stalingrad Muharebeleri*, çev. İbrahim Ulus (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1995) 87.

<sup>122</sup> İlkin Başar Özal, *Kısa II. Dünya Savaşı Tarihi*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2019) 442



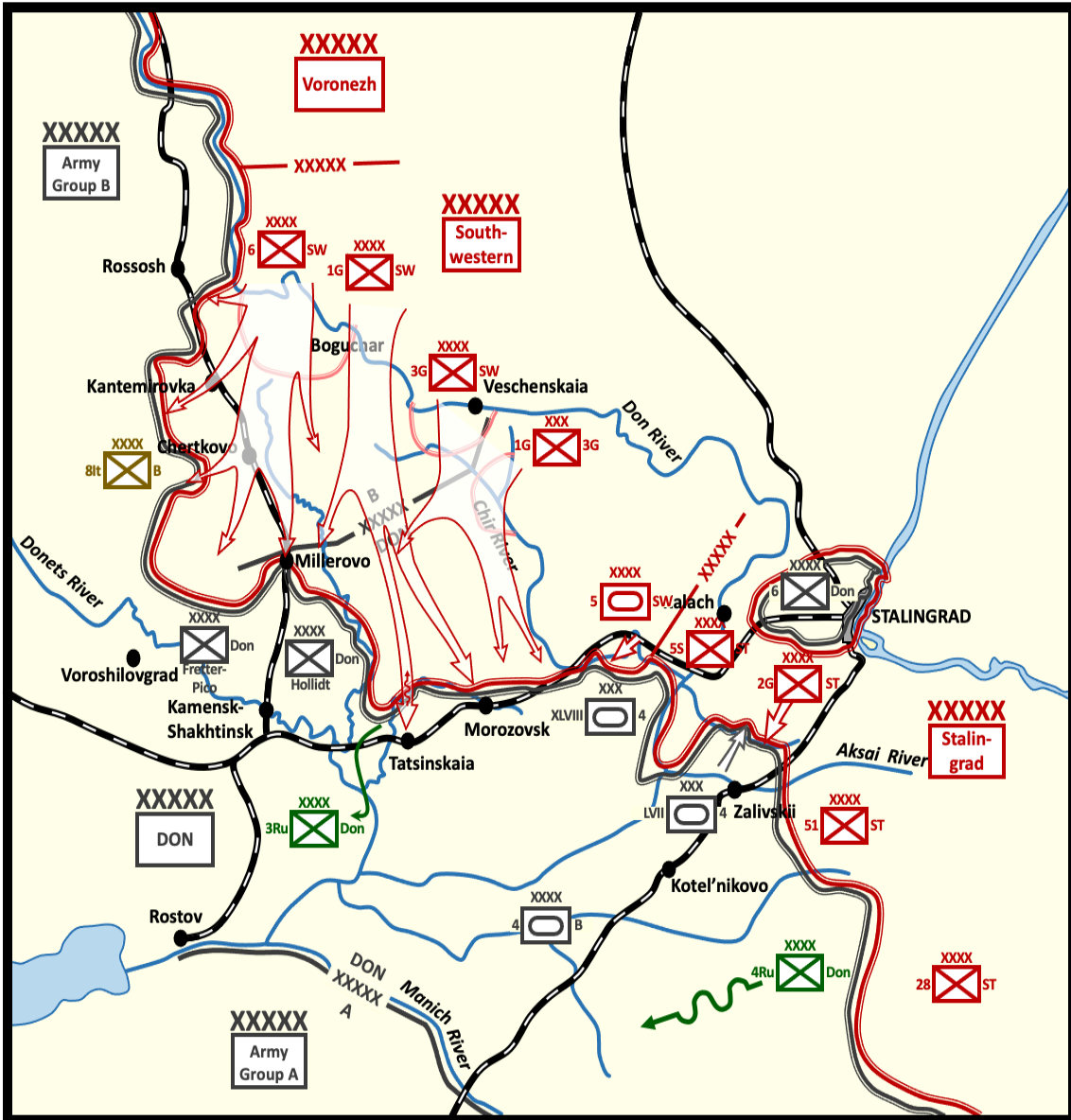
Şekil-13 Kış Fırtınası Harekât Planı

**Kaynak:** [https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/educational-services/staff-rides/5\\_Stalingrad\\_Exp\\_Visual\\_Aids.zip](https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/educational-services/staff-rides/5_Stalingrad_Exp_Visual_Aids.zip) (Erişim Tarihi:10.05.2022)

Almanların Kış Fırtınası Harekâtı başlamadan önce, Sovyet Yüksek Komutanlığı-Stavka, Stalingrad önlerinde Alman 6'ncı Ordu'sunu kuşattığı Uranüs Harekâtı'nın ardından Almanların Kafkasya bölgesinde faaliyetleri durmuş, A Ordular Grubu'nun gerideki unsurlar ile bağlantısını kesmek amacıyla "Satürn" kod adlı bir ardıl taarruz daha planlamıştı. İlerleyen dönemde hem Almanların Kış Fırtınası Harekâtı'na başlaması hem de Stalingrad bölgesinde kuşatılan Alman birliklerinin beklenenden daha güçlü olduğunun görülmesi nedeniyle Satürn Harekât Planı tadil edilmiştir. Başlangıçta bu planda görevlendirilecek bazı Rus birlikleri Kış Fırtınası Harekâtı'nda kullanıldığından harekâtın kapsamı küçültülmüş,



harekâtın adı da nihayetinde “Küçük Satürn Harekâtı” olarak değiştirilmiştir.<sup>123</sup> 16 Aralık 1942 tarihinde başlayan harekât, Stalingrad kuzeybatısında Orta Don Bölgesinde İtalyan Ordusu tarafından tutulan savunma hatlarının parçalanmasını sağlamıştır. Rusların taarruzları, devam eden günlerde Orta Don Bölgesi ve Çir Nehri istikametlerinden çift taraflı kuşatma icra etmeyi başarmış ve Rostov istikametine yönelmiştir. 4’üncü Zırhlı Ordu’nun da 18-19 Aralık tarihlerinde Stalingrad’a doğru koridor açma faaliyetleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu durum üzerine de Mareşal von Manstein 23 Aralık 1942’de taarruzu durdurmuştur ve 4’üncü Zırhlı Ordu taarruzun başındaki hatlara çekilmiştir.



Şekil-14 Küçük Satürn Harekâtı

Kaynak: [https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/educational-services/staff-rides/5\\_Stalingrad\\_Exp\\_Visual\\_Aids.zip](https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/educational-services/staff-rides/5_Stalingrad_Exp_Visual_Aids.zip) (Erişim Tarihi:10.05.2022)

<sup>123</sup> Chris Bishop, *Order The Battle German Panzers in WWII* (Amber, 2008) 102.

## **Koltso Harekâtı (10 Ocak-02 Şubat 1943) ve Almanların Teslim Olması**

Ruslar tarafından 16 Aralık 1942 tarihinde başlatılan Küçük Satürn Harekâtının başarılı olması üzerine Sovyet Yüksek Komutanlığı, Stalingrad bölgesindeki Alman kuvvetlerini yok etmek ve bu bölgedeki Rus birliklerini Kafkaslarda kullanmak üzere serbest bırakmayı ön gören “Koltso (Yüzük)” kod adlı bir harekât planlamaya başlamıştır.<sup>124</sup> Bu esnada Kızıl Ordu, 08 Ocak 1943’te General Paulus’a teslim olmasını önermiş, ancak bu öneri Hitler’in karşı çıkması nedeniyle General Paulus tarafından kabul edilmemiştir. Hitler, 6’ncı Ordu’nun kahramanlığı ile Avrupa’nın kurtuluşuna unutulmayacak bir katkıda bulunacağını belirtmiş ve Ordu’nun son mermisine kadar savaşaacağını belirtmişti.<sup>125</sup> Teslim olma çağrısı kabul görmeyince Ruslar, Alman 6’ncı Ordu’suna ölümcül darbeyi vurmak için 10 Ocak 1943 günü sabah saatlerinde yoğun bir bombardıman ile başlamıştır.

Başlangıçta Rusların taarruzlarına başarı ile mukavemet gösteren Alman birlikleri, hem hava sıcaklığının eksi 20 derecenin altına düşmesi hem de 16 Ocak tarihinde şehirde bulunan havaalanının, 23 Ocak’ta Almanlar tarafından kullanılabilir son havaalanı olan Gümrak Havaalanının Rusların eline geçmesinin ardından umutlarını tamamen yitirmiştir. 100.000’den fazla asker Stalingrad’da sıkışmıştır. 26 Ocak tarihinde gerçekleşen Rus taarruzları ile kuşatma altındaki Alman birlikleri Ruslar tarafından ikiye bölünmüştür (Şekil-15).

Bu gelişmenin ardından birçok asker çaresizlik içerisinde teslim olmaya başlamıştır. 31 Ocak 1943 tarihinde Hitler, General Paulus’u Mareşalliğe terfi ettirmiş ve tarihte daha önce bir Alman Mareşalin teslim olmadığına vurgu yaparak, savaşarak ölmesi ya da intihar etmesi konusunda baskı yapmaya çalışmıştır. Bu gelişmelere rağmen Mareşal Paulus karargâhı ile birlikte, aynı gün Rus birliklerine teslim olmuştur. 6’ncı Ordu’nun kalan diğer unsurları da 02 Şubat 1943’te teslim olmuştur ve Stalingrad Muharebesi sona ermiştir.<sup>126</sup>

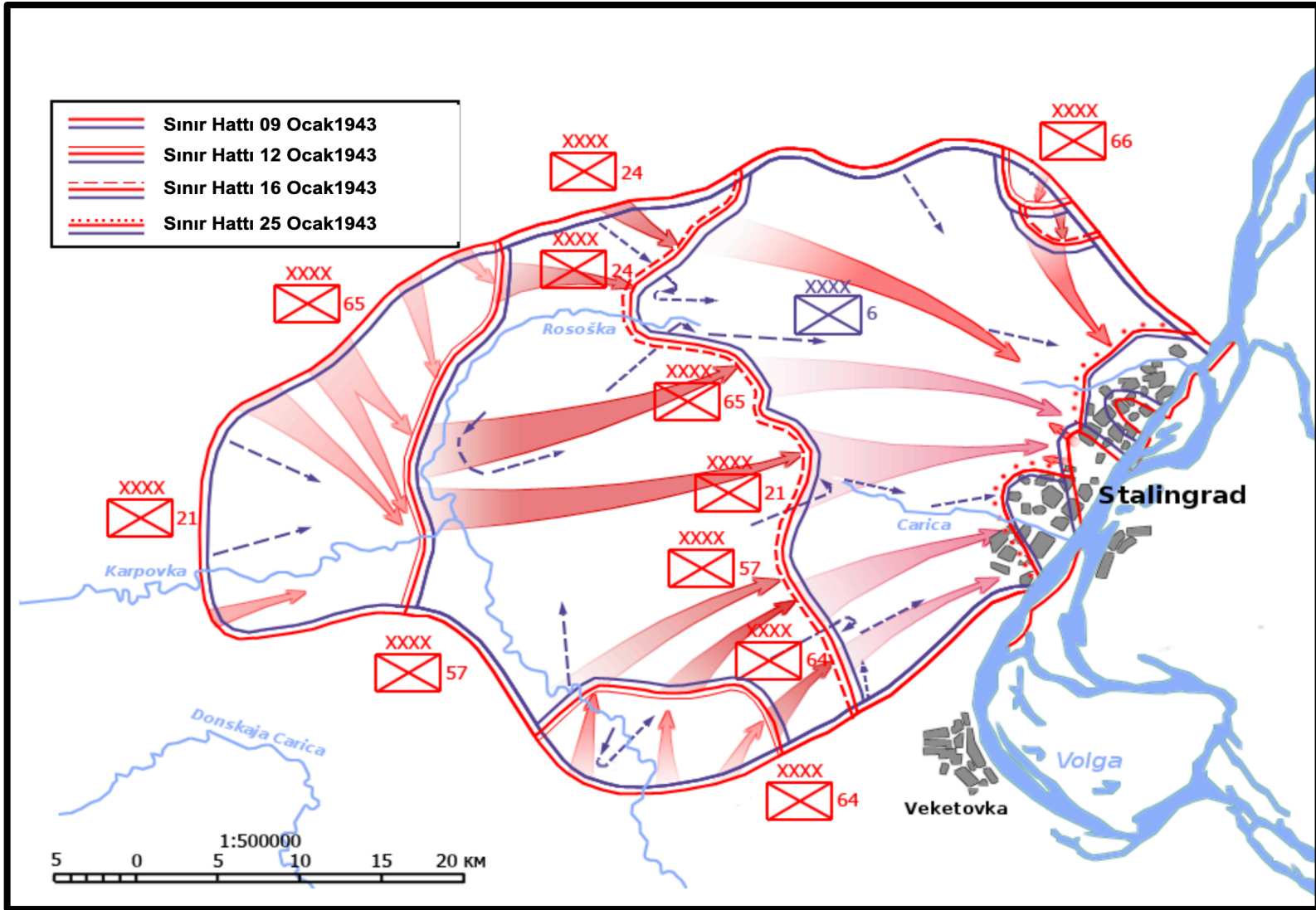
---

<sup>124</sup> Georgiy K. Jukov, *Kitle Savaşının Ustası Mareşal Jukov*, çev. İhsan Gürkan (İstanbul: Baskan Yayınları, 1982) 275.

<sup>125</sup> İbrahim Artuç, *İkinci Dünya Savaşı* (İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1999) 279.

<sup>126</sup> Peter Antill, Peter Dennis, *Stalingrad*, (Oxford: Osprey Publishing, 2007) 83.





Şekil-15 Koltso Harekâtı

Kaynak: [https://en.wikipedia.org/wiki/Operation\\_Koltso#/media/File:Operation\\_Ring\\_it.png](https://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Koltso#/media/File:Operation_Ring_it.png) (Erişim Tarihi: 10.05.2022).

## SONUÇ VE ÇIKARILAN DERSLER

Stalingrad Muharebesi, İkinci Dünya Harbinde Doğu Seferi'nin hatta belki de İkinci Dünya Harbinin kesin sonuçlu muharebesi olarak ön plana çıkmıştır. Stalingrad Muharebesi, özellikle siyasi ve psikolojik sonuçları bakımından bir dönüm noktası olarak görülmektedir. Bu muharebede Alman Ordu'su liderliğindeki Mihver Ordularını mağlup eden Kızıl Ordu, kendisine olan güvenini artırırken, Hitler'in şahsına, sevk-idare yeteneğine olan inanç da azalmaya başlamıştır. Stalingrad yenilgisine kadar Führer'in hiçbir zaman ve koşulda başarısız olmayacağına dair inanç da kaybolmuştur. Hem ordu içerisinde hem de Alman kamuoyunda Hitler'e karşı güvensizlik hissedilmeye başlamıştır ve bu durum da Hitler'i daha acımasız, baskıcı ve katı bir tutum sergilemeye itmiştir. Almanlar, Stalingrad Muharebesi'ndeki yenilgiden sonra bir müddet daha Sovyet Rusya'da muharebe müessiriyetini muhafaza etmiş hatta müteakip dönemde Harkov'da ve Kursk'ta da Ruslara karşı önemli harekâtlar icra etmişlerdir ancak Stalingrad Muharebesi genel anlamda yarattığı etki ve sonuçlarıyla sadece askerî bir yenilgi olmaktan çıkmış, psikolojik olarak Müttefiklerde Almanya'nın mağlup edilebileceğine dair inancı da artırmıştır.

Stalingrad Muharebesinde ne kadar insanın hayatını kaybettiği tam olarak bilinmemekle beraber Mihver Ordularının yaklaşık 250.000 personel kaybının olduğu, bu kayıpların büyük kısmının Alman olduğu, 50.000 kadar Avusturyalının yanı sıra nispeten daha az sayıda Romen, Hırvat, Macar ve İtalyan askerinin de muharebe dışı kaldığı tahmin edilmektedir. Rusların kayıpları hakkında kesin rakamlar bilinmemekle beraber Sovyet Rusya'nın kayıplarının Mihver Ülkelerin toplam kayıplarından 4-8 kat fazla olduğu tahmin edilmektedir. Bu kayıplardan ne kadarının sivil olduğu ise bilinmemektedir.

Operatif sanatın uygulanmasında hedeften geriye doğru yapılan planlama, harekâtın başarısı için önemlidir. Harekâtın planlanmasında maksadın belirlenmesi en kritik konuların başında gelmektedir. Müteakiben istenen son durum ve hedefler tespit edilmeli, belirlenen harekât hatları doğru olarak seçilen ağırlık merkezleri üzerinden operatif ve stratejik hedeflere etki etmeye imkân vermelidir. Harekâtın başlama zamanı, arazi, hava durumu ve iklim şartlarının harekâta etkileri çok iyi düşünülmeli ve planlar bu hususlara göre şekillendirilmelidir. Planlamalar yapılırken kesin sonuç noktaları, başarı kriterleri net olarak tespit edilmeli, ihtimalat planları önceden hazırlanmalıdır. Yine düşman durumu gerçekçi olarak ortaya konulmalı, rasyonel olmayan kabullerden ve çıkarımlardan kaçınılmalı; düşman imkân kabiliyetleri doğru olarak tespit edilmelidir. Doğu Seferi öncesinde Almanlar, Rusların kuvvetini yanlış hesaplamış, yine Rusların eğitimsiz, beceriksiz olduğu ve ülkelerini

savunmaktan aciz olduğu şekildeki değerlendirmeleri de asılsız çıkmış, harekâtın kısa sürede sonuçlanacağına dair beklenti de gerçekteşmemiştir.

Hitler, Doğu Seferi boyunca maksat ve hedef seçiminde net bir tutum sergileyemediğinden stratejik ve operatif seviyede ağırlık merkezlerinin tespiti ile ilgili de problemler yaşanmıştır. Hitler, Doğu Seferi'nin başında Sovyet Rusya'yı savaş dışı bırakmak, Alman ırkı için yaşam sahaları ve hammadde kaynakları elde etmek isterken, 1942 yazında hedefini harbi sürdürmek için hayati olduğunu düşündüğü Kafkas petrolleri olarak belirlemiştir. Bu değişiklikler harekâtın orkestrasyonuna olumsuz yansımış, Alman generallerin Moskova'nın ele geçirilerek Sovyet Rusya'nın savaş dışı bırakılmasına dair önerileri ise Hitler tarafından kabul görmemiştir.

Almanlar, yukarıda belirtildiği üzere operatif sanatın icrası ile ilgili hususlarda ciddi hatalar yapmışlardır. Stalingrad Muharebesi için seçilen hedefler uygun değildir; Stalingrad şehri zaman içerisinde Almanlar için stratejik bir hedef haline gelmiş, hatta harekâtın belli bir döneminde Hitler, Stalingrad Muharebesine katkı sağlamayacak tüm askerî faaliyetlerin durdurulması emrini vermiştir. Hitler, analitik düşünceden uzaklaşarak psikolojik unsurların da etkisiyle aslında çok da önemli olmayan bir şehri ele geçirmeyi saplantı haline getirmiş, sonuçta 6'ncı Ordu imha olmuş ve Doğu Cephesinde inisiyatifi Ruslara kaptırmıştır. Ayrıca Stalingrad Muharebesi döneminde Almanların komuta yapısı aşırı merkeziyetçi bir hal almış, harekâtın kapsamı ve derinliği göz önüne alındığında emir-komuta birliği prensibine aykırı hareket edilmiştir. Hem Hitler'in kendisinin hem de karargâhtaki planlayıcıların, arazi, düşman ve kuvvet durumu ile ilgili değerlendirmeleri hatalı olmuştur. Düşmanın inatçı bir şekilde ülkesini savunacağı, muharebelerdeki hatalarından Rusların dersler çıkartabileceği, lojistik faktörlerin önemi, hava ve arazinin harekât üzerindeki etkileri tam olarak kavranamamıştır. Bu konularda tecrübeli generallerin uyarıları dikkate alınmamış, ikazlarında ısrarcı olan generaller ya emekli edilmiş ya da görevden alınmıştır. Mareşal von Manstein da açıklamalarında Hitler'in Stalingrad Muharebesine çok sık müdahale etmesinin başarısızlıkta önemli rol oynadığını belirtmiştir. Harbin önceki yıllarında Avrupa'da Nazi savaş makinasının kazandığı zaferler Hitler'i gerçeklik algısından uzaklaştırmıştır.

Almanları, batı cephesinde personel ve malzeme bakımından kendilerinden üstün ülke ordularına karşı zafere götüren başlıca unsur "Yıldırım Harbi" ve kara-hava doktrininin ustalıklı uygulanması olarak ön plana çıkmıştır. Bu unsurlar Stalingrad Muharebesi'nin başlangıç döneminde yine önemli kazanımlar sağlamış ancak harekât meskûn mahal muharebesine evirildikten sonra Yıldırım Harbine uygun Alman birliklerinin meskûn mahal

muharebeleri için uygun olmadığı görülmüştür. Esasen Alman birliklerinin meskûn mahal muharebeleri konusunda eğitim ve tecrübe eksikliği görülmüş ve şehir içerisinde cereyan eden bu muharebe türüne gereken önemin verilmediği ortaya çıkmıştır. Zırhlı ve mekanize unsurlar, geniş arazi kesimlerinde kütle halinde kullanıldığında etkili olmuş, ancak şehir içerisindeki harekâta zırhlı araçların manevra, zırh koruması ve darbe etkisinden yeterince faydalanılamamıştır. Ayrıca gerek tank ve top atışları gerekse hava kuvvetleri bombardımanı neticesinde şehrin enkaza dönmesi, çok sayıda yıkıntı ve molozun mevcudiyeti de zırhlı birliklerin hareket kabiliyetini tahdit etmiş ve zırhlı araçlar Sovyetlerin müstakil olarak kamufle ederek gizledikleri tanklara, tanksavarlara ve tank avcılarına karşı hedef haline getirmiştir. Yine bölgede kullanılan mayınlar ve Molotof kokteyli adlı silahlar tanklara karşı ciddi bir tehdit oluşturmuştur. Meskûn mahalde muharebeler sadece sokak ve caddelerde cereyan etmemiş, çatışmalar yerin altında kanalizasyonlarda, bodrumlarda, binalarda, çatılarda yani üç boyutta yaşanmıştır. Bu muharebeler çok ağır ilerlemiş, kayda değer bir sonuç yaratmadan Alman askerlerinin moralinin bozulmasına sebep olmuştur. Yine Sovyet keskin nişancıları meskûn mahalde etkili şekilde muharebeye destek vermiştir. Almanların piyade manga kuruluşlarının ise meskûn mahal muharebeleri için uygun olmadığı görülmüş, Alman birliklerinin istihkâm mangaları ile desteklenmesi ve ateş desteğini geliştirmek maksadıyla tanksavar toplarının artırılması gerekmiştir. Meskûn mahal, karakteristik özellikleri sayesinde savunana avantaj sağlamış, hedef tespitini ve gözetlemeyi zorlaştırmış ve ateş desteğinin etkisini de azaltmıştır. Tank-piyade iş birliğinin geliştirilmesine ihtiyaç olduğu, tankların, piyade olmaksızın görevlerini yerine getirmekte başarısız olduğu, sadece tanksavar silah ve mühimmatı olmayan ya da morali düşük Rus birlikleri karşısında etkili olarak kullanılabildiği de görülmüştür.

Bu muharebede yine operatif ve stratejik seviyelerde muharebe hizmet desteğinin en az harekât kadar önemli olduğu, lojistik ile ilgili problemlerin kısa sürede aşılmasının mümkün olmayacağı ön plana çıkmıştır.

Günümüzde muharebe alanlarının meskûn mahallere kaydığı göz önüne alındığında, görev alacak birliklerin daha küçük, esnek kullanıma hazır, teknolojik gelişmelerden faydalanabilecek yapıda olması gerektiği ve inisiyatif kullanabilen küçük birlik komutanlarına ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

Son olarak; muharebelerde soyut/psikolojik unsurların en az fiziksel unsurlar kadar önemli olduğu, ancak bu durumun komutanları ve planlayıcıları analitik düşünceden uzaklaştırmaması gerektiği, yine muharebelerin kazanılmasında askerî gücün yanı sıra diğer milli güç

unsurlarının da etkin olarak kullanılması gerektiği, aksi takdirde sadece askerî güç ile günümüz muharebelerinin kazanılmasının mümkün olmayacağı değerlendirilmektedir.

## KAYNAKÇA

Antill, Peter. Peter Dennis, *Stalingrad*, (Oxford: Osprey Publishing, 2007)

Armaoğlu, Fahir. *20'nci Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995* (İstanbul: Alkım Yayınları, 2007)

Artuç, İbrahim. *Hitler ve İkinci Dünya Harbinin Kaderi* (İstanbul: Kastaş Yayınları, 1984)

Artuç, İbrahim. *İkinci Dünya Savaşı* (İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1999)

Beevor, Anthony. *Stalingrad*, çev. Nurettin Elhüseyni (İstanbul: YKY, 2014)

Bishop, Chris. *Order The Battle German Panzers in WWII* (Amber, 2008)

Bozkanat, Esra. *Algı Yönetimi ve Propaganda: Nazi Almanya'sı Üzerinden Bir Değerlendirme*, Öneri Dergisi 2021: 74-94.

Brisson, Kevin M. *Ten Principles of Soviet Operational Art: Red Army Operations in Theory and Practice, 1936-1942* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). University of Calgary, 2014,

Clairmont, Frederic F. *Stalingrad: Hitler's Nemesis*, Economic and Political Weekly, Jul. 5-11, 2003, Vol. 38, No. 27 (Jul. 5-11, 2003)

Guderian, Heinz. *Bir Askerin Anıları*, çev. İhsan Gürkan (İstanbul: Baskan Yayınları, 1977)

Guillaume, General A. *Alman Sovyet Savaşı*, çev. Nurettin Türsan (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1951)

Hart, Liddell. *İkinci Dünya Savaşı Tarihi*, çev. Kerim Bağrıaçık (İstanbul: YKY, 2000)

Hart, Liddell. *Hitlerin Generalleri Konuşuyor*, çev. Mehmet Tanju Akad, (İstanbul: Kastaş Yayınları, 1996)

*History of War Dergisi* ISSN 2791-95282022/01, Sayı:2 Stalingrad

Hofmann, Rudolf. Görnitz, Walter. *İkinci Dünya Savaşının Kesin Sonuçlu Muharebelerinden Moskova ve Stalingrad Muharebeleri* çev. İbrahim Ulus, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1995)

Jacobsen, Hans-Adolf. *1939-1945 Kronoloji ve Belgelerle İkinci Dünya Savaşı*, çev. İbrahim Ulus, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1989)

Jukov, Georgiy K. *Kitle Savaşının Ustası Mareşal Jukov*, çev. İhsan Gürkan (İstanbul: Baskan Yayınları, 1982)

Knopp, Guido. *Stalingrad Ders ve Uyarı*, çev. A.Önder Seçkin (İstanbul: Pencere Yayınları, 2004)

Körpe, Özgür. “Türk Stratejik Kültüründe Çözümü Çerçevelemek: Katmanlı Bir Harekât Tasarımı Önerisi” *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2021,17 (37):157-201,  
DOI:10.17752/güvenlikstrjtj.905936

Mandel, Ernest. *İkinci Dünya Savaşının Anlamı*, çev. Bülent Tanatar (İstanbul: Yazın Yayıncılık, 1995)

Özal, İlkin Başar. *Kısa II. Dünya Savaşı Tarihi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2019)

Özbalcı, Baskın. *Alman-Rus Harbi Doğu Seferi* (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1993)

Robbins, Glenn F. *Resources for Teachers from Stalingrad to the Battle of Kursk: In Analysis and Photographs* (ABD: 2006)

Robertson, William G. Yates Lawrence A. *Block by Block, The Challenges of Urban Operations* (U.S. Army Command and General Staff College Press Fort Leavenworth, Kansas, 2003).

Sezgin, Kenan. “Harbi Kaybettiren Harekât: Barbarossa’dan Çıkarılan Dersler”, (Edt.) Özgür Körpe, *Yirminci Yüzyılda Askerî Planlama ve Operatif Sanat-1: İkinci Dünya Harbi Muharebelerinin Analizi*, (125-163), MSÜ Yayınları: İstanbul, 2021,

Uçarol, Rifat. *Siyasi Tarih (1789-2001)* (İstanbul: Der Yayınları, 2008)

Ziemke, Earl F. *Moscow To Stalingrad: Decision In The East* (Center Of Military History United States Army Washington, D.C.,1987)

[https://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument\\_de&dokument=0009\\_bar&object=translation&l=de](https://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_de&dokument=0009_bar&object=translation&l=de) (Erişim Tarihi:09.03.2022).

<https://www.theholocaustexplained.org/the-nazi-rise-to-power/the-nazi-rise-to-power/propaganda/> (Erişim Tarihi:22.03.2022).

<https://www.rferl.org/a/27774611.html> (Erişim Tarihi:22.03.2022).

[https://ccnmtl.columbia.edu/services/dropoff/schilling/mil\\_org/milorgan\\_99.html](https://ccnmtl.columbia.edu/services/dropoff/schilling/mil_org/milorgan_99.html) (Erişim Tarihi 06.04.2022)

<https://weatherspark.com/y/103581/Average-Weather-in-Volgograd-Russia-Year-Round>  
(Erişim Tarihi:12.05.2022)

<https://www.stalingrad.net/russian-hq/the-stalingrad-winter/ruswinter.html>  
(Erişim Tarihi:12.05.2022)

<https://mwi.usma.edu/urban-warfare-project-case-study-1-battle-of-stalingrad/>  
(Erişim Tarihi:26.04.2022).

[https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/educational-services/staff-rides/5\\_Stalingrad\\_Exp\\_Visual\\_Aids.zip](https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/educational-services/staff-rides/5_Stalingrad_Exp_Visual_Aids.zip) (Erişim Tarihi:10.05.2022)

[https://en.wikipedia.org/wiki/Operation\\_Koltso#/media/File:Operation\\_Ring\\_it.png](https://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Koltso#/media/File:Operation_Ring_it.png)  
(Erişim Tarihi: 10.05.2022).

## **SUMMARY**

### **Lost in the Concrete Hell: Lessons Identified from the Battle of Stalingrad**

#### **Introduction**

The Battle of Stalingrad is estimated by many people as one of the greatest battles of the Second World War and it is certain that it changed the course of the Second World War. This battle has a lot of different aspects to study; but the main purpose of this paper is to make an analysis of this battle regarding to systems system approach according to the PASEBA factors, strategic operation approach, the operative and tactical level analysis of the operation, the operation designs from the perspectives of Germany and Soviet Russia and determine crucial points as lessons learned for the operation planners and executers.

#### **Framing The Strategic Environment**

The political-military environment before the Second World War, the process leading to the war and the attitudes of the countries were summarized and the developments that took place until the period when Germany declared war on the Soviet Union on June 22, 1941 were briefly explained.

#### **Framing The Strategic Issue**

In this second part, in which the strategic issue was framed, Operation Barbarossa, which led to the Battle of Stalingrad, was discussed; In addition, the events at the strategic level that affected the Battle of Stalingrad, the mentality, the aims of the leaders and the strategic cultures of the countries were revealed.

#### **Systems Analysis In The Light Of PMSEII Factors**

In the third part, Systems System Analysis in the Light of PMSEII Factors is given, and the political, military, socio-economic conditions of the parties as well as information operations and infrastructure-related features are emphasized.

#### **Strategic Operations Approach**

In the fourth chapter, a strategic design was made in the light of the findings obtained from the previous chapters.

#### **Strategic Design**

In the fifth chapter, the strategic events that took place before the Battle of Stalingrad and the operative developments that led to the strategic results were shown schematically from the



perspective of Germany, the desired political end situation, targets, tensions, power elements and force elements were determined and their interactions with each other were revealed.

### **Operational And Tactical Level Analysis of The Operation**

In the sixth chapter, within the scope of the operative and tactical level analysis of the Battle of Stalingrad, the force structures of both sides, their characteristics, their capabilities are discussed. Also in this section, the first and second phases of the Joint Intelligence Preparation of Operational Environment (JIPOE) for the Battle of Stalingrad and the Combined Obstacle Overlay are created. On the prepared Operational Design, the battlefield has been shaped by determining the possible lines of operation and the final decisive points of both Germany and Soviet Russia over the battlefield functional area systems. In the operational design, the strategic and operative level targets and centers of gravity of the parties are also revealed.

Also, the operational plans of the parties and the execution of the operation have been analyzed. The details of how the operation took place are mainly covered in this section.

### **Conclusion And Lessons Learned**

In conclusion, the lessons learned that can be drawn from the Battle of Stalingrad about today's battles are summarized below:

- Determining the purpose at the beginning of the operation is one of the most critical issues. Subsequently, the desired end state and targets should be determined, and the determined lines of operation should allow to influence the operative and strategic targets through the correctly selected centers of gravity. While making the plans, the final result points and success criteria should be determined clearly, and contingency plans should be prepared in advance.
- Enemy situation should be determined realistically and enemy capabilities should be determined accurately. Before the Eastern Campaign, the Germans miscalculated the strength of the Russians, and the assessments that the Russians were uneducated, incompetent and incapable of defending their country proved to be unfounded.
- It should not be forgotten that combat service support at operational and strategic levels is at least as important as the operation, and it will not be possible to overcome the problems related to logistics in a short time.
- The effects of the starting time of the operation, terrain, weather and climatic conditions on the operation should be considered very well and the plans should be prepared accordingly.

- It should not be forgotten that influencing the centers of gravity that will break the will and determination of the public opinion and leaders of the enemy country to fight will ensure the conclusion of the war in a short time.
- The opportunity for subordinate unit commanders to use initiative in accordance with their level should be created, unnecessary restrictions and interventions should not be made.
- Training and exercises should be carried out on the use of armored units, air force and infantry elements together.
- Considering that the urban warfare is very common in today's operations, it is mandatory that the units need special training, weapon, equipment and organization for the military operations in urban terrain. In this context, it is seen that the units to be assigned in the residential areas should be smaller, ready for flexible use, in a structure that can benefit from technological developments and that they need small unit commanders who can take initiative.
- It is considered that abstract/psychological elements are at least as important as physical elements in battles, but this should not distract commanders and planners from analytical thinking.
- It is considered that in addition to military power, other national power elements should be used effectively in winning the battles, otherwise it may not be possible to win today's battles with only military power.

## **Hitler'in Doğu'daki Son Kumarı: Kursk Muharebesinden Çıkarılan Dersler**

Hitler's Final Gamble On The Eastern Front: Lessons Identified From The Battle Of Kursk

**Ferhat CENGİZ\***

### **GİRİŞ**

Zitadel Harekâtı Almanların doğu cephesindeki stratejik inisiyatifi son kez elinde tuttuğu İkinci Dünya Harbinin önemli muharebelerinden biri olmuştur. İki yıl sonra Hitler'in devrilişı ve Almanya'nın yenilişı bu savaşı stratejik sonuçları olmuştur. Rus kayıpları Almanlardan çok daha ağır olmuş ve buna rağmen stratejik inisiyatif Ruslara geçmiştir.

Kursk Muharebesi, yıldırım harbi taarruzlarının düşman savunmasını yarıp geçmeden önce durdurulduğu ilk örnek oldu. Ordunun taarruz gücü kırıldı, personel ve malzeme açısından yeri doldurulamaz kayıplara uğradı ve daha sonra savaşı geri kalanında Berlin'e doğru geri çekilmek zorunda kaldı.

Bu çalışmada öncelikle Zitadel Harekâtının dayandığı stratejik ortamın ve stratejik meselenin çerçevesi ortaya koyulmuş, daha sonra harekâtın PASEBA faktörleri ışığında sistem analizi politik durum, askerî yapı, istihbarat, propaganda ve aldatma sistemleri açısından yapılmıştır. Müteakiben stratejik harekât yaklaşımına geçilmiş harekâtın stratejik ve operatif tasarımı yapılmış, iki tarafın harekât planlarından bahsedilmiş, harekâtın kısaca icrası anlatıldıktan sonra muharebeden çıkarılan derslere yer verilmiştir.

### **STRATEJİK ORTAMIN ÇERÇEVELENMESİ**

İkinci Dünya Harbi esnasında Almanya tarafından Sovyetler Birliği'ne karşı yürütölen savaş; Hitler'in en çok arzuladığı, onun sınırsız hedeflerine ve Doğu'da yeni yaşam alanlarına (Lebensraum) ulaşarak Almanya'nın Doğu'ya doğru genişlemesi için gerekli arazi ve doğal kaynakların elde edilmesini sağlayacak olan bir mücadeleydi.

22 Temmuz 1941'de baskın şeklinde başlayan ve yıldırım hızıyla gelişen Alman taarruzu, Sovyetlerin geçilmez yollarında kış şartlarının etkisini göstermesiyle, Aralık 1941'de Moskova önlerinde durdu. 1942 yaz mevsiminin gelmesiyle yeniden başlayan ve hızla gelişen Alman taarruzları, Hitler'in saplantıları sonucunda Kafkaslar yerine Stalingrad'a yöneldi ve bir meskûn mahal muharebesine hazır olmayan Alman Ordusu, zırhlı birlik harekâtına müsait geniş

---

\* Piyade Kurmay Binbaşı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı.

düzlüklerle dolu büyük Rus ovasında muharebe etmek yerine Stalingrad'a saplanıp kaldı.

1943 baharında, küresel stratejik durum, Mihver Devletler için elverişsiz bir durumdaydı. Pasifik'te Amerikalılar ve müttefikleri istikrarlı bir şekilde ilerliyordu. Doğu Cephesi'ndeki ağır kayıplara ek olarak, Kuzey Afrika ve Stalingrad'daki felaketler mihver askerî ittifakını etkili bir şekilde yok etti.<sup>128</sup> İtalya, Almanya'ya verdiği destekte yalpalıyordu; Mussolini'nin hükümeti düşmek üzereydi. Kuzey Afrika ve Rusya cephesindeki kayıplarıyla sarsılan Romanya, 1942-1943 kış muharebelerinde iki sahra ordusunu kaybetmişti. Gücünü yalnızca ordudan alan Mareşal Antonescu'nun pozisyonu ciddi şekilde sarsılmıştı. Ülkesinin askerî yeteneklerinin sınırına ulaşılmıştı. Macar hükümeti Rumenlerin yaptığı gibi müttefiklerle temas kurmaya çalıştı.<sup>129</sup> Finlandiya da bir çıkış yolu arıyor ve Almanya'ya olan desteğini sınırlandırıyor.<sup>130</sup> İngilizler ve Amerikalılar Güney Avrupa'da yeni bir cephe açmak üzereyken, bir diğer cephe Yugoslavya ve Yunanistan'daki partizanlar tarafından fiilen açılmıştı.<sup>131</sup>

Güneydeki kriz o kadar büyüktü ki, General Jodl yönetimindeki Silahlı Kuvvetler Yüksek Komutanlığı (OKW), İtalya'nın savaştan çekilmesi durumunda Doğu Cephesinden çekilmesi gereken birliklerin kullanılması da dâhil olmak üzere bu cepheleri desteklemenin yollarını aramaya başladı.<sup>132</sup>

Gerçekçi olarak bakıldığında, Almanya'nın Rusya'da kısa vadeli bir zafer ihtimali sıfıra yakındı. Hitler'in bocalayan müttefiklerini etkilemek için büyük bir zafere ihtiyacı vardı. Doğudaki savaşı kazanmanın müttefiklerini savaşta tutmak için kritik olduğunu biliyordu.

SSCB 1942 kışında, Stalingrad Savaşı'nı kazanmış ve Alman 6'ncı Ordusu, müttefik askerîyle beraber imha olmuş, 800.000 asker kaybetmişti. Alman Ordusu'nu ikinci bir Stalingrad felaketinden Mareşal Manstein'in akıllıca yaptığı müdahaleler kurtarabildi. Ocak ayında güney kesimde başlayan Sovyet taarruzları birbirini izledi. Sovyet kuvvetleri 8 Şubat'ta Kursk'u, 16 Şubat'ta Harkov'u kurtardı. 19 Şubat'ta Manstein'in karşı taarruzu başladı. Mareşal Erich von Manstein, 19 Şubat 1943'te başlattığı Üçüncü Harkov Muharebesini kazanarak, Harkov'u 14 Mart'ta, Belgorod'u 18 Mart'ta geri alarak güneyde Rostov'dan, kuzeyde Leningrad'a uzanan bir cephe hattı oluşturdu.

---

<sup>128</sup> DiNardo, Richard L. Almanya ve Mihver Devletler: Koalisyonun Çöküşü. Kansas Üniversitesi Yayınları, Lawrence, KS. 2005. s.174

<sup>129</sup> Görnitz, Walter. Alman Genelkurmay Tarihi 1657-1945.Londra. 1985 s.441

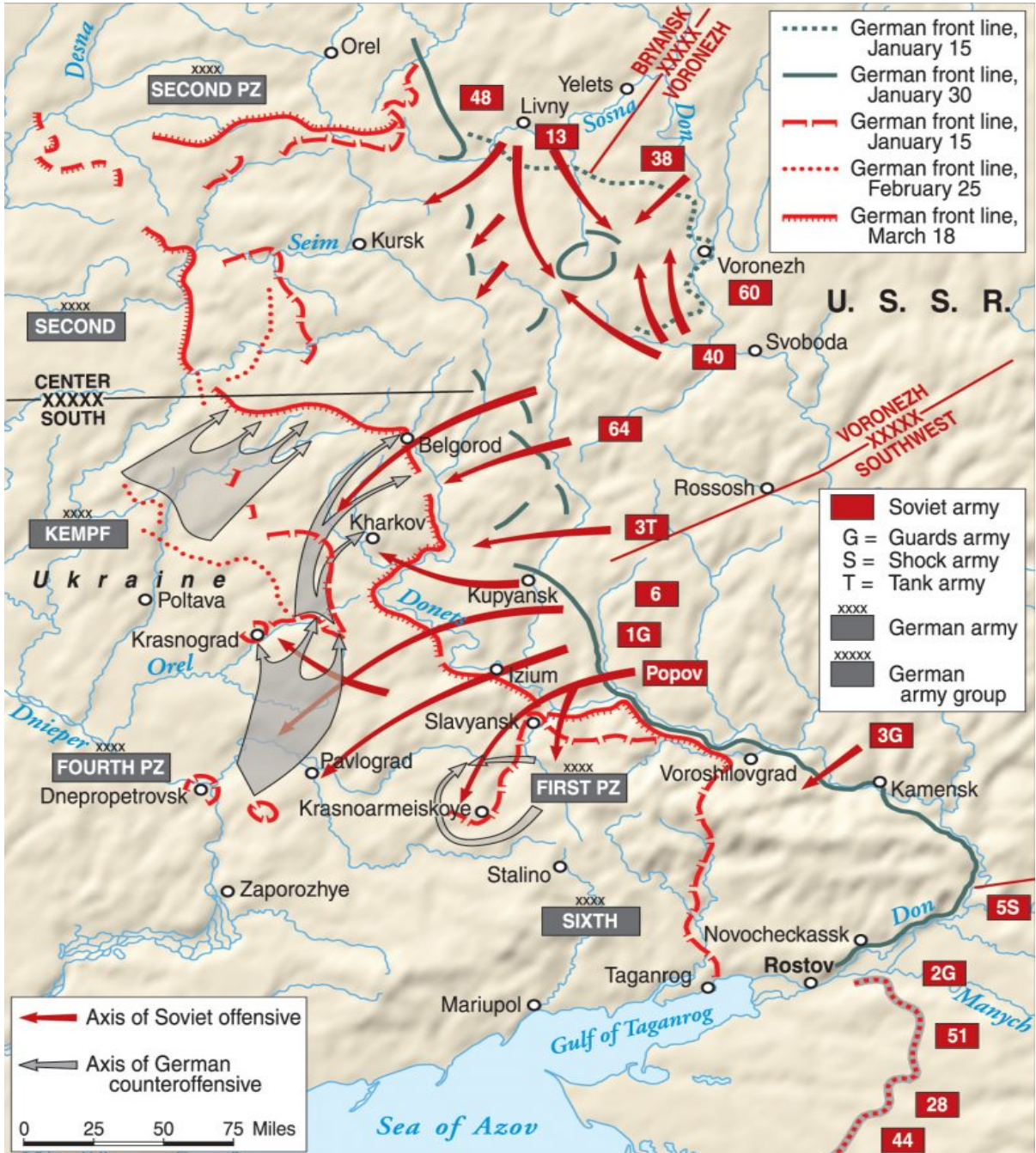
<sup>130</sup> DiNardo, Richard L. Almanya ve Mihver Devletler:, Lawrence 2005 s.180

<sup>131</sup> A.g.e. Görnitz. s.441

<sup>132</sup> Warlimont, Walter. Hitler'in Karargahının İçinde 1939-45 Novato CA, 1964. s.317-318

## STRATEJİK MESELENİN ÇERÇEVELENMESİ

Rostov ve Leningrad arasında kalan cephe hattının ortasında, Alman ileri mevzileri arasında bir çıkıntı kalmıştı. Alman Ordusu'nun oluşturmuş olduğu bu cephe hattının içerisine bir kama gibi girmiş olan bu çıkıntı Kursk çıkıntısıydı. Kursk çıkıntısı kuzeyde Orel'den güneyde Harkov'a kadar uzanan ve 200 km derinlik ve 225 km genişliğinde merkezinde Kursk şehrinin bulunduğu "U" şeklinde bir çıkıntıydı ve cepheyi yaklaşık 500 km kadar uzatıyordu. Şekil 1'de Sovyet taarruzları ve Manstein'in karşı taarruzları gösterilmiştir.



Şekil 1 Sovyet taarruzları ve Manstein'in karşı taarruzları

Kaynak: <https://warfarehistorynetwork.com/2022/01/19/mansteins-victorious-panzers/>

## PASEBA<sup>133</sup> FAKTÖRLERİ İŞİĞİNDA SİSTEMLER SİSTEMİ ANALİZİ

### Politik Durum

11 Haziran 1942 tarihinde SSCB ile ABD arasında yapılan antlaşmayla SSCB ile ABD Hükümetleri arasında savaş sevk ve idaresinde karşılıklı yardımlaşma prensiplerine ilişkin bir antlaşma yapıldı. ABD Başkanı, SSCB'nin taarruza karşı savunmasının ABD'nin kendi savunması için de hayati önemi haiz olacağına ilişkin 11 Mart 1941 tarihli Kongre Senedinin uygulamaya konulmasına karar verdi.<sup>134</sup>

Kursk Muharebesi sırasında 1.Ordu Komutanı Org. Cemil Cahit Toydemir'in başında olduğu askerî bir heyet Hitler'in daveti ile 25 Haziran-7 Temmuz tarihleri arasında doğu cephesi ve Manş Kanalı kıyılarına bir seyahat gerçekleştirmiş ve Hitler'le bir görüşme yapmıştır<sup>135</sup>.

Hitler'in Zitadel Harekâtını yürütme kararını etkileyen iki ana siyasi konu daha vardı. Birincisi, Hitler doğudaki başarıların müttefik koalisyonun temellerini sarsacağını ve Amerikan ve İngilizlerin ikinci bir cephe açmadaki gecikmelerinden dolayı Sovyet memnuniyetsizliğinin baskısı altında dağılmasına neden olacağını varsayıyordu.<sup>136</sup> İkincisi, harekât General Zeitzler'in planıydı ve Zeitzler, Hitler'in generallerinden biriydi. Hitler onu çok sayıda kıdemli subayın üzerine Genelkurmay Başkanlığına terfi ettirmişti. Hitler kendi planını kullanarak büyük bir zafer kazanmayı umuyordu. Böylece, eski Alman generalleri tarafından değil kendi generallerinden biri tarafından tasarlanan bir planla zafer elde etmek istedi.

### Askerî Yapısı

Haziran 1941'de Almanya ilk olarak Batı'yı işgal ettiğinde, karşılaştıkları tek önemli güç doğudaki Sovyetlerdi. 1943 yılının Temmuz ayında durum böyle değildi; ABD ve müttefikleri Sicilya'da büyük kazanımlar elde ediyor, Alman zaafı artıyordu. Ocak 1943'te Almanya 125.000 adamını kaybetti. Temmuz ayında Kuzey Afrika'daki Alman ve İtalyan orduları teslim oldu ve yaklaşık 330.000 Mihver askerî esir alındı. 1943'e gelindiğinde hem Almanya hem de Rusya için stratejik durum önceki yıllara göre büyük ölçüde değişmişti. Stalingrad'daki kaybına rağmen, Alman Ordusu mevcudu aslında 1942'den beri %20 artmıştı. Ancak Macaristan, Romanya ve İtalya'dan gelen desteğin azalması nedeniyle bunun bir anlamı kalmadı.

<sup>133</sup> PASEBA: Stratejik ve operatif seviyede sistemler sistemi analizini ifade eder. Politik, Askerî, Sosyal, Ekonomik, Bilgi, Altyapı sistemlerinden oluşur.

<sup>134</sup> Hans - Adolf Jacobsen 1939-1945 Kronoloji Ve Belgelerle İkinci Dünya Harbi. sayfa 454

<sup>135</sup> T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi,30..18.1.2.102.59..10 sayılı belge

<sup>136</sup> Rudolf Lehmann, Leibstandarte III: 1 SS Panzer Tümeni Liebstandarte Adolf Hitler, III, sf.201

Almanlar iki büyük sorunla karşı karşıyaydı. Bunlardan ilki insan gücüydü. Hem ordu hem de endüstri, ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli sayıda personeli bulmakta zorlanıyordu. Ocak 1943'te OKW<sup>137</sup> 800.000 adam talep etmişti. Sivil ekonomiyi topyekûn savaş zeminine oturtarak bu ihtiyacı karşılamayı umuyorlardı ancak bütün çabalara rağmen sadece 400.000 adam bulunabilmişti.<sup>138</sup> Silahlı kuvvetler Doğu Cephesinde hırpalanmıştı. Birçok piyade tümeni “hareket kabiliyeti ve tanksavar kuvvetlerinin azalmasıyla güçlerinin üçte ikisine indirildi.”<sup>139</sup> Almanlar sadece Ruslarla karşı karşıya kalsaydı, bunun üstesinden belki gelinebilirdi, ancak yalnızca gençleşmiş bir Kızıl Ordu ile değil, aynı zamanda çok cepheli savaşların yanında zayıf, etkisiz ve isteksiz müttefiklerinin getirdiği zorluklarla da karşı karşıyaydılar. Balkanlar, Alman kuvvetlerini öyle tüketti ki, orada konuşlandırılan Alman tümenlerinin sayısı Temmuz 1942 ile Temmuz 1943 arasında 5'ten 15'e çıktı.<sup>140</sup> 1943'e gelindiğinde, tüm Alman savaş uçaklarının üçte ikisi, Almanya'nın hava savunmasına ayrılmıştı.

Her iki ülkenin hava kuvvetleri de tanklara etkili taarruz uçaklarına sahipti: Sovyetlerin elinde IL-2 Sturmovik uçakları, Almanların elinde Junkers Ju 87G uçakları vardı.<sup>141</sup> Almanları harekâtı desteklemek için Rusya'da 1.800 uçağı vardı. Stukalar, kanatların altına monte edilmiş iki adet 37 mm top ile tank avcısı olarak ilk kez görev yapacaktı. Bu muharebelerde tarihte ilk kez uçaklar tanklara karşı taarruzda kullanılmış ve çok başarılı olmuştur.

### **İstihbarat, Propaganda ve Aldatma: (Bilgi Harekâtı)**

Almanlar istihbarat faaliyetlerinde gerek düşman topraklarında olmaları gerekse Sovyetlerin başarılı istihbarata karşı koyma faaliyetleri sebebiyle başarılı olamadılar. Almanların yaptığı istihbarat faaliyeti kapsamındaki belki de en önemli faaliyet havalimanlarının etrafına erken uyarı radarları yerleştirmek oldu. 5 Temmuz günü Güney Cephesindeki 8. Hava Kolordusuna karşı Sovyet 2 ve 17. Hava Ordularının taarruzunu bu radarlar açığa çıkarmış, büyük bir hava taarruzunu püskürterek hem 637 Sovyet uçağının imha edilmesini hem de güneyde hava üstünlüğünün ele geçirilmesini sağlamıştır.

Ruslar Alman Başkomutanlığının planlarını, orduların mevcutlarını, yeni silahlarının özelliklerini biliyordu. Savaştan çok önce Moskova, Almanya ve bütün Avrupa'ya ellerinde

---

<sup>137</sup> Oberkommando der Wehrmacht (Alman Silahlı Kuvvetler Yüksek Komutanlığı)

<sup>138</sup> Carell, Paul. *Scorched Earth: Rus Alman Savaşı 1943-1944* s.336

<sup>139</sup> Glantz, David M. ve House, Jonathan. *Titanlar Çarpıştığında*, Lawrence, KS. 1995. s.174

<sup>140</sup> Dunn, Walter S. Jr. *Kahramanlar veya Hainler: Alman Yedek Kolu, Temmuz Komplosu ve Adolf Hitler*. Praeger Publishers, Westport CT ve Londra, 2003. s.53

<sup>141</sup> Bergstrom, Christer *Kursk: The Air Battle: July 1943*: Ian Allan Publishing, 2008sf. 79-81; 102; 106; 114; 118.



telsizler bulunan ajanlar yerleştirmişti. 1941 kışında, Brüksel’de 1942 yazında Paris ve Berlin’de birçok ajan teşkilatı ele geçirildi. Fakat bu Alman Başkomutanlığının planlarını bu derece ayrıntılı ve hızlı olarak Moskova’nın edinmesini izah edemezdi.

Hitler’in karargâhında yapılan tüm planlar karargâhtaki casuslar ve Alman şifreleme makinesi Enigma’nın şifresinin çözülmesi sayesinde ayrıntılı bir şekilde Moskova’nın eline ulaşıyordu.<sup>142</sup> Zıtadel Harekâtı hakkında Sovyet Başkomutanlığının elinde öyle açık seçik, öyle ayrıntılı bilgiler vardı ki, bu bazı birlikleri çok zor duruma düşürdü ve harekâtın gidişatını etkiledi.

Rusların istihbarat için sivil nüfusu ve partizanları da önemli ölçüde kullandı. Bu nedenle, cephe hattına altı ile on kilometre mesafe arasındaki siviller, yalnızca düşman topçu ateşinden kaynaklanan tehlike nedeniyle değil, aynı zamanda casusluğa karşı önleyici bir önlem olarak tahliye edilmek zorunda kaldı.

1942’nin sonlarında, Rus halkıyla ittifaka yönelik bir program oluşturuldu. OKW’nin propaganda bölümü ve Doğu İstihbarat Şubesi, yakalanan Sovyet generali Andrei I. Vlasov’u komünizm karşıtı bir Rus ulusal hareketinin lideri olarak sunmaya çalıştı. Gölge hükümetin, Rus Ulusal Komitesi’nin başına getirildi ve Almanlar tarafından kurulan işbirlikçi Rus Kurtuluş Ordusu’nun başına geçirildi. Wehrmacht propaganda görevlileri, Ruslara özel mülkiyet, toprağın köylü mülkiyeti ve ulusal bağımsızlık vaat eden 13 maddelik bir program hazırladılar. Vlasov’un imzası ile sözde Smolensk Manifestosu olarak yayınlanan bu programın, 1942-43 kışında sınırlı bir tanıtımı yapıldı, halkın tepkisi cesaret verici görünüyordu, ancak aynı zamanda kalıcı bir etkiye sahip olması için somut olarak uygulanması gerekiyordu fakat Hitler o kadar ileri gitmeyi reddetti.

1942 yazının sonlarında partizan hareketi sağlam bir şekilde kuruldu. Toplam partizan kuvvetleri 150.000 ile 200.000 arasındaydı. Partizan hareketi, iç cephe moralinin önemli bir destekçisi haline gelmişti.

On sekiz aydan fazla bir süre sonra nihayet araçların farklı renge boyanması emri verildi. Yüksek karargâh, zırhlı kuvvetlerin savaşa girdiği koyu gri rengin, Rusya’nın kırsal kesimlerinin yeşilleri ve kahverengileri arasında fark edildiğinin resmen farkına varmıştı.

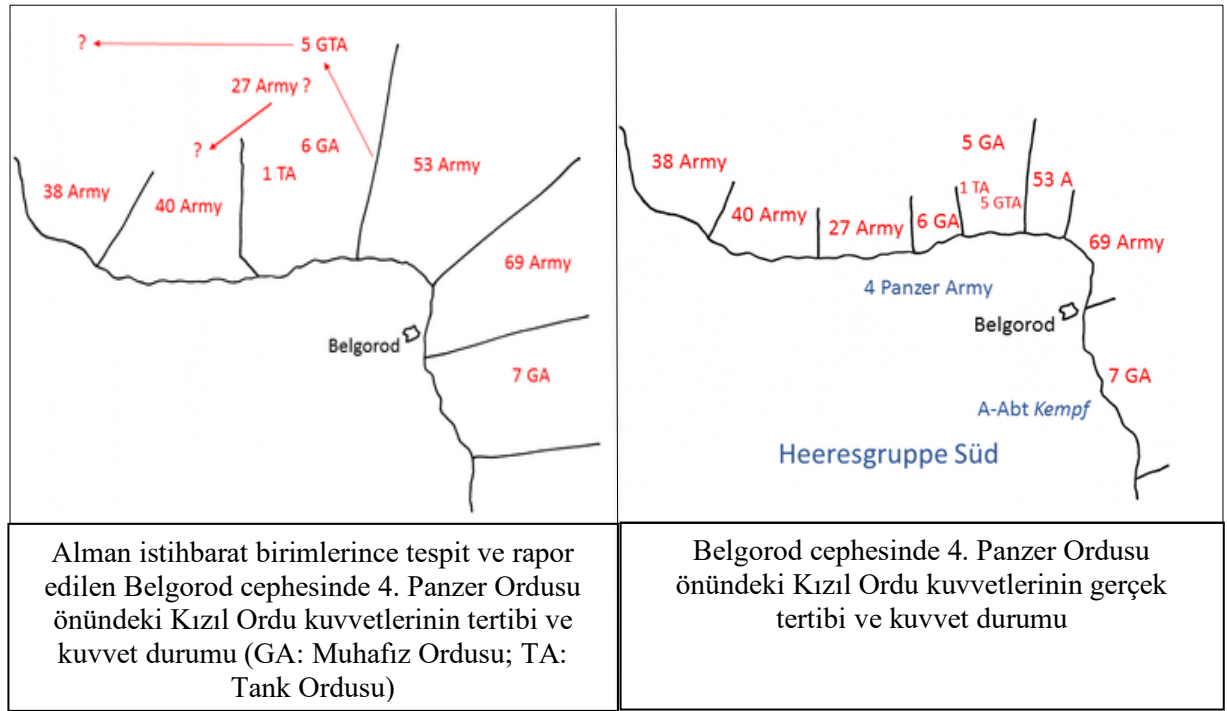
Almanların taarruz planını Mayıs ayının başından 5 Temmuz’a ertelemesi, aldatma faaliyetlerini tasarlanan planın ötesine taşıdı ve uygulanamaz bir hale getirdi.

---

<sup>142</sup> İngilizlerin Ultra programının ‘Tunny’olarak bilinen bir alt birimi, Almanların mesaj emirlerini düzenli olarak ele geçirip şifresini çözerek Sovyetlere ilettiler.

Rusça *Maskirovka* terimi kamuflaj olarak tercüme edilmiştir, ancak *Maskirovka* kamuflajdan çok daha kapsamlı bir aldatma faaliyetidir. *Maskirovka*, kamuflajla beraber aynı zamanda düşmanı aldatmak, Sovyet yeteneklerini ve niyetlerini gizlemek ve baskın tesiri elde etmek için tasarlanmış çok çeşitli önlem ve teknikleri de kapsar. Sovyetler *Maskirovka* ile baskın elde etmek için yalnızca gizliliğe güvenemeyeceklerini, aynı zamanda yanlış hedefler yaratılması ve gösterilerden faydalanması ve etkili bir aldatma yapılması gerektiğini biliyordu.

Bu çabalar sayesinde, Alman istihbaratı on ordunun varlığını tespit edemedi ve Kursk çıkıntısının arkasındaki stratejik ihtiyatların çoğunun farkına varamadı.<sup>143</sup> Kısacası Almanlar düşman birliklerini yanlış değerlendirmiş, olmayan havaalanlarına ve birliklere hava taarruzları icra etmiş, beklediklerinden çok daha güçlü kuvvetlerle savaşmak zorunda kalmıştır. Şekil 2’de Belgorod Cephesindeki Kızıl Ordu kuvvetlerinin durumu gösterilmiştir.



Şekil 2 Belgorod Cephesindeki Kızıl Ordu kuvvetleri

Kaynak: [https://tr.wikiaro.ru/wiki/russian\\_military\\_deception#Battle\\_of\\_Kursk,\\_1943](https://tr.wikiaro.ru/wiki/russian_military_deception#Battle_of_Kursk,_1943)

## STRATEJİK HAREKÂT YAKLAŞIMI

OKW, doğudaki stratejinin artık geniş Sovyetler Birliği’ni fethetme yanılıgına dayalı

143 David M. Glantz Kursk Operasyonunda Sovyet Operasyonel İstihbaratı . (30. Uluslararası Askerî Tarih Sempozyumu’nda sunulan bildiri . Nürnberg, FRG 3-7 Ekim 1988), 63.

olamayacağını anladı.<sup>144</sup> Şimdi Almanlar için soru, mağlubiyetten kaçınmalarına izin verecek herhangi bir stratejik seçeneğe sahip olup olmadıklarıydı.<sup>145</sup>

Şimdi iki seçenek mevcuttu: Uygun koşullar oluştuğunda genel karşı taarruz yapmak veya Kursk çıkıntısına sınırlı bir taarruz başlatmaktı. Manstein Nisan ve Mayıs ayına kadar tüm Donets havzasından vazgeçmeyi ve Kharkov'dan güneydoğuya büyük bir Panzer taarruzunu düzenlemeyi içeren bir karşı taarruz fikrine daha yatkındı.<sup>146</sup> Ancak bu, sanayi ve mineral kaynaklarıyla Donetz Havzası'ndan vazgeçmek istemeyen Hitler için fazla cüretkârdı.<sup>147</sup>

Ekipman ve personel sıkıntısı nedeniyle Manstein, kuvvetlerinin stratejik bir taarruz için yeterli olduğuna inanmıyor ve tek seçeneğinin savunma olduğuna inanıyordu. Manstein'in bu noktada başlıca kaygısı, Panzer tümenlerinin sayısını yüksek tutmak amacıyla, bölüklerdeki toplam tank sayısının önemli ölçüde azaltılmış olmasıydı. Daha da önemlisi, mekanize olmayan tümenleri desteklemek için gerekli olan motorlu ulaşım araçları da azaltılmış, böylece uzun menzilli bir taarruz harekâtı için gereken hareket kabiliyeti azalmıştı.<sup>148</sup>

Alman kıtlığı ile Sovyet deneyimsizliği birleştiğinde Manstein oynak savunma ve karşı taarruzun Alman zaferi için daha faydalı olacağı sonucuna vardı. Manstein, taarruz etmenin daha karmaşık olduğunu ve Sovyetleri taarruz etmeye zorlayarak ordularını kontrol etme ve destekleme yeteneklerini zorlayacağını anlamıştı. Manstein, Sovyetleri ikmal hatlarından uzaklaştırmak, kuvvetlerini derinlemesine bir savunma yoluyla zayıflatmak, ardından geniş kanatlarına karşı taarruza geçmek, böylece kalan Sovyet kuvvetlerini kuşatmak ve yok etmek istedi.

Zeitzler, Kursk'a yapılacak bir taarruzun Manstein'in karşı taarruz fikrinden daha az riskli olacağına inanıyordu ve planını Hitler'e sundu. Harekât askerî açıdan umut vericiydi. Stratejik olarak, sınırlı bir başarı bile, sektördeki Alman kanatlarına yönelik büyük bir tehdidi ortadan kaldıracaktı. Lojistik olarak, hedefler ulaşılabilir durumdaydı.

Bu plana karşı çıkanlar vardı. OKW'den Jodl, Akdeniz'de bu kadar çok yeni kriz gelişmekte iken stratejik ihtiyatları doğuda kullanmanın tehlikeli olduğuna inandığı için Zitadel Harekâtına karşı çıkmıştı. Guderian, hiçbir Ordu Grubunun Zeitzler'in öngördüğü taarruz harekâtını 1943'te başlatmaya hazır olabileceğine inanmıyordu ve harekâtın anlamsız olduğunu, yeri

---

<sup>144</sup> A.g.e.. Carell. s.339

<sup>145</sup> Murray, Williamson ve Millett, Allan R. Kazanılacak Bir Savaş Harvard Üniversitesi Belknap Press, Cambridge,. s.294

<sup>146</sup> A.g.e. Clark. s.322

<sup>147</sup> Liddell-Hart, BH Stratejisi . Bir Mühür Kitabı, New American Library, New York, 1974,. s.280

<sup>148</sup> DiNardo, RL 1997. Almanya'nın panzer kolu. Askerî çalışmalara katkılar Cilt 166. Westport, Conn. Greenwood Press. sf 26

doldurulmaz ağır tank kayıplarına sebep olacağını söylüyordu.<sup>149</sup>

Guderian Hitler'e neden 1943'te Doğu'ya saldırmak istediğini sordu ve Kursk'un nerede olduğunu bilen kaç kişinin olduğunu, Kursk'u kazandıklarında dünyaya bunun ne etkisinin olacağını sordu ve Hitler kendisine Zitadel Harekâtı düşüncesinin midelerini bulandırdığını söyledi.<sup>150</sup>

Taarruz kararı verildikten sonra geriye kalan soru taarruzun zamanlamasıydı. Manstein, Mayıs ayında yapılacak bir taarruzu tercih etmişti, ancak kuvvetlerinin çok zayıf olduğunu ve takviyeye ihtiyaç duyduğunu düşünen Model'in talebi nedeniyle harekât Haziran ortasına ve ardından Temmuz'a ertelendi.<sup>151</sup> Ancak Model'in ısrar ettiği ve Hitler'in kabul ettiği gecikmeler ölümcül bir hataydı. Almanlar kararlarında, Kursk çıkıntısındaki Sovyet gücünün, Almanların ona saldırmak için toplayabildiğinden çok daha hızlı büyüdüğünü hesaba katmayı unuttular.<sup>152</sup>

## STRATEJİK TASARIM

Yukarıda çizilen stratejik çerçeve neticesinde Zitadel Harekâtının stratejik tasarımı aşağıdaki şekilde yapılabilir (Şekil-3). Tasarımda, Reilly'nin yönteminden<sup>153</sup> geliştirilerek Körpe tarafından önerilen<sup>154</sup> harekât tasarım metodolojisinden yararlanılmıştır.

Hitler'in 1943 yılında doğuda Alman harekâtları için düşüncesi iki aşamadan oluşuyordu. İlk adım, cephe hatlarını düzeltmek için birkaç küçük çaplı taarruz gerçekleştirerek cepheyi sağlamlaştırmaktı. Orta ve güney sektörlerdeki bu bahar harekâtının ardından, ikinci aşama, sonunda Leningrad'ı alacak olan Alman ve Fin kuvvetlerinin taarruzuyla başlayacaktı. Zitadel'in askerî hedefi, düşmanı yaz boyunca yapacağı herhangi bir taarruzdan kesin olarak men etmektir.<sup>155</sup>

---

<sup>149</sup> Guderian, Heinz. Panzer Lideri. Ballantine Books, New York 1957. s.245-246

<sup>150</sup> A.g.e. Clark. s.325

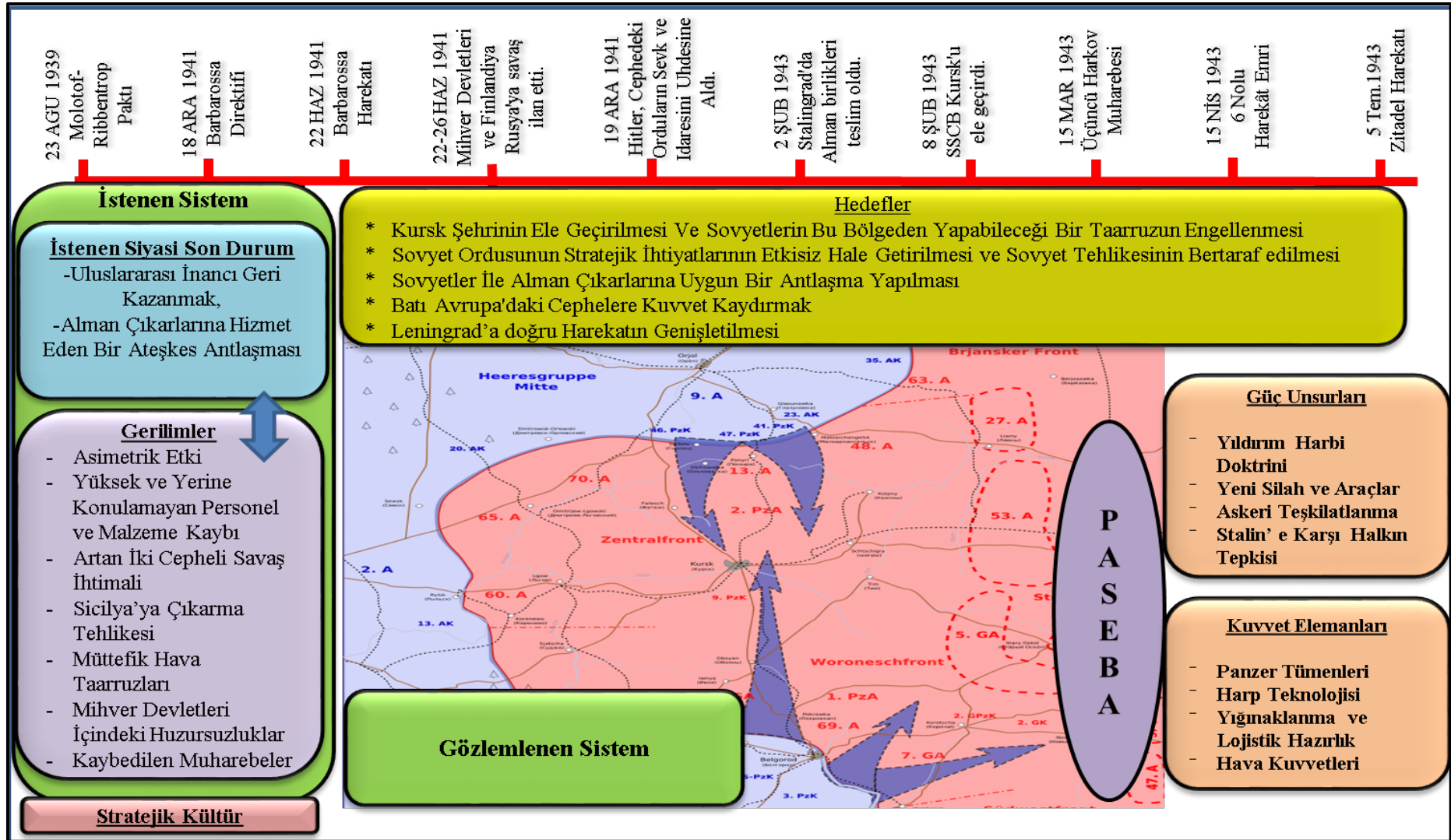
<sup>151</sup> Newton, Steven H. Hitler'in Komutanı: Mareşal Walter Modeli, Hitler'in En Sevdiği General. DeCapo Press, Cambridge MA 2005. s.218-219

<sup>152</sup> A.g.e. Newton. s.219

<sup>153</sup> Jeffrey M. Reilly, *Operational Design: Distilling Clarity from Complexity for Decisive Action*, Air University Press, Alabama, USA, 2021.

<sup>154</sup> Özgür Körpe, "Türk Stratejik Kültüründe Çözümü Çerçevelemek: Katmanlı Bir Harekât Tasarımı Önerisi", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2021, 17(37): 157-201, DOI: 10.17752/guvenlikstrjtj.905936.

<sup>155</sup> Rudolf Lehmann, Leibstandarte III: 1 SS Panzer Tümeni Liebstandarte Adolf Hitler, III, 201



Şekil 3 Zitadel Harekâtının Stratejik Tasarımı

## OPERATİF TASARIM

Harekâtın operatif seviyede maksadı; Neshega-Korotscha-Skorodnoje-Tim-Schtschigry hattının batısındaki bölgeyi ele geçirmek, cephe hattını kısaltmak ve kuvvetlendirmek, azami düşmanı etkisiz hale getirmek ve Alman Ordusunun müteakip harekâtını kolaylaştırmak şeklinde ifade edilebilir. Harekâtın operatif seviyedeki ağırlık merkezi -Sovyet ihtiyat kuvvetleri olarak tespit edilmiş olup Tablo 1’de Sovyet Operatif Ağırlık Merkezi Analizi Matrisi, Tablo 2’de kesin sonuç ve karar noktaları gösterilmiştir. Operatif tasarım şeması Şekil 4’te sunulmuştur.

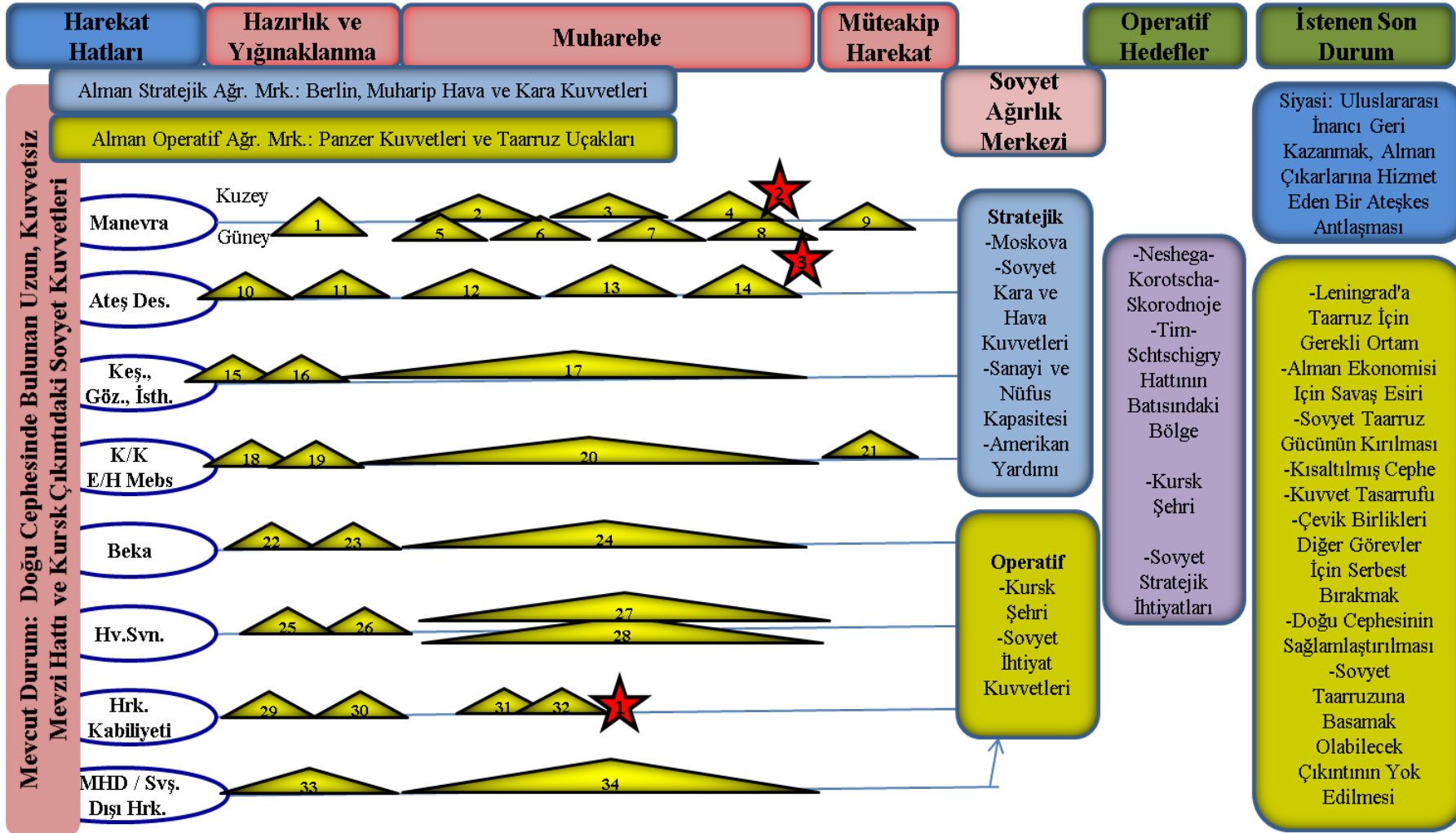
**Tablo 1** Sovyet Operatif Ağırlık Merkezi Analizi Matrisi

<b>İSTENEN SON DURUM:</b> Neshega-Korotscha-Skorodnoje-Tim-Schtschigry hattının batısındaki bölgenin ele geçirilmesi, cephe hattının kısaltılması ve kuvvetlendirilmesi, azami düşmanın etkisiz hale getirilmesi ve Alman Kuvvetlerinin müteakip harekâtının kolaylaştırılması.	
<b>Ağırlık Merkezi:</b>  <b>Sovyet İhtiyat Kuvvetleri</b>	<b>Kritik Kabiliyetler:</b> 1. Manevra kabiliyeti ile harekâta inisiyatif ele geçirebilir, 2. Yüksek ateş gücü, hareket kabiliyeti ve hazırlanmış mevzileri ile Alman kuvvetlerini etki altına alabilir, 3. Zırh korumasına sahip platformları ile harekâtın temposunu sürdürebilir,
<b>Kritik Hassasiyetler:</b> 1.1.1. İstihkam araçları görerek/görmeyerek ateşlere ve hava taarruzlarına karşı hassastır. 1.2.1. İkmal yollarının uzaması ve yeterli yol olmaması bütünlemenin zamanında yapılmasına karşı hassasiyet oluşturur. 1.2.2. İkmal araçları ve personeli görmezden atışlara karşı hassastır. 1.3.1. Bakım personel ve araçları görmezden atışlara ve hava taarruzlarına karşı hassastır. 1.4.1.Hava savunma birlikleri görmezden atışlara ve hava taarruzlarına karşı hassastır. 1.5. Ani gelişen taarruzlara ve açılıp yayılmaya karşı hassastır. 2.1.1. İkmal yollarının uzaması ve yeterli yol olmaması bütünlemenin zamanında yapılmasına karşı hassasiyet oluşturur. 2.1.2. İkmal araçları ve personeli görmezden atışlara karşı hassastır. 3.1.1 Tanksavar silahlarına ve hava taarruzlarına karşı hassastır.	<b>Kritik İhtiyaçlar:</b> 1.1. Muharebe sahasındaki engellerden geçiş, 1.2. III Sınıf ikmal maddesi ihtiyacı, 1.3. Bakım desteği ihtiyacı, 1.4. Hava savunma koruması ihtiyacı, 1.5. Etkin bir K/K sistemi. 2.1. V. sınıf ikmal maddesi ihtiyacı, 3.1. Düşman Tanksavar silahlarının ve Taarruz uçaklarının etkisiz hale getirilmesi ihtiyacı
<b>SONUÇ:</b> 1. İhtiyat Zırhlı ve Mekanize Tugaylarının faaliyetlerinin takip edilmesi. (KBI) 2. İhtiyat Zırhlı ve Mekanize Tugaylarına hava taarruzları planlanması (PF) 3. Köprü ve geçiş yerlerinin kontrol altına alınması (G) 4. Baskın tarzında taarruzlarla K/K sistemlerinin sekteye uğratılması. (PF) 5. İkmal konvoylarının etki altına alınması (G) 6. İhtiyat Zırhlı ve Mekanize Tugaylarının etkisiz hale getirilmesi. (KSN) 7. İhtiyat Zırhlı ve Mekanize Tugaylarının muharebeye girmesinin engellenememesi. (RİSK)	

**Tablo 2 Kesin Sonuç ve Karar Noktaları**

KSN-1	Yığınaklanmanın Tamamlanması.
KSN-2	Merkez Cephesinde Doğuda Maloarkhangelsk Üzerinden Kursk'a Gelen Demiryolu Ağının Ele Geçirilmesi
KSN-3	Taarruzun Doğuya Karşı Örtülmesi İçin, Trosna-Shschigiry-Tim Hattının Ele Geçirilmesi
KSN-4	47. Panzer Kolordusunun Olkhovatka Tepeleri ve 274 Rakımlı Tepeyi Ele Geçirmesi.
KSN-5	48.Panzer Kolordusunun, 6. Muhafız Ordusunun Butovo ve Gertsevka'daki Muharebe İleri Karakollarını Ele Geçirmesi.
KSN-6	Taarruzun Doğuya Karşı Örtülmesi İçin Süratle Belgorod-Korocho-Skorodnoje-Tim Hattını Ele Geçirilmesi.
KSN-7	Prokhorovka'nın Ele Geçirilmesi.
KSN-8	4. Panzer Ordusu'un Ara Hedefi Olan Oboyan Şehrinin Ele Geçirilmesi.
KSN-9	Düşmanın Çember İçine Alınması, Sürekli Hava ve Kara Keşfiyle Düşmanın Gizlice Kaçıp Kurtulmasını Engellenmesi.
KSN-10	Sovyet Sanayi Merkezlerine, Kursk Bölgesindeki Demiryollarına ve Havaalanlarına Hava Taarruzu İcra Edilmesi.
KSN-11	Topçu ve Hava Kuvvetleri ile Hazırlık Ateşi icra edilmesi.
KSN-12	Tespit Edilen Planlı Hedeflerin Topçu İle İmhası.
KSN-13	Kara Taarruzunun Hava Kuvvetleri İle Desteklenmesi.
KSN-14	Sovyet İhtiyat Zırhlı Birliklerine Uçaklarla Taarruz Edilmesi.
KSN-15	Havaalanlarına Radar Yerleştirilmesi.
KSN-16	Yoğun Keşifle Düşmanın Sıklet Merkezlerinin Erkenden Meydana Çıkarılması.
KSN-17	Sahte Komuta Çevrimleri Üzerinden Düşmanı Yanıltacak Yayınlar İcra Edilmesi.
KSN-18	Muharebe İçin Teşkilatlanma (MİT)
KSN-19	Yeni Panter ve Kaplanlardan Tugay ve Taburların Teşkil Edilmesi.
KSN-20	Manevra Birlikleri ve Hava Kuvvetleri İle İrtibatın Tesisi.
KSN-21	Yeniden Teşkilatlanmanın Tamamlanması.
KSN-22	Savunma Mevzilerinin Hazırlanması ve Savunma Harekâtına Hazırlık.
KSN-23	Kritik Tesislerin Partizan Unsurlarınca Etki Altına Alınmasının Engellenmesi.
KSN-24	Süratli ve Kesintisiz Taarruz İcra Edilmesi.
KSN-25	Havaalanlarının Radar Sistemleriyle Korunması.
KSN-26	Düşman Hava Savunma Sistemlerinin Baskı Altına Alınması.
KSN-27	Hava Üstünlüğünün Sağlanması.
KSN-28	Sovyet Hava Kuvvetlerinin İmhası.
KSN-29	Düşman Hava Savunma Sistemlerinin Baskı Altına Alınması.
KSN-30	Mayın Tarlalarının Temizlemesi.
KSN-31	Pena ve Psel Nehri Üzerindeki Köprülerin ve Geçiş Yerlerinin Kontrol Altına Alınması.
KSN-32	Pena ve Psel Nehrinin Geçilmesi.
KSN-33	Lojistik Sistemin Tesis Edilmesi.
KSN-34	Muharebe Süresince Lojistik Desteğin İdame Edilmesi.
<b>İhmal Edilen Karar Noktaları</b>	
KN-1	Pena ve Psel Nehrinin Ele Geçilememesi.
KN-2	Ara Hedeflerin Ele Geçilememesi.
KN-3	Sovyet İhtiyat Birliklerinin Etkisiz Hale Getirilememesi.





Şekil 4 Zitadel Harekâtının Operatif Tasarımı

Tablo 2’de tespit edilen kesin sonuçlar, harekât hatlarıyla hedeflere bağlanmıştır. Harekât hatları Muharebe Sahası Fonksiyon Alanlarına (MSFA) göre belirlenmiştir.

## OPERATİF SANAT

### Sovyet Savunma Planı

Zhukov'un Kursk için genel planı, Alman Ordusunu derinlemesine bir savunma ile yıpratmak, bölgesel girmelere karşı tedbir getirmek, taarruz azim ve iradesini yok etmek daha sonrada ikinci aşamada büyük bir genel karşı taarruz ile etkisiz hale getirmek ve vatan topraklarına tekrar sahip olmaktı. Sovyet personelinin Almanlara oranı 1:1,6 oranında idi.

Zhukov Stalin'i bir taarruz başlatmamaya ve bunun yerine Almanlar gücünü tükettiğinde yapılacak bir karşı taarruz için beklemeye ikna edebildi.<sup>156</sup>

1943'te Kursk savaşında Almanların Sovyet çıkıntısını kuşatma niyetinin farkında olan SSCB, dünyanın gördüğü en büyük savunmayı inşa etti. Kızıl Ordu, 300.000 sivilin de yardımıyla 175 km derinliğinde bir savunma hattı oluşturacak şekilde yaklaşık 1 milyon mayın döşeyip 5.000 km uzunluğunda siper kazdı. Bu bölgeye Sovyetler 3.330 tank ve hücum topu, 20.000 parça top, 2.650 uçak ve 1.337.000 askerle devasa bir yığınak yaptı.<sup>157</sup> Bu güç, insan gücü olarak Sovyet ordusunun %26'sına, havan ve topçularının %26'sına, savaş uçaklarının %35'ine ve zırhlı birliklerinin %46'sına denk geliyordu.<sup>158</sup> Nüfus ve endüstriyel kapasite farklılığı ve Almanların tank üretiminin sürekli sekteye uğraması sonucu Kızıl Ordu birliklerini Almanlardan daha hızlı oluşturabiliyordu; her geçen ay asker ve araç gereç bakımından farkı daha da açıyorlardı. Almanlar da Sovyetlerin Kursk bölgesinde hızla yığınak yaptıklarını öğrenmişlerdi ve daha fazla Panter tankının cepheye getirilebilmesi için taarruzu erteliyorlardı.<sup>159</sup>

Cephede piyadeden çok topçu vardı. Özellikle topçu bakımından Ruslar Almanlara oranla çok daha güçlüydü. Kursk çıkıntısına Ruslar tam 20.000 top yığmışlardı. Bunun 920'sini Katyuşa (Stalin orgu) roket sistemleri, 6.000'nini 76 mm. lik tanksavar topları oluşturmaktaydı.<sup>160</sup> Kızıl Ordu, saldıran Alman birliklerini mayın ve topçu kombinasyonu ile imha etmeye kararlıydı.

Savunma planının her parçası, Alman tanklarını tuzağa düşürmek, onları etkili kılan hareket kabiliyetinden mahrum etmek ve onları imha etmek için tasarlandı. Ruslar mevzileri desteklemek için T-34 tanklarını koruganların içinde toprağa gömmüşler ve iyice gizlenmişlerdi.

---

<sup>156</sup> A.g.e Glantz ve House. Titanlar Çarpıştığında. s.158

<sup>157</sup> Perrett 1992:363

<sup>158</sup> Clark, Alan (1966). *Barbarossa: The Russian-German Conflict 1941-1945*. New York: William Morrow, s.313-327

<sup>159</sup> Artuç İ. İkinci Dünya Savaşı Kastaş Yayınevi 2003 s.338

<sup>160</sup> Artuç, A.g.e, s.341

Stalin, en yetenekli generallerinden birini ve askerî yardımcısı Mareşal Georgi K. Zhukov'u Kursk Savaşı'na katılan tüm Sovyet kuvvetlerinin genel komutanlığına atadı. Albay General Konstantin Rokossovsky, Kursk çıkıntısının kuzey omzundaki Merkez Cepheye komuta edecekti. Hava Mareşal Krasovsky'nin komuta ettiği 16'ncı Hava Ordusu, General Rokossovsky'nin kuvvetlerini destekleyecekti. Merkez Cephe'nin savunması, daha fazla birlik yoğunluğuna sahip olduğu ve daha savunulabilir bir arazide olduğu için Voronej Cephesi'ninkinden daha üstündü.

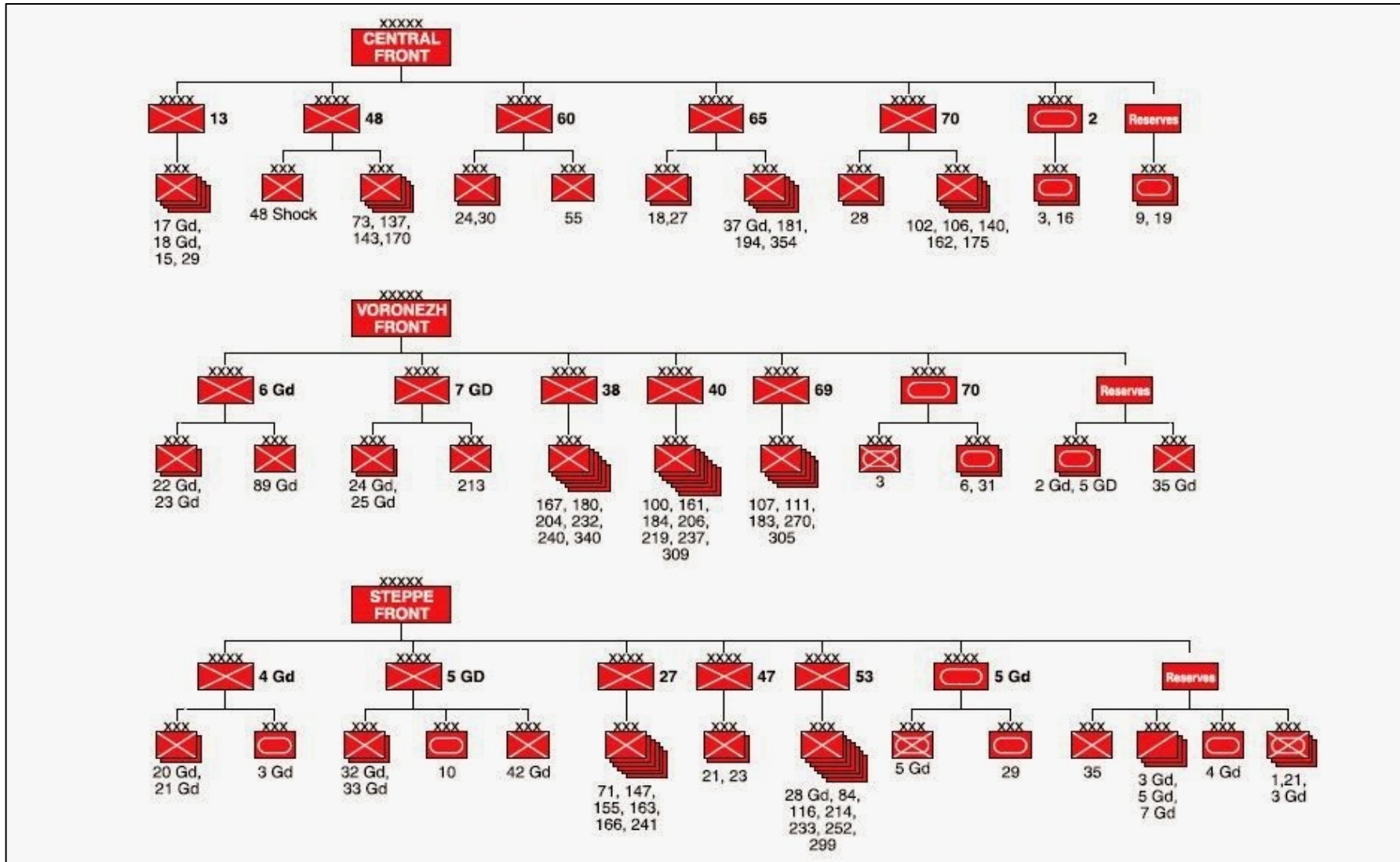
Albay General Nikolai Vatutin, Kursk çıkıntısının güney omzunda Voronezh Cephesine komuta etti. Hava Mareşal Rudenko'nun komutasındaki 2'nci Hava Ordusu, General Vatutin'in birliklerine hava desteği sağlayacaktı. Voronezh Cephesi, iki Alman taarruz grubundan daha güçlü olanıyla karşı karşıyaydı ve Merkez Cepheden daha az savunulabilir araziye sahipti. Ayrıca, hatalı istihbarat, Vatutin'i, savunmasını Alman asıl taarruzunun gerçek yerinden uzakta kuvvet çoğunluğu oluşturmaya yönlendirdi.<sup>161</sup>

Albay General İvan Konev, Mayıs 1943'te ismi Bozkır Cephesi olarak değiştirilecek cepheye komuta ediyordu. Bu ordu Kursk çıkıntısının doğusunda ihtiyattaydı ve Stavka'nın tüm stratejik ihtiyatını oluşturuyordu.<sup>162</sup> Albay-General Goryunov'un komuta ettiği 5'inci. Hava Ordusu Konev'i destekleyecekti. 1943 yazının başlarında, Ruslar havada Almanlara göre en az 2,5:1'lik bir avantaja sahipti. Şekil 5'te: Zitadel Harekâtında Sovyet kuvvet teşkilatı, Şekil 6'da birliklerin arazi üzerindeki tertibatı, Şekil 9'da 1943'te Kursk Çıkıntısındaki NMG karşılaştırması gösterilmiştir.

---

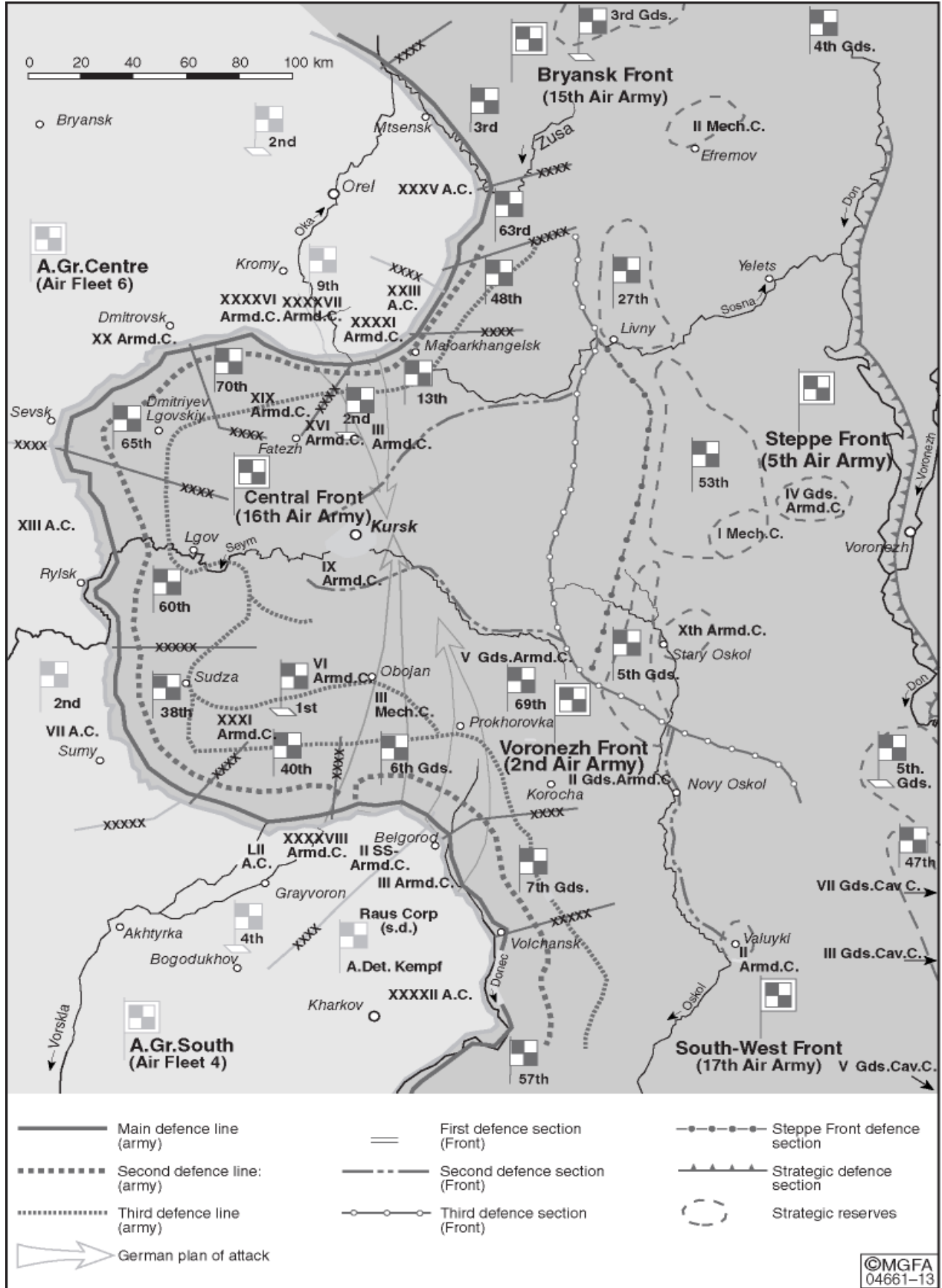
<sup>161</sup>Healy.M, Kursk 1943, History Press 2012 s. 12

<sup>162</sup>Cross.R., Zitadel, Endeavor Press 2015. Sf. 129-130.



Şekil 5 Zitadel Harekâtında Sovyet Kuvvet Teşkilatı

Kaynak [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:World\\_War\\_II\\_-\\_Battle\\_of\\_Kursk\\_1943](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:World_War_II_-_Battle_of_Kursk_1943)



Şekil 6 Zitadel Harekâtında Birliklerin Arazi Üzerindeki Tertibatı

Kaynak: [http://sebrary.net/116726political\\_scienceorel\\_counter\\_offensive\\_operation\\_kutuzov\\_july\\_august\\_1943](http://sebrary.net/116726political_scienceorel_counter_offensive_operation_kutuzov_july_august_1943)

## Alman Taarruz Planı

Zitadel Harekâtı, Hitler'in başlıca iki ilgi alanına hitap ediyordu: görkemli bir taarruz hedefi ve yeni harika silahlar. Hitler Sovyetler ile aralarındaki nispi muharebe gücü farkını, çok sevdiği teknolojik olarak gelişmiş silahlarla, özellikle de Panter tankı ve Ferdinand tank avcısıyla telafi etmeyi umuyordu. Ferdinand, 72 ton ağırlığında, Tiger şasisine; uzunluğu 6,40 metre olan, 88 mm'lik top yerleştirilmiş zırhlı bir araçtı. Gövdeye bağlı topundan başka silahı olmayan bu tanklar yakın çarpışmalarda etkisizdi. Guderian, sabit kulesi ve makineli tüfek eksikliğinin yakın çarpışmalarda doğuracağı kötü sonuçlar ve teknik sorunlar üzerinde önemle durmuştu. Kursk Muharebesi bu dev araçların düzenli birlikler halinde kullanıldıkları ilk ve son muharebe oldu.

Panter'in 8,8 cm'lik topu ve kalın zırhı, ona Sovyet T-34/76 orta tankına göre büyük bir taktik avantaj sağlıyordu; Kaplanlar, T-34'leri 1.500 m mesafeden imha edebiliyordu. Bununla birlikte, 54 tonluk Kaplan, Alman taktik köprülerinin çoğunu geçemedi, bu da küçük su engellerini bile aşmanın ciddi problemler oluşturması anlamına geliyordu. Guderian, hem Ferdinand hem de Kaplanın teknik sorunlarını Hitler'e söyledi, fakat Hitler onu dinlemedi.

15 Nisan'da Hitler 6 Numaralı Harekât Emrini verdi.<sup>163</sup>

“Hava durumu elverir elvermez bu yılki taarruzların ilki olarak Zitadel Harekâtını yapmaya karar verdim. Bu nedenle sözü edilen taarruz kesinlikle çok önemlidir. Süratli ve kesin sonuç alıcı tarzda başarılmalıdır. İlkbahar ve yaz mevsimlerinde inisiyatifi elimize vermelidir.

Bundan dolayı tüm hazırlıklar çok büyük bir dikkat ve azimle yapılmalı, en iyi birlikler, en iyi silahlar, en iyi komutanlar, en fazla cephane sıklet merkezlerine tahsis edilmelidir. Her komutan, her er bu taarruzun kesin önemine tamamen inanmalıdır. Kursk Zaferi dünya için bir fanal (önemli bir olayın başlayacağına dair verilen işaret) kadar etkili olmalıdır.

Bunun için şunları emrediyorum:

1. Taarruzun hedefi, her bir taarruz ordusunun Belgorod ve Orel güneyi bölgesinden yapacakları güçlü, amansız ve süratli taarruzlarla Kursk bölgesinde bulunan düşman kuvvetlerini çember içine almak ve konsantrik taarruzlarla imha etmektir.

---

<sup>163</sup> Hans-Adolf Jacobsen 1939-1945 Kronoloji ve Belgelerle İkinci. Dünya Harbi Genelkurmay Basımevi sf 535

Bu taarruz esnasında Neshega-Korotscha-Skorodnoje-Tim-Schtschigry doğusu-Ssosisna hattında kısaltılmış, kuvvet tasarrufu sağlayıcı yeni bir cephe kazanılacaktır.

2. Aşağıdaki hususlar önemlidir:

a. Baskın anını geniş ölçüde saklamak ve düşmanı her şeyden önce taarruz zamanı hakkında belirsizlik içinde bırakacak;

b. Tüm taarruz araçlarının (tank, hücum topu, topçu, sis vb.) ezici bölge üstünlüğüyle her iki taarruz ordusunun birleşmesine kadar ki süre içinde düşman içerlerine yarıp dalacak ve bu suretle çemberi kapatmak için taarruz kuvvetlerini dar bir genişlikte en etkin biçimde toplayacak;

c. Taarruz kademesindeki birliklere, bunların yalnız ileriye doğru taarruz etmede kullanılmalarını temin amacıyla, mümkün olduğu kadar süratle derinliklerden kanatların örtülmesi için kuvvetler sevk edecek;

d. Çember içine her taraftan yapılacak erken dalmalarla düşmana rahat, huzur vermemek ve imhasını çabuklaştıracak;

e. Taarruzu, düşmanın kuşatma çemberinden kaçıp kurtulmasına ve diğer cephelerden kuvvetli ihtiyatlar yanaştırmasına imkân vermeyecek şekilde süratli icra edecek;

f. Yeni cephenin en kısa zamanda kurulması suretiyle kuvvetleri, özellikle de çevik birlikleri erkenden diğer görevler için serbest bırakacak,

3. Güney Ordular Grubu bir araya topladığı güçlü kuvvetlerle Belgorod - Tomarowka hattından Prilepy-Obojan istikametinde taarruzla düşman cephesini yaracak ve Kursk doğusunda ve yakınında Merkez Ordular Grubunun taarruz ordusuyla irtibat kuracak. Taarruzun doğuya karşı örtülmesi için mümkün olan süratle Neshega-Köratscha-Skorodnoje-Tim hattını ele geçirecek; fakat bundan dolayı da kuvvetlerin Prilepy-Obojan istikametinde sıklet merkezi esasına göre toplanması tehlikeye sokmayacak. Taarruzun, batıya karşı örtülmesi için, görevleri aynı zamanda oluşturulacak çember içine dalmak olan tali kuvvetler kullanacaktır.

4. Merkez Ordular Grubu taarruz ordusuyla kuvvetlerini en etkin biçimde toplayarak Trossna-Malo kuzeyi-Archangelsk hattından hareketle Fatesh-Wereitenowa istikametinde asıl taarruz doğu kanatta olmak üzere taarruz edecek

ve Kursk yakınında ve doğusunda Güney Ordular Grubu taarruz ordusuyla irtibat kuracak. Taarruzun doğuya karşı örtülmesi için, mümkün olan süratle Tim-Schtsçhigry-Şsosna hattını ele geçirecek; fakat bu yüzden sıklet merkezinde kuvvetlerin toplanmasını tehlikeye sokmayacak. Taarruzun batıya karşı örtülmesi için tali kuvvetler kullanacak. Güney Ordular Grubu ile olan ara hattına kadar Trossna batısında kullanılan Merkez Ordular Grubu kuvvetleri, taarruzun başlamasıyla birlikte özel surette tertip edilen taarruz gruplarının tali taarruzlarıyla düşmanı tespit edecek ve erkenden oluşturulmakta olan çember içine dalacak. Sürekli hava gözetlemesi ve kara keşfiyle düşmanın gizlice kaçıp kurtulmasını engelleyecek. Böyle bir durumda tüm cephede derhal taarruza geçecektir.

5. Taarruz kuvvetleri, daha önceki harekâtların aksine yerce sınırlandırılan ve net olarak belirlenen taarruz hedeflerini göz önüne alarak, taarruz için mutlak gerekli olmayan her tür motorlu taşıt aracını ve hareketi güçleştirici fazlalıkları geride bırakacak. (Bunlar geriden gelecek kuvvetlerin süratli takibini ve taarruzun hız ve şiddetini büyük ölçüde etkileyebilir.) Her komutan, yalnız savaş için gerekli olanların alındığından kesinlikle emin olacak. Kolordu ve tümen komutanları bu hususu en sıkı şekilde ve yakından kontrol edecek, etkin trafik düzeni kurup, trafiğin düzgün akışı için gerekli önlemleri alacaktır.

6. İkmale ilişkin talimatlar ve esirlerin, yerel halkın ve ele geçirilen malzemenin süratle ve tam olarak yerlerine ulaştırılması ve düşman içindeki propaganda faaliyetleri Ek: 1-3'te emredilmiştir.

7. Hava Kuvvetleri de aynı şekilde elde mevcut tüm kuvvetlerini sıklet merkezi esasına göre kullanacak, emrine girdiği kuvvetin komuta makamlarıyla koordinasyonu derhal başlatacaktır.

8. Düşman Güney ve Merkez Ordular Gruplarının diğer yerlerine taarruz ederek bizi, Zitadel Harekâtını ertelemeye veya taarruz birliklerini vakitsiz geri çekmeye zorlayabilir. Bu nedenle her iki Ordular Grubu da tıpkı Zitadel Harekâtına olduğu gibi, diğer tehdiye maruz bulunan cephe kısımlarında savunma harekâtına da planlı biçimde hazır olacak. Ayrıca tüm imkân ve vasıtalarla mevzii inşasının hızlandırılmasına, düşman tank taarruzlarına elverişli kesimlerin bol miktarda tanksavar savunmasıyla güçlendirilmesine, ihtiyat birliklerinin hazır bulundurulmasına, yoğun keşifle düşmanın sıklet merkezlerinin erkenden meydana çıkarılmasına özel önem verecektir.



12. Harekâtın sona ermesini müteakip son hedefte:

a. Güney Ordular Grubu ile Merkez Ordular Grubu arasındaki ara hattı Konotop(Güney Ordular Grubu'na dahil)-Kursk(Güney Ordular Grubuna dahil)-Dolgoje (Merkez Ordular Grubuna dahil) genel hattına kaydırılacak,

b. 2'nci Seferi Ordu Komutanlığı'nın 3'üncü Kolordu Karargâhı, 9'uncu Piyade Tümeni ve Merkez Ordular Grup Komutanlığınca saptanacak ordu bağlı birlikleriyle birlikte Güney Ordular Grubuna katılacak,

c. Merkez Ordular Grubundan üç tümen daha Kursk kuzeybatı bölgesinde OKH emrinde hazır bulundurulacak,

ç. Tüm çevik birlikler diğer görevlerde kullanılmak üzere cepheden çekilecek, Başta 2'nci Seferi Ordu birlikleri olmak üzere, tüm birlikler hareketlerini bu amaçlara uyduracaktır.

Harekât esnasında muharebelerin akışına göre 12'nci maddenin (b) fıkrasında sözü edilen karargâh ve birliklerin kısım kısım Güney Ordular Grubu emrine verilmesini saklı tutuyorum.

13. Ordular Gruplarının bu harekât emrine dayanarak almış oldukları taarruz ve savunma önlemlerini 1/300.000 ölçekli haritalara işaretleyerek bildirmelerini ve ayrıca ordu bağlı birliklerinin dağıtımını ve Doğu Hava Kuvvetleri Komutanlığına bağlı 4'üncü. Hava Ordusu ile taarruzun desteklenmesi ve aldatma önlemleri hakkında yapılan planların da bu rapora ek olarak gönderilmesini rica ederim.”

Kursk sanayiden yoksun olduğundan, arazi çoğunlukla mekanize savaş için ideal olan açık arazilerden oluşuyordu. Açık alanlar, lojistik altyapı eksikliği nedeniyle Sovyet birliklerinin ikmal yapmasını zorlaştırıyordu. Sovyetler, birliklerini ülke genelinde hızla hareket ettiremediğinden, kuvvetlerinin büyük bir kısmını mümkün olduğunca ön hatlara yakın bir yere yerleştirmek zorunda kaldılar. Bu, Almanlara, mekanize savaş ve hızlı taarruzlar için ideal olan bir alanda, oldukça büyük bir Sovyet kuvvetini kuşatma fırsatı vadediyordu.<sup>164</sup> Alman planı, Kursk'a doğru kuzeyden ve güneyden yapılacak iki yarma manevrasını ihtiva ediyordu. 9'uncu Ordu Orel'den güneye doğru 4'üncü. Panzer Ordusu ise Kharkov'dan kuzeye doğru taarruz edecekti.

6 Numaralı Harekât Emri birliklere ulaşır ulaşmaz yeni engeller ortaya çıktı. Merkez Ordular

<sup>164</sup> Mosier, John. 2010. Deathride: Hitler vs. Stalin -- Doğu Cephesi, 1941-1945. New York: Simon & Schuster, sf. 236

Grubu bölgesindeki asıl taarruz birliği olan 9'uncu Ordu, konuşlanmasının 3 Mayıs'a kadar tamamlanamayacağını bildirdi ve vazifesinin değiştirilmesini ya da harekâtın en az 15 Mayıs'a kadar ertelenmesini ısrar etti.

Hitler daha sonra harekâtı ertelemeye karar verdi ve 6 Mayıs'ta Kara Kuvvetleri Komutanlığı (OKH), harekâtın 12 Haziran'a ertelendiğini duyurdu. Hitler, harekâtı Mayıs ve Haziran boyunca ertelemeye devam etti. Sonunda 1 Temmuz'da başlangıç tarihinin 5 Temmuz olmasına karar verdi.

Ertelemeler, Almanların gücünü ikiye katlayarak, gücünü çeyrek milyon personel sayısına ve 100 km'lik bir cephe için 2.500'den fazla zırhlı araca çıkardı. Ertelemeler, panzer tümenlerinin yeniden tamamlanmasını sağlayarak, onları yaklaşık 150 tanka yakın bir güce ulaştırdı. Almanlar, harekât için 2.380 tank ve zırhlı araç, 10.000 top, 2.500 uçak ve 900.000 asker ayırmıştı. Luftwaffe'nin Kursk'un kuzeyinde 730 hazır uçağı hazırđı. Güneyinde ise toplanan uçak sayısı 1.100 idi.<sup>165</sup>

Mareşal Gunther von Kluge. Merkez Ordular Grubunun komutanıydı ve Kursk çıkıntısının kuzeyine yönelik yapılacak genel harekâtı yönetecekti. Model, 9'uncu Orduyu komuta ediyordu. Görevi Orel-Kursk karayolu arasında taarruz etmek ve ardından Kursk'a girmekti. 46'ncı Panzer Kolordusu yarma ve sonraki başarıdan faydalanma sırasında 47'nci Panzer Kolordusunun kanadını koruyacaktı, 47'nci Panzer Kolordusunun görevi, 9'uncu Ordu bölgesinin merkezinden asıl taarruzu yapmak, Kursk'un kuzeyine hızlı bir ilerleme sağlamak ve 4'üncü. Panzer Ordusunun ileri unsurlarıyla bağlantı kurmaktı. 41'inci Panzer Kolordusunun görevi, 9'uncu Ordu asıl taarruzunun kanadını korumak ve Maloarkhangelsk'i ele geçirmeye çalışırken 23'üncü Kolordu ile bağlantı kurmaktı. 23'üncü Kolordu'nun görevi Maloarkhangelsk kasabasını ele geçirmek ve demiryolunun doğusunda yeni bir hat kurmaktı. Albay General Ritter von Greim'in Altıncı Hava Filosu Model'in 9'uncu Ordusunu destekleyecekti.<sup>166</sup> Bununla birlikte, Model'in tüm planlaması, ihtimalleri değerlendirme ve Sovyetlerin farklı cephelerden yapacağı karşı taarruzlara karşı yanıt vermek için yeterli ihtiyatı elinde tutma gerekliliğine dayanıyordu.

Manstein'ın daha büyük ve daha güçlü olan Güney Ordular Grubu, Oboyan üzerinden Kursk istikametinde taarruz edecek, doğu kanadını perdeleyecek ve Kursk 'un kuzeyindeki tepelerde 9'uncu Ordu ile birleşecekti. Güney Ordular Grubu'nun taarruz kuvvetleri; 4'üncü Panzer Ordusu ve Kempf Ordu Müfrezesinden oluşuyordu. Manstein ayrıca General Walter

<sup>165</sup> Mitcham S. Parçalanın İmparatorluk 1997:218-219

<sup>166</sup> Glantz ve House, Kursk, s. 54

Nehling'in 24'üncü Panzer Kolordusunu ihtiyatta tuttu.<sup>167</sup>

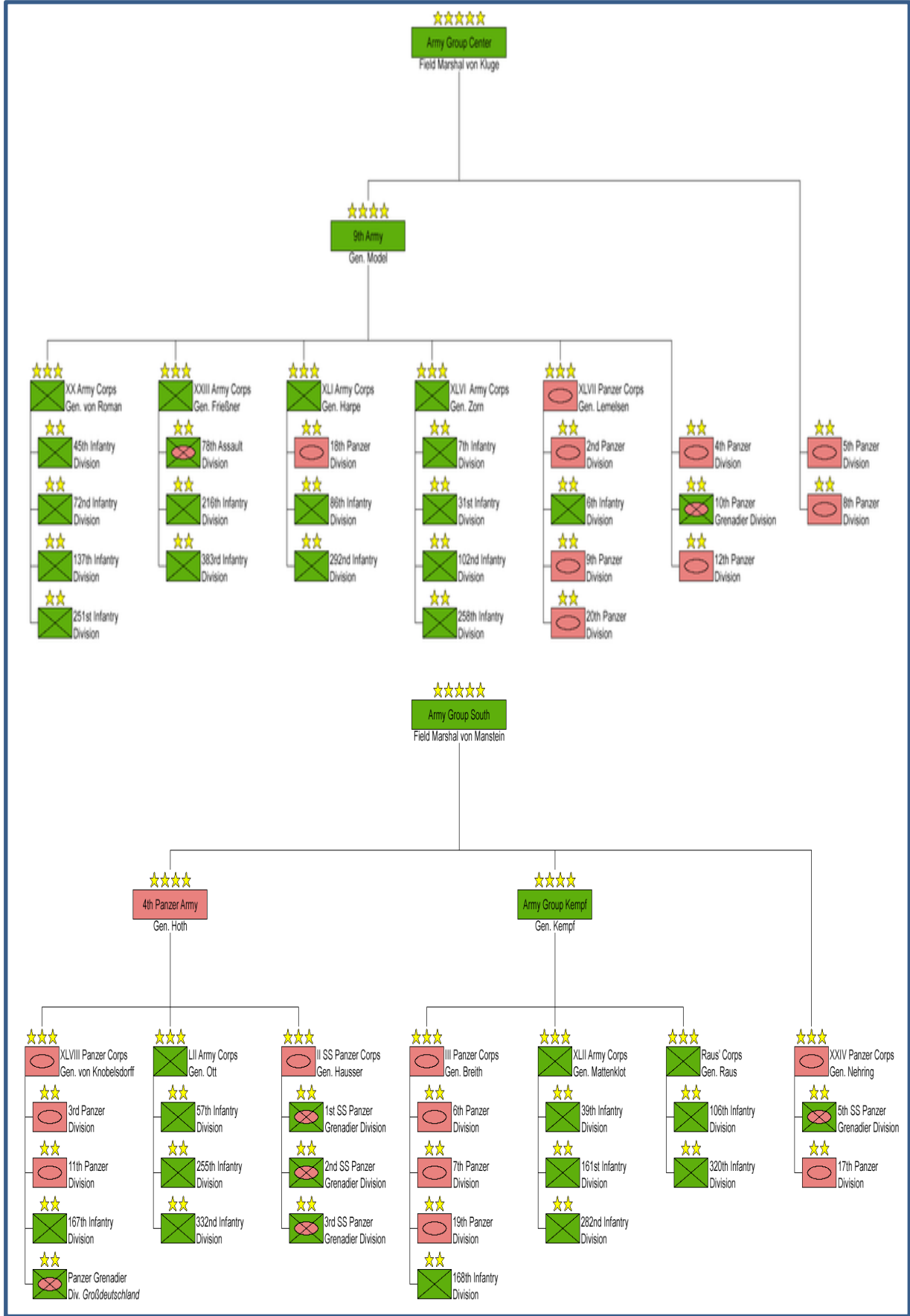
4'üncü Panzer Ordusu 9'uncu Ordu ile hızlı bir şekilde birleşmek amacıyla Kursk'a yönelik asıl taarruzu yürütecekti. 38'inci Panzer Kolordusunun görevi, Oboyan'a yönelik asıl taarruz ve 9'uncu Ordu ile birleşmekti. Sağında güçlü 2'nci SS Panzer Kolordusu vardı. SS Kolordusu modern muharebe destek ve muharebe hizmet destek birliklerine sahipti ve görevi, "doğu yönünden yaklaşan" düşman ihtiyatlarına taarruz etmek ve 4'üncü Panzer Ordusu ile 9'uncu Ordunun birleşmesinden önce bu kuvvetleri yok etmektir. General Otto Desselloch'un 4'üncü Hava Filosu, güney taarruz grubunu havadan destekleyecekti.

Zitadel planına göre, Manstein'in Voronej Cephesi'nin Belgorod'un kuzeyindeki savunmasını Hoth'un Panzerleri ile parçalaması, kabaca 115 km ilerlemesi ve Model'in 9'uncu Ordusu ile yaklaşık beş gün içinde bağlantı kurması bekleniyordu. Hedef olan Kursk şehri, bir karayolu ve demiryolu kavşağıydı. Hoth'un ara hedefi, taarruz çıkış hattının 60 km kuzeyindeki Oboyan şehriydi.

Haziranın ortasından sonra, uzun menzilli bombardıman uçakları, ulaşabilecekleri en önemli Sovyet sanayi merkezlerine, Gor'kiy tank fabrikalarına, Yaroslavl'daki kauçuk fabrikalarına ve Saratov ve Astrakhan'daki petrol rafinerilerine, diğer bombardıman uçakları Kursk bölgesindeki demiryollarına ve havaalanlarına taarruz edeceklerdi. Şekil 6'da Birliklerin Arazi Üzerindeki Tertibatı, Şekil 7'de Alman Kuvvetlerinin Teşkilatı, Şekil 8'de Alman Harekât Planı Şekil 9'da 1943'te Kursk Çıkıntısındaki NMG(Nisbi Muharebe Gücü) Karşılaştırması, gösterilmiştir.

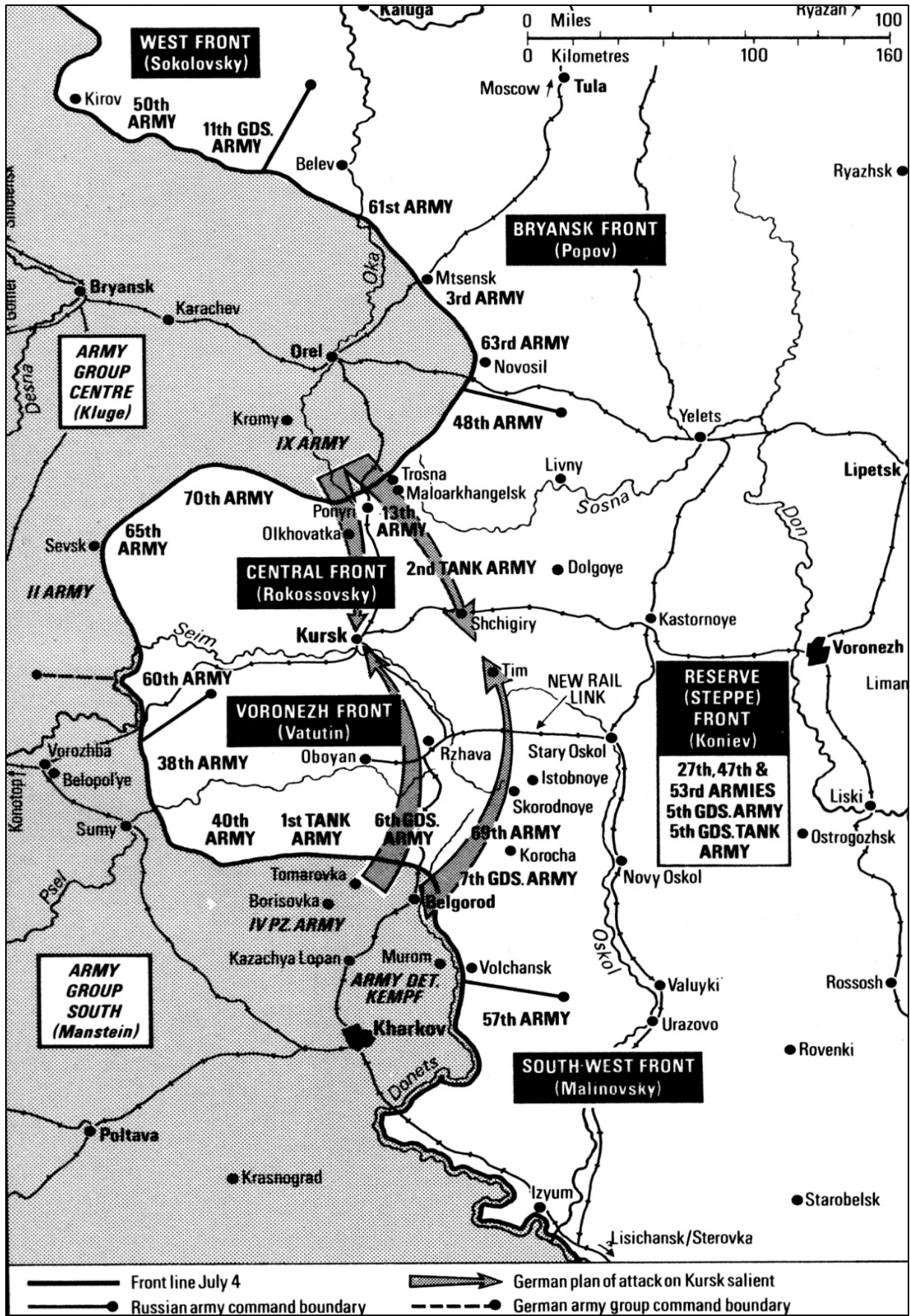
---

<sup>167</sup> Manstein E, Kayıp Zaferler, K.K.K. İstanbul Askeri Basımevi 1962 s. 447

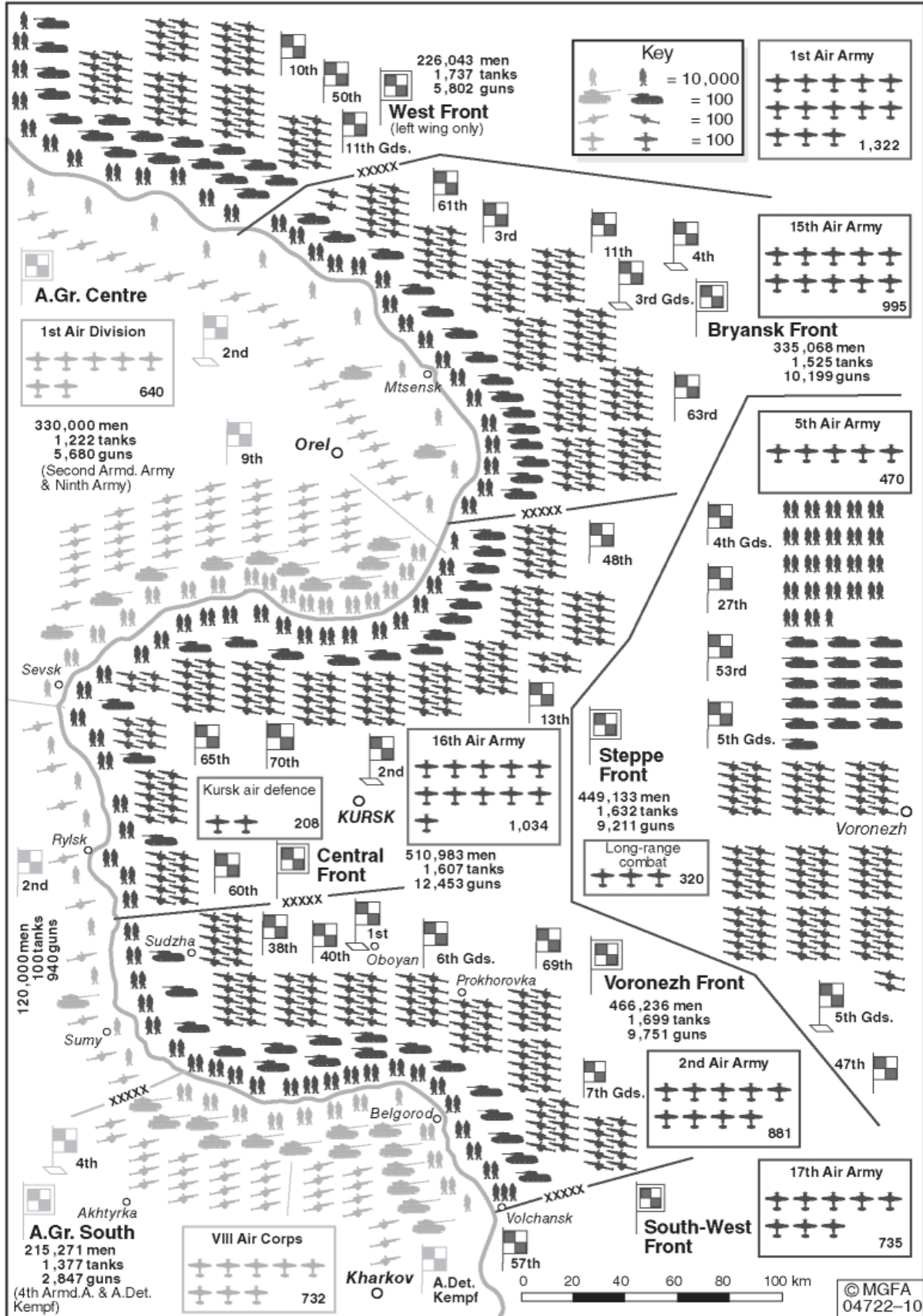


Şekil 7 Zitel Harekâtında Alman Kuvvetlerinin Teşkilatı

Kaynak: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:World\\_War\\_II\\_-\\_Battle\\_of\\_Kursk\\_1943](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:World_War_II_-_Battle_of_Kursk_1943)



Şekil 8 Zitadel Harekâtında Alman Harekât Planı  
 Kaynak: <https://www.onwar.com/wwii/maps/efront/15efront.html>



Şekil 9 1943'te Kursk Çıkıntısındaki NMG Karşılaştırması

Kaynak: [http://sebrary.net/116726political\\_scienceorel\\_counter\\_offensive\\_operation\\_kutuzov\\_july\\_august\\_1943](http://sebrary.net/116726political_scienceorel_counter_offensive_operation_kutuzov_july_august_1943)

## HAREKÂTIN İCRASI

### Kuzey Cephe:

9'uncu Ordu üçü zırhlı dört kolorduyu dar bir alanda toplamıştı. Bunlar 200.000 askerden oluşan 15 tûmendi (altı Panzer, bir Panzergrenadiere (mekanize), sekiz piyade). 9'uncu Ordu derinliğine kademelenen tanklar ve hücum toplarıyla desteklenen 9 piyade tûmeniyle taarruz edecekti. Bu ilk kuvvette zırhlı tûmen olarak sadece 20'nci Panzer Tûmeni bulunacaktı. Beş panzer tûmeni, bir Panzergrenadiere tûmeni ve hücum topçu taburundan oluşan zırhlı birlikler ihtiyattaydı. Önce taze kuvvetlerle desteklenerek yarma harekâtı yapılacak gedik açıldıktan sonra açılan yere tanklar sürülecekti. 9'uncu Ordu, harekâttan önce partizan faaliyetlerini durdurmak için üç hafta boyunca beş tûmen kullanarak bir harekât başlattı. Model ayrıca birliklerin Orel Çıkıntısı boyunca derinlemesine savunma mevzi hazırlamasını emretti.

4 Temmuz gecesi saat 02:20'de, Pukhov'un topçu bataryaları baraj ateşine başladı. Saat 04:25'te, Deichmann'ın 1'inci Hava Filosuna ait uçakların, Sovyet ileri mevzilerine ve topçu birliklerine taarruzu, 04:30'da, topçunun 13'üncü Ordunun ileri mevzilerine 80 dakikalık hazırlık ateşi başladı.

İlk Alman taarruzları doğuda, 23'üncü Kolordu tarafından 13'üncü Sovyet Ordusu'nun sağ kanadına karşı; Maloarkhangelsk kasabasını ele geçirmek maksadıyla başladı. 41'inci Panzer Kolordusu, Yasnaya Polyana yakınlarındaki 47'nci Piyade Alayı'na taarruza geçti. 20'inci Panzer Tûmeni Podolian'ı ciddi bir direnişle karşılaşmadan ele geçirdi ve daha sonra Soborovka köyünü ele geçirerek ilk günün en büyük Alman başarısını gerçekleştirdi. 46'nci Kolordu, 244.9 RT.'ye karşı bir taarruz düzenledi.

9'uncu Ordu harekâta ciddi bir yedek parça kıtlığı ile başladı ve araçlarını yalnızca kemirme (hasarlı bir araçtan diğerini onarmak için parçaları sökme) uygulamasıyla çalışır durumda tutabiliyordu. Bu şekilde kayıp vererek muharebe yalnızca birkaç gün sürdürebilirdi.

5 Temmuz'da Alman piyade ve öncü birliklerinde ciddi kayıplar oldu. Kayıpların dörtte üçü piyade tûmenlerindeydi. Rus piyadeleri Kaplanlar ve Ferdinandlar üzerlerine geldiğinde korkmadan avcı boy çukurlarında gizlenerek tankların kendilerini geçmelerini bekliyor, tanklar geçince gelen Alman piyadelerine taarruz ediyorlardı. Bu da piyade zayıflığının artmasına sebep oluyordu. Taarruzu desteklemek için yedekte piyade tûmeni olmadığından Model, Rokossovsky'nin en güçlü birlikleriyle karşılaşmadan önce piyade gücünün büyük olasılıkla tükeneceğini görebiliyordu.

5 Temmuz akşamı Sovyet savunma düzeni 15 km'lik bir derinlikte sapasağlam duruyordu.

Böyle sağlam bir istihkâm hazırlığı ve kademelenme hiçbir savaşta görülmuş değildi.

6 Temmuz'da şafak sökerken Taarruz Butyrki ve Bobrik kesiminde, 47'nci Kolordunun bulunduğu noktadan 15'inci Sovyet Piyade Tümenine yapılacaktı. Soborovka ile Ponyzi arasında dört gün sürecek büyük bir mücadele başlamıştı.

9'uncu Ordununun ara hedefi Olkhovatka tepeleri ve özellikle 274 rakımlı tepeydi. Çünkü Olkhovatka tepeleri, Byelgorod ile Oryol arasında uzanan hâkim arazinin merkezindeydi. Bu tepeleri almak Seim ile Oka arasındaki bölgeye de hâkim olmak demektir. Model bu bölgeyi ele geçirerek Sovyet birliklerini kendisi için elverişli bir arazide savaşmak zorunda bırakacaktı.

Model'in niyeti, 17'nci Muhafız Kolordusu tarafından tutulan Samodurovka ve Ponyri arasındaki ikinci savunma hattını delmektir. 41'inci Panzer Kolordusu, Ponyri için şehrin kuzeyindeki 81'inci Piyade Tümenine 18'inci Panzer Tümeni ve 86'ncı Piyade Tümeniyle taarruz etti.

41'inci Panzer Kolordusu, Zitadel'in ikinci gününün sonunda kendi sektöründeki Pukhov'un ilk savunma hattının geri kalanını ortadan kaldırmayı başarırken, çok daha güçlü olan Ponyri'deki ikinci savunma hattını geçememişti 47'nci Panzer Kolordusu, 2'nci Panzer Tümeni öncülüğünde Ol'khovatka'ya doğru ilerledi. Harekâtın ikinci günü 9'uncu Ordu için hayal kırıklığı olmuştu ve ancak 2 ile 4 km arasında mütevazı bir ilerleme kaydetti.

7 Temmuz'da Model, ateş gücünü Ponyri ve Ol'khovatka'daki Sovyet noktalarına yoğunlaştırmaya karar verdi; bunlar alınabilirse, Rokossovsky'nin ikinci hattı hala aşılabilirdi. 18'inci Panzer Tümeni 21:00'de Ponyri'nin batı tarafındaki 240.2 RT. yi ele geçirdi. Gerçekten de, bütün bir Alman Panzer Kolordusunun küçük bir kasabayı ele geçirmeye çalışması ve başarısız olması fikri gülünç görünüyordu.

Zitadelin üçüncü gününde, 9'uncu Ordu Rokossovsky'nin ikinci hattını herhangi bir noktada ciddi şekilde delmeyi başaramadı. Model'in personel ve mühimmatı tükeniyor ama hiçbir yere varamıyordu. Mühimmat ve yakıt stokları hızla tükeniyordu ve Model, OKH'den 100.000 mermilik tanksavar mühimmatı için acil bir talepte bulundu. Bu, taarruzun lojistik bir temel üzerinde yürütüldüğünün açık bir göstergesiydi.

8 Temmuz'da 47'inci Panzer Kolordusu Teploye'yi ele geçirmek için 2'nci ve 4'üncü Panzer tümenleriyle büyük bir taarruz yapmayı planladı ve Teploye'nin bir bölümünü ele geçirmeyi başardı. 47'nci Panzer Kolordusu Teploye ve Ol'khovatka çevresinde savaşırken, 41'inci Panzer Kolordusu Ponyri'de şehrin orta kısmını emniyete almayı başardı. Model'in elinde çok az ihtiyat kalırken, Rokossovsky'nin gerektiğinde savaşmaya hazır çok sayıda birliği vardı.



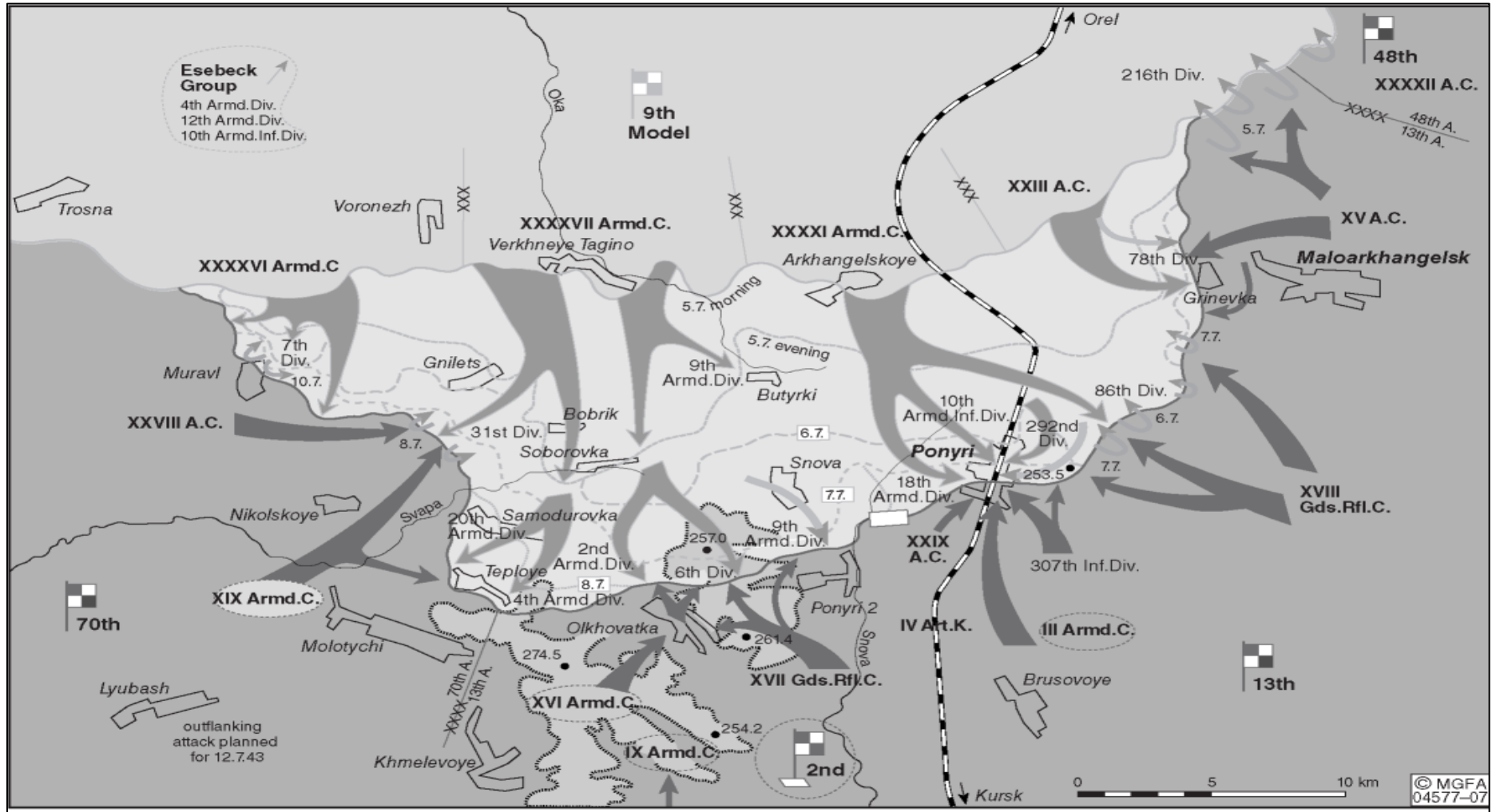
Günün sonunda Ponyri'nin sadece yarısını elinde tutuyordu.

9 Temmuz'da Teploye-Ol'khovatka sektöründeki durum, her iki tarafta da büyük bir hareket olmaksızın, karşılıklı bir bekleyişe dönüştü. Ponyri çevresinde savaş gün boyu sürmüş fakat bir değişikliğe yol açmadan son bulmuştu, ancak Alman tümenleri tükenmişti.

10 Temmuz'da 47'nci Panzer Kolordusu, 1'inci Hava Tümeninin uçakları tarafından desteklenen üç panzer tümeniyle birlikte saat 07:00 civarında bir taarruz gerçekleştirdi. Fakat Lemelsen ilerleme kaydedemedi. Ponyri tren istasyonu gün boyu sürekli el değiştirdi. Model, 9'uncu Ordu'nun önemli bir arazi hedefi elde etme veya Rokossovsky'nin ihtiyatlarını imha etme yeteneğinin sonuna geldiğini açıkça görebiliyordu. Bu nedenle, tüm kuvvetlerine savunmaya geçme emri verdi.

11 Temmuz'da yapılan tek taarruz, Ol'khovatka'nın kuzeyinde kaybedilen yüksek arazinin bir kısmını geri almak için Sovyetler tarafından yapılan sınırlı bir taarruzdu.

5 ile 11 Temmuz tarihleri arasında 1'inci Hava Kolordusu harekâta imha edilen 57 uçağı ve diğer sebeplerden 60 uçağını kaybederken, 16'ncı Hava Ordusu 439 uçağını kaybetti. Buna karşılık, kara savaşındaki durum 9'uncu Ordu için iç karartıcıydı; en derin noktada ancak 15 km ilerlemiş, ancak 4.691'i ölü veya kayıp olmak üzere toplam 22.201 kayıp vermişti. Bu, Eylül ve Ekim 1942'de Stalingrad'daki kayıplar da dâhil olmak üzere Barbarossa Harekâtı'nın başlamasından bu yana bir haftalık sürede bir Alman Ordusu tarafından verilmiş en yüksek sayıydı. Sovyetlerin kayıpları Almanlardan daha ağırdı. Şekil 10'da Kuzey Cephesindeki muharebeler (5-11 Temmuz 1943) gösterilmiştir.



**Şekil 10** Kuzey Cephesindeki Muharebeler (5-11 Temmuz 1943)  
**Kaynak:** [http://sebrary.net/116726political\\_scienceorel\\_counter\\_offensive\\_operation\\_kutuzov\\_july\\_august\\_1943](http://sebrary.net/116726political_scienceorel_counter_offensive_operation_kutuzov_july_august_1943)

## **Güney Cephe:**

Mayıs ve Haziran aylarında 4'üncü Hava Filosu, Kursk demiryollarına hava taarruzları gerçekleştirdi, Sovyet Hava Kuvvetleri (VVS) de, Kursk çıkıntısı çevresindeki Luftwaffe hava alanlarına karşı mukabil hava harekâtları düzenledi.

4'üncü Panzer Ordusu, Zitadel Harekâtı başlamadan önce, 48'inci Panzer Kolordusunun önündeki Sovyet muharebe ileri karakol hattını ele geçirmeyi amaçladı, böylece Sovyet topçu ateşi daha az etkili olacaktı. 48'inci Panzer Kolordusu, 4 Temmuz'da saat 17:00'de Butovo ve Gertsevka'daki Sovyet mevzilerine karşı beş tümenle bir taarruz başlattı.

6'ncı Muhafız Ordusu topçuları, saat 03:30'da 40 dakikalık topçu ateşine başladı. Hoth'un harekâtın ilk günündeki hedefi 48'inci Panzer Kolordusu'nu kullanarak 6'ncı. Muhafız Tümeni'nin Pena Nehri güneyindeki savunmasını delmek ve 2'nci SS-Panzer Kolordusunu kullanarak 52'nci Muhafız Tümeni'ni imha etmektir. Bu arada 52'nci Kolordu, Hoth'un ilerleyişinin sol kanadını korumak için 40'inci Orduya ve 71'inci Muhafız Tümenine karşı taarruzlar düzenlerken, Kempf Ordu Müfrezesinin Kuzey Donets 'teki taarruzu, Hoth'un sağ kanadını koruyacaktı.

Sovyet 2'nci ve 17'nci Hava Ordusu, şafaktan hemen sonra Kharkov çevresindeki Luftwaffe'ye ait hava alanlarına bir taarruz başlattı. Saat 04:00 civarında, Kharkov yakınlarındaki Alman Freya radarı 100'den fazla düşman uçağı tespit etti ve avcı uçakları Alman havalimanlarına ulaştığında, havada onları karşılayan Alman Bf-109 avcı uçakları vardı ve sonuç Sovyet Hava Ordusu için bir felaketti. 48'inci Panzer Kolordusunun taarruzu saat 04:15 'te 45 dakikalık hazırlık ateşi ile başladı. Korovino kasabasına Westhoven'ın 3'üncü Panzer Tümeni taarruz etti ve bu hedefi 20:20'de ele geçirmeyi başardı. Grossdeutschland Panzergrenadier Tümeni kuzeydeki Cherkasskoye kasabasına doğru iki cepheden bir taarruz gerçekleştirdi. Ancak 48'inci Panzer Kolordusunun kuzeye taarruz eden tümenlerinden sadece 11'inci Panzer Tümeni Butovo'dan ilerledi, Berezoviyi Geçidi'nden geçerek ilerlemeyi başardı ve Cherkasskoye'yi saat 21:00'de işgal etti. 48'inci Panzer Kolordusu, 22'nci Muhafız Kolordusu'nun ilk kademe savunmasını delmeyi başardı ve ilk günkü hedeflerine ulaşmıştı. 2'nci. SS-Panzer Kolordusu sektöründe asıl taarruz sol tarafta LSSAH Tümeni tarafından 12 Kaplan tankının öncülüğünde Prokhorovka'ya giden yolda gerçekleştirildi. LSSAH öncüleri Bykovka'yı 16:50'de alarak 51'inci Muhafız Tümeni tarafından tutulan ikinci savunma hattına ulaştı. Harekâtın ilk gününde, LSSAH Tümeni 9 km yani taarruza katılan diğer tüm Alman tümenlerinden daha fazla ilerlemişti. Kempf'in Kuzey Donets üzerinden, Belgorod'dan kuzeydoğuya taarruz ederek Hoth'un sağ kanadını koruması gerekiyordu, ancak arazi birliklerin hareketini tahdit etti.

Kempf, Mikhailovka'da tek bir köprübaşına sahipti ve bu bombalanarak kullanılmaz duruma gelmişti. Bu yüzden. 7'nci Panzer Tümeni, Solomino yakınlarında küçük bir köprübaşı kurdu ve böylece tanklar nehri geçmeye başladı. 3'üncü Panzer Kolordusu, Shumilov'un ilk savunma hattının bir kısmını çökertmeyi başardı, ancak ilk günkü hedeflerinin çoğunu ele geçiremedi. 11'inci Kolordu 10'uncu. Piyade Tümeni ve 320'nci. Piyade Tümeni ile Kuzey Donets boyunca taarruz etti. Öğleden sonra, 11'inci Kolordu taarruzu durduruldu ve her iki tümen de yüzde 10'un üzerinde kayıp verdi. Almanlar için maliyetli bir yıpratma savaşının başladığı belliydi.

6 Temmuz'da 48'inci Panzer Kolordusu Lukhanino ve Dubrova'ya üç zırhlı tümenle taarruz etti fakat başarılı olamadı. 6'ncı Muhafız Ordusunun ilk kademe savunması 20 km genişliğinde bir cephede parçalanmıştı. Pena Nehri, 2'nci SS Panzer Kolordusunun ilerlemesini durdurmakta çok başarılı olamadı. Saat 07:30'da LSSAH Tümeni beş saat süren Stukalarla desteklenen bir taarruz başlattı. 51'inci Muhafız Tümeninin bir alayını kademeli olarak yok etti ve Prokhorovka'ya giden yolu açtı. 5'inci Muhafız Tank Birliği, LSSAH Tümeninin öncülerine Luchki yakınlarında taarruz etti. Buradaki açık arazi, Kaplan tankları için bir avantajdı ve Kravchenko'nun birlikleri birkaç saat içinde 110 tankını kaybetmeyi müteakip geri çekildi. 11'inci Kolordu, Kuzey Donets boyunca taarruz etti ve 5-6 km kuzeydoğuya iterek 78'inci Muhafız Tümeni'nin kalan mevzilerini çökertti fakat 2'nci SS Panzer Kolordusunun sağ kanadını destekleyecek konumda değildi. Manstein'ın kuvvetleri, Vatutin'in üç sektörde ilk savunma hattını delmeyi başarmış olsa da, ilerledikçe karşı taarruzlara karşı savunmasız olan kanatları açığa çıktı. Zhukov'un stratejisi işe yarıyordu. Alman birlikleri yıpranıyordu ve Manstein bunu uzun süre sürdüremezdi.

7 Temmuz'da Hoth'un önceliği, kanatlarını Sovyet karşı taarruzlarına karşı korumak ve 48'inci Panzer Kolordusu ile 2'nci SS Panzer Kolordusu arasındaki boşluğu ortadan kaldırmaktı. Buna göre, 48'inci Panzer Kolordusu birliklerinin çoğunu doğuya doğru Lukhanino, Dubrova ve Syrtsevo'yu ele geçirmek için yönlendirdi. 3'üncü Panzer Tümeni 67'nci Muhafız Tümeni unsurlarını Lukhanino'dan temizledi. Günün sonunda, 48'inci Panzer Kolordusu Pena Nehri'ni geçmişti. Hausser'in 2'nci SS Panzer Kolordusu, Chistiakov'un ikinci savunma hattını Prokhorovka'ya doğru delmeyi amaçladı, ancak 7 Temmuz'un çoğunu Sovyet karşı taarruzlarını savuşturmakla geçirdi. Breith'in 3'üncü Panzer Kolordusu kuzeydoğuya taarruza devam etti. 7 Temmuz'un sonunda harekât, Hausser'in 8 km genişliğinde ve 14 km uzunluğunda bir çıkıntıya sahip olan 2'nci SS Panzer Kolordusu dışında her sektörde gözle görülür şekilde yavaşlıyordu. Manstein'ın kuvvetleri 14.000'den fazla personel kaybetti ve araçlarının üçte biri muharebe dışı kaldı. Vatutin'in kayıpları daha da ağırdı, 29.000 personel

zayıyatı vardı ama mayın tarlalarına girmediği için araç kaybı daha azdı.

8 Temmuz'da von Knobelsdorff'un 48'inci Panzer Kolordusu güne 3'üncü Panzer Tümeni ile Lukhanino'dan Syrtsevo'ya doğru bir taarruzla başlarken, Großdeutschland ve 11'inci Panzer Tümeni taarruza daha sonra Dubrova'dan katıldı. 10'uncu Panzer Tugayı ve sağında 11'inci Panzer Tümeni, Gremuchiy köyünü ele geçirdi 2'nci SS Panzer Kolordusu, Prokhorovka mihverindeki Das Reich ile Teterevino'dan taarruz etti. İki saat sonra, bu muharebe grubu kuzeydoğudan yaklaşan, Bozkır Cephesinden gelen General Vasily G. Burkov'un 10'uncu Tank Kolordusu'nu gördü. Burkov saat 11:25'te taarruza başladı ve 18:00'e kadar devam etti. Burdeiny'nin 2'nci Muhafız Tank Kolordusu Das Reich'in sağ kanadına taarruz etti, ancak 8'inci Hava Kolordusu, düşman tankları için Hs-129 B tank avcılarını gönderdi. Bu, tanksavar uçaklarının ilk toplu kullanımıydı ve hava gücünün bir düşman zırhlı birlik taarruzunu ilk kez dağıtmasıydı. Vatutin'in 8 Temmuz'daki karşı taarruzu başarısız oldu. Kempf'in artık 4'üncü Panzer Ordusu'nun ilerlemesine yardımcı olamayacağı açıldı. Konev'in ihtiyatları 2'nci SS Panzer Kolordusundan önce Prokhorovka'ya ulaştı. Breith'in 3'üncü Panzer Kolordusu 7'nci Muhafız Ordusu'nu geçerek kuzeye doğru ilerlemeye devam etti. Alman öncüler, taarruzu sürdürmek için 10 metre genişliğindeki Razumnaya Nehri üzerinde 24 tonluk bir köprü inşa etmek zorunda kaldılar. 6'ncı Panzer Tümeni, 92'nci Muhafız Tümeninden Melikhovo kasabasını aldı.

9 Temmuz'da Großdeutschland Verkhopen'i ele geçirmeye çalıştı. Strachwitz Novoselovka köyünü ele geçirdi ve saat 14:00'de 10 km ilerleyerek 1'inci Tank Ordusu'nun cephesini deldi ve Oboyan'a 22 km kadar yaklaştı. Stavka ihtiyatlarının savaş alanına ulaşmadan önce Hoth'un Prokhorovka'yı ele geçirmesi için fazla zamanı yoktu. Zhadov'un 5'inci Muhafız Ordusunun, altı tümeni de Psel'in arkasına yaklaşıyordu. Stavka ayrıca 27'nci Ordu'yu Kursk çevresindeki savunmayı güçlendirmek için, 53'üncü Ordu'yu Prokhorovka'nın kuzeyine cepheyi takviye etmek için gönderdi. Böylece, Vatutin, Hausser'in ilerlemesini durdurmak için 100.000 kişilik, ihtiyatları teşkil etmek için 135.000 kişilik yeni birlik tahsis etmişti. Buna karşılık, 2'nci SS Panzer Kolordusu harekât boyunca hiçbir takviye almadı. Güneyde, Kempf, taarruza devam etti. 19'uncu Panzer Tümeni birkaç kilometre ilerlemeyi ve Staryi Gorod'daki 81'inci Muhafız Tümeni'ni çevirmeyi başardı.

10 Temmuz da Knobelsdorff Großdeutschland ve 3'üncü Panzer Tümeni ile batıya taarruz ederken, 11'inci Panzer Tümeni Oboyan'a doğru ilerleyecekti, 48'inci Panzer Kolordusu, savaş gücünü iki ayrı yöne taarruz ederek tüketiyordu. Müstakil olarak hareket eden 11'inci Panzer Tümeni, Oboyan'a giden yolda fazla ilerleyemedi. 2'nci SS Panzer Kolordusu sonunda

dikkatini tekrar Prokhorovka'ya çevirdi ve hem Totenkopf hem de LSSAH Tümeni ile taarruz etmeyi planladı. LSSAH Tümeni taarruzunu durdurdu ve 241.6 R.T.'yi işgal etti. Prokhorovka'nın güneybatısındaki Sovyet savunmasını geçmek amacıyla, 3'üncü SS Panzergrenadier Tümeni'ne Psel Nehri'ni geçmesi ve ardından Prokhorovka'yı batıdan vurmak için manevra yapması emredildi. Hausser, ertesi gün Prokhorovka'ya doğru LSSAH Tümenini dar bir cepheye yığarken, Das Reich sağ kanadını Sovyet karşı taarruzlarına karşı korumaya devam etti. Hoth, Stavka ihtiyatlarının Prokhorovka'ya büyük bir kuvvetle yaklaştığını bilmiyordu. Breith'in 3'üncü Panzer Kolordusu sınırlı bir hücum gücüne sahipti ve Hausser'in Prokhorovka'ya ilerlemesine yardım edebilecek gibi görünmüyordu. Aynı şekilde, Raus'un 11'inci Kolordusu da savunmaya geçmişti. Voronej Cephesi karargâhı Rotmistrov'un 5'inci Muhafız Tank Ordusu ve Zhadov'un 5'inci Muhafız Ordusu ile büyük bir karşı taarruz başlatmaya karar verdi.

11 Temmuz'da LSSAH Tümeni, 2'nci SS Panzer Kolordusunun Prokhorovka'ya yönelik büyük taarruzuna öncülük etti. Saat 06:00 civarında, LSSAH Tümeninin öncüsü. Prokhorovka'ya uzanan yüksek demiryolu hattının her iki tarafında iki Panzergrenadier taburuyla Komsomolets Devlet Çiftliği'nden ilerlemeye başladı. 9'uncu Muhafız Hava İndirme Tümeni, demiryolu hattının her iki tarafındaki müstahkem tepe mevzilerini işgal etmişti. 287'nci Muhafız Alayı, Psel'in güney tarafında yer alırken, Storezhevo Ormanında hem piyade hem de tanklar vardı, LSSAH Tümeni Rusların onlara üç taraftan ateş edeceği bir ölüm bölgesine yürüyordu. Yerleştirilen Sovyet tankları ve tanksavar silahları, Kaplanlara ve araçlara yoğun bir ateşe başladı. Taarruzun ilerlemeye devam edebilmesi için öncülerin bu engelleri aşması iki saatten fazla sürdü. LSSAH Tümeni 4 km ilerlemişti ve öncü birlikler Prokhorovka'nın 3 km yakınındaydı, ancak taarruz, kayıplar ve sürekli yapılan küçük ölçekli Sovyet karşı taarruzları nedeniyle tüm ivmesini kaybetmişti. Donets Üçgeni'nde Breith'in 3'üncü Panzer Kolordusu, bir atak yaptı ve Kempf'in kuvvetleri, düşman kuvvetlerini sıkıştırmaya başladı. Melikhovo'yu sıçrama tahtası olarak kullanan Breith 305'inci Piyade Tümenini desteklemekle görevlendirilen Sovyet tank alayının Olkhovatka'daki Alay karargahını işgal etti, ardından saat 22:00'de 8 km kuzeydeki Verkhniy Olshanets ve Kazach'e'yi ele geçirdi. 19'uncu Panzer Tümeni ise Khokhlovo ve Kiselevo'yu ele geçirdi. Hausser ve Breith bağlantı kurmaya çalışırken, von Knobelsdorff'un 48'inci Panzer Kolordusu, Getman'ın Berezovka'da bulunan 6'ncı Tank Kolordusunu imha etmek için batıya doğru taarruza devam etti. Katukov, 6'ncı Tank Kolordusuna 10/11 Temmuz gecesi geri çekilmesini emretti. Großdeutschland, kuzeyden saat 05:00'de taarruza başladı ve saat 16:10'da Berezovka düşmüştü. Berezovka kuşatması 48'inci

Panzer Kolordusu için taktik bir zaferdi, ancak Pena'yı harekâtın yedinci gününde değil, ikinci gününde geçmiş olması gerekiyordu. Vatutin ve Kruşçev, Breith'in ani taarruzuyla şok oldular ve 3'üncü Panzer Kolordusunun 2'nci SS Panzer Kolordusu ile bağlantı kurabileceğinden korktular. Kremlin'e kadar uzanan bir kriz ortamı oluştu ve Stalin Almanların gerçekten Kursk'a girebileceğinden endişelenmeye başladı.

11/12 Temmuz gecesi, 6'ncı Panzer Tümeni, 69'uncu Ordu cephesinde Kuzey Donets üzerinde Rzhavets'te bir köprüyü ele geçirmek için bir taarruz düzenledi. Rotmistrov, 18'inci Tank Kolordusu ve 29'uncu Tank Kolordusu ile Prokhorovka'nın güneybatısındaki 252.2 R.T. civarındaki LSSAH Tümenine taarruz etti. 252.2 R.T.'deki LSSAH Tümeni yaklaşan düşmanı sis yüzünden ancak 1.000 m yakınındayken gördü Almanlar, tek tek Sovyet tank tugaylarının taarruzlarını görmeye alışmışlardı, ancak aynı anda altı tugay onları şaşırttı. Saat 09:00 civarında Alman tankları yaklaşmakta olan T-34'lerle muharebeye tutuştu. Sovyet tankları hızla yaklaşarak Alman tanklarına kısa mesafeden taarruz etti. Rotmistrov'un taarruzu, saat 10:30 civarında Bakharov'un 170'inci Tank tugayı beklenmedik bir şekilde Komsomolets Devlet Çiftliği yakınlarındaki tank hendekleriyle karşılaştıklarında dağılmaya başladı. Öğlen saatlerinde Rotmistrov'un taarruzu yavaşladı. 5'inci Muhafız Tank Ordusu 12 Temmuz'da Totenkopf'un Prokhorovka'yı kuşatmak için Psel boyunca köprübaşını kullanmasını önleyerek bir başarı elde etti. 11/12 Temmuz gecesi, 5'inci Muhafız Ordusundan 33'üncü Muhafız Kolordusu Psel sektörünü ele geçirdi ve 95'inci Muhafız Tümenini doğrudan Totenkopf'un yolunun üzerine yerleştirdi. Hausser'in 2'nci SS Panzer Kolordusu artık daha ileri gidemeyecekti. 10'uncu. Tank Kolordusu ve 5'inci Muhafız Tank Kolordusu 200'den fazla tankla 3'üncü Panzer Tümeni'nin kanadına taarruz etti. Alman sol kanadında 4 km derinliğinde bir çıkıntı oluşturdu ve Berezovka'nın kuzeybatısındaki Tolstoye Ormanını işgal etti. Prokhorovka Savaşı her iki taraf için de oldukça maliyetli oldu: 1'inci Tank Ordusu ve 6'ncı Muhafız Ordusu 6.396 personel zayıyatı verdi ve 37 zırhlı araç kaybetti, 48'inci Panzer Kolordusu ise 800'den fazla zayıyat verdi ve 55 zırhlı araç kaybetti. Açıkça, Sovyetler maddi açıdan daha kötü durumdaydı, ancak psikolojik açıdan Almanlar, Vatutin'in karşı taarruzunun büyüklüğü ve bitmeyen Sovyet kuvvetleri sebebiyle dengesini yitirdi.

13 Temmuz'da 2'nci SS-Panzer Kolordusu sektöründe, 5'inci Muhafız Ordusuna bağlı 33'üncü Muhafız Kolordusu 100 tankın desteğinde Totenkopf'un 3'üncü SS Panzergrenadier Tümeni'ne bir karşı taarruz başlattı. Mühimmat sıkıntısı çeken Alman tankları, bazı hasarlı tankları terk ederek Psel köprübaşına 6 km geri çekilmek zorunda kaldı. LSSAH Tümeni 252.2 R.T'de bütün gün savunmada kaldı. 8'inci Hava Kolordusundan gelen He-111 bombardıman

uçakları yanlışlıkla 6'ncı Panzer Tümenini bombaladı ve komutanı Tümgeneral von Hünersdorff ve iki alay komutanını yaraladı. Batıda, 48'inci Kolordu, günü Tolstoye Ormanındaki Sovyet kuvvetlerine karşı taarruz yaparak geçirdi. 48'inci Panzer Kolordusu birlikleri tükenme belirtileri gösteriyordu. Manstein'ın kuvvetlerinin çoğu artık savunmadaydı ve ancak sınırlı taarruzlar gerçekleştirebiliyorlardı.

Zitadel Harekâtında, İkinci Dünya Harbindeki en büyük hava muharebelerine tanık olunmuştur. Luftwaffe, harekât için kara kuvvetlerinden daha iyi hazırlandığını kanıtladı ve Alman pilotları, muharebe alanı üzerindeki savaşlarda rakiplerine en az 4/1 oranında kayıplar verdirdi.

Kluge ve Manstein 13 Temmuz'da aldıkları emir üzerine Hitler ile buluşmak için Wolfsschanze (Kurt İni)'ye gitti. Von Manstein iyimser olmasına rağmen, Hitler ilerleme eksikliği ve Model'in taarruzu sürdürememesi nedeniyle hayal kırıklığına uğramıştı. Müttefiklerin Sicilya'ya çıkmasıyla bir İtalyan çöküşünü önlemek için bazı birliklerin Manstein'ın komutasından alınması gerektiğini söyledi. Sonuç olarak, Hitler Zitadel Harekâtının sona erdirilmesini emretti. Von Manstein, Hoth ve Kempf'in bölgelerindeki bazı faaliyetlerini tamamlamak için birkaç güne daha ihtiyaçları olduğuna onu ikna etmeyi başardı ve bu da onun birkaç gün daha küçük ölçekli bir harekâta devam etmesini sağladı. Özellikle, ihtiyat 24'üncü Panzer Kolordusunu savaşa dâhil etmek istedi, ancak Hitler bunu reddetti. Cephenin diğer tarafında Stalin, Vatutin'in karargâhını telefonla arayarak 5'inci Muhafız Tank Ordusu'nun neden bu kadar ağır kayıplar verdiğini ve Rotmistrov'u yargılamak istediğini söyledi fakat Mareşal Vasilevski onun adına araya girdi.

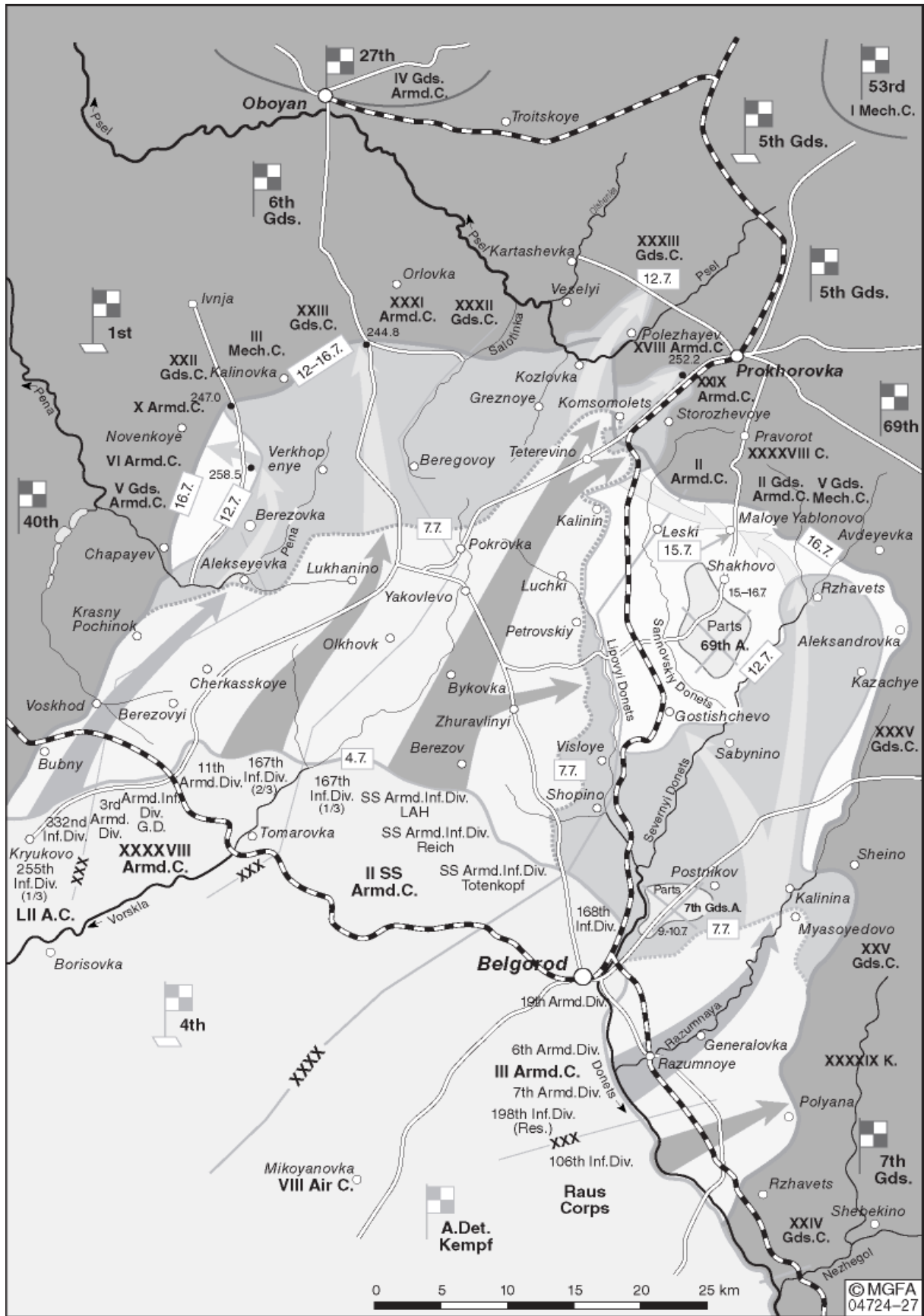
14 Temmuz'da, Manstein, Katukov'un 1'inci Tank Ordusuna ve Kriuchenkin'in 69'uncu Ordusuna küçük çaplı taarruzlara devam etti. Das Reich kalan tanklarını topladı ve Prokhorovka'nın güneyindeki Pravorot kasabasına doğru son bir taarruz yaptı ancak, Das Reich'in taarruzu sadece sınırlı bir ilerleme kaydetti. Manstein, 24'üncü Panzer Kolordusunun desteğinde, 48'inci Panzer Kolordusuyla Katukov'un zayıflamış 1'inci Tank Ordusuna kuzeye Oboyan istikametinde Roland Operasyonu adında bir taarruz harekâtı başlattı. Ancak von Manstein, bu sektöre takviye Stavka ihtiyatlarının geldiğinden habersizdi. 6'ncı Panzer Tümeni Rzhavets'ten kuzeydoğuya taarruz etti ve Aleksandrovka kasabasını ele geçirdi.

15 Temmuz gününe gelindiğinde 48'inci Panzer Kolordusu taarruza devam edecek durumda değildi. Breith'in 3'üncü Panzer Kolordusunun ilerleyişi kuzeybatıya doğru devam etti. Das Reich ve 7'nci Panzer Tümeninden keşif birlikleri öğlen Leski yakınlarında bulundu. Fakat 48'inci Kolordu geri çekildiği için orada değildi. Harekâtın son aşamasında, Totenkopf, 17/18 Temmuz gecesine kadar Psel'in karşısındaki köprübaşını yavaş yavaş boşaltmaya başladı.



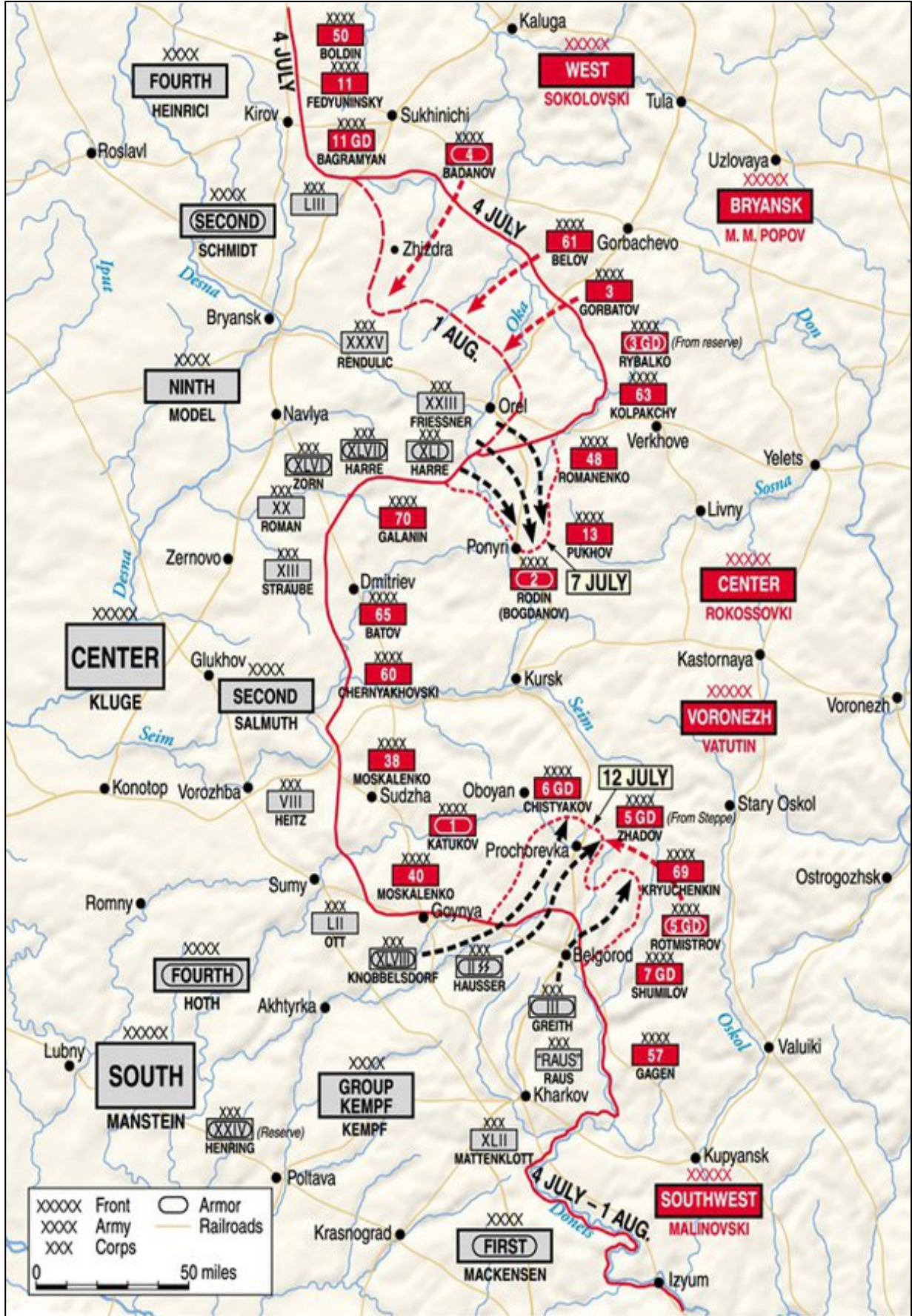
Hitler, Roland Operasyonunun yarar sağlamadığını fark etti ve birlikleri Manstein'dan almaya başladı ve oda bu yüzden savunmaya geçmek zorunda kaldı.

17 Temmuz'da 4'üncü Panzer Ordusu'na 2'nci SS Panzer Kolordusu'nun İtalya'daki operasyonlar için geri çekileceği emredilirken, 48'inci Panzer Kolordusuna Gross Deutschland'ı Mareşal Von Kluge'nin Merkez Ordu Grubunun emrine vermesi emredildi. Zitadel Harekâtının bitmesinden sadece iki gün sonra, Sovyet Güney Cephesi Mius Nehri boyunca taarruza başladı ayrıca Güneybatı Cephesi Izyum'da 1'inci Panzer Ordusu'na taarruz etti. Hoth'un 4'üncü Panzer Ordusu artık harekât sırasında kazanılan araziye tutacak güce sahip değildi ve 23 Temmuz'a kadar başlangıçtaki çizgisine geri çekilmek zorunda kaldı. Toplam 49 arızalı Panter, zamanında tamir edilemediği için imha edildi. Şekil 11'de Güney Cephesindeki muharebeler (4-16 Temmuz 1943), Şekil-12'de harekât sonunda cephedeki genel görünüm gösterilmiştir.



Şekil 11 Güney Cephesindeki Muharebeler (4-16 Temmuz 1943)

Kaynak: [http://sebrary.net/116726political\\_sciencecorel\\_counter\\_offensive\\_operation\\_kutuzov\\_july\\_august\\_1943](http://sebrary.net/116726political_sciencecorel_counter_offensive_operation_kutuzov_july_august_1943)



Şekil-12 Harekât Sonunda Cephedeki Genel Görünüm

Kaynak: <https://www.quora.com/How-deep-was-the-Soviet-defense-in-the-battle-of-Kursk>

## SONUÇ: ZİTADEL HAREKÂTINDAN ÇIKARILAN DERSLER

Kursk genellikle tarihin en büyük zırlı çatışması olarak adlandırılrsa da, savaşı çoğuna mayınlar, piyade savaşı, topçu ve hava taarruzları hâkim oldu.

Savaştan sonra Manstein, Kursk'un kayıp bir zafer olduğunu iddia etti ve Hitler'in taarruzu çok erken durdurduğunu, zafer kazanılmak üzereyken yenilgiye sebep olduğunu öne sürdü. Bu değerlendirme, Güney Ordular Grubunun ele geçirilen toprakları elde bulundurmak için yeterli piyadeden, derin bir kuşatma harekâtı için gerekli ihtiyatlardan ve savaşı sürdürmek için gereken lojistik destekten yoksun olduğu gerçeğini görmezden geldiği için hiçbir zaman çok inandırıcı bulunmadı.

Almanya'nın Zitadel Harekâtında, hem stratejik hem de operatif düzeyde hataları vardı. Almanya'nın amacı, kesin bir zafer peşinde koşmak yerine, Sovyet kuvvetlerini diplomatik bir çözüme ulaşılabilecek bir noktaya getirmek olmalıydı.<sup>168</sup> Carl von Clausewitz Savaş Üzerine adlı kitabında; 'Özellikle sayısal üstünlüğe sahip bir kuvvetle karşı karşıya kalındığında savunma hücumdan daha güçlüdür.' demektedir.

Sovyetlerin mutlak bilgi üstünlüğü vardı. Sovyetler Alman planlarını casus şebekesi sayesinde biliyorlardı. Böylece, muazzam bir savunma planı hazırladılar. Almanlar ise Sovyetlerin hazırlıklarını ve büyüklüğünü kısmen biliyorlardı ancak bu bilgiye dayanarak, yeni tanklarla dengeyi sağlamak için Kursk'a yapılacak taarruzun ertelenmesi, Sovyetlere mevzilerini hazırlamak ve kuvvetlerini yenilemek için altın değerinde bir fırsat sağladı. Aynı zamanda taarruz ertelendikçe aldatma ve beka faaliyetlerinin sürdürülmesi olanaksız hale geldi. Sovyet istihbarat servisinin faaliyetleri sonucunda baskın prensibi uygulanamadı ve ihlal edilen ve başarısızlığa sebep olan en önemli prensip bu oldu.

Muharebe gücü Sovyetlerden zayıf olan ve hazırlanmış mevzilere karşı harekât icra eden Almanlar dolaylı bir yaklaşım izleyerek düşmanın daha zayıf olduğu bölgelerden taarruz etmek yerine düşmanın en kuvvetli ve hazırlıklı olduğu yerden taarruz ederek kuvvetlerini erittiler.

Alman kuvvetlerinde cephede bir komuta birliği sağlanmış değildi. Tüm yetki, karargâhı çok uzakta olan Hitler'deydi. Bu önemli bir dezavantajdı, dahası, Hitler ve Ordu Grubu komutanları arasındaki iletişim zor ve hantaldı. Bu yüzden komutanlar harekâtın en kritik zamanlarında tekrar tekrar Hitler'in karargâhına seyahat etmek zorunda kalıyordu. Bu yüzden çok önemli fırsatlar kaçırılıyordu.

---

<sup>168</sup> Clark, Alan. 1967 Barbarossa: Rus-Alman çatışması 1941-1945. Harmondsworth: penguin. Sf. 302



Stalin de bir diktatör olmasına rağmen Zhukov'la arasındaki ilişkide olduğu gibi bazı komutanlarını dinliyor ve onlara gerektiği yerde inisiyatif tanıyordu. Hitler ise astlarına çok fazla kısıtlama getiriyor, çoğu zaman bazı fırsatları kaçıyordu. Taarruz etmek nasıl muharebenin bir taktiğiye geri çekilmenin de bir taktik olduğunu kabul etmiyor ve geri çekilmeye izin verdiğinde ise geride çekilecek bir birlik kalmıyordu Kursk'un planlanması sırasında da taarruz zamanını, harekât planını, yürüyüş düzenini, önemli ve kritik birçok şeyi Hitler dikte etmiştir. En tecrübeli komutanlarından biri olan Manstein'a bile ihtiyatını nasıl kullanacağını özellikle belirterek, hareket özgürlüğünü ve inisiyatifini elinden almıştır.<sup>169</sup>

Hitler'in yeni üretilen silah ve araçların yetenekleri hakkında gerçekçi olmayan beklentileri vardı ve onlara büyük bir ümit bağlamıştı. Üretilen araçların yedek parçalarının temininde ve ikmalinde büyük sıkıntı vardı. Yetersiz yedek parça yüzünden araçlar kemirme (başka araçtan parça sökme) yoluyla tamir edilmeye çalışılıyor; tamiri ya yapılamıyor ya da çok zaman alıyor, bu yüzden çekilirken imha edilmek zorunda kalınan tanklar oluyordu. Bu araçlara yeterince geliştirilmeden, denenmeden, eğitimleri yapılmadan eksikleri görülmeden böyle önemli bir muharebede bel bağlanması büyük bir hataydı.

Lojistik sorunlar, harekât üzerinde belirleyici etkiye sebep oldu. Harekâttan hemen önce, Manstein'ın mekanize kuvvetleri, bir haftalık yüksek yoğunluklu muharebe için yeterli yakıt ve mühimmata ancak sahipti. Almanya ödünç verme programı aracılığıyla Amerikan sanayisinden yararlanabilen Sovyetlere karşı belirgin olarak dezavantajlıydı.

## KAYNAKÇA

Artuç İbrahim İkinci Dünya Savaşı Kastaş Yayınevi 2003

Bergstrom, Christer Kursk: The Air Battle: July 1943: Ian Allan Publishing, 2008

Carell, Paul. Scorched Earth: Rus Alman Savaşı 1943-1944

Clark, Allan. Barbarossa: Rus-Alman Çatışması 1941-45. Perennial, Harper Collins Books

Cross.R., Zitadel, Endeavor Press 2015

David M. Glantz Kursk Operasyonunda Sovyet Operasyonel İstihbaratı . (30. Uluslararası

Askerî Tarih Sempozyumu'nda sunulan bildiri. Nürnberg, FRG 3-7 Ekim 1988), 63

DiNardo, Richard L. Almanya ve Mihver Devletler: Koalisyonun Çöküşü. Kansas Üniversitesi

Yayınları, Lawrence, KS. 2005

---

<sup>169</sup> Kasdorf, Bruno Kursk Muharebesi: stratejik ve operasyonel ilkelerin bir analizi 2000 sayfa 2

- DiNardo, RL 1997. Almanya'nın panzer kolu. Askerî Çalışmalara Katkılar. Cilt 166. Westport, Conn.: Greenwood Press.
- DiNardo, Richard L. Almanya ve Mihver Devletler:, Lawrence 2005
- Dunn, Walter S. Jr. Kahramanlar veya Hainler: Alman Yedek Kolu, Temmuz Komplosu ve Adolf Hitler. Praeger Publishers, Westport CT ve Londra, 2003
- Glantz, David M ve House, Jonathan. Kursk Savaşı. Kansas Üniversitesi Yayınları, Lawrence, KS. 1999
- Glantz, David M. ve House, Jonathan. Titanlar Çarpıştığında: Kızıl Ordu Hitler'i Nasıl Durdurdu? Kansas Üniversitesi Yayınları, Lawrence, KS. 1995
- Görlitz, Walter. Alman Genelkurmay Tarihi 1657-1945. Brian Battershaw tarafından çevrildi. Westview Basın. Boulder CO ve Londra. 1985
- Guderian, Heinz. Panzer Lideri. (kısaltılmış) Almandan çeviren Constantine Fitzgibbon, Ballantine Books, New York 1957
- Hans-Adolf Jacobsen 1939-1945 Kronoloji Ve Belgelerle İkinci. Dünya Harbi Genelkurmay Basımevi 1989 Çeviren Em. Kur. Alb. İbrahim ULUS
- Healy Mark Kursk 1943 History Press 2012
- Jeffrey M. Reilly, Operational Design: Distilling Clarity from Complexity for Decisive Action, Air University Press, Alabama, USA, 2021
- Kasdorf, Bruno, Kursk Muharebesi: stratejik ve operasyonel ilkelerin bir analizi 2000.(<https://arena.usahec.org>)
- Liddell-Hart, BH Stratejisi. Bir Mühür Kitabı, New American Library, New York, NY. 1974, Mitcham S. Parçalanan İmparatorluk 1997
- Mosier, John. 2010. Deathride: Hitler vs. Stalin -- Doğu Cephesi, 1941-1945. 1 Simon & Schuster ciltli ed. New York: Simon & Schuster
- Murray, Williamson ve Millett, Allan R. Kazanılacak Bir Savaş: İkinci Dünya Savaşıyla Mücadele. Harvard Üniversitesi Belknap Press, Cambridge, MA. 2000
- Newton, Steven H. Hitler'in Komutanı: Mareşal Walter Modeli, Hitler'in En Sevdiği General. DeCapo Press, Cambridge MA 2005
- Özgür Körpe, "Türk Stratejik Kültüründe Çözümü Çerçevelemek: Katmanlı Bir Harekât Tasarımı Önerisi", Güvenlik Stratejileri Dergisi, 2021
- Rudolf Lehmann, Leibstandarte III: 1 SS Panzer Tümeni Liebstandarte Adolf Hitler
- Warlimont, Walter. Hitler'in Karargâhının İçinde 1939-45. Çeviren RH Berry, Presido Press, Novato CA, 1964
- Erich Von Manstein, Kayıp Zaferler K.K.K. İstanbul Askeri Basımevi 1962.

## **Paraşütçülerin Pirus Zaferi: Merkür Harekâtından Çıkarılan Dersler**

*The Pyrrhic Victory of Paratroopers: Lessons Identified from the Operation Mercury*

**Özkan ÇELİK\***

### **GİRİŞ**

Merkür Harekâtı birçok nedenden dolayı hava indirme harekât doktrini açısından bir dönüm noktası olmuştur. Alman hava birliklerinin kaderini belirleyen bu harekât, Amerikan ve İngilizlerin hava indirme harekâtına olan ilgilerini arttırmıştır. Bu sayede Müttefik ülkeler, Alman Paraşüt Tümeni'ni örnek alarak ve onun teşkilatlanmasını, taktiklerini ve personel temin yöntemlerini kopyalayarak, hava kuvvetlerini ve hava indirme birliklerini geliştirmişlerdir. Almanların 'Merkür Harekâtı'nı icra etmesinden yalnızca üç yıl sonra Müttefikler, Overlord Harekâtı'nın bir parçası olarak Normandiya'da ve Eylül 1944'te Market Garden Harekâtı sırasında Hava İndirme Harekâtı icra etmişlerdir.

Almanya'nın İkinci Dünya Harbinde Yunanistan'ın işgalinden hemen sonra 'Girit Adası'nı ele geçirmek amacıyla Balkanlarda icra ettiği dünyanın ilk ve en büyük hava indirme harekâtı olan Merkür Harekâtı, Alman General Kurt Student tarafından "feci bir zafer" olarak adlandırılmıştır. Hitler'in başlangıçta isteksiz olduğu harekâta, Almanlar Müttefiklerin Avrupa'daki son direniş noktası olan Girit'i ele geçirmeyi başarmışlardı. Ancak, seçkin Alman paraşütçü birliğinin 4.000'den fazla kayıp vermiş olması, Hitler'in Hava İndirme Birliklerinin kullanılmasının artık baskın etkisi yaratmaktan uzak olduğu kanısına varmasına yol açmıştı. Bu bölümün amacı, Almanların icra ettiği, müttefikler tarafından "Battle of Crete" (Girit Muharebesi), Almanlar tarafından "Luftlandeschlacht um Kreta" (Girit Hava İndirme Muharebesi) olarak adlandırılan muharebeyi incelemektir. Bu çalışmada Merkür Harekâtı muharebe analiz yöntemiyle incelenmiştir.

### **STRATEJİK ÇERÇEVELENME**

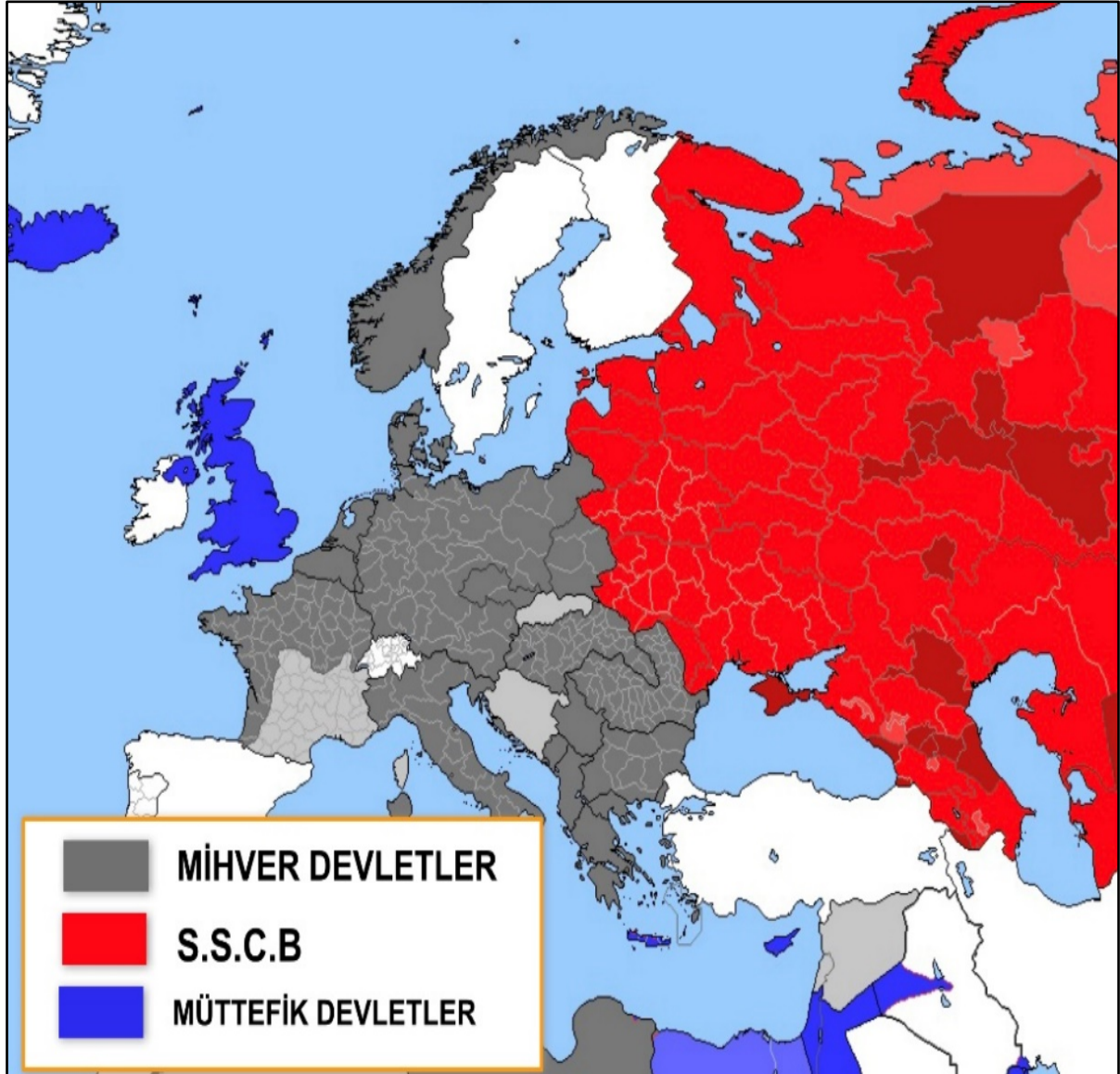
#### **Stratejik Ortamın Çerçevesi**

İkinci Dünya Harbinde Almanya Avrupa'nın büyük bir bölümünü "Blitzkrieg" (Yıldırım Harbi) denilen yeni bir muharebe taktiği kullanmak suretiyle istila etti. Blitzkrieg, yakın hava desteğindeki zırhlı birliklerin kütle halinde ve müthiş bir tempo ile taarruzuna dayanan bir savaş doktrini. Zırhlı birlikler dar bir cephe boyunca düşman savunmasını yarıyor, hava kuvvetleri düşman ihtiyatlarının cepheye müdahalesini önlüyordu.

---

\* Piyade Kurmay Binbaşı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı.

Wehrmacht, Yıldırım Harbi Doktrini ile Eylül 1939'da Polonya'yı, Nisan 1940'ta Danimarka ve Norveç'i, Mayıs 1940'ta Belçika, Hollanda, Lüksemburg ve Fransa'yı, Nisan 1941'de Yugoslavya ve Yunanistan'ı bozguna uğratmıştır. Ancak, kara saldırılarına karşı Manş Denizi tarafından korunan ve etkili bir hava savunma radar sistemi olan İngiltere'de aynı başarıyı gösterememiştir. (Şekil-1)



Şekil-1: Muharebe Öncesi Genel Durum

Kaynak: <http://www.alternatehistory.com/forum/threads/wwii-maps-day-by-day/> [Erişim Tarihi: 18.05.2022]

Hitler, Yunanistan'ın güneyine ulaştıktan sonra Balkan Seferi'ni sonlandırmak istemişti. Bu nedenle Alman 11'inci Hava Kolordusu Komutanı Tümgeneral Kurt Student, Girit için hazırladığı Hava İndirme Harekât Planını arz ettiğinde Hitler, planının kulağa iyi geldiğini ama uygulanabilir olduğunu düşünmediğini söyleyerek reddetmiş, fakat Student'in çabaları sonunda



Barbarossa Harekâtı için yapılan hazırlıkları sekteye uğratmamak ve bu harekâta katılacak birliklere dokunulmamak şartıyla harekâtı onaylamıştır.<sup>171</sup>

Almanlar için Girit, Yunanistan ve Yugoslavya'da icra ettikleri beklenmedik başarılı harekâtları izleyen bir fırsat hedefiydi.<sup>172</sup> Almanya, Girit'i, Balkanlar'daki petrol sahalarını korumak ve Moskova Seferi sırasında birliklerinin güney kanadını emniyete almak için uygun bir harekât üssü olarak görüyordu. Girit Adası'nda bulunan hava limanları Akdeniz'in kontrolünü sağlarken, Suda Körfezi savunması kolay ve donanmanın ikmal üssü olarak kullanabileceği bir limandı. Ayrıca Girit, Doğu Akdeniz'de gelecekteki planları için ideal bir hazırlık üssü olabilirdi.

İtalyanlar 28 Ekim 1940'ta Yunanistan'a saldırdığında, İngilizler ilk olarak 1940'ta Girit'e asker çıkardı ve adada bulunan Malema, Resmo ve Kandiye havaalanlarını ve Suda Körfezi'ndeki liman ve tesisleri geliştirdi. Girit, Müttefik deniz kuvvetleri için önemli bir yakıt ikmal üssü ve Yunanistan'daki harekâtı destekleyen ana tedarik üssü olarak kullanılmıştı. Almanya'nın Yunanistan'ı işgalinden sonra Girit, Yunanistan'dan tahliye edilen müttefik birliklerinin toplanma noktası oldu.<sup>173</sup> İngiliz kuvvetleri başlangıçta Girit'te üs kurmuştu ve Yunan hükümetinin anakara harekâtında 5'inci Girit Tümeni'ni kullanmasını sağlamıştı.<sup>174</sup> Bu düzenleme ile Girit, hem Kraliyet Donanması'na Doğu Akdeniz'de kullanışlı limanlar sağlıyor hem de Mihver Kuvvetler 'in güneydoğu kanadını tehdit ederek Almanların Romanya'daki Ploiești petrol sahalarını Kraliyet Hava Kuvvetlerinin bombardıman uçaklarının menzili içine sokmuş oluyordu. İtalyan kuvvetleri Yunanistan'da püskürtülmüştü, ancak daha sonra Almanlar Nisan 1941'de Marita Harekâtı ile Yunanistan anakarasını ele geçirmeyi başardı. Ay sonunda, 57.000 Müttefik askeri Kraliyet Donanması tarafından tahliye edildi. Tahliye edilen askerlerin bir kısmı yeni kuvvetler teşkil edilinceye kadar bölgeyi takviye etmek için Girit'e gönderildi, ancak birçoğu ağır silahlarını Yunanistan savunmasında kaybetmişlerdi.<sup>175</sup> Yunanistan'daki fiyaskodan sonra İngiltere'de eleştiriler başladığında, İngiltere Başbakanı Churchill söz konusu yenilgiyi unutturmak ve Hitler'e ağır bir darbe indirmek için bir fırsat arayışı içerisine girmişti.

---

<sup>171</sup> A. Beevor, 1991, "Crete: The Battle and the Resistance", sf. 116-117.

<sup>172</sup> A. Beevor, 1991, "Crete: The Battle and the Resistance", sf. 116-117.

<sup>173</sup> G. Long., 1953, "Greece, Crete and Syria", sf. 203.

<sup>174</sup> A. Beevor, 1991, "Crete: The Battle and the Resistance", sf. 11.

<sup>175</sup> G. Long., 1953, "Greece, Crete and Syria", sf. 205.

## Stratejik Meselenin Çerçevesi

Nazi Kuvvetleri'nin kriptolu mesajlaşma sistemi olan *Enigma'nın* şifrelerini çözmeyi çoktan başarmış olan, ancak bunu kritik personel hariç kendi komuta kademesine bile söylemeyerek çok gizli tutan İngilizler'in Bletchley Park'taki şifre kırıcıları (Ultra) Churchill'e, Almanların Girit'i havadan işgal etmeyi planladıklarını bildirmesiyle Churchill için beklenen fırsat gelmişti. Churchill, İmparatorluk Genelkurmay Başkanı General Sir John Dill'e gönderdiği telgrafta ada savunmasının önemini vurgulamak için, Girit'i kaybetmenin büyük bir suç olacağını ve kuvvet yetersizliği mazeretinin kabul edilmeyeceğini belirterek, savunma hazırlıklarına başlanması talimatını verdi.<sup>176</sup>

Hitler 31 Numaralı Führer Direktifi'nde; Girit'in Kuzey Afrika'daki durumla koordineli olarak Doğu Akdeniz'deki hava harekâtını sürdürmek için bir harekât üssü olarak kullanılacağını bildirdi.<sup>177</sup> Direktifte ayrıca operasyonun Mayıs ayında olacağını ve Sovyetler Birliği'ne karşı planlanan harekâtı sekteye uğratmasına izin verilmemesi gerektiğini de belirtti.<sup>178</sup> Diğer taraftan Alman Hava Kuvvetleri'nin (Luftwaffe) komuta kademesi cüretkâr bir hava taarruzuyla Girit'i ele geçirme hususunda hevesliydi.<sup>179</sup> Bu hevesin altında yatan neden, bir yıl önce Britanya Muharebesi'nde Kraliyet Hava Kuvvetleri (RAF) tarafından yenilgiye uğratıldıktan sonra kaybettikleri prestiji yeniden kazanma arzusuuydu. İşgalden önce Almanlar mevzi hava üstünlüğünü sağlamak ve Kraliyet Hava Kuvvetlerinin kalan savaş uçaklarını İskenderiye'ye konuşlandırmaya zorlamak maksadıyla hava bombardımanı düzenlediler.<sup>180</sup>

## HAREKÂT BÖLGESİ ETÜDÜ

Harekât Bölgesi; kuzeyde Ege Denizi ile batı, doğu ve güneyde Akdeniz bulunan, Doğu Akdeniz'in en büyük ikinci adası olan Girit adasıdır. Girit Adası, batıdan doğuya 260 km uzunluğunda, kuzeyden güneye 12 ila 60 km (Diyon Burnu ile Litinon Burnu arası) derinliğindedir.

## 1'inci Adım: Girit Harekât Bölgesinin Sınırları

<sup>176</sup> R. S. Churchill, M Gilbert. 1983. "Winston S. Churchill: Finest hour, 1939-194", sf. 898.

<sup>177</sup> D. Brown. 2002. "The Royal Navy and the Mediterranean: November 1940 - December 1941", sf. 2.

<sup>178</sup> G. Schreiber, B. Stegemann, D. Vogel. 1995. "Germany and the Second World War", sf. 530-531.

<sup>179</sup> J. H. Spencer. 1962. "Battle for Crete", sf. 95.

<sup>180</sup> A. Vick. 1995. "Snakes in the Eagle's Nest", sf. 27.



**Şekil-2: Etki ve İlgi Alanı**

**Kaynak:** Yazar tarafından hazırlanmıştır. Harita altlığı için Apple Maps kullanılmıştır. [Erişim Tarihi: 20.04.2022]

Kıbrıs'tan sonra Doğu Akdeniz adalarının en büyüğü ve tüm Akdeniz adalarının beşinci büyük adası olan Girit Adası Mora Yarımadası'nın yaklaşık 100 km güney doğusunda, anakara Yunanistan ile Türkiye arasındaki su boşluğunu kapsayan bir adalar zincirinin merkezi halkasıdır. Mora yarımadası ile Anadolu'nun güneyindeki Toros sıradağları arasında bir bağ oluşturmaktadır. Girit Adası, batıdan doğuya 260 km uzunluğunda, kuzeyden güneye 12 ila 60 km (Diyon Burnu ile Litinon Burnu arası) derinliğindedir. 8.600 km<sup>2</sup>'lik yüzölçümü ve coğrafi konumu nedeni ile tek başına bir harekât bölgesi olabilecek niteliktedir. (Şekil-2)

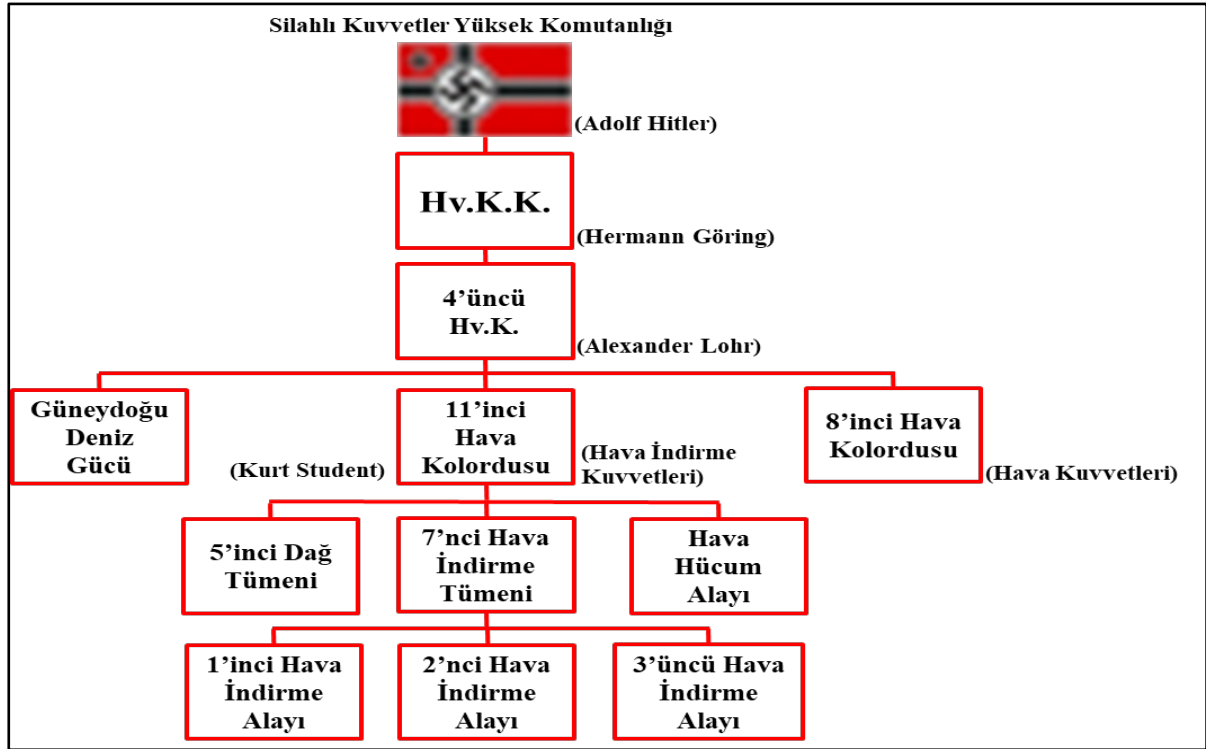
### **Politik Durum**

Yunanistan'ın İtalya ve Almanya tarafından işgal edilmesi Balkanlarda çıkarları bulunan İngiltere'yi rahatsız etmiş ve Churchill, İngiltere'nin duruma doğrudan müdahale etmesi gerektiğini savunmuştur. İngiltere işgal güçlerine karşı Yunanistan'a destek için, askerlerini 29

Ekim 1940 tarihinde kendi için jeopolitik öneme sahip olan Girit Adası'na göndermiştir.<sup>181</sup> İngilizlerin yardımına rağmen, Mayıs sonuna kadar, Almanlar ülkenin çoğunu ele geçirmişti. Yunanistan'ın işgali sırasında Kral ve hükümet, Girit'e kaçmış Girit işgalinden sonra da sırasıyla Mısır ve İngiltere'ye sığınmıştır.<sup>182</sup>

### Askerî Yapı

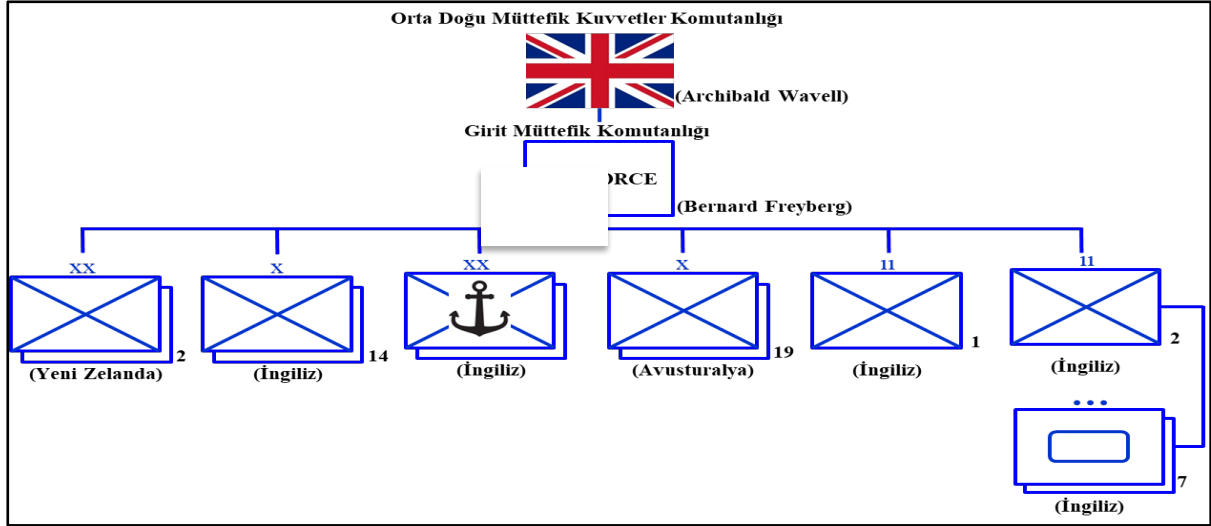
Yunanistan'a bağlı bir vilayet olan Girit'te 5'inci Girit Tümeni ve mevcutları 2.500 civarında olan Girit Jandarması bulunmaktaydı. Ekim 1940'ta 7.000 kişilik bir İngiliz Tugayı konuşlanmış, daha önceden adada bulunan bir Yunan Tümeni, Balkan Seferi esnasında Yunanistan'a gönderilmişti. Yunan kuvveti olarak acemi erlerden oluşan yedi tabur bulunmaktaydı.



Şekil-3: Alman Kuvvetleri Teşkilat Yapısı

<sup>181</sup> B.L. Hart. "II. Dünya Savaşı Tarihi", sf. 126.

<sup>182</sup> H. A. Jacobsen. "1935-1945 Kronoloji ve Belgelerle İkinci Dünya Savaşı", Çeviren: Em. Kur. Alb. İbrahim Ulus, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1989 a.g.e., s.32.



Şekil-4: Müttefik Kuvvetler Teşkilat Yapısı

### Sosyal-Ekonomik Durum

Girit Adası'nın Karadeniz'in, Ege Denizi kanalıyla Akdeniz'e bağlandığı bir noktada bulunması tarih boyunca yabancıların hakimiyetleri altında kalmasına sebep olmuştur. Adayı Araplar 135, Venedikliler 450, Türkler 250 yıl yönetmişlerdir. Halen Yunanistan'ın hakimiyeti altında bulunan Girit halkına, Yunan yönetimleri her zaman diğer azınlıklara olduğu gibi ikinci sınıf insan muamelesi yapmışlardır.<sup>183</sup> Çoğunluğu koyu esmer ten rengine sahip olan Girit halkının genelinin saçları siyah ve orta boyludur. Coğrafi konumundan dolayı farklı devletler tarafından işgal edilen ada halkının Yunanlarla doğrudan kan bağı olduğu şüphelidir.<sup>184</sup>

Ada halkı oldukça inatçı, idaresi güç bir topluluktur. Kan davası geleneğinden dolayı silah kullanma alışkanlığı yaygındır. Yunan Ortodoks Kilisesi o günlerde Doğu Akdeniz'de önemli rol oynamaktaydı.<sup>185</sup>

### Propaganda (Bilgi Harekâtı)

Almanlar Girit'te herhangi bir sivil mukavemetle karşılaşacaklarına ihtimal vermemekle birlikte halkın sempatisini kazanacaklarına inandıkları için propaganda faaliyetinde bulunmamışlardır.

İngilizler Giritlilerin hürriyet sevgisini bir propaganda aracı olarak kendi amaçları için kullanmayı başardılar. Radyo ve sinema vasıtasıyla ustalıkla yapılan yayınlar Girit halkının sağduyusunu kazanarak direniş için organize olmalarını sağladı. Özellikle Alman karşı

<sup>183</sup> GÖKOĞLU C., "Girit Gerçeği" <http://kiritimu.blogspot.com/2010/08/girit-gercegi.html> [12.05.2022]

<sup>184</sup> BANOĞLU N. A., 1991. "Tarihte Girit ve Osmanlılar Dönemi", İstanbul, Kastaş Yayınları s.14.

<sup>185</sup> Girit'in havadan işgali harp akademileri basımevi 1978 sf 2.

propandasının olmayışı Müttefikler'in başarılı bir şekilde Bilgi Harekâtı icra etmelerinin yolunu açmıştır.<sup>186</sup>

İngilizler'e Alman planları hakkında en ayrıntılı bilgi, müttefiklerin icra ettiği kripto analiz harekâtı olan 'Ultra Harekâtı' sonucunda sağlanmıştı.<sup>187</sup> Ayrıca işgal altındaki Yunanistan'da İngiliz ajanları bulunmaktaydı. Ancak Almanlar tarafından yapılan hava keşifleri adada mevcut olan kuvvetlerden yaklaşık üçte iki oranında daha az tespit edebilmişti.

### **Altyapı**

Adada 1920'den itibaren inşaya başlanmış bir yol şebekesi bulunmaktaydı. Bu şebekenin en önemli yolu adanın kuzeyinde bulunan ve doğu-batı istikametinde uzanan bir ana yol, kuzey-güney istikametinde ise harbin başında inşa edilen dört farklı tali bağlantı yolu vardı. Ancak adanın diğer istikametlerine ve dağlara giden yollar tek yönlü araç trafiğine elverişliydi. Adanın kuzeyinde toplanan liman ve yol şebekesine paralel olarak Malema, Heraklion ve Resmo Havaalanları yer alıyordu. Dördüncü meydan Kastelli'de olup henüz inşa aşamasındaydı.

### **2'nci Adım: Girit Harekât Bölgesinin Etkileri**

**Laşit Platosu:** Girit adasının doğusunda bulunan ve Dikti Dağ silsilesi ile çevrelenmiş olan bir platodur. Yüzölçümü 130 km<sup>2</sup>'dir.

**Kıyılar:** Genellikle geçit vermeyen kumsaldan yoksun dik kayalıklarla çevrilidir. Ancak kuzey kıyılarda doğal liman olabilecek koylar bulunmaktadır. Resmo ve Heraklion diğer kuzey kıyı limanları sınırlı olarak kullanıma elverişlidir.

**İklim:** Girit kuzey ve güney kıyılarında iki farklı iklim kuşağının etkisindedir: ağırlıklı olarak Akdeniz iklimi ve yer yer Kuzey Afrika iklimi. Bu durumyla Girit özellikle ılıman iklimin etkisi altındadır. Nemlilik denize yakınlığa göre değişmekte, ovalarda kışın kar yağışı istisnai kalırken dağ zirvelerinde sık sık görülmektedir. Harekâtın yapıldığı Mayıs ayında ortalama hava sıcaklığı 24 derecedir. Rüzgâr genellikle denizden ada iç kesimleri istikametinde esmektedir. Aynı şekilde yağış durumu da iki kıyıda birbirinden oldukça farklıdır. Kuzey kıyıda Hanya'da 694 mm. kadar olan yıllık ortalama yağış, adanın güneydoğu kıyısındaki bazı yörelerde 200 milimetrenin de altına düşer.

### **Gözetleme ve Ateş Sahaları:**

Kuzeyden itibaren güneye doğru bölge gözetleme ve ateş imkânı, özellikle de yatık mermi yollu silahlar için çok iyi ateş sahası sağlar. Kapalı arazi olan Volakias Dağı, Lefka Ori Dağı, İda

---

<sup>186</sup> a.g.e.

<sup>187</sup> ULTRA, 1941 yılında İngiliz Askeri İstihbaratı tarafından düşman kriptosunun çözülmesi ile elde edilen istihbaratın bütünü anlatmak için kullanılmıştır.

Dağı, Dikti Dağı ve Ornon Dağı arasında kalan bölgelerde her yöne gözetleme imkânı kısıtlıdır. Ancak bölge içerisindeki küçük tepeler, geniş düzlük ve yayvan sırtlar kısmen gözetleme ve ateş imkânı sağlar. Mevcut meskûn mahaller gözetleme ve ateş imkanını büyük ölçüde engeller.

### **Örtü ve Gizleme:**

Kissamos güney ve güneydoğusu, Sfakia kuzeyi, Spills güneydoğusu, Agos Nikolas kuzeyi ve Zakros batısındaki bölgeler görmeyerek ateş yapan silahların mevzilenmesini düşman ateşine ve gözetlemesine karşı örter. Mevcut meskûn mahaller, civarlarındaki ağaçlıklı bölgelerle birlikte her türlü düşman faaliyetlerini gözetleme ve ateşlere karşı hem gizler hem de büyük ölçüde örter.

### **Kritik Arazi Arızaları:**

Malema, Resmo ve Heraklion Havaalanı muhtemel indirme bölgesi olması ve Suda Körfezi çıkarmaya elverişli olması, adaya büyük gemilerle yapılacak her türlü ikmal ve nakliye için uygun bir liman olması sebebiyle kritiktir. Heraklion meskûn mahali Girit'in kuzeyinde, Spilli ve Agli Deka meskun mahalleri Girit'in güneyinde önemli kritik kavşaklara sahip olması ve üzerinde yaklaşma istikametleri bulundurması sebebiyle kritiktir.

### **Engeller:**

Kapalı arazi olarak değerlendirilen Volakias Dağı, Lefka Ori Dağı, İda Dağı, Dikti Dağı ve Ornon Dağları mevcut tepeler, yer yer dik yarlar ve yamaçlara sahip olup bu kesimler her türlü tekerlekli, tırtıllı araca, hatta bazen yaya harekâta bile engel teşkil etmektedir. Harekât bölgesi yer yer killi ve yumuşak bir yapıya sahip olduğundan fazla yağışlı havalarda tekerlekli araçların intikalini büyük ölçüde yollara bağımlı kılmaktadır.

### **Yaklaşma İstikametleri**

**1. Malemo Havaalanı-Sfakia Meskûn Mahalli:** Harekât bölgesinin kuzeybatısından güneyde kritik kavşakların bulunduğu Sfakia meskun mahaline el atan en uzun yaklaşma istikametidir. Malemo Havaalanından itibaren tugay seviyesinde, Lefka Ori Dağı doğusunda bölgenin dar olması sebebiyle ise tabur seviyesinde yaklaşma istikametidir. Arazinin dağlık ve kapalı olması araç hareketini yollara bağımlı kılar.

**2. Resmo Havaalanı-Spilli Meskûn Mahalli:** Harekât bölgesinin merkezinden, güney istikametinde ilerleme sağlayan tabur seviyesinde yaklaşma istikametidir.

**3. Heraklion Havaalanı-Agli Deka:** Harekât bölgesinin doğusunda ve güneye doğru, açık arazilerin bulunduğu tugay seviyesinde yaklaşma istikametidir. Güney istikametinde önemli kavşak noktalarının bulunması ve açık arazi olması sebebiyle zırhlı birlik harekâtına müsait en uygun yaklaşma istikametidir. (Şekil 5)





**Şekil-5: Birleştirilmiş Engel Tatbik Krokisi**

Kaynak: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Girit\\_Türkçe\\_haritası.svg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Girit_Türkçe_haritası.svg). [Erişim Tarihi: 20 Mart 2022] kaynağından alınan harita kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.



## OPERATİF TASARIM

İkinci Dünya Harbinde icra edilen Girit Muharebesinde Almanya'nın stratejik seviyede istediği siyasi son durum; Mihver Devletlerinin güney yan emniyetini almak ve Romanya petrol sahalarını emniyete almaktır. Bu maksatla muharebe sonunda; Girit adasını ele geçirmek, Doğu Akdeniz'in kontrolünü sağlamak, Girit adasını harekât üssü olarak kullanmak arzulanmaktadır. Girit Muharebesinde, tespit edilen İstenen Son Durumu elde edebilmek maksadıyla, Girit adası Hitler tarafından Stratejik Hedef olarak tespit edilmiştir. Heraklion ve Resmo Havaalanları ile Suda Körfezi Stratejik hedefe ulaşabilmek maksadıyla, Operatif Hedefler olarak tespit edilmiştir. Malema Havaalanı Müttefik Kuvvetler için ağırlık merkezi olarak tespit edilmiştir.

Harekât, "Hazırlık ve Yığınaklanma" ve "Muharebenin İcrası" olarak iki safhada planlanmıştır. Bu kapsamda, Hazırlık ve Yığınaklanma safhasında;

- Hitler'in muharebe kapsamında almış olduğu azami gizlilik tedbirleri,
- Muharebe için teşkilatlanma ve emir komuta birliğinin sağlanması,

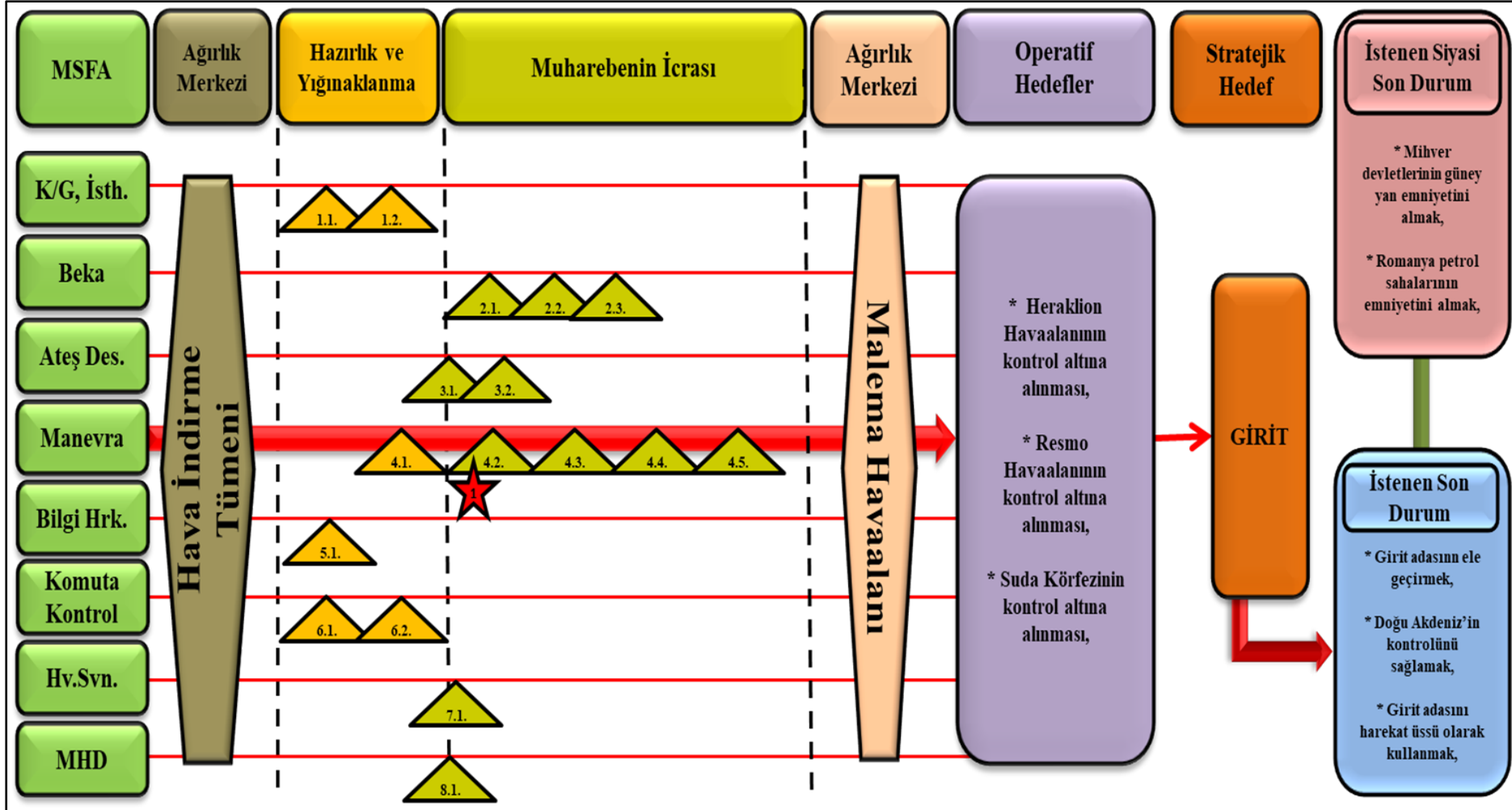
Muharebenin İcrası safhasında ise;

- Hava ve deniz üstünlüğünün sağlanması,
- İndirme öncesi havadan ateş desteği ile savunma mevzilerinin etkisiz hale getirilmesi,
- Muharebe süresince havadan ateş desteğinin sağlanması,
- Süratli ve kesintisiz hava indirme harekâtı icra edilmesi, Hava başının tesis edilmesi, Kara harekâtının icra edilmesi (Başarıdan Faydalanma),
- Operatif hedeflerin ele geçirilmesi önemli Kesin Sonuç Noktaları olarak tespit edilmiştir.

Hava indirme harekâtının sekteye uğraması Karar Noktası olarak tespit edilmiştir. Muharebe Sahası Fonksiyon Alanları üzerine inşa edilen Operatif Tasarım Şekil-6'da sunulmuştur.

**Tablo 1: Kesin Sonuç Noktaları ve Karar Noktası**

<b>Kesin Sonuç Noktaları</b>	
1.1.	Muharebe kapsamında azami gizlilik tedbirlerinin alınması
1.2.	İnme bölgelerinin arazi etüdünün yapılması
2.1.	Hava üstünlüğünün sağlanması
2.2.	Deniz üstünlüğünün sağlanması
2.3.	Düşman hava saldırılarına karşı azami tedbir alınması
3.1.	İndirme öncesi hava ve topçu ateşleriyle savunma mevzilerinin etkisiz hale getirilmesi
3.2.	Muharebe süresince hava ve topçu ateş desteğinin sağlanması
4.1.	Yükleme ve bindirmenin icra edilmesi
4.2.	Süratli ve kesintisiz hava indirme harekâtı icra edilmesi
4.3.	Hava başının tesis edilmesi
4.4.	Kara harekâtının icra edilmesi (Başarıdan Faydalanma)
4.5.	Operatif hedeflerin ele geçirilmesi
5.1.	Girit halkı kamuoyu desteğinin sağlanması
6.1.	Muharebe için teşkilatlanma (MİT)
6.2.	Emir komuta birliğinin sağlanması
7.1.	Muharebe süresince düşman hava savunmasının baskı altına alınması
8.1.	Muharebe süresince lojistik desteğin idame edilmesi
<b>İhmal Edilen Karar Noktası</b>	
1	Hava indirme harekâtının sekteye uğraması



Şekil-6: Operatif Tasarım

## **Alman Taarruz Planı**

Hitler'in 28 numaralı direktifi, Moltke'nin Alman Ordusu'na mirası olan "görev tipi emir" (Auftragstaktik) formatındaydı. Harekâtın planlanması ve hazırlıkların tamamlanması için zamana ihtiyaç vardı bu nedenle harekâtın başlama günü 20 Mayıs olarak kararlaştırıldı. Hava indirme harekâtı genellikle baskın, sürat ve hızlı takviye prensiplerine dayandığından, lojistik konular da hedef seçiminde göz önüne alınması gereken konular içerisindedeydi. Başlangıç planlama sürecinde 4'üncü Hava Kuvvet Komutanı Hava General Alexander Löhr Malema havaalanını ele geçirmek için yeterli bir kuvveti tek seferde atmaya müteakip piyade ve ağır silahlarla takviye ederek batıdan doğuya konvansiyonel bir harekât icra etmeyi düşünüyordu.

Ancak bu tarz bir yaklaşım İngilizlerin tahkimatını geliştirmeleri ve kuvvetlerini takviye etmeleri için zaman kazanmalarına neden olabilirdi. Tek bölgeye indirme yapılmasının yığılmaya neden olacağı ve harekâtı geciktireceği konusunda endişe duyan General Kurt Student, sekizden az olmayacak şekilde ve başta Heraklion olmak üzere Malema ve Resmo bölgelerine ayrı ayrı taarruz edilmesini önerdi. General Student'in planı, adadaki savunma direnci zayıf olduğu sürece, Almanların bütün kritik noktaları ele geçirmesine imkân vermekteydi. Tüm planlama grubu Malema'nın önemi hakkında hemfikirdi. Çünkü Malema, Yunanistan ile adadaki Müttefik Karargâhlarının bulunduğu Hanya ve Suda Bay'a oldukça yakındı. Yunanistan'a yakın olması Ju-52 nakliye uçaklarının taşıma kapasitesinden dolayı Yunanistan'dan Girit Adası'na daha kısa sürede ikinci sortiye yapabilmeleri için hayati öneme sahipti. Planı desteklemek amacıyla Almanlar, paraşütçüler tarafından ele geçirilen kıyı başlarından yararlanmak için kuvvetin bir kısmını deniz yoluyla gönderebileceklerdi. İki farklı hareket tarzından birine karar verilmesi gerekiyordu.

Sonunda Alman Hava Kuvvetleri Komutanı Feldmareşal Hermann Göring tarafından her iki hareket tarzının karışımı bir harekât planı kabul edildi. Yaklaşık 15.000 muharip birlik havalanacak ve 7.000 asker denizden gönderilecekti. D gününde, 7'nci Hava İndirme Tümeni iki dalga halinde inecekti; ilk dalga sabah Malema hava limanına ve Hanya yakınlarına, ikincisi öğleden sonra Resmo ve Heraklion'daki hava limanlarının yakınına inecekti. Hava Filosu Direktifi aracılığıyla Loehr, 8'inci Hava Kuvveti Komutanı General von Richthofen'e harekâtın ateş desteğini sağlama görevini verdi. 8'inci Hava Kuvveti, inişler sırasında taktik hava desteği sağlayacak, Girit'i tecrit edecek ve ikmal faaliyetlerini mümkün olduğunca sınırlandırarak müttefik ikmal akışını ve lojistik desteğini engelleyecekti. S saatinde, her bir grubu bir tabur taşıyan ilk planör grupları Malema havaalanına inecekti. Planörle inen birlikler, kalan kara

savunma birliklerini etkisiz hale getirecek ve paraşüt birliklerinin inişini koruyacaktı. Ek planör grupları on beş dakikalık aralıklarla gelecek ve iniş zamanına kadar elde edilen kazanımları pekiştirecekti. Malema'ya incek olan muharebe timi, paraşütlü piyadelerle takviye edilmiş bir hücum birliği, bir paraşütlü uçaksavar topçusu bataryası ve bir paraşüt tıbbi müfrezesinden oluşacaktı. Planörle taşınan birliklerin sahillere ineceği Hanya yakınlarında da benzer bir plan izlenecekti. 7'nci Hava İndirme Tümeni'nin komutanı ve karargâhı Hanya yakınlarında K/Y tesis edecekti.<sup>188</sup>

S+8'de ikinci dalga, planörle taşınan kuvvetlerin yardımı olmadan Resmo ve Heraklion üzerine atlayacaktı. Her grup, piyade, uçaksavar topçuları, istihkâmcılar ve sağlık personelinden oluşan bir paraşüt birliğinden oluşacaktı. İnme bölgeleri arasında farklı mesafeler bulunan dört grup, mümkün olan en kısa sürede temas kuracaktı. Harekâtın ikinci günü dağcı birlikleri, bu arada tüm düşman kuvvetlerinden temizlenecek olan üç havaalanına hava yoluyla taşınacaktı. Denizden taşınan birlikler aynı anda Suda Körfezi'ne ve kıyıya yanaşmaya elverişli olabilecek küçük limanlara inecekti.

Taarruz kuvvetleri 3 gruba bölünecekti:

Batı Grubu, Tümgeneral Eugen Meindl komutasındaki Planör Alayı (2 Planör Bölüğü eksik: Merkez Gruba verilecek); ilk dalgada incek ve Malema Havaalanını ele geçirecekti.

Merkez Grubu, (Korgeneral Willhelm Sussman) Albay Richard Heidrich komutasındaki 2 Planör Bölüğü ve istihkâm birliği ile takviyeli 3'üncü Hava İndirme Alayı; ilk dalgada Tümen Karargâhı ile birlikte Prison Vadisi'ne inmeye müteakip Hanya ve Suda istikametinde taarruzla Suda'yı ele geçirecekti. İkinci dalgada Albay Alfred Sturm komutasında 2'nci Hava İndirme Alayı (1 ve 3'üncü Taburlar) Resmo Kasabasını ele geçirecekti.

Doğu Grubu, Albay Bruno Brauer'in komutasındaki takviyeli 1'inci Hava İndirme Alayı ikinci dalgada incek ve taarruzla Heraklion'u ele geçirecekti.

### **Müttefiklerin Savunma Planı**

Yeni Zelanda'dan yeni atanan General Bernard Freyberg'in emrinde yaklaşık 42.000 asker vardı. Savunma için nispeten avantajlı bir kuvvet oranı yarattılar, bu görev askerî ilgiden çok siyasi sebeplere dayanıyordu. General Freyberg, Alman harekât hatlarını ve zamanlamaları ortaya çıkaran istihbarat bilgilerinin kaynağının Almanların şifreleme sistemlerini çözenin ULTRA olduğunu bilmemekle birlikte, kendisine bildirilen istihbaratın güvenilirliği konusunda

---

<sup>188</sup> P. D. Antill. 2005. "Crete 1941" sf. 32-33

da emin değildi ve mevcut istihbarat boşluklarını doldurmaya çalıştı. Ek olarak, yetersiz hava savunması gibi birçok zorlukla da uğraştı.

General Freyberg Girit'te Almanların 5 kritik noktanın savunulması gerektiğine karar verdi; Malema, Heraklion, Resmo, Hanya ve Suda Körfezi.

General Freyberg (Creforce) 2'nci Yunan Alayı, 1'inci İngiliz Taburu Hanya Bölgesinde,

1'inci, 6'ncı ve 8'inci Yunan Alayı Malema - Galatos Bölgesinde,

4'üncü ve 5'inci Yunan ile Alayı Girit Jandarma Birliği Resmo – Georgiopolis'de,

Yeni Zelanda Tümeni ve 1 Yunan Taburu, Malema Bölgesinde,

14'üncü İngiliz Tugayı ve 3 ve 7'nci Yunan Alayları Heraklion'da,

19'uncu Avustralya Tugayı Resmo – Georgiopolis çevresinde,

16'ncı ve 17'nci Avustralya Taburları ve 2'nci Sahra Topçu Alayı ise Suda Körfezi'nde çıkarmaya elverişli bölgelerde kıyı savunması esaslarına göre tertiplenecekti.

#### **TARAFILARIN HAZIRLIKLARI**

Girit'in ele geçirilmesi ile ilgili kararlar alındıktan sonra, her iki taraf da telaşla kendilerini harekâta hazırladılar. Yakın Doğu'da yeni asker bulunmadığından, oradaki İngiliz Başkomutanı General Wavell, Yunanistan'dan yeni tahliye edilmiş ve tüm ağır silahlarını, ulaşım ve iletişim araçlarının çoğunu kaybetmiş birlikleri kullanmak zorunda kaldı. Girit'te bulunan birkaç ağır silah İtalyan menşeli olup, yakın zamanda Kuzey Afrika'da ele geçirilmişti ve az sayıdaki tank zar zor çalışır durumdaydı. Malzemeler Mısır'dan denizden gelmek zorundaydı ve Yunanistan'ın tahliyesinden bu yana, gemilerin yalnızca gece boşaltılabildiği açıktı, çünkü gün ışığında Luftwaffe Ege hava sahasını kontrol ediyordu.<sup>189</sup>

#### **Almanların Yığınaklanma ve Hazırlığı**

Alman tarafında da harekâta hazırlık kapsamında ciddi sorunlar yaşanmaktaydı. Birkaç hafta içinde, hava indirme ve paraşütçü birliklerinin, hâlihazırda başlamak üzere olan Barbarossa Harekâtı'nın konuşlandırılmasını engellemeden Yunanistan'a nakledilmesi gerekiyordu. Aynı zamanda, Yunanistan'da hava indirme operasyonu için gerekli altyapının oluşturulması gerekiyordu. Tamamen farklı iki Luftwaffe birliğinin (hava indirme birlikleri ve savaş uçakları birlikleri) ve büyük bir hava nakliye filosunun operasyonları ile inişten sonraki kara harekâtının 4'üncü Hava Kuvvetleri tarafından sevk ve idare edilmesi gerekiyordu. Stratejik düzeyde hava

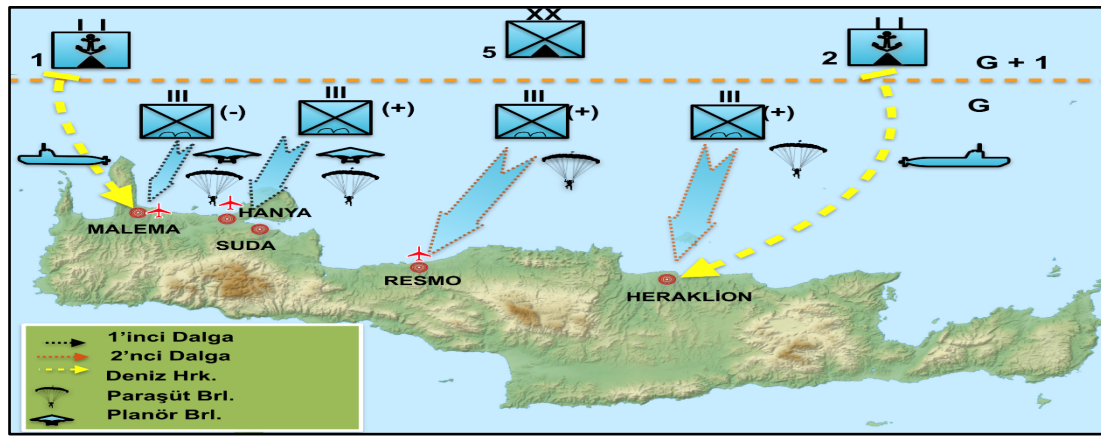
---

<sup>189</sup> Churchill W., 1950, "The Second World War" sf. 243.

harekâtları için daha önce uygulanmış hiçbir model olmadığı için Luftwaffe tarafından her zaman karşılanamayacak olan emir sevk ve idare açısından yüksek beklenti yaratmaktaydı.<sup>190</sup>

Alman malzemeleri Girit'e hava ve deniz yoluyla getirilebilirdi. Ancak, önce yalnızca hafif silahların ve motosikletlerin taşınmasına izin verilmişti. Ağır silahlar ve nakliye araçlarının deniz yoluyla getirilmesi gerekiyordu, ancak donanmanın Ege'de tek bir uygun gemisi bile yoktu. Bu nedenle, daha küçük su üstü unsurları kullanılması gerekiyordu ve bunlar, geceleri Kraliyet Donanması denize hükmettiğinden, yalnızca gündüzleri yelken açabiliyordu.

Hitler harekâtın komutasını Reichsmarschall Goering komutasındaki Luftwaffe'ye devretti. Goering de Balkanlar'daki Alman 4'üncü Hava Kuvvetleri Komutanı General Loehr'i genel komutan olarak atadı. Böylece Hitler, harpte uyguladığı az sayıdaki operatif karargâhtan birini kurmuş oldu. Güneydeki 12'nci Ordu ve Donanma Grubu destek birliği olarak görevlendirilince, emir komuta ve gayret birliği sağlanmış oldu. (Şekil-7)



Şekil-7: Merkür Harekât Planı

**Kaynak:** Porch, "The Path to Vivtory", sf.156, Antill, "Crete 1941" sf.46-77 kaynağından yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Mayıs ayında, 11'inci Hava Kolordusu, Almanya'dan Atina bölgesine taşınmıştı, ancak Yunanistan'ın işgali sırasında meydana gelen yıkım, saldırının 20 Mayıs'a ertelenmesine neden oldu. Yeni hava limanları inşa edildi ve 280 uzun menzilli bombardıman uçağı, 150 pike bombardıman uçağı, 90 Bf 109, 90 Bf 110, 13'üncü Hava Kolordusunun 40 keşif uçağı, 530 Ju 52 nakliye uçağı ve 100 planör ile teşkil edildi. Bf 109'lar ve Stuka dalış bombardıman uçakları, Molaoi, Melos ve Karpat, Korint ve Argos'daki ileri hava limanlarında konuşluydular. Bf 110'lar, tümü Girit'e 200 mil (320 km) mesafede bulunan Atina, Argos ve Korint yakınlarındaki hava limanlarında bulunuyordu ve bombardıman veya keşif uçakları ise Atina,

<sup>190</sup> Heinz R., 2005 "Operation Mercury, The Invasion of Crete" sf.112.

Selanik ve Rodos'taki bir müfreze ile Sofya'daki üslerde bulunuyordu. Nakliye uçakları, Eleusis, Tatoi, Megara ve Korint de dâhil olmak üzere Atina ve güney Yunanistan yakınlarındaki üslerden uçacaktı. İngiliz gece bombardıman uçakları işgalden önceki birkaç gecede bu bölgelere saldırdı ve Alman uçakları İngiliz uçaklarını Girit'te imha etti.<sup>191</sup>

### **Müttefik Kuvvetlerin Yığınaklanma ve Hazırlığı**

Nisan 1941'e kadar Kraliyet Hava Kuvvetleri Girit'te kalıcı olarak üslenmemişti, hava alanı inşası başlamış, radar üsleri inşa edilmişti. Nisan ayı başlarında, Malema ve Kandiye'deki hava limanları ve kuzey kıyısındaki Retimo iniş pisti hazır ve Pediada-Kastelli'deki başka bir pist henüz tamamlanmamıştı.

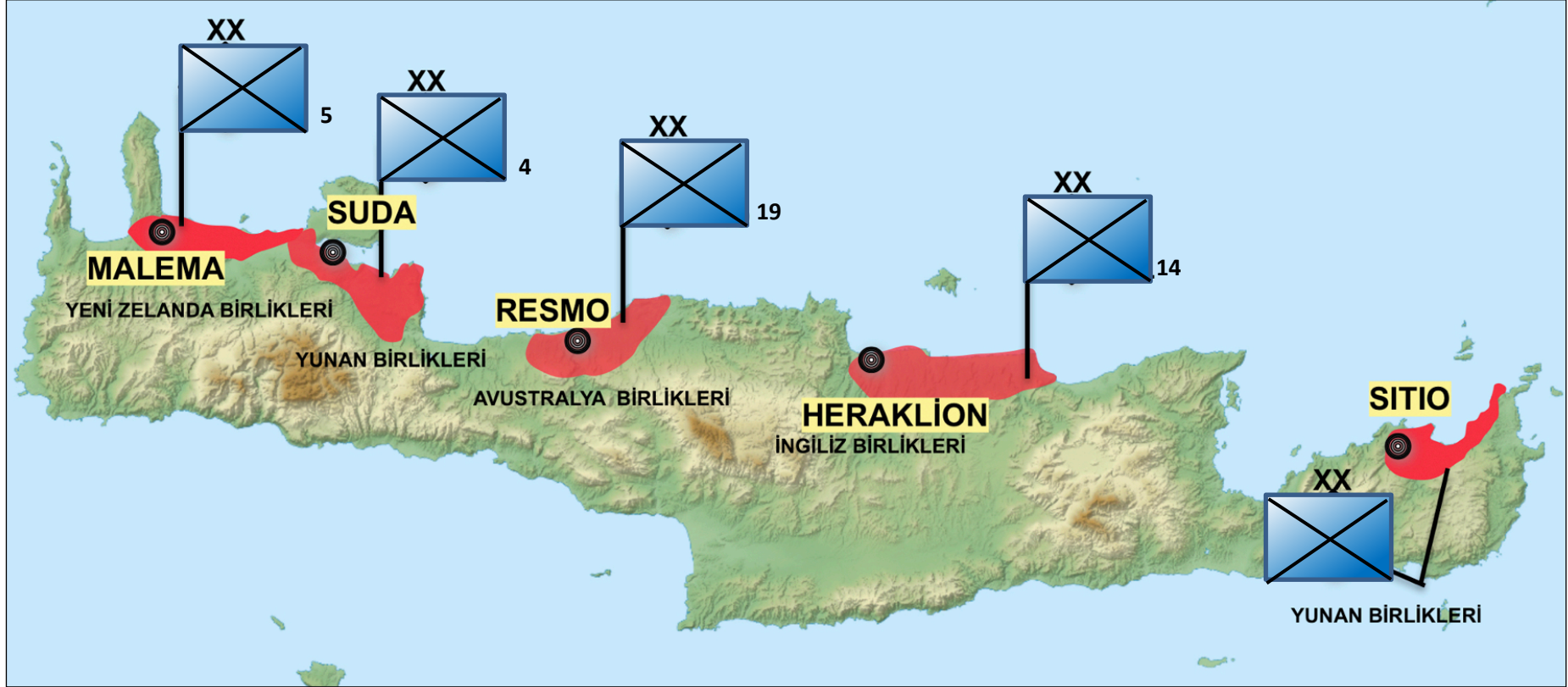
30 Nisan 1941'de Yeni Zelanda Ordusu'ndan Tümgeneral Bernard Freyberg Girit Müttefik Kuvvetler Komutanlığı'na (CREFORCE) atanmıştı. Mayıs ayına gelindiğinde Girit kuvvetleri yaklaşık 9.000 askerden oluşmaktaydı. Bu birlikler zaten er eğitim alayları halinde teşkilatlanmıştı ve bu yapıyı Yunan birliklerini tamamlamak için kullanmaya ve anakaradan gelen deneyimli adamlarla takviye etmeye karar verildi. Böylece 28.000 kişiden oluşan İngiliz kuvveti ile eksik teçhizatlı Yunan birliklerinin personel miktarı 42.000 civarındaydı.

İngiliz Milletler Topluluğu birliği, 14.000 kişilik İngiliz birliği ve Yunanistan'dan tahliye edilen 25.000 İngiliz ve İngiliz Milletler Topluluğu askerinden oluşuyordu. Tahliye edilenler tipik olarak muharebeye hazır birliklerdi; yerel olarak toplanan karma birlikler ise tam teçhiz edilmemiş her branştan personeli içeren kaçaklar ve döküntülerden ibaretti. Esas oluşturulan birlikler 2'nci Yeni Zelanda Tümeni (6'ncı Tugay ve tümen karargâhı); 19'uncu Avustralya Tugayı ve İngiliz 6'ncı Tümeni'nin 14'üncü Piyade Tugayı idi. Piyade olarak donatılmış yaklaşık 5.000 piyade olmayan personel ve birleşik bir Avustralya topçu bataryası ile güçlendirilmiş yaklaşık 15.000 İngiliz Milletler Topluluğu cephe hattı piyadesi vardı. 4 Mayıs'ta Freyberg, Ortadoğu'daki İngiliz komutanı General Archibald Wavell'e, silahları olmayan ve sivil nüfusla başını belaya sokmak dışında işe yaramayan yaklaşık 10.000 istenmeyen personelin tahliyesini talep eden bir mesaj gönderdi. Birkaç hafta sonra 3.200 İngiliz, 2.500 Avustralyalı ve 1.300 Yeni Zelandalı asker Mısır'a tahliye edildi. Ancak istenmeyen personelin tamamının tahliye edilmesine imkân yoktu. 15 Mayıs gecesi Müttefikler İskenderiye'den Heraklion'a nakledilen Leicester Alayı'nın 2'nci Taburu ile takviye edildi. 17 Mayıs itibariyle Girit'te yaklaşık 15.000 İngiliz, 7.750 Yeni Zelandalı, 6.500 Avustralyalı ve 10.200 Yunan askeri bulunmaktaydı. 19 Mayıs sabahı, 700 piyade daha İskenderiye'den Timbaki'ye nakledildi. (Şekil-8)

---

<sup>191</sup> S. Richmond. 2001. "The Rise and Fall of the German Air Force"sf.85.





Şekil-8: Müttefik Kuvvetlerin Savunma Planı

**Kaynak:** C. Kenneth, (2001), "The Battle for Crete(Operation Mercury): An Operational Analysis, sf.17 kaynağından yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

## HAREKÂTIN İCRASI VE MUHAREBELER

**G Günü (20 Mayıs 1941):** Sabah erken saatlerde bombardıman uçakları ve alçaktan uçuş yapan savaş uçakları, Malema, Hanya ve Suda Körfezi bölgelerindeki savunma görevi icra eden deneyimli Müttefik birliklerini şimdiye kadar gördükleri en ağır hava bombardımanına maruz bırakmıştır. Uçaksavar silahlarının çoğu etkisiz hale getirilmiş, savunan birliker sığınaklara girmek zorunda kalmıştır.

Saat 08:00'de, ilk dalga ile her biri on iki personel taşıyan ilk planörler, Malema havaalanının yakınına ve Hanya yakınlarındaki kumsallara inmiştir. Aynı zamanda, yaklaşık 2.000 paraşütçü, her biri on beş dakikalık fasıla ile 200'erli dalgalar halinde atlamıştır. Malema'da, paraşüt birlikleri, havaalanının güneyindeki tepelere yerleştirilmiş piyade silahları ile saldırılara maruz kalmış, paraşütçülerin çoğu iniş sırasında veya inişten kısa bir süre sonra hayatını kaybetmiştir. Taarruz Alayından 1 Tabur doğuda çok uzaklara, Malema yakınlarındaki zeytinlikler ve üzüm bağları arasına inmiş, ölümcül makineli tüfek ve ağır silah ateşlerine maruz kalmıştır. Hava İndirme Tümen Komutanı Tümgeneral Wilhelm Suessmann iniş esnasında hayatını kaybederken, Malema grubunun komutanı Tümgeneral Eugen Meindl inişten kısa bir süre sonra ağır yaralanmıştır. Hem Malema hem de Hanya grupları bu nedenle komutanlarından yoksun kalmıştır. ( Şekil-9)

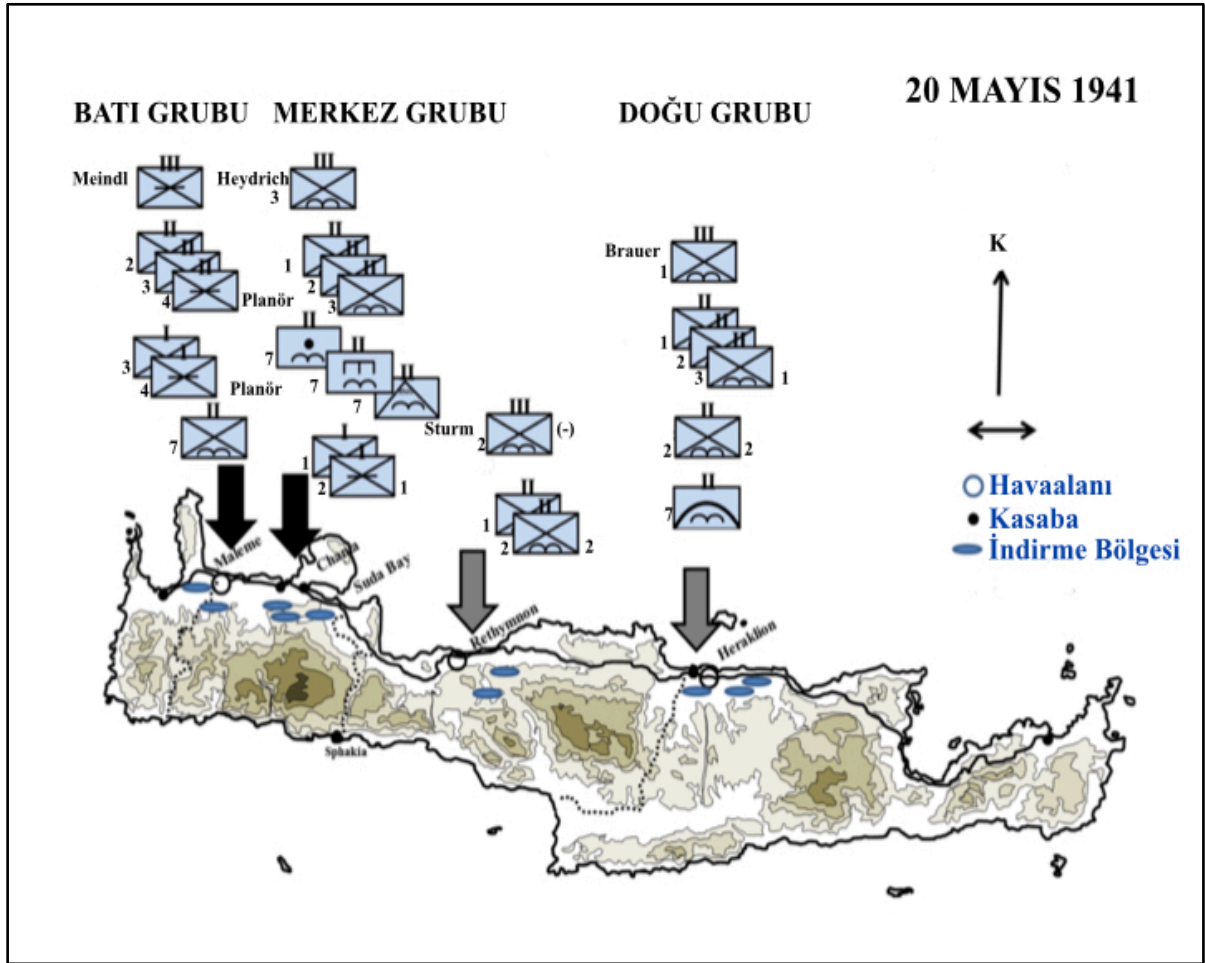
Malema'nın ele geçirilmesi, takviye kuvvetlerinin gecikmeden inebilmesi için hava başının süratle ele geçirilmesine bağlıydı. Bunu engellemek amacıyla İngiliz kuvvetleri, havaalanına ve çevredeki araziye hâkim olan 107 R.T.yi takviye etmiştir. İnen ilk kuvvetin sağ kalanları 15:00'da tepeye ve havaalanına eşzamanlı taarruzlar başlatmıştır. Güçlü direnişe ve havaalanının yakınına yerleştirilen İngiliz uçaksavar silahlarından gelen yıkıcı ateşe rağmen, taarruz sonucunda havaalanının kuzey ve kuzeybatı kenarı ele geçirilmiştir. Gün boyunca İngiliz topçu ve makineli tüfek ateşleri azalmayan bir yoğunlukla devam etmiş, akşama doğru iki Alman nakliye uçağı Malema havaalanına inmeye çalışmış, ancak yoğun uçaksavar ateşleri inişe engel olmuştur.

Hava Kuvvetleri taarruz uçakları tarafından desteklenen ikinci dalga Hava İndirme Harekâtı öğleden sonra icra edilmiştir.<sup>192</sup> Bir grup 16:15'te Resmo, diğer grup ise 17:30'da Heraklion'a inmiştir. Almanlar ilk gün Heraklion çevresindeki savunma hattını delerek şehrin batı ucundaki Yunan kışlasını ve rıhtımları ele geçirmiştir. Yunanlılar karşı taarruza geçmiş ve her iki noktayı

---

<sup>192</sup> J. Keegan, 2011. "Hitler's Wave-Breaker Concept: An Analysis of the German End Game in the Baltic" sf.135

da geri almıştır. Gece olduğunda ise, Alman hedeflerinin hiçbiri kontrol altına alınamamış, Havadan İndirme sırasında kullanılan 493 Alman nakliye uçağından yedisi uçaksavar ateşi nedeniyle etkisiz hale getirilmiştir.



Şekil-9: Harekâtın İlk Günü (20 Mayıs 1941)

**Deniz İstilas (20-22 Mayıs):** 20-21 Mayıs gecesi, bir İngiliz hafif deniz kuvveti Alman hava ablukasını kırdı ve Girit'in kuzeyindeki sulara girmeyi başardı. 21 Mayıs'ta şafak vakti Alman uçakları İngiliz gemilerini gördü ve onları ağır hava saldırılarına maruz bıraktı. Bir muhrip battı ve iki kruvazör hasar gördü. 09:00'da Girit'in kuzeyindeki sular İngiliz gemilerinden temizlendi ve konvoya Maleme yönünde devam etmesi emredildi. Gün boyunca, Skarpanto ve Rodos'tan uçan İtalyan uçakları tarafından desteklenen Alman pike bombardıman uçakları, Girit sularına giren İngiliz gemilerine birkaç isabet kaydetti ve böylece Almanların deniz kontrolünü elinde bulundurmasını sağladı. Adadaki Alman birlikleri, topçu, tanksavar silahları ve erzakların gelmesini sabırsızlıkla bekliyorlardı, ancak kötü hava koşulları konvoyu o kadar geciktirdi ki, karanlık çökmeden adaya ulaşamadı. Nihayet 23:00'de Cape Spatha'nın çevresine vardığında, konvoy aniden Suda Körfezi'ne takviye ve malzeme getirmek için yolda olan bir

İngiliz donanma görev gücü ile karşı karşıya kaldı. İngilizler, İtalyan eskort gemisini hareketsiz hale getirdi ve motorlu yelkenlilerin ve yük gemilerinin çoğunu batırdı. Çoğu 5'inci Dağ Tümeni'nin personeli olan birçok Alman askeri boğuldu. Ancak batanların bir kısmı deniz kurtarma uçakları tarafından kurtarıldı. Bu sırada Milos'a ulaşan ikinci konvoy, benzer bir akıbetten kurtarmak için Pire'ye geri çağrıldı. Girit'in işgali tamamlanana kadar başka bir deniz çıkarma girişiminde bulunulmadı.

22 Mayıs sabahı 8'inci Hava Kolordusu ağır kayıplar verdikten sonra Ege'den çekilmek zorunda kalan İngiliz donanmasına topyekûn taarruza geçti. Luftwaffe ve İngiliz Donanması arasındaki muharebe, o andan itibaren Girit'in kuzeyindeki hava ve deniz sahasına hâkim olan Alman hava gücünün zaferiyle sonuçlandı.

### **Müteakip Günler (21 Mayıs-31 Mayıs):**

21 Mayıs sabahı birkaç uçak Malema yakınlarındaki sahillere acil iniş yapabilmiş ve o bölgedeki taarruz birliklerine ihtiyaç duydukları silah ve mühimmatı ikmal edebilmiştir. Daha sonra Kuzey Afrika'da Rommel'in emrinde görev yapan ve Normandiya işgalinden sonra Brest'i savunan Albay Bernhard Ramcke, ilk gün geride bırakılan 550 paraşütçüyü bir araya getirerek bir tabur oluşturmuştur. Bu tabura Malema havaalanının batısına inmesi ve bölgede temasta bulunan birlikleri takviye etmesi görevi verilmiştir. Bu birlik öğleden sonra dört grup halinde hava indirme icra etmiş, ilk iki grup düşman hatlarının arkasına inmesi gerekirken doğrudan düşman mevzilerinin üzerine iniş yapmış ve hepsi imha olmuştur. Diğer iki grup ise, 17:00'da düşman unsurlarını Malema kasabasından ve hava meydanını çevreleyen tepelerden çıkarmayı başaran taarruz birlikleri ile birleşmiştir. Malema Havaalanı ele geçirildikten sonra 5'inci Dağ Tümeni birlikleri halen aralıklı olarak topçu ve makineli tüfek ateşi altında olmasına rağmen, 18:00'da Malema havaalanına inmeye başlamış ve o andan itibaren takviye ve erzak ikmali de başlamıştır.<sup>193</sup> (Şekil-10)

22 Mayıs'ta, 5'inci Dağ Tümeni komutanı Tümgeneral Julius Ringel, Malema Havaalanındaki tüm Alman kuvvetlerinin emir komutasını üstlenmiştir. İlk görevi, Hanya kuvvetleriyle temas kurmak ve adanın batı kısmını düşman birliklerinden temizlemektir. Bu amaçla Dağ Tümeni birlikleri arazide belli bile olmayan patikalar boyunca ilerleyerek ve daha önce aşılmaz olarak kabul edilen yükseklikleri aşarak, düşmana taarruzlar icra etmiştir.

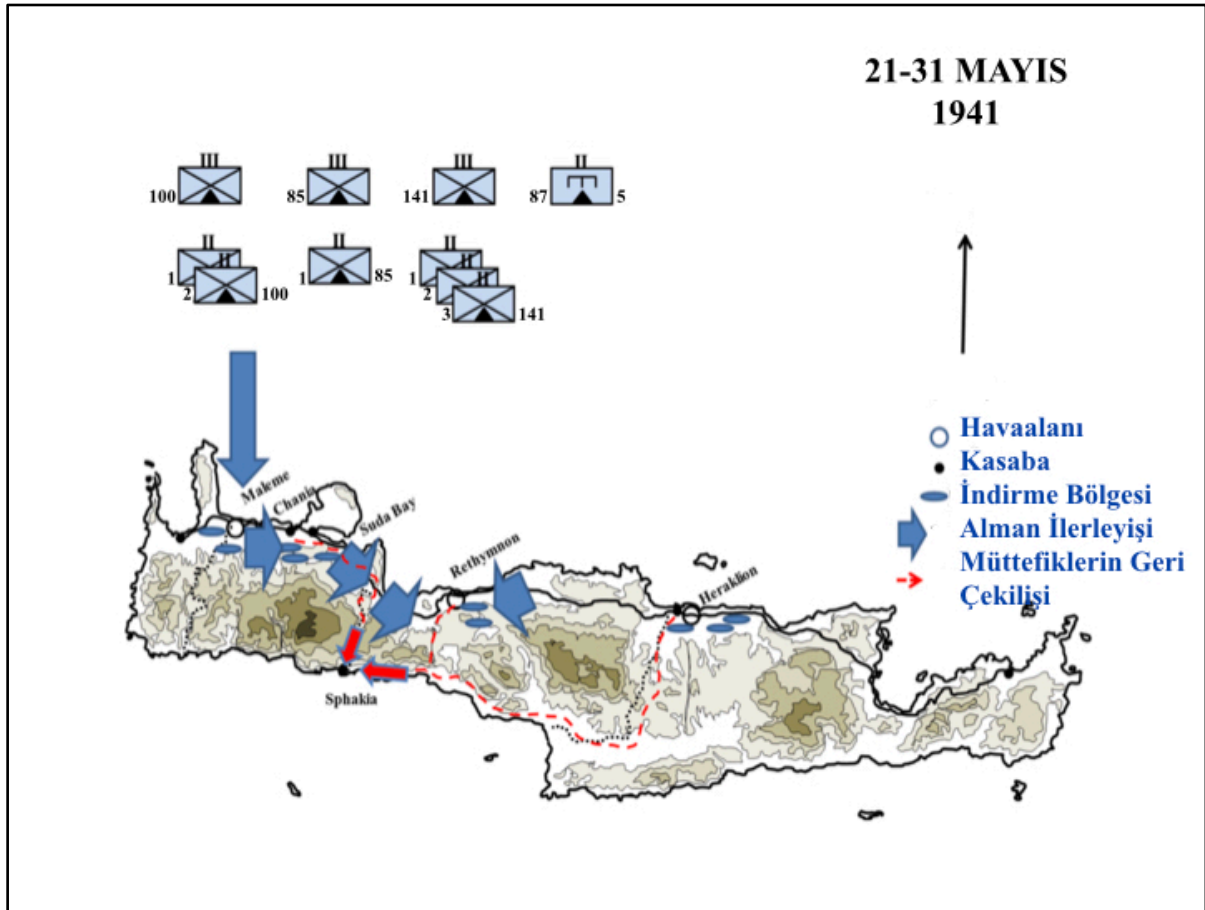
25 Mayıs'ta Dağ Tümeni birlikleri Malema'nın doğusundaki İngiliz mevzilerini etkisiz hale getirmiş, ertesi gün Girit'in başkenti Hanya'ya girmiş ve dağlarda zorunlu bir yürüyüşten sonra

---

<sup>193</sup> G. Forty, 2001, "The Battle Of Crete", sf.129

Suda Körfezi'ni işgal etmiştir. Bu taarruzlar esnasında İngilizler güçlü bir direniş göstermiş, araziye etkin bir şekilde kullanmış, keskin nişancı ve makineli tüfek ateşleriyle Alman ilerlemesini geciktirmiştir. 27 Mayıs'tan itibaren Almanlar, hava ve topçu ateşi altında İngiliz ve Yunan kuvvetlerini istikrarlı bir şekilde güneye doğru geri çekilmeye zorlamıştır.

28 Mayıs-1 Haziran arasında, Müttefik birliklerinin çoğu adanın güney kıyısındaki Sfakia'dan kaldırılan gemilerle Mısır'a doğru yola çıkmış, 29/30 Mayıs gecesi yaklaşık 6.000 asker tahliye edilmiştir. Ancak Bazı birlikler Alman Hava Kuvvetleri bombardıman uçakları tarafından saldırıya uğramış ve birçok kayıp vermiştir. 28/29 Mayıs gecesi Heraklion'dan yaklaşık 4.000, 30 Mayıs 1.500 ve 31 Mayıs / 1 Haziran gecesi 4.000 asker daha tahliye edilmiştir. Adadaki 32.000 İngiliz askerinden yaklaşık 18.600'ü tahliye edilmiş, ada 1 Haziran'da Alman kontrolüne geçtiğinde 12.000 İngiliz ve Yunan askeri ise Girit'te kalmıştır.<sup>194</sup>



Şekil-10: Müteakip Günler (21-31 Mayıs 1941)

<sup>194</sup> Roskill, 1957, The War at Sea, sf. 444-446

## **SONUÇ VE MERKÜR HAREKÂTINDAN ÇIKARILAN DERSLER**

Merkür Harekâtı kod adlı Girit'e yapılan Alman saldırısı, tarihte bir adanın tamamen havadan yapılan ilk istilasıydı. Merkür Harekâtı, bir Alman zaferi olmasına rağmen, operatif sanatın genel olarak kusurlu uygulaması nedeniyle büyük başarısızlık riski ve daha yüksek maliyetle gerçekleştirildi. Bu nedenle de Girit Harekâtını Modern Çağ'ın Pirus zaferi olarak adlandırmak yanlış olmaz. Merkür Operasyonu'nun stratejik çerçevesinin gözden geçirilmesi ve Alman planlama ve hazırlığının icra ile çelişen harekât analizine bakarak, operatif seviyede liderler tarafından gelecekteki operatif planlama ve icrayı desteklemek için kritik dersler çıkarılabilir. Harekât analizi çok sayıda dersi vurgulayacak olsa da en dikkat çekici olanları arasında zaman ve mekândaki kuvvetlerin senkronize edilmesinin öneminin yanı sıra komuta ve kontrol, istihbarat ve operatif seviye ateş desteğinin önemi yer almaktadır.

Mevziye bağımlı savunma, deneyimsiz personel ve karışık komuta yapısı, Müttefiklerin iç hatlar avantajından yararlanmalarını engelledi. İngiliz Donanması nisbi muharebe gücü üstünlüğe sahip olmasına ve denizden gelen tehditlere tedbir getirecek güçte olmasına rağmen, Mısır'da bulunan Kraliyet Hava Kuvvetleri zamanında reaksiyon gösteremeyecek kadar uzaktı. Bu durum, Kuzey Afrika'dan Girit'e yalnızca gece saatlerinde sınırlı deniz ikmal yapılmasına neden oluyordu. Birinci Dünya Harbinin statik savunma konsepti ve yıpratma harbine aşına olan kıdemli Müttefik liderleri, sürat, inisiyatif ve senkronizasyonun önemini kavrayamamışlardır.

Girit savunması İngiliz tarafı için anlamsız bir çabaydı. Girit'i elde tutmayı başarabilselerdi, orada güçlü bir ordu bulundurmamak zorunda kalacaklardı. Girit kendi kendini besleyemediği için, askerleri ve sivil nüfusun ikmalini deniz yolu ile yapmak zorunda kalacaklardı ve bu da şüphesiz Almanların hava üstünlüğü nedeniyle nakliye gemilerinde ağır kayıplara yol açacaktı. Başka bir deyişle, İngilizler Girit'teki zaferlerinden sonra Almanlarla aynı durumla karşılaşacaktı.

### **Hava Üstünlüğü ve Denizlerin Kontrolü**

Almanların Girit'i ele geçirmesini çevreleyen özel koşullar göz önüne alındığında, harekâtın başarısı, bir adayı havadan işgal etmenin benzer herhangi bir durumda ideal çözüm olduğu anlamına gelmemelidir. Genel olarak, bir adaya karşı hava indirme harekâtının başarısı aşağıdaki faktörlere bağlı olmaktadır;

Adanın üzerindeki hava sahasının kontrolü, havadan inişlerin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi için esastır. Girit operasyonu sırasında, İngilizlerin adada konuşlu uçağı

olmaması ve Mısır'daki hava üslerinin uzak olması sebebiyle Kuzey Afrika'dan etkili hava koruması sağlayamamıştır.

Başlangıçta sadece hafif silahlara sahip olan ve savunana oranla sayıca çok düşük personelle hava başı tesis etmeye çalışan Almanların, Müttefiklerin Alman harekât planlarını bilmelerine ve buna hazırlıklı olmalarına rağmen, başarılı olamamaları gerçekten şaşırtıcıdır. Bunun nedeni; adanın ve denizin üzerindeki toplam Alman hava üstünlüğüdür. Kesintisiz hava taarruzları Müttefiklerin moralini bozmuş, Kraliyet Donanması ile olan mücadeleyi Alman Hava Kuvvetleri kazanmıştır. Böylelikle Hava kuvvetlerinin hava savunması olmayan bir deniz filosunu yenebileceği kanıtlanmıştır. Hava savunması olmayan bir filo gündüz neredeyse savunmasızdır.

Bir adanın etrafındaki deniz sahası kontrolü de çok önemlidir. Deniz Kuvvetleri tankları, ağır silahları ve her türden erzak ikmalini yapacak olan konvoylar için tam koruma sağlayabilmelidir. Girit'e yapılan saldırı sırasında, İngiliz deniz birlikleri Alman deniz taşımacılığını engellemiş ve böylece kara harekâtının ilerlemesini geciktirmiştir. Bu da İngilizlerin önemli miktarda kuvvetleri Mısır'a tahliye etmesini sağlamıştır. Alman takviyeleri, erzak ikmal ve hepsinden önemlisi tanklar, topçular ve tanksavar silahları, en çok ihtiyaç duyuldukları sırada adaya deniz yoluyla getirilememiştir. Alman Deniz Kuvvetleri Komutanı'nın harekât başlamadan önce, düşman donanması etkisiz hale getirilmek suretiyle denizde kontrolün sağlanmadan Girit'e denizden nakliye konvoyu gönderilmemesi yönündeki tespiti yerindeydi.

### **İnisiyatif**

Müttefiklerin başarısızlığına yol açan bir diğer faktör her seviyede liderlerin inisiyatif kullanamamasıdır. Astların inisiyatif kullanabilmeleri için bu kültürün yerleşmesi gerekliliğinin yanı sıra üst komutanlığın niyet ve maksadının açık bir şekilde ast birlik komutanlarına aktarılması temel şarttır. Muhabere irtibatlarında meydana gelebilecek kopukluk ya da komutanların muharebede ölme ya da yaralanması gibi durumlarda ast birlik komutanları üst komutanlığın niyet ve maksadı ışığında gelişen durumlar karşısında yapacakları kısa durum muhakemeleri ile vazifeyi yerine getirecek şekilde kararlar vererek muharebeye devam edebilirler. Nitekim Büyük Britanya ve İngiliz Milletler Topluluğu orduları, emir ve icra ilkesiyle hareket etmişlerdir. Bu sistem ciddi derecede iletişim eksikliği ile pasifliğe yol açmıştır. Ancak Alman ordusu 19'uncu yüzyılın başlarından beri görev tipi emirler ile sevk ve idare ediliyorlardı. Buna göre, tüm askerler münferit düşünme ve hareket etme konusunda eğitilmiştir. Bu ilke, paraşütçülerin sözde "on emir"inde bile bahsedilmiştir: "Liderinizin

ölmesi durumunda kendi başınıza hareket edebilmek için bir operasyonun maksadını tam olarak anlamalısınız”. Sonuç olarak, alt rütbeli subaylar ve astsubaylar ve hatta basit paraşütçüler, Tümen ve Alay komutanları öldürülmüş olsa bile görevlerini yerine getirdiler. Atina’daki üst karargâhtan emir beklemediler. Gerçekten de Girit savaşı alt rütbeli subaylar, astsubaylar ve her iki tarafın erleri tarafından yürütüldü.

### **Keşif Gözetleme ve İstihbarat**

Girit Muharebesi, hava indirme harekâtının uygulanabilir olduğunu kanıtlamıştır. Ancak, ULTRA Harekâtı ile Alman şifreleme sisteminin çözülmüş olmasına bağlı olarak harekâtın baskın prensibinin Alman tarafının uygulayamamasından dolayı ağır zayıfına neden olmuştur. Alman keşif birlikleri düşmanın kuvveti ve savunma tertip ve düzenini ortaya koyamadı. Hava indirme birlikleri bu engellere rağmen savaşı kazandıysa, bu, hava indirme birliklerinin askeri kalitesini kanıtlamıştır. Müttefikler tarafından bu muharebe sonucunda hava indirme harekâtının etkisi anlaşılmış ve hava indirme birliklerinin oluşumuna hız verilmiştir.

İstihbaratın yoğun bir şekilde toplanması, elde edilen bilgilerin uygun şekilde paylaşılması ve Müşterek Harekât Bölgesi İstihbarat Hazırlığı yapılması üzerinde dikkatle durulması gereken hususlardır. Muhtemel iniş bölgeleri çok detaylı etüt edilmelidir. Paraşüt birlikleri inmeye başladığında, düşman savunması büyük ölçüde etkisiz hale getirilmiş olmalıdır, yoksa atlama esnasındaki zayıf oranı yüksek olacaktır. İşgalden önceki dönemde Alman hava keşfi yetersizdi ve Hava Kuvvetleri tarafından sunulan istihbarat resmi adadaki fiili duruma karşılık gelmiyordu. İngilizler, tahkimatları ve kuvveti gizlemeyi ve silah mevzilerini kamufle etmeyi başarmıştı. Sahte uçaksavar mevzileri yoğun bir şekilde bombalanırken, gerçek olanlar keşfedilemedi. Bazı İngiliz mevzileri yanlışlıkla artezyen kuyuları olarak işaretlenmişti.

İngiliz tarafında, Alman planları hakkında en ayrıntılı bilgi ULTRA tarafından sağlandı. Ancak Girit’teki Müttefik komutanı Bernard Freyberg’in ULTRA’nın gerçek kimliği ve elde edilen bilgilerin güvenilirliği konusunda bilgilendirilmediği için harekâtın tamamıyla bir hava indirmesi şeklinde olacağına dair bilgilere tam olarak güvenmedi ve Gelibolu Muharebesi’ndeki deneyimlerine dayanarak Girit’e bir amfibi harekât yapılacağına inandı ve kuvvetlerini buna göre konuşlandırdı. Söz konusu kuvvetlerin büyük kısmını kıyı savunması için kullandı.

### **Planlama, Hazırlık ve Yığınlanma**

Hava indirme harekât planı esnek olmalıdır. Girit’in ele geçirilmesinden sonra Almanlar, ele geçirilen belgelerden, İngilizlerin 1940’ta Hollanda’nın havadan işgaline ilişkin Alman harekât



emirlerini incelediklerini ve bu bilgileri eğitim ve tahkimat inşası için kullandıklarını öğrendiler. Almanlar taktiklerini değiştirmedikleri için, düşman savunma sistemi işgalin ilk aşamasında tamamen yeterli olduğunu kanıtlamıştır. Hava Kuvvetleri, ilk hedeflerin sayısını bir ya da iki ile sınırlamak gibi farklı taktikler benimsemiş olsaydı, daha büyük kuvvetler üzerinde yoğunlaşmayı başarabilirdi. Ayrıca, paraşüt birliklerinin ilk dalgaları üç hava meydanının üzerinden atlamış ve düşmanın her birine düzgün bir şekilde yerleştiği tüm savunma silahlarının yoğun ateşinin ortasına inmiştir. Hedefin yakınına inmek yerine üstüne inmenin amacı, ana savunma merkezlerini derhal etkisiz hale getirmektir. Bu plan bu sefer başarısız olmuş ve telafisi ağır kayıplar vermiştir.

Hazırlık için sürenin kısa olması, hava birliklerin kişisel teçhizatının tamamlanamamasına yol açtı. Üniformaları ve yiyecekleri Norveç'in soğuk iklimine göre tasarlanmıştı ve Girit sıcaklığına kesinlikle uygun değildi. Paraşütçülerin ve teçhizatın ayrı ayrı atılması ölümcül sonuçlar doğurdu. Paraşütçüler üzerlerinde tabanca, bıçak ve birkaç el bombası ile atlamışlardı. Diğer tüm teçhizat ayrı ayrı konteynerler şeklinde atıldı ve bu durum Alman askerlerinin teçhizatlarını bulmalarını çok zorlaştırdı.

### **Komuta Kontrol ve Liderlik**

Almanlar savaşı Atina'dan, Müttefikler ise Kahire'den yönetti. Atina'da 4'üncü Hava Kuvveti, kara ve deniz birliklerinin de genel komutanlığına haizdi. Bu üç kuvvetin başkomutanları Atina'da değildi ve Berlin fiili operasyona müdahale etmedi. Hitler'in tek müdahalesi, hava indirme birliklerini tek başına göndermeme, aynı zamanda deniz birlikleri ekleme emriydi. Bunlar da İtalyan gemileri tarafından taşınmış ve 21 Mayıs gecesi Kraliyet Donanması tarafından batırılmıştır. İngiliz tarafında ise tam tersine, kara, deniz ve hava kuvvetlerine bağlı üç bağımsız yüksek komutanlık vardı. Üç başkomutan, ilgili bakanlıklar aracılığıyla Savaş Kabinesi ile bireysel temaslara sahipti ve bu da üç komuta zinciri aracılığıyla ayrı ayrı emirler verilmesine sebep oluyordu. Ayrıca Churchill, Kahire'deki karar verme sürecine sürekli müdahale etmişti. Böylece özel durumlara karşı bağımsız kararlar alınamamıştır.

Kuvvetlerini hava saldırısının dört iniş alanına yerleştirirken, Freyberg Malema durumu dışında hiçbir büyük hata yapmadı. Buna göre, paraşütçüler diğer üç yerden saldırılarında başarılı olamadılar ve savunmaya geçmek zorunda kaldılar ve dışarıdan yardım almadan er ya da geç teslim olmak zorunda kalacaklardı. Ancak Malema'da Tavronitis nehrinin batı yakası ve batısındaki tepeler işgal edilmemiş, böylece Alman 2. Taburu ile 4. Taburu çevrilmekten kurtulmuştur. Bu alanlar işgal edilmiş olsaydı, diğer üç yerdekine benzer bir gelişme olurdu. Düşmanın Malema havaalanından çıkarılması imkânsız olurdu. Bir diğer belirleyici hata, içinde

büyük delikler açarak pisti tamamen tahrip etmemekti. Ancak RAF buna karşıydı çünkü onu tekrar kullanabileceklerini umdular ve piste yalnızca çıkarılabilir engellerin konmasında ısrar ettiler.

### **Analiz**

Cesur icrası ve kullanılan yeni teknikler nedeniyle, Girit'in havadan işgali tarihi bir askeri başarı olarak kabul edilebilir. Ancak, elde edilen başarıya rağmen, adanın ele geçirilmesinin yüksek maliyeti, Hitler'in hava operasyonlarına olan güvenini kaybetmesine neden olmuştur. Alman Hava Kuvvetleri, savaşta kaybedilen nakliye uçaklarının sayısı karşısında şok olmuş ve paraşütçülerin uğradığı kayıplar nedeniyle, savaştan sonra Girit'in hava kuvvetlerinin ölümü olduğu sonucuna varmıştır. Hava indirme birliklerinin bir baskın silahı olduğuna inanan ve şimdi bu avantajı kaybetmiş olan Hitler, hava indirme birliklerinin günlerinin sona erdiği sonucuna varmış ve paraşütçülerin Sovyetler Birliği'nde sonraki operasyonlarda karada konuşlanmış birlikler olarak kullanılması gerektiğini söylemiştir.<sup>195</sup>

Girit Muharebesi'nin Barbarossa Harekâtı'na olan dolaylı etkisi harekâtın gecikmesine neden olmasındır. Barbarossa'nın başlangıç tarihi (22 Haziran 1941), Girit operasyonunun değerlendirilmesinden birkaç hafta önce belirlenmiş ve Hitler'in Merkür Operasyonu için verdiği direktif, Merkür hazırlıklarının Barbarossa'yı engellememesi gerektiğini belirtmiştir.<sup>196</sup>

Girit Muharebesi'nin Barbarossa Harekâtı üzerindeki doğrudan etkileri olmuştur. Hava kuvvetlerinin Merkür harekâtı sırasında, özellikle de nakliye uçaklarıyla ilgili olarak önemli kayıpları, Rusya seferinin başlangıcında hava gücü kapasitesini etkilemiştir. Ayrıca, Girit'te Alman paraşüt birliklerinin büyük bir kısmının yok edilmesiyle, Rusya işgalinin başlangıcında gerekli olan büyük ölçekli hava operasyonlarını yürütmek için yeterli sayıda askerden yoksun bırakmıştır. Ayrıca, Girit Muharebesi de dâhil olmak üzere tüm Balkan seferinin gecikmesi, Alman kuvvetlerinin Doğu Akdeniz'de kazandığı stratejik avantajlardan yararlanmaya izin vermemiştir. 8'inci Hava Kolordusunun Girit güvenliği sağlanmadan önce Almanya'ya yeniden yerleştirme emri vermesiyle, yer personeli doğrudan Polonya'daki yeni üslerine konuşlandırıldığı için önemli komuta ve iletişim sorunları harekâtın başarısını olumsuz olarak etkilemiştir. Girit'e sahip olmanın, Mihver Devletleri için çok az bir değeri olduğunu kanıtlamış, çünkü genel durumdaki sonraki gelişmeler, başarılarını istismar etmelerini

---

<sup>195</sup> Gerhard S., Bernd S., Detlef V., 1995. "Germany and the Second World War: The Mediterranean, South-east Europe, and North Africa, 1939–1941" Vol. III. London: Oxford University Press. sf.530.

<sup>196</sup> WILLMOTT, H.P.2008. "The Great Crusade: a new complete history of the second world war", (Revised ed.). Washington, DC: Potomac Books, Inc. sf. 128–129.

engellemiştir. Almanlar için Girit, Süveyş ve Orta Doğu için bir sıçrama tahtası değil, Balkanlar'daki harekâtın sonuç kısmı olmuştur.

Alman zırhlısı Bismarck'ın 27 Mayıs'ta batması İngiliz kamuoyunun dikkatini dağıtmış, ancak özellikle Müttefik kara kuvvetlerinin hava limanlarının stratejik önemini kabul edememesinin bir sonucu olarak Girit'in kaybedilmesi, İngiliz hükümetinin değişiklikler yapmasına neden olmuştur.<sup>197</sup>

Ordunun modern savaşta hava limanlarının önemini anlamadaki başarısızlığı karşısında şok ve hayal kırıklığına uğrayan Churchill, Kraliyet Hava Kuvvetlerini üslerin savunmasından sorumlu yapmış ve 1 Şubat 1942'de Kraliyet Hava Kuvvetleri Savunma Alayı kurulmuştur.

## KAYNAKÇA

Antill Peter D., 2005, "Crete 1941"

Apple Maps [Erişim Tarihi: 20.04.2022]

Banoğlu, Niyazi Ahmet, 1991. "Tarihte Girit ve Osmanlılar Dönemi", İstanbul, Kastaş Yayınları

Beevor, Antony., 1991, "Crete: The Battle and the Resistance"

Brown David., 2002, "The Royal Navy and the Mediterranean: November 1940 – December 1941"

Churchill, Randolph Spencer., Gilbert Martin., 1983, "Winston S. Churchill: Finest hour, 1939–194"

Churchill Winston., 1950, "The Second World War"

Forty George., 2001, "The Battle Of Crete"

Gökoğlu, Cahide. "Girit Gerçeği" <http://kiritimu.blogspot.com/2010/08/girit-gercegi.html> [12.05.2022]

Hart, Liddell B., 2019, "Hitler'in Generalleri Konuşuyor", çev. Selçuk UĞUR (İstanbul: Kronik Kitap, 2019),

Heinz, Richter.2005 "Operation Mercury, The Invasion of Crete"

Hofer, Walther. 1933. "Der Nationalsozialismus. Dokumente 1933-1945"

Hofer, Walther. 1984, "Die Entfesselung des Zweiten Weltkrieges. Darstellung und Dokumente"

---

<sup>197</sup>S.W.C Pack., 1973. "The Battle for Crete. Annapolis", MD: Naval Institute Press.

- <http://www.alternatehistory.com/forum/threads/wwii-maps-day-by-day/>[Erişim Tarihi: 18.05.2022]
- [https://commons.wikimedia.org/wiki/File: Girit\\_Türkçe\\_haritası.svg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Girit_Türkçe_haritası.svg). [Erişim Tarihi: 20 Mart 2022] kaynağından alınan harita kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.
- Jacobsen, Hans Adolf. “1935-1945 Kronoloji ve Belgelerle İkinci Dünya Savaşı”, Çeviren: Em. Kur. Alb. İbrahim Ulus, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1989
- Keegan, John. 2011. “Hitler’s Wave-Breaker Concept: An Analysis of the German End Game in the Baltic”
- Körpe, Özgür. 2021, “Yirmi birinci Yüzyılda Askeri Planlama ve Operatif Sanat-1: İkinci Dünya Harbi Muharebelerinin Analizi”, Milli Savunma Üniversitesi Merkez Basım ve Yayınevi,
- Long Gavin., 1953, “Greece, Crete and Syria”,
- Ortaylı İlber., “Girit üzerine bazı notlar...” <https://www.milliyet.com.tr> [12.05.2022]. Girit’in havadan işgali harp akademileri basımevi 1978
- Pack, Stanley.Walter.C., 1973. “The Battle for Crete. Annapolis”, MD: Naval Institute Press.
- Papandreou, Georgiou Andreas. Namlunun Ucundaki Demokrasi, Çeviren: Semih Koray-Mehmet Emin Yıldırım, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1988,
- Richmond S., 2001, “The Rise and Fall of the German Air Force”
- Roskill, Cpt. S.W. 1957, “The War at Sea”,HM Stationary Office,London,1961.
- Sander, Oral., 2008. “Siyasi Tarih 1918-1994”, 147’den aktaran Öncü A., Ekinci S., 2014, “İkinci Dünya Savaşı Öncesi Beklenmeyen Gelişme: 23 Ağustos 1939 Tarihli Alman Rus Paktı”
- Schriber Gerhard.,Stegeman Bernd.,Vogel Detlef., 1995. “Germany and the Second World War: The Mediterranean, South-east Europe, and North Africa, 1939–1941” Vol. III. London: Oxford University Press.
- Spencer, John H., 1962, “Battle for Crete”, Heinemann, London.
- Vick Alan. 1995 “Snakes in the Eagle’s Nest”,Rand Corporation.
- Willmott, Hedley Paul. 2008. “The Great Crusade: a new complete history of the second world war”, (Revised ed.). Washington, DC: Potomac Books, Inc.

## **SUMMARY**

### **Hitler's Last Chance: The Battle of The Bulge**

#### **Introduction**

In the article, it was tried to determine whether the Battle of Crete, a German invasion of Crete island during the Second World War, was a victory or not in the context of casualties and conclusions of the operation and the reasons for the unexpected German's casualties. Extensive research was carried out on this subject. Many domestic and foreign sources were used in the article, but it was determined that the author-specific design and findings were not mentioned in these bibliographies. In the article, "Joint Intelligence Preparation of Operational Environment (JIPOE)", "Operative Design" and "Lessons Identified" are focused especially on the Battle of Crete.

#### **Strategic Framing**

In this section, the strategic framework is established in accordance with research problematics and the strategic issue is the reasons of the world war II and the strategic issue to reach the previous Battle of Crete. Then, the issue was framed by examining the situation before the battle and the reasons of the battle.

#### **Joint Operations Area Intelligence Preparation**

In this section, the first two stages of the joint operations area intelligence preparation were done, and the battlefield was examined, and a combined obstacle application schedule was obtained. Possible directions of approach, lines of defense, critical lands and obstacles have been revealed. No such work can be detected in the domestic and international sources I researched.

#### **Operational Design**

In this section, the operation has been designed at the operative level, in the light of the data obtained in the previous sections, attempting to look at the eyes of decision makers and planners. The two things are especially attracted here:

- First, the subject of determination of purpose;
- Second, five decision points have been detected. Decision points actually were neglected by Hitler and contributed to the failure of the battle, however, when the failure or opportunities occupied, these are the points to continue the operation quickly.

### **Plan and Execution of The Battle**

In this section, the execution of the operation is discussed day by day. Thus, the errors that occurred in the application were tried to be explained together with their reasons.

### **Conclusion**

Due to its bold execution and the new techniques used, the aerial invasion of Crete can be considered a historic military success. However, despite the success achieved, the high cost of capturing the island caused Hitler to lose confidence in air operations. The German Air Force was shocked by the number of transport aircraft lost in the war and, due to the losses suffered by the paratroopers, concluded that Crete was the death of the air force after the war. Believing that airborne troops were a raid weapon and now having lost that advantage, Hitler concluded that the days of airborne troops were over and that paratroopers should be used as ground-based troops in subsequent operations in the Soviet Union.

## Hitler'in Son Şansı: Bulge Muharebesinden Çıkarılan Dersler

*Hitler's Last Chance: Lessons Identified from the Battle of The Bulge*

İsmail ÖNER\*

### GİRİŞ

06 Haziran 1944'te General Dwight D. Eisenhower komutasındaki Müttefik Kuvvetleri tarafından icra edilen Normandiya Harekâtı<sup>199</sup> ile birlikte Alman batı cephesi çökmüş, temas hattı doğuya doğru çekilmiş ve Almanya batı cephesindeki üstünlüğünü de kaybetmiştir. Müteakiben, Alman saldırıları hem doğu hem de batı cephesinde durma noktasına gelmiştir. Hitler bu noktada Berlin'den yaklaşık 500 km uzaklıkta olan Sovyetler yerine, Almanya'nın sanayi merkezi Ruhr'a 120 km uzaklıkta olan Müttefiklere taarruz etmeye karar vermiştir. Diğer bir deyişle bu iki cepheli stratejik tehdit karşısında doğudan önce batıya yönelmeye karar vermiştir. Bu karar, Hitler'in Almanya'nın kaderini belirlemek üzere verdiği son karar olmuştur. İkinci Dünya Harbinin başından itibaren stratejik seviyede harbin maksadının tahayyülü konusunda yanlış değerlendirmelerde bulunan Hitler son şansını da bu muharebede yitirmiştir.

Makalede, Hitler'in iki cepheli savaş sorununa rağmen 16 Aralık 1944 günü kesin zafer olarak çıktığı bu yoldaki maksadı ve muharebenin kaybedilme sebepleri tespit edilmeye çalışılmış ve bu konuda kapsamlı bir araştırma yapılmıştır. Makalede birçok yerli ve yabancı kaynaktan istifade edilmiş, ancak yazara özgü tasarım ve bulgulara bu kaynakçalarda değinilmediği tespit edilmiştir. Makalede özellikle Bulge Muharebesi'nin icra edildiği “Müşterek Harekât Bölgesi İstihbarat Hazırlığı (MHBİH)”, “Operatif Tasarım” ve “Alınması Gereken Derslere” odaklanılmıştır.

Makaleye yön veren araştırma modeli, her bölümde bir önceki bulguları girdi olarak kabul eden, bu girdileri analize tabi tutarak bir sonraki bölüm için çıktılar sunan bütüncül bir sistem analizidir. Bu bağlamda Bulge Muharebesi yedi başlık altında incelenmiştir. Öncelikle Stratejik Ortam ve Meselenin Çerçevesi ortaya konulmuş, müteakiben yazara özgü Müşterek Harekât Bölgesi İstihbarat Hazırlığı yapılmış, yine yazara özgü harekât hatları Muharebe Sahası Fonksiyon Alanlarına (MSFA) göre belirlenen Operatif Tasarım inşa edilmiştir. Son olarak harekât planı ve icrası incelenerek alınan dersler ortaya konulmuştur.

---

\* Piyade Komando Kurmay Binbaşı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı.

<sup>199</sup> Normandiya Harekâtı: Harekâtın kod adı Overlord'dur. D-Günü çıkarma harekâtının kod adı ise Neptün'dür. 06 Haziran-Temmuz 1944, Taraflar: Müttefikler-Almanya, Sonuç: Müttefik Zaferi. Detaylı bilgi için Bknz. Özgür Körpe ve Bora Çilek, “D-Gününün Tahayyülü: Normandiya Harekâtından Çıkarılan Dersler”, (Edt.) Özgür KÖRPE, “Yirminci Yüzyılda Askerî Planlama ve Operatif Sanat-1: İkinci Dünya Harbi Muharebelerinin Analizi”, Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2021, ss. 164-218.

## STRATEJİK ÇERÇEVELENME

### Stratejik Ortamın Çerçevesi

Adolf Hitler'in düşüncesini üç ana esas oluşturmaktadır. *Lebensraum* (Hayat Sahası), *Grossdeutschland* (Büyük Almanya) ve *Weltmacht* (Dünya Gücü). Hitler'e göre yeterli hayat sahasına sahip büyük Almanya kaçınılmaz bir şekilde dünya gücü olacaktır.<sup>200</sup> Hitler'in bu düşüncesinin temelinde, Almanların seçilmiş bir saf ırk olduğu ve bu ırkın yaşam alanı için ise Avrupa'nın tamamının fethedilmesi gerektiğine inanması yatmaktadır. İngiltere ve Fransa sonsuza kadar düşman, Rusya ise sömürülmesi gereken bir hammadde yatağı olarak görülmektedir.<sup>201</sup> Almanya, Yıldırım Harp Doktrini ile Avrupa'da ilerleme sağladıktan sonra, yüzünü doğuya dönmüştür. Hitler için, Rusya'nın yer altı kaynakları her zaman odak noktasında olmuştur. Ayrıca Hitler, Avrupa'da ilerleme üzerine geri bölgesini güvence altına almak istemektedir. Esasında, Rusya'ya saldırı, Hitler'in savunuculuğunu yaptığı Lebensraum düşüncesinin doğal bir sonucudur. Nihai olarak siyasi hayatına Komünizmi etkisiz hale getirmek isteyen bir Bolşevik karşıtı olarak başlamıştır. Ayrıca hayat sahası uğruna Almanya'yı dünya gücü yapmak için tüm kaynakların bulunduğu bölgeyi ele geçirmek istemiştir. Sovyet Birliğinin giderek silahlanması ve güçlenmesini de düşüncesine ve Almanya'nın güvenliğine tehdit olarak algılamıştır. Hitler'e göre İngiltere'nin Sovyetler Birliğine güvenmesi, teslim olmamasının nedeni olarak görülmektedir. Sovyetler Birliği'nin etkisiz hale getirilmesiyle İngiltere barış şartlarına zorlanacaktır. Ancak bundan sonraki süreçte meydana gelen olaylar, Hitler'in düşüncesinde tekrar değişiklik yapmasını zorunlu kılmıştır.

Müttefikler açısından bakıldığında ise; Almanya'nın Avrupa'daki başarıları, ABD'nin savaşta başlangıçta taraf olmadan dolaylı olarak katılımına duyulan ihtiyaç konusunda zorlamıştır. Bundan dolayı, Nisan 1941'de İngiltere'ye yurtdışına güç göndermeden destek sağlamak amacıyla Lend&Lease<sup>202</sup> programı başlatmıştır. Program, Haziran 1941'deki Alman işgalinden sonra Sovyetler Birliği'ni de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Ancak Japonların 7 Aralık 1941'de Pearl Harbour'a saldırısı ve birkaç gün sonra Almanya'nın savaş ilan etmesi ABD'yi savaşa resmen dâhil olmaya zorlamıştır.<sup>203</sup> Bundan sonraki süreçte, İngiliz-Amerikan İttifakı Kasım 1942'de Kuzey Afrika'nın işgali olan Torch Harekâtı<sup>204</sup> ile başlamış, 1944'te

<sup>200</sup> Matthew Cooper, *The German Army: 1933-1945* (Chelsea: Scarborough House, 1978), s. 122.

<sup>201</sup> Tutsak A., 2017, "Hitler Almanya'sının Yayılmacı Politikası ve İkinci Dünya Savaşı", Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, s.202.

<sup>202</sup> Lend&Lease: Ödünç Verme ve Kiralama Yasası. ABD tarafından, Birleşik Krallık, SSCB, Çin, Fransa ve müttefik ülkelere 1941 ile 1945 yılları arasında savaş malzemesi destek programına verilen addır.

<sup>203</sup> Blumenson M., 1993, "United States Army in WWII: The Mediterranean Theater of Operations", Center of Military History ss.5-8.

<sup>204</sup> Torch Harekâtı: 08-16 Kasım 1942, Taraflar: ABD, İngiltere, Fransa – Almanya, Sonuç: Müttefik Zaferi. Kuzey Afrika cephesi hakkında detaylı bilgi için Bknz. Eray Oğlakçı, "Haç Gamalı Haça Karşı: Tobruk Harekâtından Çıkarılan Dersler",



kuzeybatı Fransa üzerinden Avrupa'nın işgali ve müteakiben Alman silahlı kuvvetlerini imha etmek maksadıyla icra edilen Normandiya Harekâtında zirveye ulaşmıştır. Müttefikler, gecikmeler, lojistik problemler ve planlanandan küçük sapmalara rağmen kıyı boyunca Alman savunma sistemine başarıyla nüfuz etmiş, Fransa'nın Müttefikler tarafından başarılı bir şekilde işgal edilmesi savaşın seyrini değiştirmiştir. Batı cephesinde Normandiya Harekâtı ile başlayan süreç ve müttefiklerin doğuya doğru ilerlemesi ile doğu cephesinde Rusya'ya karşı yapılan taarruzlarda Rusların etkili savunma doktrini uygulamaları ve karşı taarruzları sonucunda Almanya "İki Cepheli Savaş"<sup>205</sup> sorunu ile karşılaşmıştır.

### **Stratejik Meselenin Çerçevesi**

Haziran 1944'te Müttefiklerin Fransa'yı işgalinden sonra Almanlar hem doğuda hem de batıda tampon bölgelerini ortadan kaldıran ve sonucunda muharebelerin Alman topraklarına aktarılacağı pozisyon ile karşı karşıya kalmıştır. Hitler, stratejik olarak Almanya'nın savunmasında doruk noktasına ulaştığını, bu stratejik dengeyi tersine çevirmek için "mucize silahlarının" konuşlandırılması için zamana ihtiyacı olduğunu ve bu maksatla inisiyatifin tekrar kazanılması gerektiği düşüncesini benimsemiştir. Başlangıçta Stratejik Ağırlık Merkezini, doğu cephesinde Sovyet Rusya'ya karşı belirlemiş olmasına rağmen, hâlihazırda yaşadığı iki cepheli savaş sorunu doğrultusunda;

- Stalin'in algılanan siyasi pozisyonu, Sovyet Rusya'ya karşı nispi muharebe gücü ve doğu cephesinin genişliği nedeniyle,

- Hitler'in, Normandiya Harekâtından sonra Müttefiklerin ikmal üslerinden uzaklaşması, Almanya direnişinden sonra kayıplarının olması sebebiyle taarruzlarında doruk noktasına ulaştığı, önemli limanlara giden meskûn mahal ve yolların ele geçirilmesi durumunda Müttefik yığınağının başarısız kalacağını düşünmesinden dolayı,

- İngiliz ve Amerikan askeri koalisyonundan herhangi birine bir darbe ile bölmenin, diğerini de etkileyeceğini ve siyasi müzakereleri zorlayacağı fikri ile,

- Hızlı ve kararlı bir zafer kazanma adına, karşı taarruz yapılsa bile kati sonuç alınmayacağını bildiği Sovyet Rusya yerine lojistik olarak gerilemiş İngiliz ve Amerikan kuvvetlerine saldırmayı daha uygun görmüştür.<sup>206</sup>

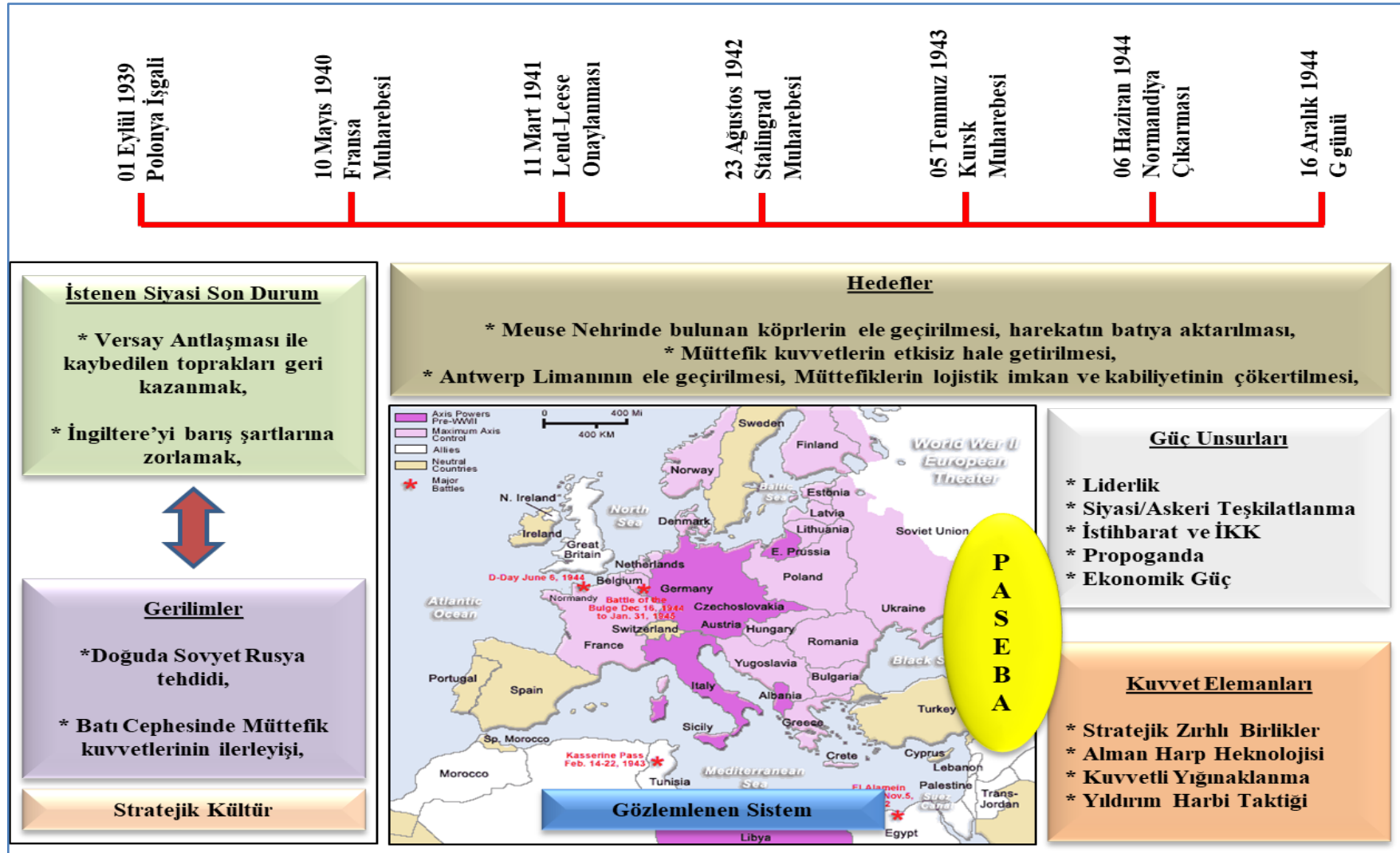
Yukarıda çizilen stratejik çerçeve neticesinde Bulge Muharebesi Stratejik Tasarımının Şekil 1'de gösterildiği şekilde yapılabileceği değerlendirilmektedir. Tasarımda, Körpe tarafından önerilen harekât tasarım metodolojisinden yararlanılmıştır.

---

(Edt.) Özgür Körpe, "Yirminci Yüzyılda Askerî Planlama ve Operatif Sanat-1: İkinci Dünya Harbi Muharebelerinin Analizi", Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2021, ss. 81-124.

<sup>205</sup> Çınar B., 2010, "İkinci Dünya Savaşında Almanyanın İki Cepheli Savaş Sorunu", Güvenlik Stratejileri, s.2.

<sup>206</sup> Kievit James O., 1987, "Operational Art in the 1944 Ardennes Campaign", School of Advanced Military Studies U.S. Army Command and General Staff College, s. 4.



Şekil 1: Stratejik Harekât Tasarımı<sup>207</sup>

<sup>207</sup> Körpe, Ö., 2021, "Türk Stratejik Kültüründe Çözümü Çerçevelemek: Katmanlı Bir Harekat Tasarımı Önerisi", Güvenlik Strateji Dergisi: ss. 157-201, DOI:10/17752/guvenlikstrj.905936.

## MÜŞTEREK HAREKÂT BÖLGESİ İSTİHBARAT HAZIRLIĞI

### Müşterek Harekât Bölgesinin Tanımlanması

Harekât Bölgesi; kuzeybatıda Antwerp ile güneydoğuda Trier, kuzeydoğuda Venlo ile güneybatıda Arlon arasında kalan bölgedir. Harekât bölgesinin derinliği 275 km, genişliği 140 km olmak üzere 38.500 km<sup>2</sup>'dir. (Şekil 2)



Şekil 2: Harekât Bölgesi

### Politik Durum

1944 yılı itibariyle, Almanya'nın savaşın başından beri izlediği politikada değişiklik olmamıştır. Monte Casino Muharebesi ile başlayan 1944 yılı, yaşanan gelişmeler itibariyle Almanya'nın sonunun planladığı bir yıl olmuştur. Morgenthau Memorandumu, Müttefikler tarafından gerçekleştirilen konferanslar, batı cephesinde Normandiya Harekâtı, doğu cephesinde ise başta Bagration Harekâtı olmak üzere Sovyet Rusya taarruzları Almanya'yı iki cepheli savaş pozisyonunda bırakmıştır. Temmuz ayında Hitler'e düzenlenen suikast girişimi de tehlikenin boyutlarını daha da artırmıştır. Savaşın altıncı yılında ekonomik olarak da zor günler yaşayan Almanya, buna rağmen insani ve maddi tüm kaynaklarını kullanarak savaşa devam etmiştir. Hitler bu süreçte askerlik çağı gelmemiş çocukların askere alınmasının mahzurlarını göz ardı etmiş, 15 yaşındaki gençlerin yedek olarak eğitilmesini emretmiş, 16 yaşından büyükleri de savaşmak üzere orduya almıştır. Netice itibariyle görülmektedir ki 1944 yılı Almanya'nın İkinci Dünya Harbindeki son yılı olmuştur.

### Askerî Yapı

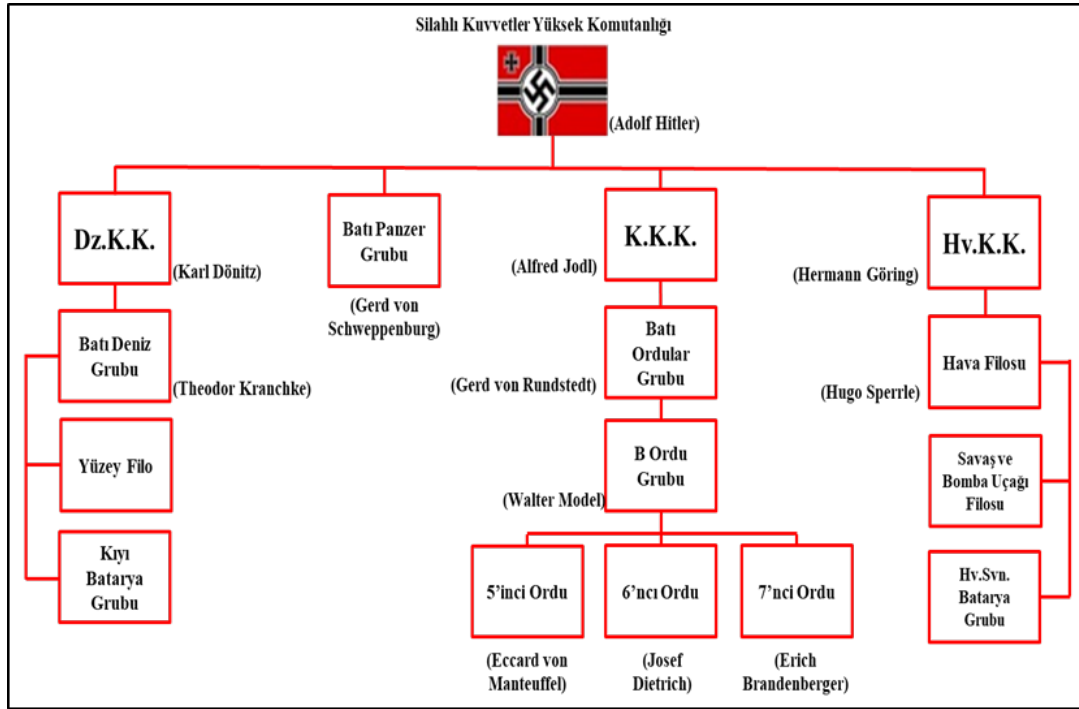
Almanya Başkanı Paul von Hindenburg'un ölümünden sonra, Silahlı Kuvvetler Başkomutanı olan Adolf Hitler, Savaş Bakanlığını kaldırarak, Silahlı Kuvvetler Yüksek Komutanlığını kurmuş, bu komutanlığın altında Kara, Hava ve Deniz Kuvvetleri Yüksek Komutanlığını

teşkilatlandırmıştır. Hitler'in bu tarz bir komuta yapısı kurmasıyla bütün askeri faaliyetleri kontrol ve koordine edebileceği bir sistem kurulmuştur.<sup>208</sup> Bulge Muharebesi'nde Alman Kuvvetleri, Mareşal Walter MODEL emir komutası altında B Ordular Grubuna bağlı 5'inci Panzer Ordusu, 6'ncı Panzer Ordusu ve 7'nci Ordu olarak teşkil edilmiştir.

- 5'inci Panzer Ordusu; 3 Panzer Tümeni, 1 Panzergrenadier Tümeni ve 1 Piyade Tümeninden oluşan 47'nci Panzer Kolordusu, 2 Piyade Tümeninden oluşan 66'ncı Kolordu, 1 Panzer Tümeni ve 1 Piyade Tümeninden oluşan 58'inci Kolordu ve 1 Piyade Tümeninden oluşan 29'uncu Panzer Kolordusundan,

- 6'ncı Panzer Ordusu; 3 Panzer Tümeni, 2 Piyade Tümeni ve 1 Hava İndirme Tümeninden oluşan 1'inci Panzer Nazi Kolordusu, 2 Panzer Tümeninden oluşan 2'nci Panzer Nazi Kolordusu, 3 Piyade Tümeni ve 1 Panzergrenadier Tümeninden oluşan 67'nci Kolordu ve 1 Hava İndirme Alayından,

- 7'nci Ordu; 2 Panzergrenadier Tümeni ve 1 Piyade Tümeninden oluşan 8'inci Kolordu, 3 Piyade Tümeninden oluşan 80'inci Kolordu, 2 Piyade Tümeni ve 1 Hava İndirme Tümeninden oluşan 85'inci Kolordudan teşkil edilmiştir. (Şekil-3)



Şekil 3: Alman Kuvvetleri Teşkilat Yapısı<sup>209</sup>

### Sosyal-Ekonomik Durum

1943 ortalarından itibaren Almanya, Albert Speer kontrolünde tam bir savaş ekonomisine geçmiştir. 1944'ün sonlarında, neredeyse tüm Alman ekonomisi kendisini askeri üretime

<sup>208</sup> Müller R., 2016, "Hitler's Wehrmacht, 1935-1945", Lexington: University Press of Kentucky, s.12.

<sup>209</sup> Enclopedia Britannica, Inc. kaynağından faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

adamıştır. Normandiya Harekâtı esnasında Müttefik hava taarruzları sonucu toprak ve fabrika kaybına rağmen, tank ve uçak üretiminde 2-3 kat artış olmuştur. Alman ekonomisi askeri ihtiyaçlara odaklamak için birçok sektörde üretim faaliyetlerine son vermiş, temel gıda malzemeleri bile kıt bir seviyeye gelmiştir.<sup>210</sup>

Nazi Almanya'sının sosyal politikaları halkın refahı üzerine yoğunlaşmamış, aksine sosyal refah fikrine her zaman düşmanca yaklaşmıştır. İlke olarak saf Alman ırkından olmayan, zayıf, bedensel engelli, evsizlerin yok olmasını destekleyen Sosyal Darwinizm<sup>211</sup> fikri benimsenmiş, bir önceki dönemin refah sistemi ve sosyal destek uygulamalarına son verilmiştir.<sup>212</sup>

### **Propaganda (Bilgi Harekâtı)**

İkinci Dünya Harbinde Bilgi Harekâtı kapsamında yapılan uygulamaların, günümüz muharebelerine kıyasla daha sınırlı olduğu görülmektedir. Bu kapsamda sadece Hitler'in propaganda faaliyetleri değerlendirmeye alınmıştır. Nazi Partisinin iktidara gelmeden önce ve iktidar olduktan sonraki süreçte en güçlü silahı propaganda olmuştur. Adolf Hitler, Alman halkının tek bir çatı altında toplayabileceğini, sefalet içerisinde olan Alman halkının tek kurtuluşu Nazi Partisi olacağını, Versay Barış Antlaşması'nı imzalayanların hain olduğunu, onlar gibi halkı kandırmayacaklarını ileri sürmüştür. Joseph Goebbels<sup>213</sup> konuşmalarında kötü ekonominin ve bölünmenin sebebi olarak komünistleri ve Yahudileri hedef göstermiştir. Adolf Hitler propaganda biçimlerinin en önemli niteliklerini “büyük bir topluluk üzerinde etki yapmak”, “propagandayı belirli birkaç nokta üzerinde yoğunlaştırarak devamlı bu konuları tekrarlamak”, “kısa ve öz bir metin hazırlamak ve “fikri yaymak için büyük inat gösterip sonucu beklemede sabırlı olmak” olarak nitelendirmiştir.<sup>214</sup> Hitler, genel itibariyle kurduğu cümlelerde savaş yerine, operasyon, müdahale veya mücadele kelimelerini kullanmaya özen göstermiştir. Savaş süresince durum Almanya'nın aleyhine döndüğünde, Hitler ve Goebbels direkt müdahale etmiş, kesinleşmemiş bir sonuç varken bile kazandıklarını Alman halkına bildirmekten geri kalmamıştır.

### **Harekât Bölgesi Etüdü**

Ardenler bölgesi, kışları soğuk ve yağışlı, yazları sıcak ve kurak karasal iklim özellikleri göstermektedir. Bölgenin Aralık ve Ocak ayı en düşük ortalama sıcaklığı -15°C, en yüksek

<sup>210</sup> Tooze A., 2006, “ *The Wages of Destruction: The Making and the Breaking of the Nazi Economy*”, s.38.

<sup>211</sup> Sosyal Darwinizm: Bu sistemde amaç üstün bireyleri desteklemek ve zayıf bireyleri sistem dışına taşımaktır. Başarılı iş insanlarının çıkarlarını savunup ve onları teşvik ederken işçi sınıfının sendika ve diğer kuruluşlarını yok etme şeklinde yorumlanmaktadır.

<sup>212</sup> DeLong, J.B., 1997, “ *Slouching Towards Utopia?: The Economic History of the Twentieth Century. XV. Nazis and Soviets*”, University of California at Berkeley.

<sup>213</sup> Joseph Gobbels: 1933-1945 yılları arasında Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığı yapmış Alman politikacı ve Nazi Almanyası'nın ikinci şansölyesi.

<sup>214</sup> Hitler A., 1925, “ *Mein Kampf*”, s. 301.

ortalama sıcaklığı 1°C'dir. Aralık ayı ortalama yağış miktarı 38,4 mm, ortalama kar yağışlı gün sayısı 12, ortalama karla örtülü gün sayısı 30, ortalama sisli gün sayısı 22, ortalama rüzgâr hızı 10 m/sn olup genelde Kuzey-Güney istikametinde esmektedir.

Harekât bölgesi; Kuzey-Güney istikametinde akan Meuse Nehri tarafından ikiye bölünmektedir. Arazi temas hattından itibaren batıya gidildikçe yükselmekte, Aachen-Hotten hattından itibaren tekrar alçalmaktadır. Meuse Nehrinden itibaren Brüksel-Antwerp istikametine doğru düz bir yapıya sahiptir. Temas Hattının bir kısmının geçtiği Ardenler bölgesi kapalı arazi olarak değerlendirilmektedir. Bu bölgede sadece tabur seviyesinde yaklaşma istikametleri bulunmaktadır. Aachen, Liege, St.Vith ve Bastogne bölgede kritik kavşakları bulunduran ve yaklaşma istikametleri üzerinden geçen önemli meskûn mahallerdir. Zemin Aralık ayında yağışlı havalarda zırhlı araçların hareketini kısıtlamakta yollara bağımlı kılmaktadır. Harekât bölgesinde enine ve boyuna yeterli miktarda stabilize, yer yer asfalt yollar mevcuttur.

#### **Gözetleme ve Ateş Sahaları:**

Harekât bölgesi temas hattından itibaren batıya doğru gözetleme ve ateş imkânı, özellikle de yatık yollu silahlar için çok iyi ateş sahası sağlar. Kapalı arazi olan Ardenler bölgesi her yöne gözetleme imkânı kısıtlıdır. Ancak bölge içerisindeki küçük tepeler, geniş düzlük ve yayvan sırtlar gözetleme imkânı ve ateş sahası yönünden oldukça iyidir. Mevcut meskûn mahaller gözetleme ve ateşi büyük ölçüde engeller.

#### **Örtü ve Gizleme:**

Ardenler bölgesi birliklerin batıya intikalini, yığınaklanmasını, taarruz hazırlıklarını, görmeyerek ateş yapan silahların mevzilenmesini düşman ateşine ve gözüne karşı örter. Ardenler bölgesi içindeki Malmady ve Hotten güneyi tüm düşman faaliyetlerini gözetleme ve ateşlere karşı örter. Aachen-Liege-Hotten hattı faaliyetleri örten doğudaki en son arazi blokudur. Mevcut meskûn mahaller, civarlarındaki ağaçlıklı bölgelerle birlikte her türlü düşman faaliyetlerini gözetleme ve ateşlere karşı hem gizler hem de büyük ölçüde örter.

#### **Kritik Arazi Arızaları:**

Bastogne ve St.Vith meskûn mahalleri hedef üzerindeki önemli kritik kavşaklara sahip olması ve üzerinde yaklaşma istikametleri bulundurması sebebiyle kritiktir. Meuse Nehri üzerinde bulunan Maastricht, Liege, Namur ve Dinant köprüleri harekâtı Brüksel-Antwerp istikametine aktarması ve ele geçirildiği takdirde ikmal yolu olarak kullanılabilmesi sebebiyle kritiktir. Önemli sanayi ve ticaret merkezi ve aynı zamanda Belçika'nın başkenti olan Brüksel, stratejik hedef olan Antwerp öncesi önemli meskûn mahal olan ve kritik kavşakları bünyesinde

bulunduran Hasselt ile müttefiklerin ikmal üssü ve stratejik hedef olan Antwerp kritik arazi arızası olarak değerlendirilmektedir.

### **Engeller:**

Kapalı arazi olarak değerlendirilen Ardenler bölgesi mevcut tepeler, yer yer dik yarıklar ve yamaçlara sahip olup bu kesimler her türlü tekerlekli, tırtıllı araca, hatta bazen yaya harekâta bile engel teşkil etmektedir. Meuse Nehri 25-30 m genişliği ve 3-6 m yükseklikte kanal biçimindeki yatağı ile tekerlekli ve tırtıllı araçların ilerlemesine yer yer engel olmakta, belli geçit ve köprülerden geçişe zorlamaktadır. Harekât bölgesi yer yer killi ve yumuşak bir yapıya sahip olduğundan fazla yağışlı havalarda tekerlekli araçların intikalini büyük ölçüde yollara bağımlı kılmaktadır.

### **Yaklaşma İstikametleri**

#### **Aachen-Maastricht Köprüsü-Hasselt-Antwerp:**

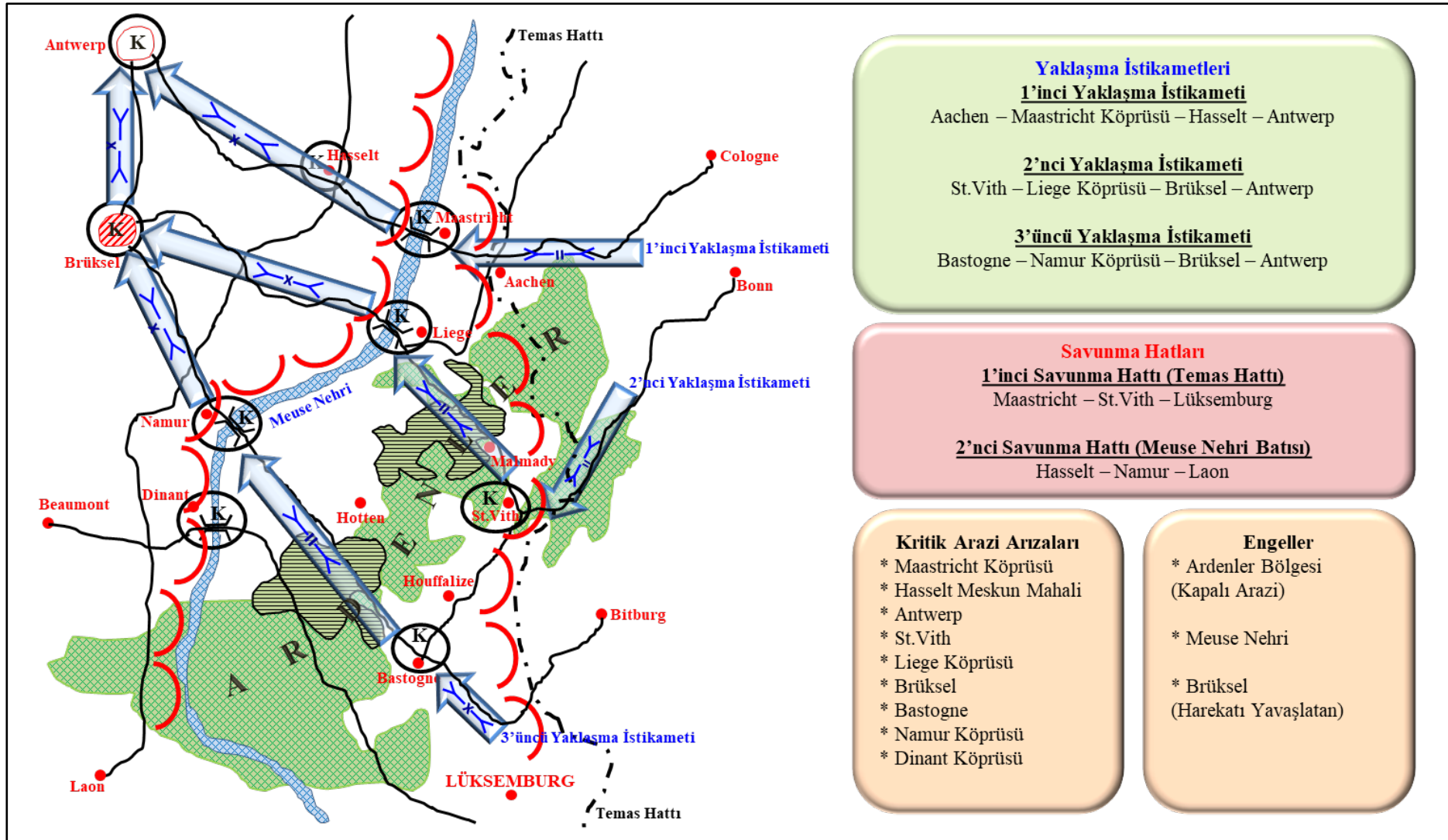
Harekât bölgesinin kuzeyinden hedefe el atan en kısa yaklaşma istikametidir. Başlangıçta Maastricht Köprüsüne el atar, müteakiben Hasselt istikametinde stratejik hedef Antwerp'e yönelir. Ardenler bölgesinin kuzeyinde açık arazi kesiminde bulunması, hedef istikametinde önemli yol ve kavşakları bünyesinde bulundurması nedeniyle zırhlı birlik harekâtına müsait en uygun yaklaşma istikametidir.

#### **St.Vith-Liege Köprüsü-Brüksel-Antwerp:**

Harekât bölgesinin merkezinde başlangıçta Liege Köprüsü, ele geçirildiği takdirde Brüksel ve stratejik hedef Antwerp'e el atan yaklaşma istikametidir. St.Vith-Malmady ve Liege istikameti, Ardenler bölgesi içerisinde olması sebebiyle, zırhlı birlik hareketini yollara bağımlı kılar, ilerleme hızı yavaştır.

#### **Bastogne-Namur Köprüsü-Brüksel-Antwerp:**

Harekât bölgesinin güneyinde başlangıçta Bastogne ve Namur Köprüsü, ele geçirildiği takdirde Brüksel ve stratejik hedef Antwerp'e el atan en uzun yaklaşma istikametidir. Ardenler bölgesinin güneyinde bulunan yoğun ormanlık araziler zırhlı birlik harekâtını kısıtlar, harekâtın hızını yavaşlatır ve baskın etkisini azaltır. Birleştirilmiş Engel Tatbik Krokisi Şekil 4'de gösterilmiştir.



Şekil 4: Birleştirilmiş Engel Tatbik Krokisi



## OPERATİF TASARIM

İkinci Dünya Harbinde Almanya'nın kaderini değiştirecek Bulge Muharebesi'nde Almanya'nın stratejik seviyede istediği siyasi son durum; Versay Anlaşması ile kaybedilen toprakları geri kazanmak, İngiltere'yi barış şartlarına zorlamaktır. Bu maksatla muharebe sonunda; Müttefiklerin savaşma azim ve kabiliyetini kırmak, Müttefik kuvvetlerini bölmek ve batı cephesinde üstünlük sağlamak arzulanmaktadır. Bulge Muharebesi'nde, tespit edilen İstenen Son Durumu elde edebilmek maksadıyla, Müttefik Kuvvetlerin Normandiya Harekâtından sonra ileri harekâta devam ederken yaşamış olduğu lojistik problemler sebebiyle kurduğu Antwerp Lojistik Üssü, Hitler tarafından Stratejik Hedef olarak tespit edilmiştir. Hitler'e göre Antwerp ele geçirilirse Müttefik Kuvvetlerin savaşma azim ve iradesi kırılacaktır. Stratejik hedefe ulaşabilmek maksadıyla, hareketin batıya aktarılmasını sağlayan ve engellik özelliği barındıran Meuse Nehri üzerindeki köprüler, Antwerp Lojistik Üssüne ulaşımı kolaylaştıran ve kritik kavşak noktalarını barındıran Bastogne ve St.Vith, önemli sanayi merkezi olan ve aynı zamanda Belçika'nın başkenti olan Brüksel Operatif Hedefler olarak tespit edilmiştir. Müttefik Kuvvetlerin savaşma azim ve iradesini dayandırdığı 12'nci Ordular Grubu Ağırılık merkezi olarak tespit edilmiştir.

Harekât, "Hazırlık ve Yığınaklanma" ve "Muharebenin İcrası" olarak iki safhada planlanmıştır. Bu kapsamda, Hazırlık ve Yığınaklanma safhasında;

- Hitler'in muharebe kapsamında almış olduğu azami gizlilik tedbirleri,
  - Batı Cephesinde Müttefik Kuvvetlere karşı girişeceği bir muharebede, Doğu'da Sovyet Rusya tehdidine karşı alınması gereken tedbirler,
  - Muharebenin meşruiyeti kapsamında Alman halkı ve uluslararası kamuoyu desteğinin sağlanması,
  - Doğu Cephesinden, Batı Cephesine birlik kaydırma ve Batı Cephesi için yeni birlikleri oluşturma,
  - Muharebe süresince kesintisiz lojistik destek sağlanması,
- Muharebenin İcrası safhasında ise;
- Müttefik Kuvvetlerin beklemediği yer ve zamanda baskın şeklinde süratli ve kesintisiz taarruz,
  - 7'inci Ordu Komutanlığınca aldatma yapılması ve harekâtın güney yan emniyetinin alınması,
  - Operatif hedeflerin ele geçirilmesi ve müteakiben İhtiyat Kuvvetlerinin asıl taarruz bölgesinde muharebeye sokulması (Başarıdan Faydalanma), önemli Kesin Sonuç Noktaları

olarak tespit edilmiştir. Operatif hedeflerin ele geçirilememesi durumunda Stratejik Hedefin süratle ele geçirilmesi Karar Noktası olarak tespit edilmiştir.

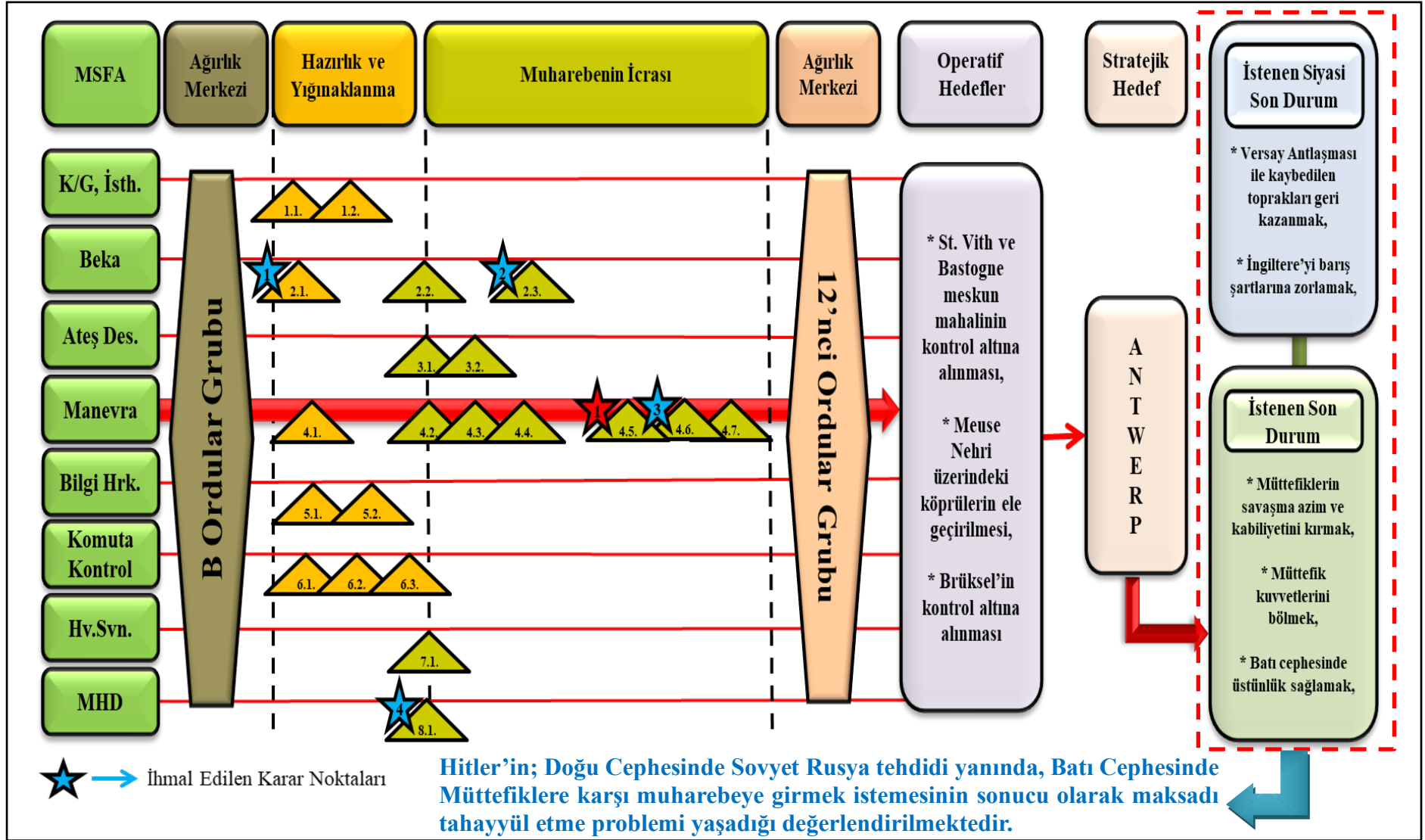
Ancak yapılan muharebe analizi sonucunda,

- Bulge Muharebesi'nin sonuna doğru Doğu Cephesinde Sovyet tehdidinin ortaya çıkması ve Hitler'in buna beklenen tepkiyi verememesi,

- Kötü hava şartları sebebiyle Müttefik Kuvvetlerin Hava Kuvvetlerini kullanamayacağı varsayımı üzerine inşa edilen harekât planında havanın düzelmesiyle Müttefik Kuvvetlerinin hava taarruzuna başlaması, özellikle Alman Ordusunun ikmal hatlarını etkisiz hale getirmesi ve Alman Ordusu tarafından hava taarruzlarına karşı tedbir alınamaması,

- Asıl Taarruz kuzeyde 6'ncı Ordu bölgesinde tespit edilmesine rağmen, muharebenin merkez bölgede 5'inci Ordu bölgesinde gelişmesi, ancak Hitler'in İhtiyat Kuvvetlerini bu bölgede kullanmada tereddüt etmesi ve başarıdan faydalanamaması,

- Müttefik Hava Kuvvetlerinin taarruzları neticesinde Alman lojistik sisteminin çökmesi ve kesintisiz ikmal yapılacak tedbir getirilememesi Hitler tarafından ihmal edilen karar noktaları olarak tespit edilmiştir. Nihayet tespit edilen kesin sonuçları, harekât hatlarıyla hedeflere bağlanmıştır. Harekât hatları Muharebe Sahası Fonksiyon Alanlarına (MSFA) göre belirlenmiştir. Bu esaslara uygun olarak oluşturulan operatif tasarım şeması Şekil 5'de sunulmuştur.



Şekil 5: Operatif Tasarım

## Alman Taarruz Planı

Normandiya Harekâtından sonra Müttefiklerin Batı Duvarına doğru ilerlemesinin 1944 kış başlarında yavaşlaması, Almanya'dan daha fazla lojistik problemler yaşaması, Almanya'daki savaş teçhizatı üretiminin en yüksek kapasiteye çıkması (11000 orta boy tank ve top, 16000 tank avcısı, 5200 ağır tank)<sup>215</sup> Hitler'in zaten düşüncede olan yeniden taarruz fikrini uygulama konusunda cesaret vermiştir. Hitler, İngiliz ve Amerikan Ordularını bölmek, kuşatmak ve imha etmek ve Müttefiklerin yapmayı planladığı taarruzu geciktirebilmek maksadıyla Antwerp'i stratejik hedef olarak seçmiştir. Bu şekilde batı cephesine karşı tam üstün konuma gelmese de denge sağlanacağına inanmıştır. Kar ve sis gibi hava koşullarının Müttefiklerin hava üstünlüğünü ortadan kaldırdığı Kasım ayında harekât icra etmeye, batı cephesinde basit bir tepki vermek yerine daha kapsamlı bir taarruz icra etmeye karar vermiştir. Bu maksadın tahakkuku için;

- 1940 yılında icra edilen Fransa Muharebesinde<sup>216</sup> olduğu gibi, yüksek ve sık ağaçlar ile derin vadileri olan, bitki örtüsü sayesinde zırhlı birlik harekâtının tespit edilmesini engelleyen, gerek Antwerp'e yakınlığı gerekse Müttefikler tarafından daha az kuvvetle savunulduğunu düşündüğü, İngilizleri tecrit edebilme ile İngiliz ve Amerikan kuvvetlerini bölme olasılığı yaratması nedeniyle Ardenler bölgesi seçilmiş,<sup>217</sup>

- İki panzer (zırhlı) ve bir piyade olmak üzere üç ordu olarak teşkilatlanmış,

- Harekâtın tarihi, hava muhalefeti nedeniyle Müttefik hava üstünlüğünün tesirini azaltacağı değerlendirilen 26-28 Kasım olarak tespit edilmiş,

- Muharebe harekâtı safhası iki aşamalı olarak planlanmıştır. İlk aşamada, piyade birliklerince yarma manevrası icra edilecek, Meuse Nehri boyunca köprüler ele geçirilecek ve emniyete alınacaktır. İkinci aşamada zırhlı birlikler başarıdan faydalanma ile Antwerp'i ele geçirecektir. Piyade birlikleri, zırhlı birliklerin süratli manevrasına imkân sağlayan önemli kavşakları ve köprüleri emniyet altına alacak, zırhlı ordular, sorumluluk sahaları içindeki kritik arazi olarak değerlendirilen yerleşim yerlerini ele geçirecektir. Plan, orduların harekâtı doruk noktasına ulaşmadan müttefik Antwerp'i ele geçirme imkân ve kabiliyetine dayanmaktadır.<sup>218</sup>

Harekâtın kuzey kanadında faaliyet gösteren General Josef Dietrich emir komutasındaki üç kolordudan oluşan 6'ncı Panzer Ordusu "Asıl Taarruz Kuvveti" olarak görev yapacaktır. Liege istikametinde taarruzla Amerikan savunmasını yaracak, Meuse Nehri'ni geçecek ve

<sup>215</sup> KEEGAN J.(Çeviren: Samet ÖKSÜZ), 2019, "İkinci Dünya Savaşı", Say Yayınları, s.448.

<sup>216</sup> 10 Mayıs-25 Haziran 1940, Taraflar: Almanya, İtalya – Fransa, İngiltere, Kanada, Çekoslovakya, Polonya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Sonuç: Almanya Zaferi

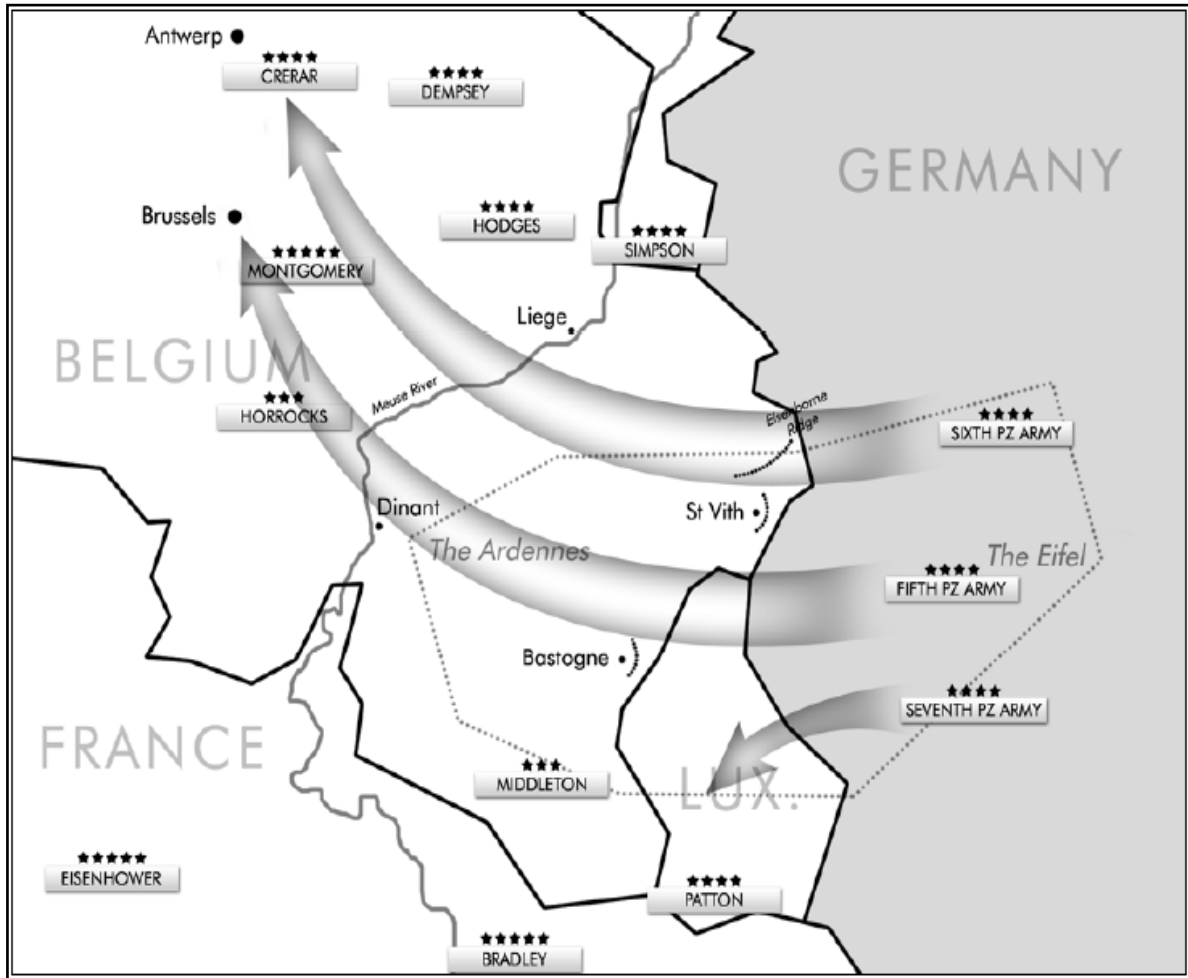
<sup>217</sup> MacDonald B.Charles, 1997, "A Time for Trumpets: The Untold Story of The Battle of The Bulge", s.18.

<sup>218</sup> Beevor A., 2015, "Ardennes 1944", s.82.

müteakiben Antwerp'i ele geçirecektir. 67'nci Kolordu, harekâtın kuzey yan emniyetini alacak, 1 ve 2'nci Nazi Zırhlı Kolordusu, Meuse Nehri'ni geçecek ve müteakiben Antwerp'i ele geçirecektir.<sup>219</sup>

General Hasso-Eccard von Manteuffel komutasındaki 5'inci Panzer Ordusu merkezde "Tali Taarruz Kuvveti" olarak görev yapacak ve 6'ncı Panzer Ordusunun güney yan emniyetini alacaktır. Dört Kolordudan oluşan Beşinci Panzer Ordusu, St.Vith-Bastogne-Meuse Nehri-Brüksel istikametinde taarruzla Brüksel'i ele geçirecektir.

General der Panzertruppen Erich Brandenberger komutasındaki 7'nci Ordu, 6 ve 5'inci Panzer Ordularının harekâtını emniyete almak ve aldatma yapmak maksadıyla güney istikametinde taarruz edecektir. 5 ve 6'ncı Panzer Ordularının aksine tankı olmayan 7'nci Ordu müteakiben bu bölgede savunma icra edecektir. (Şekil 6)



Şekil 6: Alman Taarruz Planı<sup>220</sup>

Hitlere'e göre "Büyük Çözüm" olarak nitelendirdiği planın başarısı tamamıyla baskın, hız ve sürpriz ve gizlilik faktörlerine bağlıdır. Ayrıca havanın Müttefiklerin hava üstünlüğünü

<sup>219</sup> Cole Hugh M., 1993, "The Ardennes: Battle of The Bulge", ss.75-77.

<sup>220</sup> Hayes, Richard E., 2006, "Battle of the Bulge: The Impact of Information Age Command and Control on Conflict", s.4.

kullanmasına engel olması sebebiyle tespit edilen süre içerisinde Antwerp ele geçirilmelidir.

Bu sebeple gizliliğe aşırı önem veren Hitler,

- Plan ile ilgili olarak Rundstedt ve Model hariç Ordu Komutanlarına Ekim ayına kadar bilgi vermemiş,

- Harekât hakkında kendisine bilgi verilen şahıslara gizlilik belgesi imzalatmış,

- Harekât ile ilgili evrak taşıyan uçakların Rhin nehri üzerinden uçuşunu yasaklamış,

- Birliklerin toplanma bölgelerinden taarruz bölgelerine intikalini son anda ve gece gerçekleştirmesini emretmiş,

- Alman olmayan askerlerin birinci hatlardan harekâtın başlayacağı günden bir hafta önce geri çekmiş,

- Topçu atışlarını yasaklamış,

- Ordu Komutanlarının mevcut komuta yerlerini son ana kadar değiştirmemeleri ve Münih'te sahte komuta yeri kurulması konusunda emir vermiştir.

Rundstedt ve Model ise, planın çok iddialı olduğu, mevcut güçlerle, kısa zamanda Antwerp'in ele geçirilmesinin zor olduğu, harekâtın uzaması durumunda lojistik problemler oluşabileceği, bunun yerine "Küçük Çözüm" olarak nitelendirdikleri imha yerine hasar verici plan konusunda Hitler'i ikna denemelerine rağmen, Hitler planı onaylamıştır.

Esas harekât planının haricinde, harekâtı desteklemek amacıyla; "Truva Atı" stratejisiyle "Greif Harekâtı" adı verilen iki özel harekât planı daha yapılmıştır. Birinci harekât kapsamında; bir yıl önce esarete bulunan Musollini'yi kurtarmak için görevlendirilen Skorzeny emir komutasında daha önce Amerika'da bulunmuş, Amerikan kültürünü çok iyi bilen, İngilizce konuşması ayırt edilemeyen askerlerin oluşturduğu özel komando birlikleri teşkil edilmiştir. Amerikan üniforması giymiş bu özel komando birlikleri ile cephe yarılır yarılmaz küçük timler halinde Meuse nehri üzerindeki köprülerin bir kısmının sağlam olarak ele geçirilecek, Müttefik askerleri içinde propaganda yapılacak, karışıklık çıkarılacak, muhabere hatları kesilecek ve Müttefik askerleri yanlış yollara yönlendirilecektir. İkinci harekâta ise Albay Von der Heydte emir komutasındaki bir paraşütçü birliği asıl taarruz bölgesinin kuzey yan emniyetini almak amacıyla, bölgeye giden yolları emniyet altına alacak, takviyelerin bölgeye girmesine engel olacak, tıkama mevzileri işgal edecek ve bölgede karışıklık çıkaracaktır. Hitler ayrıca Müttefikleri aldatmak ve planın savunma harekâtı olduğu izlenimi vermek amacıyla, "*Wacht am Rhein*" (Ren Nöbeti Harekâtı) olarak adlandırmış ki bu Müttefiklerin Almanya'nın savaşma

azim ve iradesinden yoksun olduğu ve teslim olmaya yakın olduğu yönünde önyargularına da sebep olmuştur.<sup>221</sup>

### **MUHAREBENİN İCRASI**

Alman topçuları, 16 Aralık 1944'te sabah 05.30'dan itibaren 90 dk süreyle Ardenler'de 130 km'lik bir cephe boyunca hazırlık ateşine başlamış, eş zamanlı olarak asıl taarruz 6'ncı Panzer Ordusunda olmak üzere Alman Kuvvetlerinden 240.000'den fazla asker, yaklaşık 700 tank taarruza başlamıştır. Muharebenin ilk gününde en şiddetli saldırı, kuzeydeki Asıl Taarruz Kuvveti 6'ncı Panzer Ordusu tarafından icra edilmiştir. Ancak, bu bölgede konuşlu ABD 99'uncu Piyade Tümeni güçlü bir savunma icra etmiş, Alman zırhlı birlikleri Taarruz Çıkış Hattından itibaren çok kısa bir mesafe ilerleyebilmiştir. Muharebenin geneli itibariyle, Bastogne bölgesi Alman taarruzunun durdurulduğu Kesin Sonuç Noktalarından biri olarak kabul edilirken, 99'uncu Piyade Tümeni'nin kendisinden çok güçlü Asıl Taarruz Kuvveti 6'ncı Alman Ordusuna karşı savunması ve ilerlemeyi engellemesinin de başarıya büyük katkı sağladığı sonraki günlerde daha iyi anlaşılmıştır.<sup>222</sup>

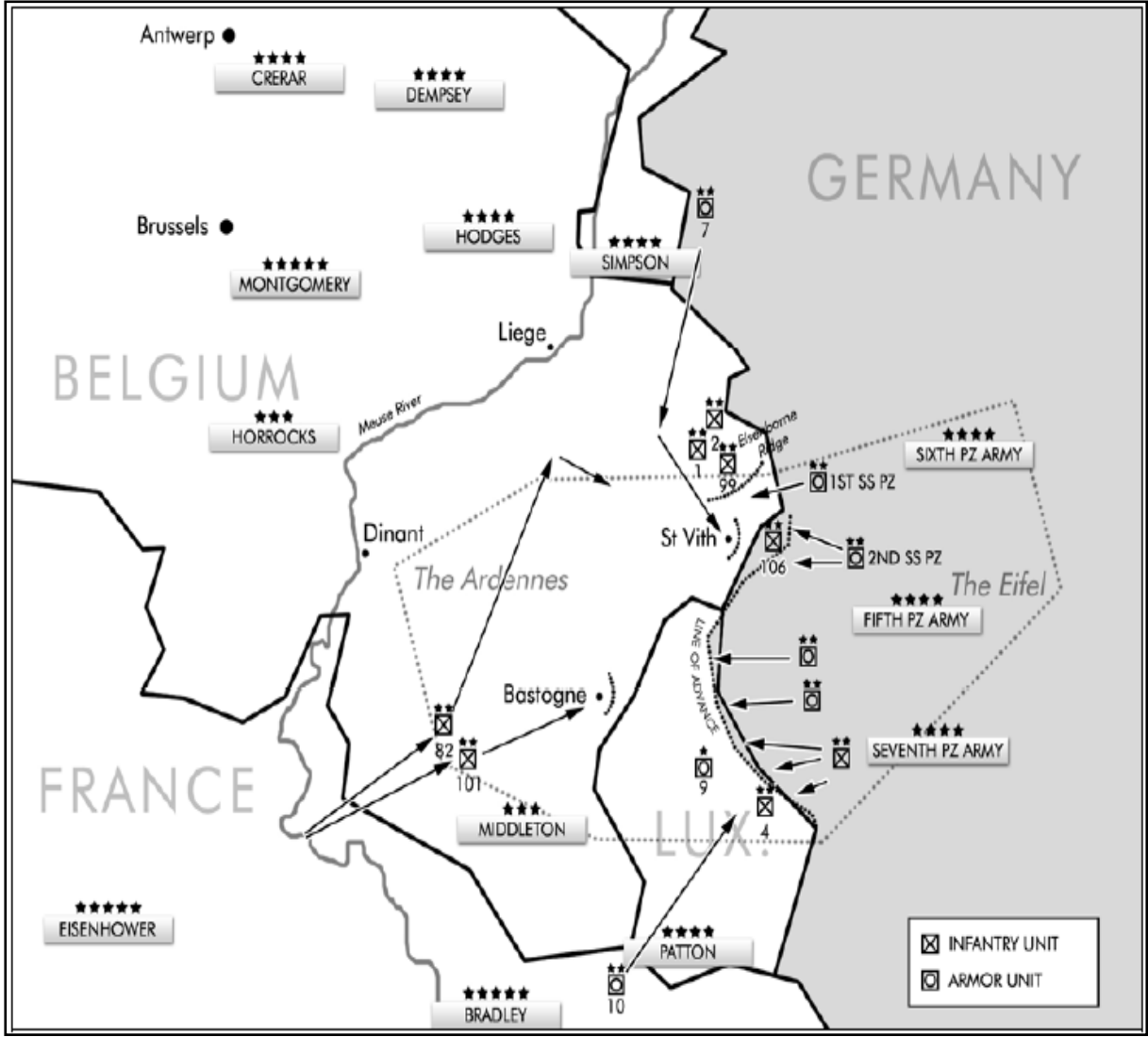
En büyük Alman başarısı, 5'inci Panzer Ordusunun, ABD 106'ncı Piyade Tümenini neredeyse yok ettiği bölgede gerçekleşmiştir. Ancak, hava ve arazi şartları sebebiyle, taarruz büyük ölçüde yollara bağımlı kalmış, sınırlı ilerleme sağlanmıştır. Kesin Sonuç Noktası olan St. Vith ve Bastogne ilk gün hedefi olmasına rağmen, Ardenler bölgesinde ilerlemede yaşanan güçlükler ve Müttefikler tarafından icra edilen bölgesel karşı taarruzlar sebebiyle ele geçirilememiştir. 7'nci Ordunun Amerikan kuvvetlerini etkisiz hale getirmek ve savunulabilir bir bölge elde etmek istediği güney sektörde de durum iyi gelişmemiştir. Yeterli topçu desteği olmayan Alman birlikleri güçlü bir savunma ile karşılaşmış, ilk gün hedeflerinin çok gerisinde kalmıştır.<sup>223</sup> (Şekil 7)

---

<sup>221</sup> MacDonald B.Charles, 1997, "A Time for Trumpets: The Untold Story of The Battle of The Bulge", ss.13-14.

<sup>222</sup> Cole Hugh M., 1964, "The Ardennes: Battle of the Bulge", Office of the Chief of Military History Department of the Army, s.64.

<sup>223</sup> E. Peter, 2003, "Hitler's last offensive", Barnsley: Pen & Sword Books Limited, s.67.

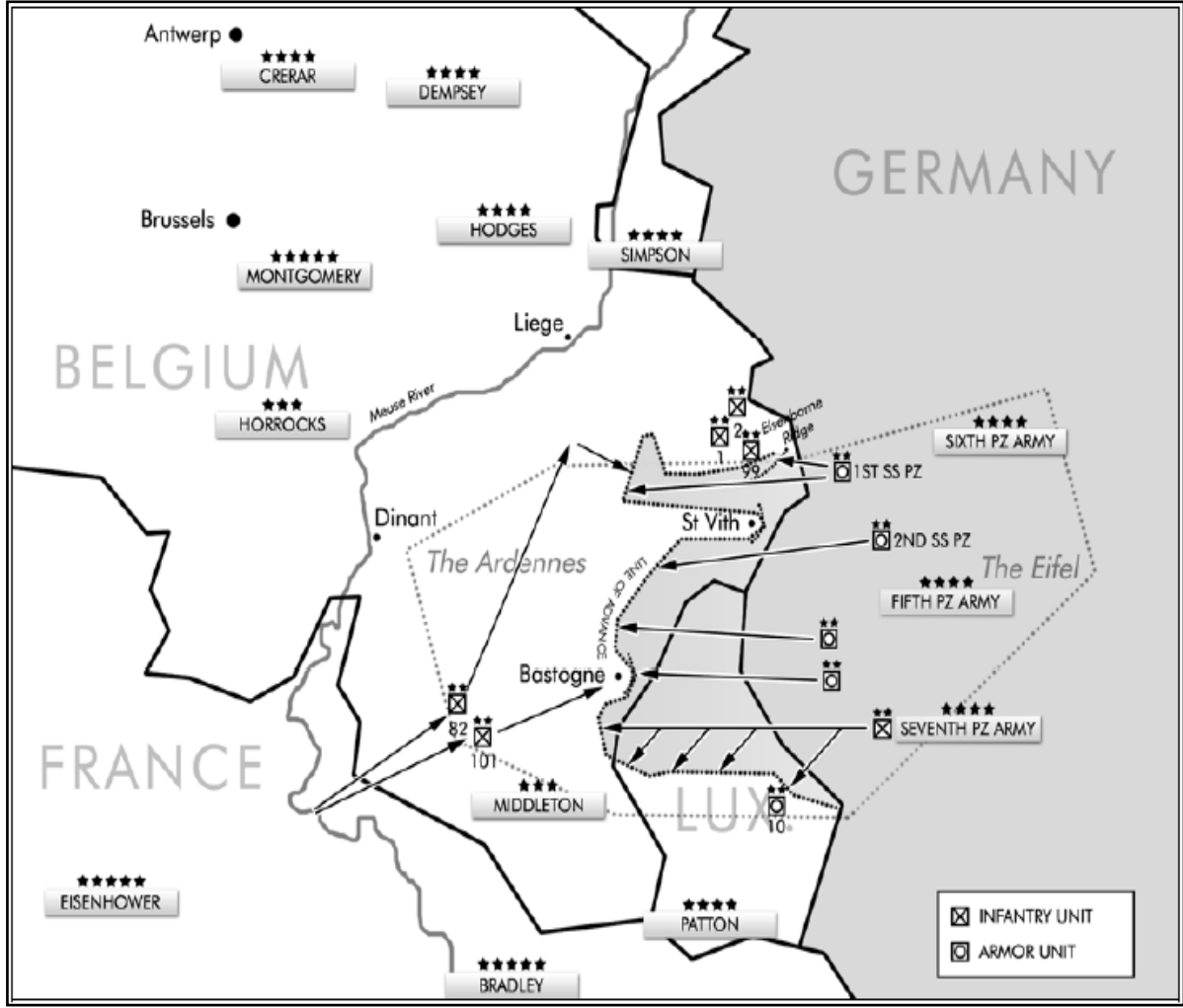


Şekil 7: Genel Durum (16 Aralık 1944)<sup>224</sup>

Muharebenin sonraki birkaç gününde de, kuzeyde 6'ncı Zırhlı Ordu ve güneyde 7'nci Ordu bölgesinde ilerleme sağlanamamış, taarruzlar özellikle 5'inci Panzer Ordusu cephesinde şiddetli bir şekilde gelişme göstermiş, 5'inci Panzer Ordusu 17 Aralık tarihinde St. Vith'e ulaşabilmiş, ancak oradaki savunma direncini kıramamıştır. 82'nci Hava İndirme Tümeni Alman taarruzlarına karşı direnerek ilerlemeyi önemli ölçüde yavaşlatmıştır. (Şekil 8)

<sup>224</sup> Hayes, Richard E., 2006, "Battle of the Bulge: The Impact of Information Age Command and Control on Conflict", s.9.





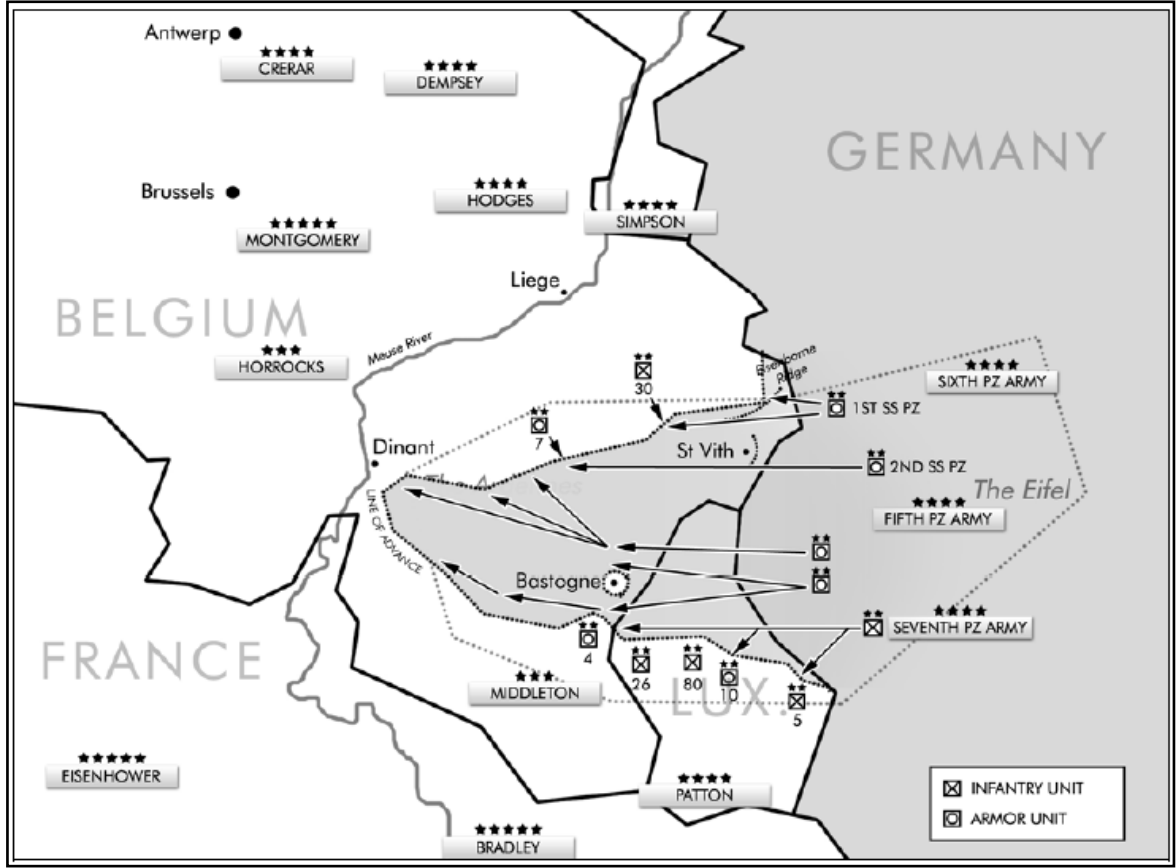
Şekil 8: Genel Durum (20 Aralık 1944)<sup>225</sup>

Ancak çok fazla kayıp veren ve daha fazla direnemeyen 82'nci Hava İndirme Tümeni 21 Aralıkta St. Vith'den tahliye edilmiş, Salm Nehri'nin batısında geri çekilmiştir.<sup>226</sup> Alman zırlı tümenlerini geciktirmek ve yönlendirmek için çok önemli olan St.Vith savunması, 23 Aralık tarihine kadar devam etmiştir. 21 Aralıktan itibaren, kuzey ve güney kanatlarda icra edilen taarruzların aksine, merkezde taarruzlar ciddi bir şekilde gelişmiş, Bastogne'da konuşlu 101'inci Hava İndirme Tümeni kuşatılmıştır.

5'inci Panzer Ordusu bölgesinde taarruzların gelişmesi üzerine, İngiliz 30'uncu Kolordusu Meuse Nehri üzerindeki köprü ve geçiş yerlerini emniyete almak amacıyla görevlendirilmiştir. 23 Aralık tarihinde 5'inci Panzer Ordusu, Dinant'ın doğusunda bulunan Nötre Dame ormanlarına ulaşmış, ancak sık ormanlar, sürekli bölgesel karşı taarruzlar ve o bölgeye görevlendirilen İngiliz birliklerinin engellemeleri ile taarruz merkez sektörde de durdurulmuştur. (Şekil 9)

<sup>225</sup> Hayes, Richard E., 2006, "Battle of the Bulge: The Impact of Information Age Command and Control on Conflict", s.10.

<sup>226</sup> Cole Hugh M., 1964, "The Ardennes: Battle of the Bulge", Office of the Chief of Military History Department of the Army, s.407.



Şekil 9: Genel Durum (25 Aralık 1944)<sup>227</sup>

## MÜTTEFİK KUVVETLERİ KARŞI TAARRUZU

1'inci ABD Ordusuna gelen istihbarat raporları ve istihbarat subaylarının analizleri neticesinde çok yüksek ihtimalle Ardenler üzerinden bir taarruz olabileceği bildirmiş, fakat Müttefik kuvvetlerinden Eisenhower, Bradley, Montgomery ve Patton da dâhil olmak üzere hiç kimse, Almanya'nın geniş çaplı bir karşı taarruz başlatacağına inanmamıştır. Ta ki 16 Aralık sabahına kadar.<sup>228</sup> O sabah başlayan taarruz haberinin komuta yerlerine ulaşması zaman almış, ulaştığında ise tehlikenin boyutu tam olarak kestirilememiştir. Müttefikler yapılan durum değerlendirmesi sonucunda bu durumu, kuzeydeki başarılı taarruzlarına karşı Almanların bölgesel olarak icra ettiği "bozucu taarruz" olarak değerlendirmiştir.

Durumun 17 Aralık sabahı netleşmesi ve taarruzun geniş çaplı bir taarruz olduğu anlaşılması üzerine, Eisenhower ve Bradley Durum Değerlendirmesi yaparak, 7'nci Zırhlı Tümen/9'uncu ABD Ordusu ve 10'uncu Zırhlı Tümen/3'üncü ABD Ordusunun taarruzların geliştiği 5'inci Panzer Ordusu cephesine sevk edilmesine karar vermiştir. 9'uncu Zırhlı Tümen/3'üncü ABD Ordusu ise derhal St. Vith. ve Bastogne'deki kilit yol kavşaklarını emniyete alması emredilmiştir. 18 Aralık tarihinde Eisenhower ihtiyat birlikleri olan 82 ve 101'inci Hava

<sup>227</sup> Hayes, Richard E., 2006, "Battle of the Bulge: The Impact of Information Age Command and Control on Conflict", s.12.

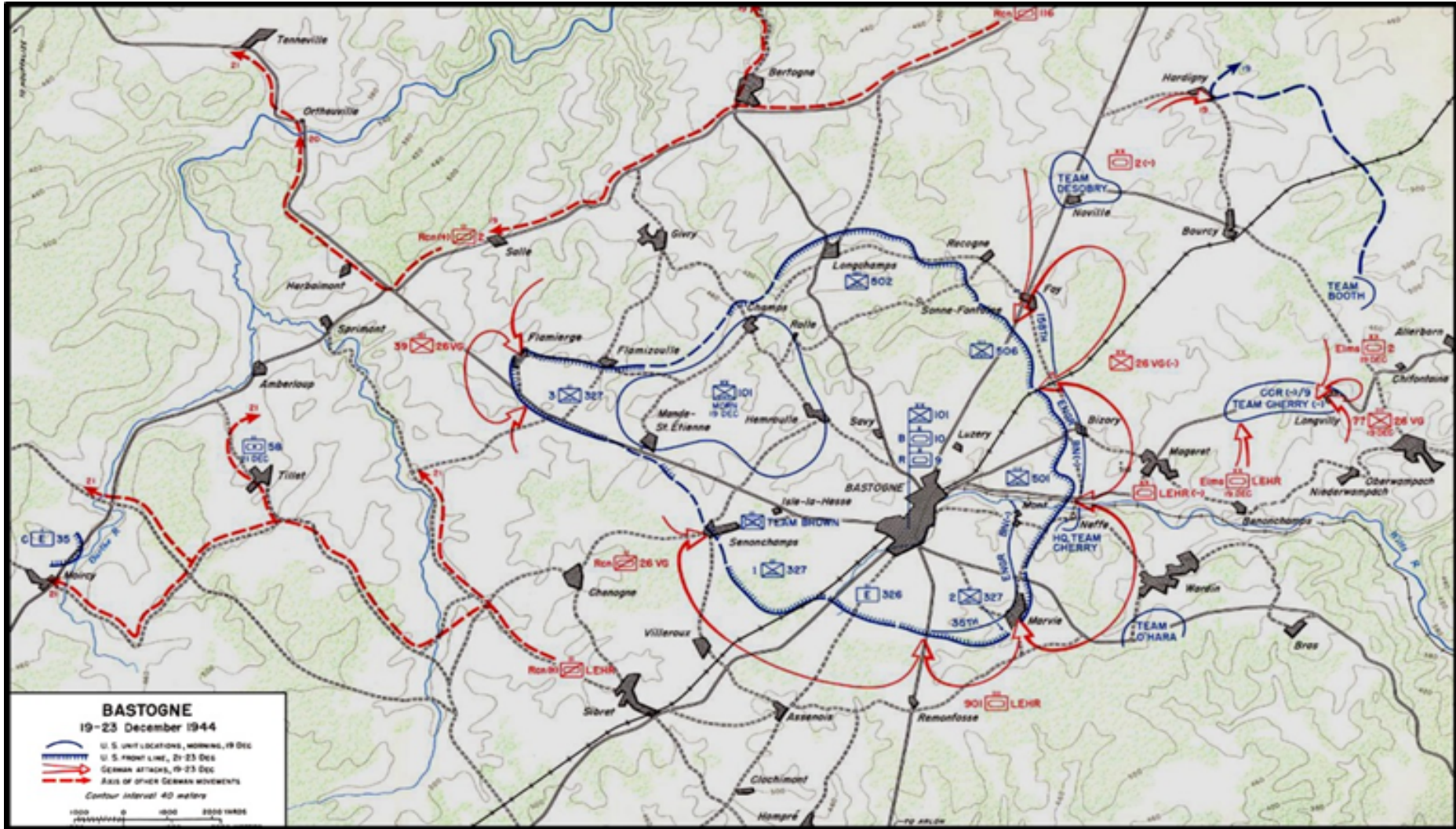
<sup>228</sup> E. Peter, 2003, "Hitler's last offensive", Barnsley: Pen & Sword Books Limited, s.46.

İndirme Tümenlerini de muharebeye sokma kararı almıştır. 101'inci Hava İndirme Tümeni Bastogne'a, 82'nci Hava İndirme Tümeni ise, Meuse-Belçika-Antwerp istikametinde önemli kavşaklara sahip olan St.Vith. bölgesine görevlendirilmiştir. Başlangıçta güçlü savunma direnci gösteren 82'nci Hava İndirme Tümeni, fazla zayıat sebebiyle 21 Aralık'ta St.Vith bölgesinden geri çekilmiş, Bastogne bölgesinde konuşlu 101'inci Hava İndirme Tümeni birlikleri ise 5'inci Panzer Ordusu tarafından kuşatılmıştır.

Gerek ihtiyatların muharebeye sokulması gerekse Müttefik Sefer Yüksek Komutanlığınca alınan tüm tedbirler, 5'inci Panzer Ordusu bölgesinde oluşan girmenin engellenmesi ve genel karşı taarruz icra edilmesi maksadıyla alınmıştır. Nihai olarak 5'inci Panzer Ordusunun taarruzu her ne kadar Meuse Nehri doğusuna kadar ilerlemişse de arazinin de etkisi, bölgesel karşı taarruzlar ve ikmal eksikliğinden dolayı 23 Aralık tarihinde tamamen durdurulmuştur. Aynı zamanda 23 Aralıkta muharebe alanında durumu tamamen tersine döndürecek bir gelişme olacak şekilde hava koşulları iyileşmeye başlamıştır. Müttefik hava kuvvetleri taarruzlarına başlamış, özellikle Alman ikmal noktalarına ve yollarına ağır darbeler indirmiştir. Bu arada ilerlemesi durdurulan Alman birlikleri ikmal noktalarından uzaklaşmış, yakıt ve mühimmat ihtiyacı kritik seviyeye gelmiştir. 24 Aralık tarihinde Mareşal Von RUNDSTEDT taarruzun başarısızlığa uğradığını ve ilerideki birliklerin Bastogne hattına geri çekilerek savunma düzenine geçilmesini teklif etmiştir. Ancak Hitler ise geri çekilme ve direnme ikilemi altında, geri çekilmenin her ne kadar sonraki savunma harekâtı için çok sayıda ihtiyat oluşturabilmesine yarar sağlasa da, bu durumun müttefiklere yeniden toparlanıp taarruzlarını hızlandıracağı imkânını vereceğini düşündüğü için son derece sakıncalı görmüş ve teklifi kabul etmemiştir. Ayrıca ele geçirilen bölgeler muhafaza edildiği sürece, Müttefiklerin Ardenler bölgesindeki meşguliyeti diğer bölgelerde hareket serbestisi yaratacağını düşünmüş ve her birliğin bölgesinde savunma düzeni almasını emretmiştir. 22 Aralık tarihinde General Patton emir komutasındaki 3'üncü Ordu/12'nci Ordular Grubunun başlattığı karşı taarruzlar, karlı arazide manevra imkân ve kabiliyetinin kısıtlanmasına rağmen, 26 Aralık tarihinde küçük bir kuvvetle Bastogne bölgesindeki birliklerle birleşmeye muvaffak olmuştur. Her ne kadar Alman birlikleri birleşme esnasında 3'üncü Ordu birliklerine karşı taarruzlar icra etse de Bastogne bölgesindeki Alman birlikleri geri püskürtülmüştür. Hitler 8 Ocak tarihinde tüm birliklerine Batı Duvarı hattına geri çekilme emri vermiş, nihai olarak Alman birlikleri 16 Aralık tarihinden itibaren elde etmiş olduğu kazanımları terk etmek zorunda kalmıştır. Ocak ayının sonunda Alman birlikleri Batı Duvarı hattına yerleşmeye ve Müttefik taarruzlarına karşı hazırlanmaya başlamıştır. Eş zamanlı olarak Sovyet taarruzlarının da başlaması üzerine 6'ncı Panzer Ordusu doğu cephesine gönderilmiş, batı cephesindeki birlik sayısı da azaltılmıştır.

## **Bastogne Savunması**

Alman Harekât Planı kapsamında, 5'inci Panzer Ordusu'na Namur köprüsü üzerinden Meuse Nehri'ni geçmeden önce kritik yol ve önemli kavşaklara, aynı zamanda demiryoluna sahip olması sebebiyle Bastogne'yi ele geçirme görevi verilmiştir. Muharebenin temposunun muhafazası ve kesintisiz ikmal sağlanması amacıyla, zırhlı araçlar ile birlikte hareket eden tekerlekli araçlar için Bastogne meskûn mahalli kritik öneme haiz olmuştur. Bu bölgede ise, kesin sonuçlu Alman taarruzu beklemeyen ve bir hattı dahi koruyamayacak kadar zayıf olan Müttefik kuvvetler büyük köylerde küçük gruplar halinde toplanmıştır. Alman taarruzlarının başlaması, durumun 17 Aralık sabahı netleşmesi ve taarruzun geniş çaplı bir taarruz olduğu anlaşılması üzerine, Eisenhower ve Bradley Durum Değerlendirmesi yaparak, Eisenhower, ihtiyat birlikleri olan 82 ve 101'inci Hava İndirme Tümenlerini de muharebeye sokma kararı almıştır. Bu birlikler, Normandiya Harekâtında icra edilen Hava İndirme Harekâtına katılmış ve Market Garden Operasyonundan sonra yeniden teşkilatlanmaya geçmiş tecrübeli birliklerdir. 101'inci Hava İndirme Tümeni Bastogne'a, 82'nci Hava İndirme Tümeni ise, Meuse-Belçika-Antwerp istikametinde önemli kavşaklara sahip olan St.Vith. bölgesine görevlendirilmiştir. Ancak şiddetli Alman taarruzları neticesinde Bastogne bölgesinde konuşlu 101'inci Hava İndirme Tümeni birlikleri 21 Aralık 1944 tarihinde 5'inci Panzer Ordusu tarafından kuşatılmıştır. (Şekil 10)



Şekil 10: Bastogne Kuşatması (21 Aralık 1944)<sup>229</sup>

<sup>229</sup> Hayes, Richard E., 2006, "Battle of the Bulge: The Impact of Information Age Command and Control on Conflict", s.4.

Başlangıçta 5'inci Panzer Ordusuna Bastogne bölgesini ele geçirme ve kontrol altına alma görevi verilmiş olsa da kuşatma esnasında verilen yüksek zayıt, Bastogne bölgesinin kuvvetli bir birlik tarafından savunulduğu ve güçlü zırhlı ihtiyat birliklerinin bulunduğu düşüncesi yaratmıştır. Bundan dolayı Bastogne bölgesini çevirmek, içerideki birliklerin irtibatını, ikmalini kesmek ve teslim olmasını sağlamak maksadıyla; stratejik bir hata yapılarak, 26/47'nci Panzer Kolordusu çevirme bölgesinde kalacak şekilde 5'inci Panzer Ordusu daha az zayıtla hedefe ilerlemek için ileri harekâta Meuse Nehrine devam etmiştir. Bu düşünce ise, 101'inci Hava İndirme Tümenine savunma hazırlıkları kapsamında büyük bir zaman kazandırmıştır. 101'inci Hava İndirme Tümeni; 327, 501, 502 ve 506'ncı Piyade Alayları savunma kademesinde, 9 ve 10'uncu Zırhlı Tugayları ihtiyatta olacak şekilde çepeçevre savunma tedbiri almıştır. Savunma mevziileri arasında oluşan boşlukları engellemek maksadıyla, özellikle istihkâm ve diğer muharebe destek ve muharebe hizmet destek birlikleri görevlendirilmiştir. Her biri bünyesinde 12 adet 155 mm Obüs bulunduran 3 Topçu Taburu her yöne ateş desteği sağlayacak ve obüsler gerektiğinde tanksavar silahı olarak kullanılmak üzere konuşlandırılmıştır.

Bu sırada, 47'nci Panzer Kolordu Komutanı General von Lüttwitz, 101'inci Hava İndirme Tümen Komutanına şu mektubu yazmıştır:

*Savaşın seyri değişiyor. Bu kez Bastogne ve yakınındaki ABD kuvvetleri güçlü Alman zırhlı birlikleri tarafından kuşatılmıştır. Daha fazla Alman zırhlı birliği hedefine ilerlemek üzeredir. Kuşatılmış ABD birliklerini tamamen yok olmaktan kurtarmak için tek bir olasılık var: Bu da kuşatılmış kasabanın onurlu teslimiyetidir. Bunu düşünmek için, bu notun sunumundan başlayarak iki saatlik bir süre verilecektir. Bu önerinin reddedilmesi halinde bir Alman Topçu Birliği ve altı ağır Alman Panzer Taburu Bastogne ve yakınlarındaki ABD birliklerini imha etmeye hazırdır. Ateş emri bu iki saatlik sürenin hemen ardından verilecektir. Bu topçu ateşinin neden olduğu tüm ciddi sivil kayıplar, tanınmış Amerikan insanlığıyla uyuşmayacaktır.<sup>230</sup>*

Söz konusu mektuba, 101'inci Hava İndirme Tümen Komutanı tarafından tek bir kelimeyle (DELİLER!) cevap verilmesi üzerine 26'ncı Panzer Tümeni, Alman Hava Kuvvetleri desteği ile Bastogne meskûn mahalline taarruza başlamıştır. Ancak güçlü bir mukavemet ile karşılaşan Alman birliği taarruzlarına devam edememiştir. Bu sırada Bastogne bölgesine güneybatı istikametinden yaklaşan, General Patton emir komutasındaki 3'üncü Ordu birlikleri Hava Kuvvetleri ile destekli kuvvetli taarruzları neticesinde, 327'nci Piyade Alayı ile birleşmeyi sağlamıştır. 27 Aralık tarihinden itibaren birleşme tamamlanmış, yaralıların tahliyesi ve ikmal

<sup>230</sup> Marshall, S. L. A., "Bastogne: The First Eight Days", s.122.

faaliyeti gerçekleştirmeye başlamıştır.<sup>231</sup> 101. Hava İndirme Tümeni Bastogne savunması esnasında, 341 ölü, 1.691 yaralı ve 516 kayıp zayıf vermiştir. 101'inci Hava İndirme Tümenine başarılarından dolayı, BASTOGNE işlemeli bir flama ile Başkanlık Özel Beratı verilmiştir.

### **Müttefik Kuvvetleri Teşkilat Yapısı**

Müttefik Kuvvetleri, Orgeneral Omar BRADLEY emir komutası altında 12'nci Ordular Grubuna bağlı 1'inci Ordu, 3'üncü Ordu ve İngiliz 30'uncu Kolordu olarak teşkil edilmiştir.

- 1'inci Ordu; 5 Piyade Tümeni ve 1 Zırhlı Keşif Alayından oluşan 5'inci Kolordu, 2 Piyade Tümeni, 2 Zırhlı Tümen ve 1 Zırhlı Keşif Alayından oluşan 7'nci Kolordu, 3 Piyade Tümeni, 1 Hava İndirme Tümeni, 1 Zırhlı Tümen ve 1 Zırhlı Keşif Alayından oluşan 18'inci Kolordudan,

- 3'üncü Ordu; 3 Piyade Tümeni, 2 Zırhlı Tümen ve 1 Zırhlı Keşif Alayından oluşan 3'üncü Kolordudan, 2 Zırhlı Tümen, 2 Piyade Tümeni ve 2 Hava İndirme Tümeninden oluşan 8'inci Kolordu, 3 Piyade Tümeni, 1 Zırhlı Tümen ve 1 Zırhlı Keşif Alayından oluşan 12'nci Kolordudan,

- 30'uncu İngiliz Kolordusu; 4 Piyade Tümeni, 4 Zırhlı Tümen ve 1 Hava İndirme Tümeninden teşkil edilmiştir.<sup>232</sup>

### **MUHAREBEDEN ÇIKARILAN DERSLER**

Başlangıçta stratejik açıdan kesin sonuçlar elde etme beklentisi ile planlanan Ardenler taarruzu ümitsiz bir son şans niteliği taşımaktadır. Hitler *"Eğer Dunkirk ortamı tekrar yaratılabilirse, İngilizler'in eninde sonunda savaştan çekileceğini, Müttefik yapısının bozulacağını ve yönünü tekrar doğuya dönebileceğini"* düşünmüştür. Bu da planın başından itibaren gerçeklerden ziyade tamamen faraziyeler üzerine inşa edildiğini göstermektedir. Ardenler bölgesinde icra edilen taarruz planı tamamıyla Hitler ve Alman Silahlı Kuvvetler Karargâhı tarafından planlanmış ve sorgulamaya yer vermeyecek şekilde kesin emir olarak yayımlanmıştır. Bulge Muharebesi, İkinci Dünya Harbinde Almanya'nın sonunu getirmesi açısından en önemli muharebedir. Bu önemli muharebeden çıkarılan dersleri iki ana başlık altında incelemek mümkündür.

### **Planlama, Hazırlık ve Yığınlanma Bakımından Çıkarılan Dersler**

- Hitler batıda Müttefik ilerlemesini engellemek ve Almanya'yı iki cepheli savaş durumundan kurtarmak amacıyla icra edilmesi gereken bu taarruzun bir fırsat olduğunu, savunmada kalarak Müttefik taarruzunun engellenemeyeceğini sürekli olarak dile getirmiş ve geniş çaplı propaganda yaparak askerlerini inandırmaya çalışmıştır. Ayrıca Hitler'in Temmuz

<sup>231</sup> Hatfield, K., 2003, *"Heartland Heroes: Remembering World War II"*, University of Missouri Press, s.181.

<sup>232</sup> Hayes, Richard E., 2006, "Battle of the Bulge: The Impact of Information Age Command and Control on Conflict", s.25.



ayında yaşamış olduğu suikast girişiminden sonra hiçbir generalin plana açıkça itiraz edemeyeceği bir ortam oluşmuş, çok fazla açık ve zafiyet barındırmasına rağmen istemeseler de Generaller plana inanmak ve uygulamak zorunda kalmıştır. Hitler'in bu davranışları, askerî karar verme süreçlerinin müzakereye ve istişareye kapalı ve lider baskısının hüküm sürdüğü ortamlarda sağlıklı bir şekilde işletilemeyeceğini göstermektedir. Diğer taraftan Hitler'in muhteris kararlarına mahkûm kalan Alman harekâtı, bir kez daha karargâh subayının fikrini açık yüreklilikle ifade edebilmesinin ve savunabilmesinin önemini ortaya koymuştur.

- Planlama sürecinde alınan gizlilik ve aldatma tedbirleri her ne kadar muharebenin başında baskın prensibinin etkisini artırsa da, kendi içerisinde gizliliğin sağlanmasının muharebe sahasına olumsuz yansımaları olmuştur. Hitler hazırladığı planın tüm detayları içerdiğini, bu haliyle icra edilebilmesi için yeterli zaman olduğunu, bu maksatla son ana kadar açıklanmaması gerektiğine inanmış, muharebe sahasında emirleri bizzat icra eden taktik seviye komutanları ve ihtiyaçlarını dikkate almamıştır. Bunun sonucu olarak da taarruzdan çok geç haberi olan taktik seviye komutanlar durum muhakemesi, istihbari faaliyetler, keşif gözetleme ve hazırlık maksadıyla yeterli zamanı bulamamış, birçok birlik komutanı hedefinden bile bihaber olarak muharebeye girmiştir.

- Plan sadece kötü hava şartlarının yaratacağı fırsatlar ile hedefin kısa zamanda ele geçirilmesi üzerine inşa edilmiştir. Bu maksatla, Antwerp bölgesine mesafe olarak en yakın kuzeydeki 6'ncı Panzer Ordusu Asıl Taarruz Kuvveti olarak tespit edilmiştir. Ayrıca 1940 yılında icra edilen Fransa Muharebesinin maksadı farklı olmasına rağmen, Ardenler bölgesinin farklı maksatla yine aynı başarıyı getireceği değerlendirilmiştir. Ancak gerek mevsim şartlarının farklı olması, gerekse Antwerp'i kısa zamanda ele geçirmek maksadıyla gerek duyulacak yol şebekelerinin fazla olmaması gerçeği dikkate alınmamıştır. Böylece Müşterek Harekât Bölgesi İstihbarat Hazırlığı'nın önemi ortaya çıkmış, hava ve arazi faktörlerinin kendi hareket tarzımız üzerindeki etkileri göz ardı edilemeyecek husus olmuştur.

- Planlama aşamasında en büyük ve en vahim hata ise, yakıt ihtiyacı hesaplamasında ve tedarik edilememesinde kendini göstermiştir. Birlik komutanları tarafından Ardenler bölgesi gibi, muharebe şartlarının çok zor olduğu bir arazide kış mevsiminin de etkisiyle daha fazla yakıt ihtiyacı olabileceği ve hatta normal şartlarda tüketilen yakıtın beş kat fazlasına ihtiyaç duyulabileceği belirtilmiştir. Hitler ve karargâhı tarafından ise harekâtı planlanan süre içerisinde icra ve idame ettirebilecek yakıtın hesaplandığı ve mevcut olduğu belirtilmesine rağmen, başlangıçta bunun üçte biri oranında yakıt verilmiştir. Daha da kötüsü ise yakıt depoları muharebenin başlangıçta geri bölgede bırakılmış, Müttefik hava kuvvetlerinin muharebeye dâhil olması ile daha ileriye taşınamamıştır. Birlikler ilerleme esnasında yakıt ihtiyacını ele



geçirdikleri Müttefik depolarından ikmal etmek zorunda kalmıştır.<sup>233</sup> Dolayısıyla lojistik tesislerin her türlü emniyeti alınmış, zırhlı ve mobil olarak işletilmesi, taarruz eden birliklerle hareket etmesi ve ikmalin en uçtaki birliklere kadar ulaştırılmasının önemi ortaya çıkmıştır.

- Nihayet komutanlar, birliklerinin tecrübesiz, silah ve teçhizatın yetersiz olduğunu, bu kadar kısa sürede ve kötü hava şartlarında hedefi ele geçirebilme esnasında ikmal maddelerinin muharip birliklere ulaştırılmasında problemler yaşanabileceğini iletse de, Hitler düşüncesinden vazgeçmemiştir. Taarruzu desteklemek amacıyla Eylül 1944'den itibaren hazırlıklara başlanması emrini vermiş, sonraki üç ay boyunca, Almanya'nın neredeyse tüm savaş üretimi, yeni tank üretiminin % 75'i ve yeni uçak üretiminin % 85'i batı cephesine tahsis edilmiştir. Doğu cephesinden batı cephesine 17 Panzer Tümeni (90000 asker) kaydırılmış yeni oluşturulan 18 Piyade Tümeni batı cephesine tahsis edilmiştir. Bu da bir kez daha göstermektedir ki, bu plan Hitler'in baskıcı tutumu ve ısrarcılığı sonucu olarak hayalden öteye geçememiştir.

### **Muharebenin İcrası Bakımından Çıkarılan Dersler**

Alman Ordusu, taarruzun ilk gününde, Müttefikler üzerinde oluşturduğu baskın, şok ve şaşkınlığın sunduğu fırsattan faydalanamamıştır. İlk günden itibaren taarruzlar merkezde 5'inci Panzer Ordusu bölgesinde gelişmiş, ancak esneklik özelliğinden yoksun ve ihtimalat planları içermeyen planın icrası esnasında ihtiyat kolordularının 6'ncı Panzer Ordusu bölgesinde kullanılmasında gösterilen ısrar nedeniyle başarıdan faydalanılamamıştır. 22-26 Aralık tarihleri arası bu tereddütlerle geçmiş müteakiben ihtiyatlar 5'inci Panzer Ordusu bölgesine kaydırılmaya karar verilmiştir. Ancak 23 Aralıktan sonra havanın açmasıyla Müttefik kuvvetlerinin hava üstünlüğü artmış ve her şey tersine dönmeye başlamıştır. Ayrıca; yarma bölgesi kanatlarının başlangıçtan itibaren emniyete alınamaması, elde yeterli kuvvetlerin mevcut olmayışı, lojistik destekte meydana gelen aksaklıklar, müttefiklerin hayati bölgeleri zamanında takviye edebilmeleri, Müttefik Hava Kuvvetlerinin hava desteği ve Alman taarruz planının elastikiyet prensibine bağlı olmadan uygulamaya konulması başarısızlığın esas sebepleri olmuştur. Bu durumda bize bir komutanın karar vermesi gereken konulardan en önemlisinin ihtiyatın kullanılacağı yer ve zamanı uygun bir şekilde tespit edebilmesi olduğunu göstermiştir.

Komando birlikleri harekâtı incelendiğinde, Otto Skorzeny emir komutasında icra edilen ilk taktik akının başarılı olduğu görülmektedir. Yaklaşık 40 tim, Müttefik geri bölgesine sızmış, panik ortamı yaratılmıştır. Müttefiklerin daha sonra haberi olduğu bu timleri ele geçirmek

---

<sup>233</sup> KEEGAN J.(Çeviren: Samet ÖKSÜZ), 2019, "İkinci Dünya Savaşı", Say Yayınları, s.452.

maksadıyla yaptıkları arama faaliyetleri karmaşaya sebep olmuş, hatta verdikleri cevaptan memnun olmadığı birçok Amerikan askerini tutuklamıştır. Amerikan kültürüne ve bir takım bilgilere hâkim olmayan İngiliz askerleri için durum çok daha zor olmuştur. Bradley bile kendisi olduğunu kanıtlamak için bir takım özel sorulara cevap vermek zorunda kalmıştır. Ayrıca Eisenhower ve diğer üst düzey komutanlara suikast haberi müttefik karargâhında güvenlik sisteminin felç olmasına sebebiyet vermiştir.

İkinci taktik akın ise beklenen etkiyi gösterememiştir. Esas görevi hava indirme harekâtı ile sızma icra etmek olan bu birlikler daha önce kara muharebelerine katılmış ve çok fazla zayıt vermiştir. İcra edecekleri görevden yaklaşık bir hafta önce yeniden teşkil edilen birlik komutanı Albay Heydte, hava indirme icra edecek uçak mürettebatının tecrübesiz olduğunu ve birçok hava indirme temel teçhizatın eksik olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca taarruzdan önceki akşam bu birliği havaalanına götürecek araçlar gelmemiş ve harekât bir gün ertelenmiştir. Harekâtın icra edileceği gün ise uçakların sadece üçte biri atma bölgesine gelebilmiş, çok az miktarda asker hava indirme harekâtı icra edebilmiştir. Albay Heydte mevcut birliklerle sadece birkaç yol kavağında bulunan Müttefik askerlerini taciz edebilmiş, bölgeyi ele geçirememiştir. Daha sonra 6'ncı Panzer Ordusundan kendisine yardım gelmeyince doğuya doğru geri dönmeye karar vermiş, ancak bu esnada müttefik askerleri tarafından ele geçirilmiştir.

Alman Ordusu, batı cephesinde giriştiği bu harekât ile genel ihtiyatlarının bir kısmını gereksiz bir şekilde harcamıştır. Bu durum, gerek doğu cephesinde Rus taarruzları karşılama, gerekse müttefiklerin Rhin'e doğru yaptıkları ilerlemede karşı koymada kötü pozisyonda bırakmıştır. Harekât Alman kuvvetleri üzerinde olumsuz bir etki yaratmıştır. Alman taarruzu ile Müttefiklerin Rhin Harekâtı altı hafta geciktirilmiş, ancak önlenememiştir.

## KAYNAKÇA

Beevor Antony. 2015. *"Ardennes 1944"*.

Blumenson Martin. 1993. *"United States Army in WWII: The Mediterranean Theater of Operations"*. Center of Military History.

Cole Hugh. 1964. *"The Ardennes: Battle of the Bulge"*. Office of the Chief of Military History Department of the Army.

Çetinkaya Gürdal. *"İkinci Dünya Savaşı Öncesinde Nazilerin İktidara Gelişi ve Türk-Alman İlişkileri"*. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi.

Çınar Burak. 2010. *"İkinci Dünya Savaşında Almanyanın İki Cephe Savaş Sorunu"*. Güvenlik Stratejileri.

- DeLong Bradford. 1997. *“Slouching Towards Utopia?: The Economic History of the Twentieth Century. XV. Nazis and Soviets”*. University of California at Berkeley.
- Elstob Peter. 2003. *“Hitler’s last offensive”*.
- Hatfield Ken. 2003. *“Heartland Heroes: Remembering World War II”*. University of Missouri Press.
- Hayes Richard. 2006. *“Battle of the Bulge: The Impact of Information Age Command and Control on Conflict”*.
- Hitler Adolph. 1925. *“Mein Kampf”*.
- Keegan John (Çeviren: Samet ÖKSÜZ). 2019. *“İkinci Dünya Savaşı”*. Say Yayınları.
- Kievit James. 1987. *“Operational Art in the 1944 Ardennes Campaign”*. School of Advanced Military Studies U.S. Army Command and General Staff College.
- Körpe Özgür. 2021. *“Türk Stratejik Kültüründe Çözümü Çerçevelemek: Katmanlı Bir Harekât Tasarımı Önerisi”*. Güvenlik Strateji Dergisi: DOI:10/17752/guvenlikstrj.905936.
- Körpe Özgür (edt.). 2021. *“Yirminci Yüzyılda Askerî Planlama ve Operatif Sanat-1: İkinci Dünya Harbi Muharebelerinin Analizi”*. Milli Savunma Üniversitesi Yayınları. İstanbul.
- MacDonald Brown Charles. 1997. *“A Time for Trumpets: The Untold Story of The Battle of The Bulge”*
- Marshall Stephan. 2015. *“Bastogne: The First Eight Days”*.
- Matthew Cooper. 1978. *“The German Army: 1933-1945”*. Chelsea: Scarborough House.
- Müller Reich. 2016. *“Hitler’s Wehrmacht 1935–1945”*, Lexington: University Press of Kentucky.
- Tooze Adam. 2006. *“The Wages of Destruction: The Making and the Breaking of the Nazi Economy”*.
- Tutsak Aziz. 2017. *“Hitler Almanya’sının Yayılmacı Politikası ve İkinci Dünya Savaşı”*. Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi.

## **SUMMARY**

### **Hitler's Last Chance: Lessons Identified from the Battle of The Bulge**

#### **Introduction**

In the article, it was tried to determine Hitler's purpose on this road, which was a decisive victory on 16 December 1944 despite the problem of two-front war, and the reasons for the loss of the battle, and extensive research was carried out on this subject. Many domestic and foreign sources were used in the article, but it was determined that the author-specific design and findings were not mentioned in these bibliographies. In the article, "Joint Operations Area Intelligence Preparation (MHBİH)", "Operative Design" and "Lessons to be Learned" are focused especially on the Battle of the Bulge.

#### **Strategic Framing**

In this section, the strategic framework is established in accordance with research problematics and the strategic issue is the reasons of the world war II and the strategic issue to reach the previous Battle of the Bulge. Then, the issue was framed by examining the situation before the battle and the reasons of the battle.

#### **Joint Operations Zone Intelligence Preparation**

In this section, the first two stages of the joint operations zone intelligence preparation was done, and the battlefield was examined and a combined obstacle application schedule was obtained. Possible directions of approach, lines of defense, critical lands and obstacles have been revealed. No such work can be detected in the domestic and international sources I researched.

#### **Operational Design**

In this section, the operation has been designed at the operative level, in the light of the data obtained in the previous sections, attempting to look at the eyes of decision makers and planners. The two things are especially attracted here:

- First, the subject of determination of purpose;
- Second, five decision points have been detected. Decision points actually were neglected by Hitler and contributed to the failure of the battle, however, when the failure or opportunities occupied, these are the points to continue the operation quickly.

### **Plan and Execution of The Battle**

In this section, the German's operational plan and the execution of the operation are separately. Definitely determined as the 6th Panzer Army in the North, the main attack force in the combat was developed in the 5th Panzer Army region in the center sector. As can be seen from the German Army's position on the last day, the battle was called by the Allied's as bulge (Battle of The Bulge) due to the battle that made the name.

### **Conclusion**

The Ardennes offensive, initially planned with the expectation to achieve strategically definitely results, is a desirable last chance. Hitler thought that "If the Dunkirk environment can be re-created, the Britishes would finally withdraw from the war, their alliance structure shall be dropped and again direction to the eastern." But, in the name of winning a quick and determined victory, it was more attacking the logistically decrease British and American forces, instead of Soviet Russia, which know cannot get confidential results even if a against attack is made.

In consequence, but the Germans have unrequired some of their general reseves by the loss of this battle which were engaged on the western front. This situation leaves it in a bad position, both to welcome Russian attacks on the eastern front and against the progress made by the alliances to the Rhin. The operation has a negative impact on German forces. The German attack and the allies' operation Rhin delayed six weeks delayed, but not prevented.

## Kapıdan Çıktıktan Sonra: Market Garden Harekâtından Çıkarılan Dersler

Once Out the Door: Lessons Learned from Operation Market Garden

Ediz TOPRAK\*

### Giriş

06 Haziran 1944'te Müttefik Kuvvetleri tarafından Batı Avrupa'yı Alman İşgalinden kurtarmak için Normandiya Harekâtı (Overlord Harekâtı) yapılmıştır. Amfibi harekâtle beraber Almanlar tarafından inşa edilmiş ve Hitler tarafından geçilemez denilen Atlantik duvarı yıkılmıştır. Müttefik taarruzları ile Paris'in de elden çıkmasıyla beraber Almanlar doğuya doğru mevzi düzeltmesi yaparak savunmalarını Alman anavatanını savunması için inşa edilmiş olan ikinci kademe hattına, ünlü Siegfried hattına çekmişlerdir.<sup>235</sup> Normandiya Harekâtı ile beraber Müttefikler her geçen gün güçlenirken Almanlar Batı cephesinde durum üstünlüğünü kaybetmişti. Harekât sonrası ikmalin idamesi için Müttefiklerin elinde yeterli liman ve tesisler olmadığından dolayı Fransa içlerine ilerledikçe savaş durağan bir hal almıştı. Bu sorunu çözmek için Mareşal Montgomery tarafından Avrupa savaşını 1944 Noel'inde bitirmek amacıyla Market-Garden Harekâtı planlandı.<sup>236</sup> Bu harekâtın maksadı Siegfried hattına doğrudan çatmaktan kaçınarak, Alman savunma mevzilerinin etrafından dolaşmak ve kuzeydeki Hollanda üzerinden Almanya'nın stratejik sanayi merkezi Ruhr'u ele geçirmektir.

Genel hatlarıyla harekât, hava indirme harekâtı ile eş zamanlı olarak, Ren Nehri ve civarındaki akarsulardan baskın tarzında bir seri sıralı nehir geçiş harekâtı icra edilmesine dayanmaktaydı.<sup>237</sup>

Bu makalede Müttefiklerin İkinci Dünya Harbinde batı cephesinde Almanya'ya karşı icra ettiği, Market-Garden olarak adlandırılan harekâtı inceleyerek günümüz muharebeleri açısından çıkarılacak dersler tespit edilmiştir. Makalede muharebe öncesi meydana gelen gelişmeler, stratejik seviyede istenen son durum, müttefiklerin muharebe öncesi tertibi ve terkibi, harekât planları ve harekât, istihbarat ve lojistik açıdan incelenerek, tarafların hareket tarzları değerlendirilmiştir. Makalede harp tarihçilerince en büyük hava indirme harekâtı olarak nitelendirilen Market-Garden harekâtı sonunda çıkarılan dersler neticesinde, günümüzde nehir

---

\* Tank Kurmay Binbaşı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı.

<sup>235</sup> Ballard, T. 2019, *Rhineland*, Washington, D.C., The US ARMY Center of Military History, s.42.

<sup>236</sup> MacDonald, C. B, 1993, *The Siegfried Line Campaign*, Washington, D.C., United States Army Center of Military History, s 14.

<sup>237</sup> Montgomery, B. L., 1953, *Normandie'den Baltık'a*, (S. A. Kuyulu, Çev.), İstanbul: Askerî Basımevi, s 348.

geçiş harekâtı ile hava indirme ve hava hücum harekâtlarını içeren müşterek planlamaya ilişkin çıkarımlarda bulunulmuştur.

### **Stratejik Ortamın Çerçevesi**

Savaşlar; toplumlar arasında süregelen mücadelelerin, şiddetli ve kan dökülerek yapıldığı safhalardır. Barış ancak güçlü olmakla, güçlü kalmakla sağlanabilmektedir. İnsanlık tarihinin ilk küresel çapta savaşı olan Birinci Dünya Harbinden sonra yapılan Versailles Barış anlaşması şartları ve yapılış şekli ile çok eleştirilmiştir. Bu anlaşma sonucunda Avrupa'da var olan güçler dengesi özellikle Almanya aleyhine göz ardı edilmişti. Anlaşma şartlarının ağırlığı nedeniyle bir daha olması istenmeyen bir Avrupa savaşı tam anlamıyla sona ermemiş sadece belli bir süre ötelenmişti. Versailles Barış anlaşması sonrası savaştan mağlup çıkan Almanya ve galip devletler saflarında yer almasına rağmen istediğini elde edemeyen İtalya'da yayılmacı ve intikamcı milliyetçilik gelişmeye başlamıştır. Bu görüşler ağır bir tazminat, sömürge kaybı ve en önemlisi Bismarck tarafından bin bir zorlukla kılıç ve kan üzerine kurulmuş olan Almanya'da çok belirgindi.

Almanya'da savaş sonrası ekonominin kötü durumu, 1929 dünya ekonomik krizi ile birleşince Alman halkının üzerinde ekonomik ve sosyal anlamda daha önce görülmemiş bir baskı oluşmuş ve bunun sonucunda Almanya'da, toplumsal bir halk tepkisi oluşması oluşmuştur. Almanya'da yaşanan bu güç boşluğu, uç görüşleri olan Adolf Hitler yönetimindeki Nazi partisini iktidara getirmiştir.

Hitler iktidara geldikten kısa bir süre sonra söz verdiği gibi işsizlik sorununu çözmüş totaliter bir yönetim zoruyla Almanya'ya istikrar getirmiştir. Nazi partisinin yönetiminde olan Almanya üstün bir güç olarak tekrar dünya devletler sahnesine çıkmıştır. Almanya Birinci Dünya Harbi sonunda yarım kalan işini tamamlamak istemiş ve yapılan önceleri gizli sonra alenen yaptığı askerî kalkınma stratejisiyle İkinci Dünya Harbi öncesi askerî bir hazırlık sürecine girmiştir.

1 Eylül 1939 sabahı, Almanya'nın Polonya'yı işgale başlaması ile İkinci Dünya Harbi başlamıştır. Alman taarruzundan kısa bir süre sonra Sovyetler de Ukraynalılar ve Beyaz Rusları korumak bahanesiyle Polonya'yı doğudan işgale başlamıştır.

Aralık 1942 Almanya açısından savaşın dönüm noktası olmuştur. Almanya'nın Stalingrad'da 6'ncı Ordusunun tamamına yakını kaybetmesi neticesinde doğu cephesinde güç dengesi Rusya lehine dönmüş bununla beraber eş zamanlı olarak Kuzey Afrika'da da aldığı ağır yenilgiden sonra Almanya Avrupa kıtasına çekilmiştir.

Almanların Avrupa kıtasına geri çekilmesini müteakip Müttefik liderleri Uzak Doğu'daki gelişmeleri değerlendirmek amacıyla Roosevelt, Churchill ve Çan Kay Şek arasında; 22-26 Kasım 1943 tarihleri arasında Kahire'de yapılan toplantıda Roosevelt ve Churchill, Avrupa kıtasına bir çıkarma yapılması kararlaştırdı. Çıkarmanın kesin yeri ve zamanı Tahran konferansında belirlendi.<sup>238</sup>

Normandiya Harekâtı olarak da bilinen bu çıkarma (Overlord Harekâtı) 6 Haziran 1944'te iki Müttefik orduyla (biri İngiliz diğeri Amerikan) Normandiya sahillerine icra edildi. Çıkarma harekâtı ile işgal altındaki Batı Avrupa'da Almanya'ya icra edilecek olan müteakip harekât kapsamında merkezine sağlam bir köprübaşı tesis edildi. Müttefikler Batı Avrupa İşgali Fransa'nın iç kesimlerine doğru genişletmeye başladı, ancak Almanlar savunma ve karşı taarruzlarla müttefiklere tepki göstererek onları her santimetre toprak için savaşmaya zorladılar. Müttefiklerin bu bölgede ilerlemesi yavaş ve kanlıydı, ancak neredeyse üç ay süren mücadeleden sonra, Alman savunma gücünü yavaş yavaş yıpratma amacı başarı belirtleri göstermeye başladı. İngiliz 21'inci Ordular Grubunun Alman zırhlı ihtiyatlarını tespit için doğuda başladığı koordineli bir taarruzun ardından, 12'nci ABD Ordusu Grubu 31 Temmuz'da batıdaki Alman hattını yarmayı başardı. 1'inci Kanada ve 2'nci İngiliz Ordularının kuzeyden taarruzlarıyla Amerikalılar, Alman 7'nci Ordusunu güneyden kuşatmaya devam ederek Falaise Cebinde yakalayıp imha ettiler; böylece Normandiya Savaşı Müttefikler tarafından kazanıldı.<sup>239</sup>

### **Stratejik Meselenin Çerçevenmesi**

Normandiya savaşının kaybedilmesi ve Alman savunma bütünlüğünün parçalanması sonucu Alman kuvvetleri düzensiz olarak geri çekilmeye başladı. Müttefikler bu başarıdan tam olarak faydalandılar ve geri çekilen Alman kuvvetleri üzerinde baskıyı sürdürerek Almanların yeni bir savunma hattı tesis etmelerine mâni oldular. Normandiya'da üç ay süren şiddetli muharebelerin ardından Müttefiklerin bu ileri harekâta ellerine geçen toprak miktarı şaşılacak derecede fazlaydı.<sup>240</sup> Kimi zaman, taarruz mihverinin en ucunda bulunan birlikler bir haftada iki yüz mil ilerliyordu bu hızlı ilerleme sonucunda 1944 Eylül ayının başında neredeyse tüm Fransa ve Belçika Alman işgalinden kurtarılmıştı.<sup>241</sup>

Fransa'nın kurtarılması o kadar ani ve beklenmedik olmuştu ki, Müttefik orduları ikmal hatlarının uzamasından dolayı ikmal sorunları yaşamaya başlamıştı. Bu süreçte Müttefiklerin

<sup>238</sup> Wilmont, C., 1953, *The Struggle For Europe*. Londra: Collins. s 101

<sup>239</sup> Montgomery, B. L., 1953, *Normandie'den Baltık'a*. (S. A. Kuyulu, Çev.) İstanbul: Askerî Basımevi. s 220

<sup>240</sup> Ballard, T., 2019, *Rhineland*. Washington, D.C.: The US ARMY Center of Military History s 42

<sup>241</sup> a.g.e. s 45

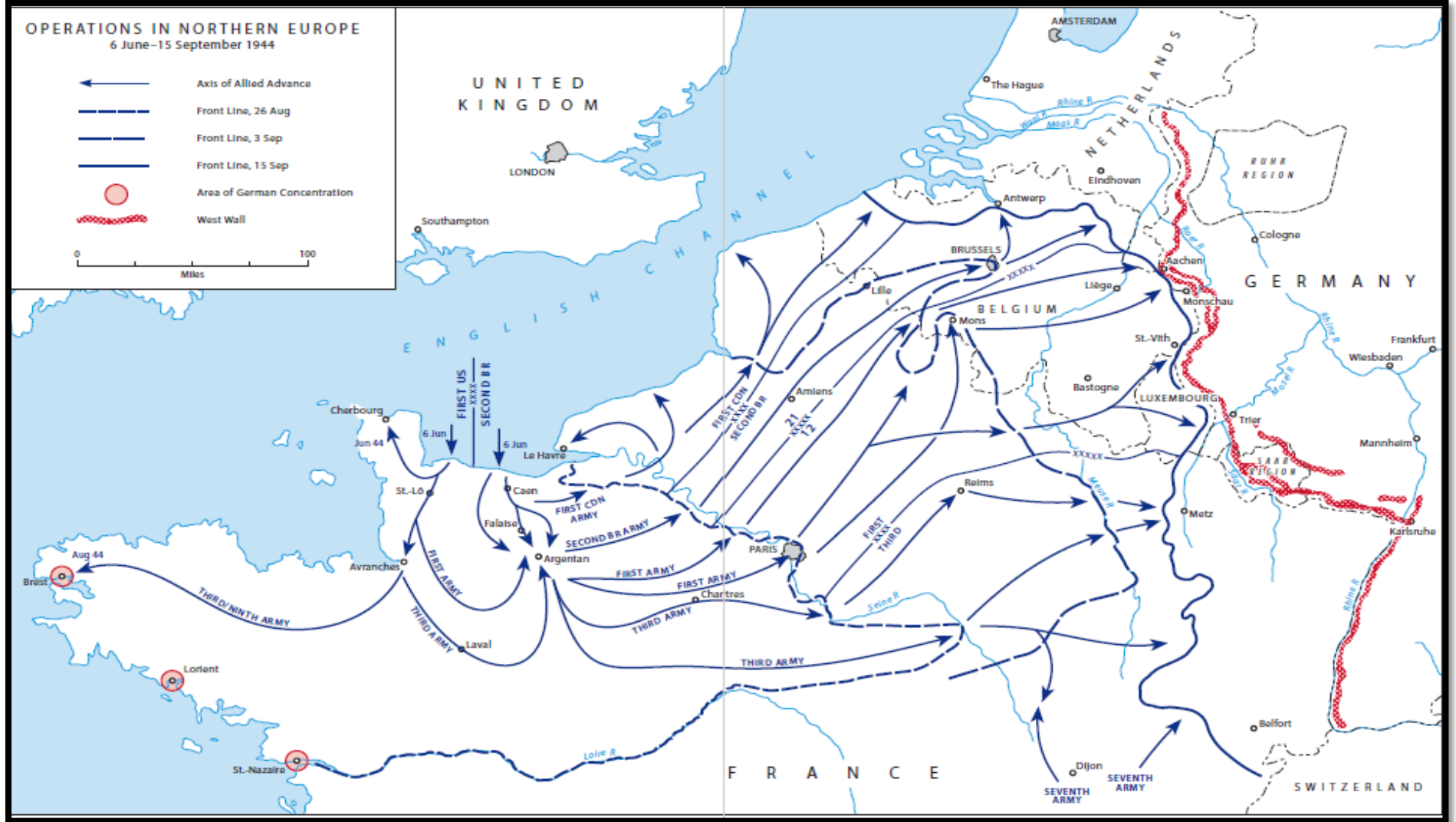


Fransa’da elde ettikleri büyük toprak miktarına rağmen, Manş Denizi’ndeki Fransız limanlarının çoğunluğu Alman 15’inci Ordusunun elinde kaldı, bu nedenle Müttefikler ikmalini ancak Cherbourg’a ve Normandiya kıyılarındaki iki geçici limandan sağlamaktaydılar. Havadan ikmal imkân ve kabiliyetlerine rağmen Müttefik birlikleri esas ikmallerini karayolu ile gerçekleştirmekteydi. Müttefiklerin demiryolu hatlarını kullanamaması nedeni ise bir ironi olarak harekât öncesi söz konusu hatların tamir edilemeyecek kadar Müttefik hava gücü tarafından tahrip edilmiş olmasıydı. Müttefikler karayolu ikmalinde ise cephe hattının ana ikmal noktalarına olan mesafesi, ikmal yollarının yoğun bombalanan kasabalar arasındaki sıkışık yollardan geçmesi idi. İkmal akışındaki bu olumsuz durumlar neticesinde Müttefik ilerlemesi durmak zorunda kaldı.

4 Eylül 1944’te, İngiliz 11’inci Zırhlı Tümeni, tüm bu ikmal desteğindeki sorunları çözebilecek mükemmel bir tesis olan Belçika’nın Antwerp limanını sağlam bir şekilde ele geçirdi. Ne yazık ki Antwerp liman yolları hala Almanların elindeydi ve bu nedenle liman Scheldt koyu temizlenene kadar kullanılamazdı. Aynı gün, 4 Eylül’de, Belçika ile Hollanda arasındaki sınırın sadece birkaç mil uzağında bulunan 2’nci İngiliz Ordusunun ileri harekâtı, ikmal yetersizliği nedeniyle durmak zorunda kaldı. Fakat İngilizler, müteakip harekâtlarda kullanılmak maksadıyla Müttefikler ve Almanya arasında kalan son su engeli olan Hollanda’daki Ren Nehri üzerinden bir köprübaşını ele geçirmeye kararlıydı. O zamanlar 30’uncu İngiliz Kolordusu ikmal konusunda diğer müttefik birliklerinden daha öncelikliydi, yakıt sorunu olmayan 30’uncu İngiliz Kolordusu tüm Müttefik unsurlarının ileri harekât durdurulmadan hemen önce Ren nehri üzerinden Hollanda’ya yapılabilecek bir Harekâtın başlangıç noktası olacak bir köprübaşını tesis etmeyi başardı.<sup>242</sup> (Şekil-1)

---

<sup>242</sup> Ryan, C., 1974, *Bridge Too Far*. New York: Simon and Schuster. s 26



Şekil-1. Market Garden Harekâtı öncesi son durum

Kaynak: The US ARMY Center of Military History, 2019, *Rhineland*, ss 8-9

## Harekât Öncesi İptal Edilen Diğer Hava İndirme Planları

Normandiya Harekâtında hava indirme birliklerinin harekâtın başarısına olan katkıları ortaya konulduktan sonra, Müttefikler Alman Ordusunun batı cephesindeki olumsuz durumunu istismar etmek maksadıyla birçok hava indirme harekâtı planladılar. Planlanan ilk hava indirme harekâtları Belçika üzerinden geri çekilen Alman birliklerinin çekilme yollarını keserek imha etmek üzerine kurulmuştu. Ancak icrası yapılmış bu hava indirme harekâtları Müttefik birliklerinin çok hızlı ilerlemesinden ve hava ulaştırma gayretlerinin ikmal ve lojistik kapsamda kullanılmasından dolayı gerçekleştirilememiştir. Market Garden Harekâtından önce köprü başlarını ele geçirmek maksadıyla planlanan diğer hava indirme Harekâtları da genellikle kötü hava koşulları ve kaynak yetersizliği nedeniyle icra edilememiştir.

Tablo 1’de Müttefikler tarafından 1944 yılında planlanan ancak icra edilemeyen hava indirme planları listelenmiştir.

**Tablo 1. İptal Edilen Hava İndirme Harekât Planları**

Plan ismi	Planlama Tarihi	İndirme Bölgesi	Harekâta Katılacak Birlik	Vazife
Wildoats	Haziran 14	Evrecy	1’inci İngiliz Hava İndirme Tümeni	İngiliz 7’nci Zh. Tümeni için yolların emniyetini sağlamak
Hands Up	Temmuz ortası	Quiberon Bay	Karar verilmedi	Limanları ele geçirmek
Beneficiary	Temmuz ortası	St Malo	Karar verilmedi	Limanları ele geçirmek
Swordhilt	Temmuz sonu	Brest	Karar verilmedi	Limanları ele geçirmek
Transfigure	17 Ağustos	Orleans gap	101’inci Amerikan, 1’inci İngiliz Tümenleri ve Polonya Tugayı.	7’nci Alman Ordusunun geri çekilme yollarını kesmek
Boxer	Ağustos sonu	Boulogne	Karar verilmedi	Limanları ele geçirmek ve Almanların geri çekilme yollarını kesmek
Linnet	3 Eylül	Tournai	82. ve 101. Amerikan, 1. İngiliz Tümenleri ve Polonya Tugayı.	Almanların geri çekilme yollarını kesmek
Linnet II	4-6 Eylül	Liège	82. ve 101. Amerikan, 1. İngiliz Tümenleri ve	Meuse Nehri üzerinde köprübaşı ele geçirmek

			Polonya Tugayı.	
Comet	8 Eylül	Arnhem	Karar verilmedi	Arnhem'den Wesel'e Ren Nehri üzerindeki köprüler
Infatuate	Eylül	Walcheren adası	Karar verilmedi	Kanada ordusuna Antwerp yolunu temizlemek
Naples I	Eylül	Aachen doğusu	18. Hava İndirme Kolordusu	1. Ordu'ya Siegfried hattını yarmaya yardım etmek
Naples II	Eylül	Cologne bölgesi	18. Hava İndirme Kolordusu	Cologne bölgesindeki Rhine köprüsünü ele geçirmek
Milan I	Eylül	Trier bölgesi	18. Hava İndirme Kolordusu	3. Ordu'ya Siegfried hattını yarmaya yardım etmek
Milan II	Eylül	Koblenz bölgesi	18. Hava İndirme Kolordusu	Neuweid-Koblenz bölgesinde nehir geçiş harekâtını desteklemek
Choker I	Eylül	Saarbrücken	18. Hava İndirme Kolordusu	7. Ordu'nun Siegfried yarmasına yardım etmek
Choker II	Eylül	Mannheim	18. Hava İndirme Kolordusu	Mainz ve Mannheim arasında Ren nehrini geçmeye yardım etmek
Talisman	Eylül	Berlin	Karar verilmedi	Almanya'nın savaşta ani çökmesine karşı Berlin havaalanları ve Kiel limanını kontrol altına almak

### **Müttefiklerin Ulaşmak İstedığı Son Durum**

Avrupa Kuvvetleri Başkomutanı General Eisenhower Normandiya savaşından sonra tüm müttefik ordularının geniş cephede koordineli bir şekilde taarruza devam etmesini istiyordu. Böylece kaynakları sınırlı olan Alman ordusu cephenin tümünde yapılacak taarruzlar karşısında dayanamayacak ve savunmaları çökecekti. Bu stratejisinin bir diğer nedeni de İngiliz ve Amerikalı generaller arasında başlayan ikmal önceliğine dair gerginliği (Özellikle General Patton ve General Montgomery arasında yaşanıyordu).<sup>243</sup>

General Eisenhower planlanacak harekâtlar konusunda General Montgomery ile görüşmek için Brüksel'e geldi. General Montgomery, General Eisenhower'e geniş cepheli taarruz stratejisinden vazgeçilerek ikmal desteğinin kendi ordusuna verilmesini talep etti. Böylece yapılacak bu harekât ile güneyde Siegfried Hattı'na çatmadan kuzeyde Almanya'nın sanayi

<sup>243</sup> Wilmont, C. 1953. *The Struggle For Europe*. Londra: Collins. s 325

merkezi olan Ruhr bölgesi ele geçirilecek ve bu sayede Almanya'nın savaşa devam etmesini imkânsız hale getirilecekti. General Montgomery'e göre bu plan 1944'te savaşı sona erdirmek için son şansı.

Her ne kadar General Eisenhower anılarında Almanya'ya yapılacak en etkili ve hızlı taarruzun güneydeki ormanlık ve dağlık bölgelerden ziyade kuzeyde düz bir araziye ihtiva eden yaklaşma istikameti olduğu şeklinde belirtse de kendisine sunulan bu planı kabul etmesinin arkasında başka sebepler vardı.<sup>244</sup> Bu sebepler; Eisenhower üst düzey Amerikan komutanları olan Genelkurmay Başkanı George C. Marshall ve Hava Kuvvetleri Komutanı Arnold Hap tarafından Normandiya sonrası stratejik baskın etkisine sahip hava indirme harekâtını tekrar uygulaması konusundaki baskı, Alman Ordusunun sağlam bir darbe yemesi halinde savunmasını çökeceği inancı ve en önemlisi General Montgomery'nin bu planını bir kısmı Hollanda da tesis edilmiş ve Britanya adasını bombalamak için kullanılan V-1 ve V-2 roket rampalarının bu harekât sonunda ortadan kaldırılacağı nedeniyle destekleyen İngiliz Başbakanı Winston Churchill'di.<sup>245</sup>

### **Batı Avrupa Harekâtının Stratejik Tasarımı**

Müttefik Kuvvetleri Batı Avrupa harekâtında istenen son durum Almanya'nın kayıtsız şartsız teslimi olarak belirlenmişti. Alman ağırlık merkezi Almanya'nın başkenti olan Berlin ve Alman siyasi iradesini temsil eden Hitler'di. Harekâtın stratejik hedefleri ise; Almanya ile savaşı kısa sürede bitirerek Pasifik Cephesine kuvvet aktarmak, işgal altında bulunan Batı Avrupa'nın özgürleştirilmesini hızlandırmak, Batı Avrupa'da bulunan Alman kuvvetlerinin tamamı ile savaşmaktan kaçınmak ve doğuda ilerleyen Rus ordusuna karşı durumun dengelemesini sağlamak olarak sıralanır.

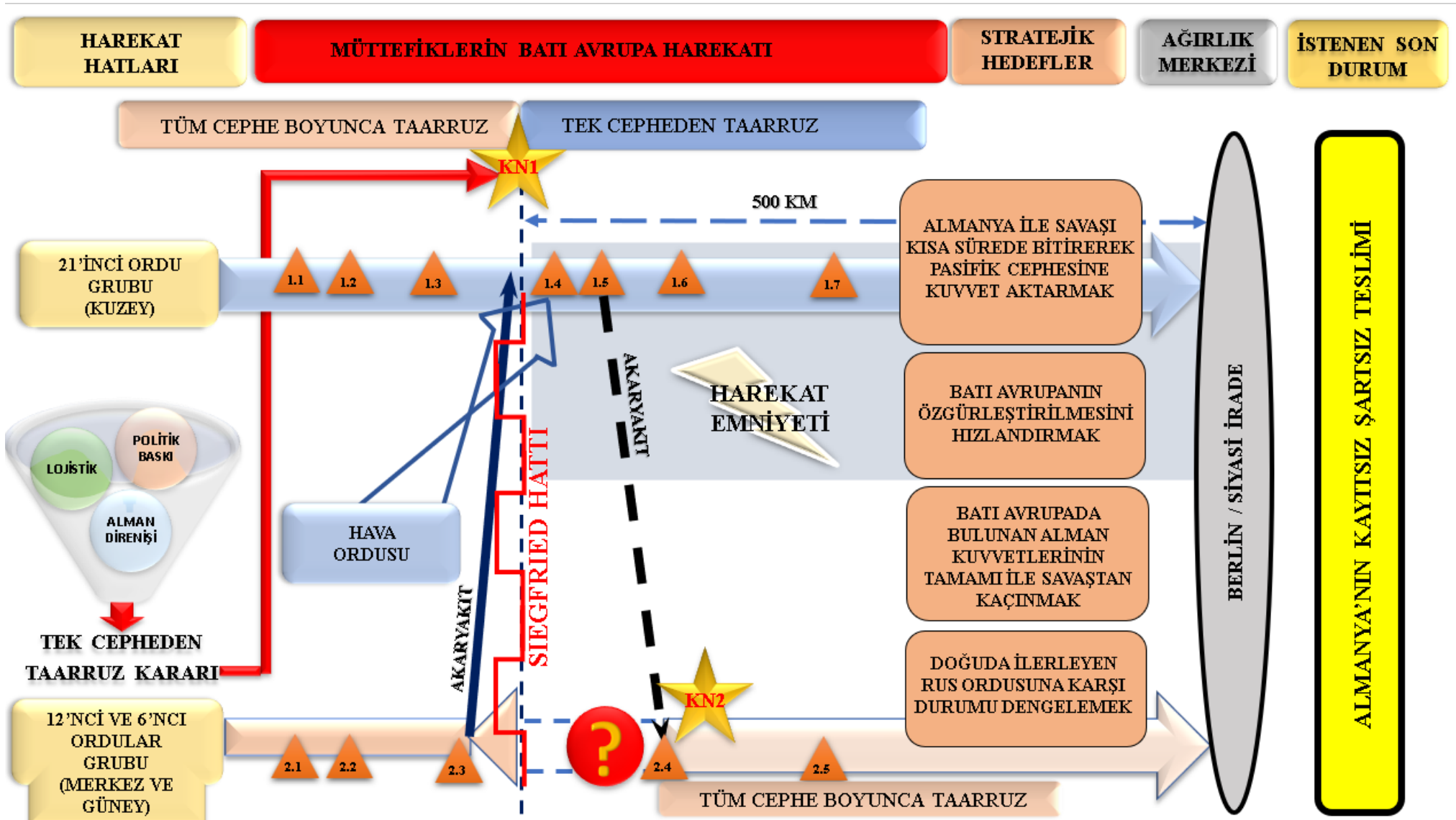
Müttefiklerin Avrupa Harekâtında başlangıçta harekât hatları tüm cephe boyunca (Kuzey ve Güney) tespit edilmişti. Siegfried hattına ulaşılması ve ikmal hatlarının uzamasını müteakip, politik baskı, ikmal sorunları ve Alman direnişi neticesinde karar noktası sonucunda harekâtın yan emniyeti göz ardı edilerek kuzeyden tek cepheli taarruz yaklaşımı seçilmiştir. Tek cepheli taarruz sonucunda elde edilecek ikmal limanları sayesinde harekât gelişmelere göre tekrar tüm cepheden devam ettirilebilecekti.

Şekil-2'de ve Tablo-2'de Batı Avrupa Harekâtının Stratejik Tasarımı gösterilmiştir.

---

<sup>244</sup> General Eisenhower, 1947, *Avrupa Harekâtı Raporu*, Ankara, ss 110-111

<sup>245</sup> Clark, L., 2002, *Arnhem: Operation Market Garden, September 1944*. Sutton: Stroud s. 19



Şekil-2. Stratejik Tasarım

**Tablo 2. Kesin Sonuç Noktaları**

<b>KSN 1.1</b>	Normandiya Harekâtı
<b>KSN 1.2</b>	Kuzey Fransa Yönünde Harekâtın Devamı
<b>KSN 1.3</b>	Hollanda Sınırına Ulaşılması
<b>KSN 1.4</b>	Hava Ordusunun Kullanılması ile Hollanda üzerinde Bulunan Su Engellerinin Geçilmesi ve Hollanda'nın Kurtarılması
<b>KSN 1.5</b>	Antwerp Limanının Ana İkmal Üssü Olarak Kullanılmaya Başlanması
<b>KSN 1.6</b>	Ruhr sanayi Bölgesinin Ele geçirilmesi
<b>KSN 1.7</b>	Almanya Kuzeyinden Berlin İstikametinde İleri Harekâta Devam Edilmesi
<b>KSN 2.1</b>	Normandiya Harekâtı
<b>KSN 2.2</b>	Paris ve Güney Fransa'nın Kurtarılması
<b>KSN 2.3</b>	Siegfried Hattına Ulaşılması
<b>KSN 2.4</b>	İleri Harekât İçin İkmal Desteğinin Sağlanması
<b>KSN 2.5</b>	Almanya Güneyinden İleri Harekâta Başlanması
<b>KN 1</b>	Akaryakıt ikmalinin 21'inci Ordular Grubu Bölgesine Kaydırılması
<b>KN 2</b>	12'nci ve 6'ncı ordular Grubuna Akaryakıt İkmalinin Yeniden Başlaması

## **HAREKÂTIN OPERATİF SEVİYEDE ANALİZİ**

### **Müttefik Kuvvetlerin Muharebe İçin Teşkilatlanması**

Normandiya Harekâtından sonra Ağustos 1944'te General Eisenhower'ın emriyle 1'inci Müttefik Hava İndirme Ordusu teşkil edildi. Bu ordusunu kuruluş maksadı elde mevcut tüm İngiliz ve Amerikan hava indirme birliklerinin tek elden emir komuta birliği sağlamaktı. Ancak bu ordunun teşkiline karşı eleştirilerde vardı bu eleştiriler; Amerikan hava indirme birliklerinin personel mevcudunun İngilizler dahil olmasa bile tüm müttefik mevcut nakliye vasıtalarının kapasitesinden daha fazla olduğu, İngiliz ve Amerikan birlikleri arasındaki teçhizat ve teşkilat farklılıklarının olmasından dolayı birleşik bir komutaya gerek olmadığıydı.<sup>246</sup> Market Garden Harekâtında harekâtın hava indirme bölümü olan Market Harekâtı hava indirme birlikleri tarafından icra edilecekti. Hava indirme harekâtını icra edecek bu birlik 1'inci Hava İndirme Ordusu bünyesinde teşkil edilmiş olan 18'inci Hava İndirme Kolordusu olacaktı. 18'inci Kolordunun nüvesini 1'inci İngiliz Hava İndirme Tümeni, Polonya Hava İndirme Tugayı, 82'nci Amerikan Hava İndirme Tümeni ve 101'inci Amerikan Hava İndirme Tümeni teşkil ediyordu. Söz konusu hava indirme birlikleri hafif teçhizat ile donatılmıştı ancak İkinci Dünya

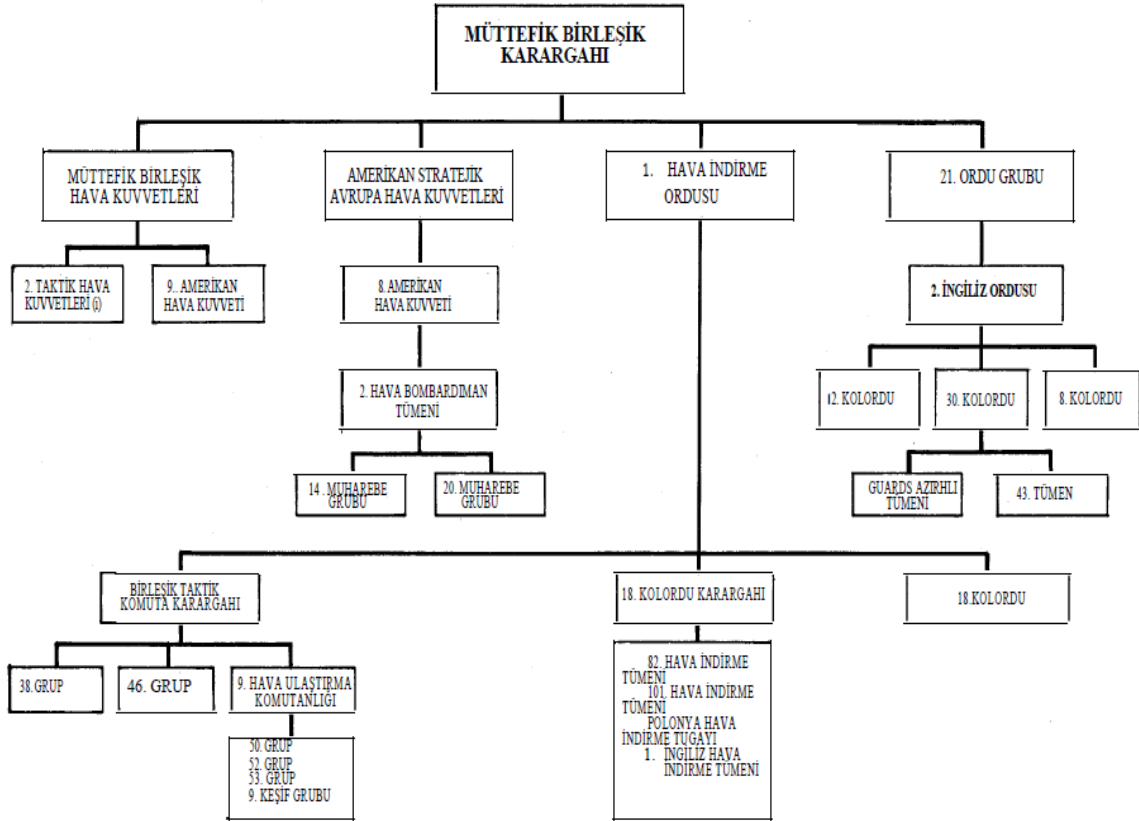
<sup>246</sup> Farrar-Hockley, 1969, *Airborne Carpet: Operation Market Garden*. New York: Ballantine Books., s. 16

Harbinde havadan atma yeteneğinin kısıtlı olmasından dolayı ihtiyaç duyulan gerekli malzeme uçaklar tarafından çekilen planörler vasıtası ile taşınacaktı.

Harekâtın kara bölümü olan Garden Harekâtı 2'nci İngiliz Ordusu tarafından icra edilecekti. 2'nci İngiliz Ordusunun nüvesini 8'inci, 12'nci ve 30'uncu İngiliz Kolorduları oluşturuyordu. Kara harekâtında hava indirme birlikleri tarafından ele geçirilen köprülerden geçmek için asıl taarruzda 30'uncu İngiliz Kolordusu olacaktı. 30'uncu İngiliz Kolordusunun nüvesini Zırhlı Kraliyet Muhafız Tümeni ve 43'üncü Tümen teşkil ediyordu. 30'uncu İngiliz Kolordusu taarruzlarına devam ederken 12'nci İngiliz Kolordusu da batı sektöründe 8'inci İngiliz Kolordusu doğu sektöründe ilerleyecek asıl taarruz kuvveti olan 30'uncu İngiliz Kolordusunun yan emniyetini sağlayacak ve yarma gedliğini genişletecekti (Şekil 3).<sup>247</sup>

### MARKET GARDEN HAREKATI MÜTTEFİK KUVVETLERİN TEŞKİLATI

17 EYLÜL 1944



Şekil 3. Market Garden Harekâtı Müttefik Kuvvetlerin Teşkilatı

### Alman Kuvvetlerin Tertibi

1944 yılının Eylül ayı başlarında Hollanda'da bulunan Alman ordusunun görevi askerî yönetim ile Hollanda'nın idaresiydi, savunma bu ordu için ikinci öncelikli vazifeydi. Müttefik

<sup>247</sup> A.g.e. s.17



ordularının Hollanda'ya yaklaşımları üzerine 4 Eylül'de Alman Genel Kurmayı tarafından Hollanda'da bulunan asayiş ve eğitim birliklerini muharip birlikler ile değiştirilmesi emri verildi. Bu emrin amacı Waal nehri boyunca Moerdijk'den Nijmegen'e uzanan Waalstellung adı verilen ikinci kademe savunma hattının inşasıydı. Bu hattın inşasının emri Market Garden Harekâtı başlamadan sadece iki hafta önce verilmişti.<sup>248</sup>

Savunma için planlanan ve Hollanda'da bulunan Alman kuvvetlerinin nispi muharebe güçleri çok düşüktü. Muharip birliklerin bazıları Normandiya savaşı sonunda yıpranmış ve cephe gerisine çekilmiş birliklerdi bir diğer kısmı ise eğitim birlikleri ve yedeklerdi. Ayrıca bu birliklerin muharebeye yönelik teşkilatlanması yapılmamıştı. Buna en iyi örnek 101'inci Amerikan Hava İndirme Tümeninin Harekâtın ilk başında ele geçirdiği 156 Alman savaş esirinin 28 farklı birliğe mensup olmasıydı.<sup>249</sup>

Harekâttan önce General Model tarafından bölge savunması maksadıyla Alman Genelkurmayından 20 tümen istenmiş ancak istenilen bu birlikler tüm cephelerde kuvvet eksikliği yaşanması nedeniyle verilememiştir. Ayrıca Alman Genelkurmayı tarafından söz verilen 200 Panther (Panther) tankının teslimi de harekâtın başlamasıyla gerçekleştirilememiştir.

Bölgede Almanların ihtiyatı Belçika'dan çekilen 11'inci SS Panzer Kolordusuna bağlı iki SS panzer tümeniydi bu tümenler 10'uncu ve 9'uncu Panzer Tümenleriydi. Ancak bu birlikler çok yıpranmıştı, personel ve malzeme mevcutları da yarıdan daha azdı ve buna ilave olarak arıza durumları çok yüksekti. En önemlisi bu birliklerin subay ve astsubay sayıları oldukça eksikti.

Başlangıçta bu tümenler Eindhoven savunmasını güçlendirmek maksadıyla 2'nci ve 116'ncı Panzer Tümenlerini takviye edeceklerdi ancak müttefik ilerlemesinin ani ve hızlı olmasından dolayı bu plandan vazgeçildi. Daha sonra malzeme ve araç bütünlemesi kapsamında 9'uncu Panzer Tümeni elinde bulunan araçları 10'uncu Panzer Tümenine verildi. Bu teşkilatlanmadaki maksat Arnhem bölgesine muharebe gücü arttırılmış bir tümen ihtiyatta tutulurken diğer tümenin Almanya'ya giderek malzeme ve personel bütünlemesinin yapmasıydı. Harekâtın başlamasıyla birlikte 9'uncu Panzer Tümeni'nin Almanya'ya gidişi iptal edilmiş ve Arnhem bölgesinde muharebeye girmiştir.<sup>250</sup>

---

<sup>248</sup> Bentley, S. W., 1994, Nisan 2, Intelligence during Operation Market-Garden. *Military Intelligence Professional Bulletin*, s. 15

<sup>249</sup> Frank van Lunteren , 2014, *The Battle of the Bridges: The 504th Parachute*. Philadelphia: Casemate. s.93

<sup>250</sup> Martin Watts., 2013, Nisan, *Operation Market Garden: Strategic Masterstroke or Battle of the Egos?* History, ss. 191–201

Almanların bu bölgedeki ateş güçlerinin ana dayanağı 88 mm'lik hava savunma toplarıydı bu toplar hem hava hedeflerine karşı, hem etkin bir tanksavar silahı, hem de görmeyerek ateş destek vasıtası olarak kullanılabilirdi. Ayrıca Almanlar tarafından bu silahlar araç üstüne monte edilerek de kullanılabilirdi.

Bölgedeki Alman Hava Kuvvetlerinin kara harekâtına desteği yok denecek kadar azdı. Hava kuvvetleri sadece 180 civarında savaş uçağından müteşekkildi. Müttefik hava kuvvetleri tarafından temas hattına yakın havaalanları sürekli baskı altında tutuluyordu ve bunu yanında yakıt ve pilot eksikliği yaşamaktaydı. Bunlara ilave olarak Müttefik hava bombardımanlarına karşı hava kuvvetlerinin kullanılması maksadıyla kara destek Harekâtının Alman Hava kuvvetleri tarafından ikinci bir emre kadar durdurulmuştu Bunun tek istisnası 19 Ekim'de Eindhoven'a yapılan hava taarruzuydu (Şekil-4).

### **Harekât Sonunda İstenen Son Durum**

Market Garden Harekâtı sonrası istenen son durum Almanya'nın savaşı sürdürme azim ve iradesinin kırılması için elverişli koşulları sağlamaktı. Bu koşullar için operatif seviyedeki hedefler; müteakip harekât kapsamında icra edilecek olan Berlin taarruzu için zırhlı birlik harekâtına uygun bir yaklaşma istikameti ele geçirmek, Almanya'nın stratejik sanayi bölgesi olan Ruhr bölgesinin ele geçirilmesi ve böylece Alman savaş sanayisine büyük bir darbe vurmak, kuvvetli tahkim edilmiş ve Alman savunmasının batıda dayandığı Siegfried Hattına çatmadan etrafından dolaşmak, Hollanda da bulunan kuvvetli Alman savunmasını batıdan tecrit etmek, Hollanda'da bulunan limanların kontrolünü sağlamak ve böylece müttefiklerin batı Avrupa Cephesinde yaşadığı ikmal sorununu çözmektir.



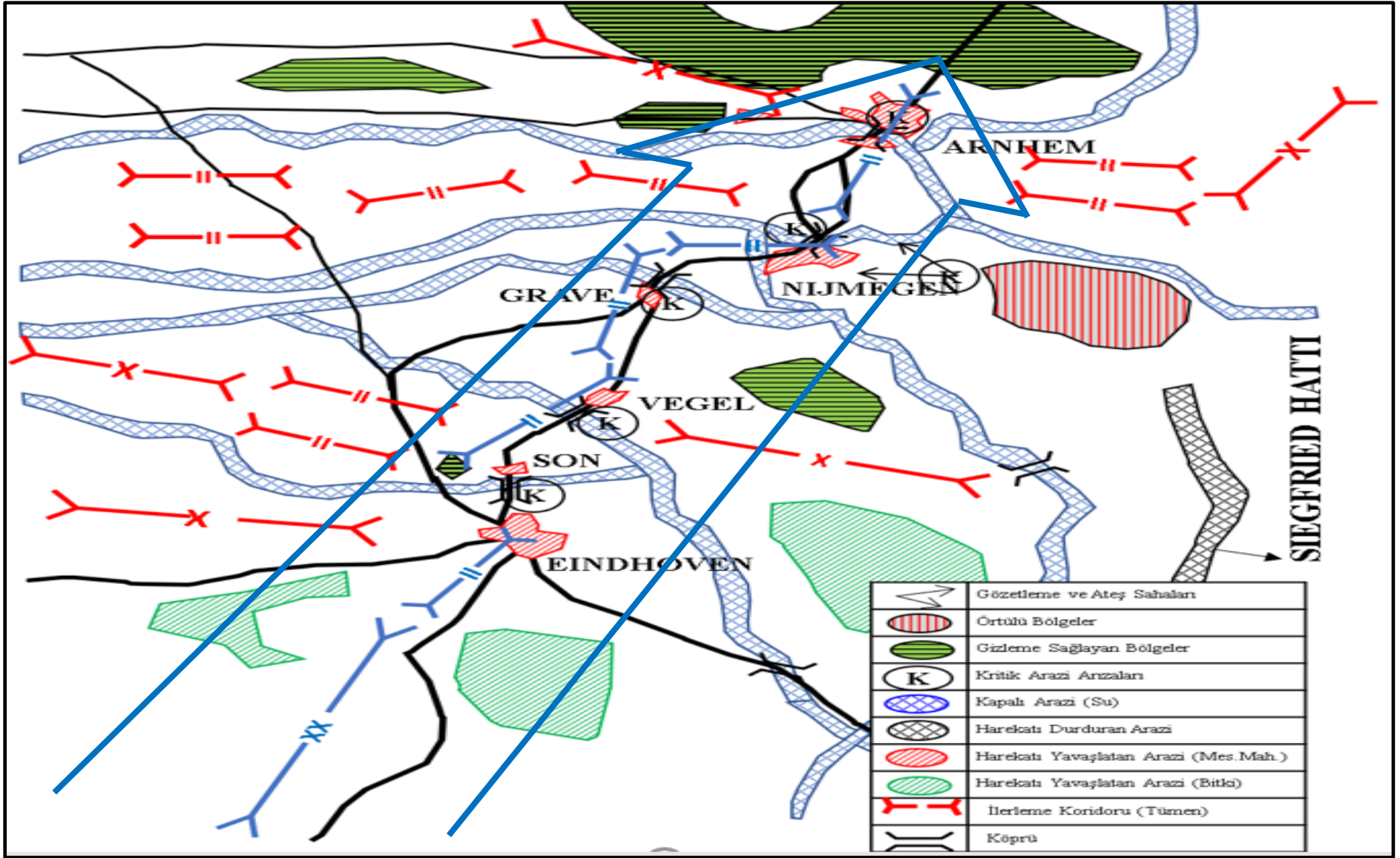
Şekil-4. Alman Kuvvetlerinin Market Garden Harekâtındaki tertibi<sup>251</sup>

<sup>251</sup> Badsey S., 2000, *Arnhem 1944*, Penguin, s 27-28

## Harekât Bölgesi Etüdü

Harekât 95 km derinliğinde ve yaklaşık 25 km genişliğinde bir bölgede icra edilecekti. Bölge uzun yıllardır Alman işgali altında kalmasına rağmen yer altı direniş örgütleri bölgede müttefikler lehine etkin olarak çalışmaktaydı. Harekâtın icra edileceği arazi genel olarak düz bir zemine sahip olup sadece Nijmegen'in doğusunda bulunan Goroesebeek Tepesi bölgede kısmi bir alana hâkim arazi kesimiydi. Hava sonbahar şartlarında genel olarak yağışlı olup arazi harekâtın icra edileceği sonbahar mevsiminde askerî harekâtı yollara tabi kılmaktaydı. Son baharda bölgede sabah saatlerinde yer yer sis görülmekteydi. Bölgede yer yer ormanlar mevcut olup bitki örtüsü kesafeti nedeniyle bu ormanlar örtü ve gizleme sağlamaktaydı. Bölgede yol şebekesi genellikle asfalt olup stabilize yollar yağış durumunda zırlı birliklerin harekâtına uygun değildi. Bölgede hava indirme harekâtı icra edilebilecek elverişli bir çok indirme bölgesi bulunmaktaydı. Bölgede bulunan meskûn mahaller harekâtı yavaşlatan özelliğe sahipti ayrıca bu meskun mahallerin hemen tamamında köprüler mevcuttu. Bölgede akarsular yoğun olup Ren, Maas, Waal nehirleri ile Wilhelmina Kanalı askerî harekâtı tahdit etmekte ve harekâtı köprülere kanalize etmekteydi. Bunun dışında bölgede harekâtı yavaşlatıcı özelliğe sahip birçok kanal ve köprü bulunmaktaydı.

Harekât bölgesinin askerî harekâta olan etkileri incelendiğinde; harekâtın icra edileceği Eindhoven-Son-Grave-Nijmegen-Arnhem uzanımı hattında tabur seviyesinde ilerleme koridorlarını ihtiva etmekte olup bu ilerleme koridorları meskun mahaller ve köprüler üzerinden geçmekteydi. İlerleme koridorları üzerinde bulunan köprüler bölgedeki kritik arazi arızaları olarak kabul edilmekteydi. Ana yaklaşma istikameti birbiri ardına nehir ve kanallardan geçtiği için bu nehir ve kanallar savunan tarafa önemli avantaj sağlamakta ve taarruz edenin yan emniyetini istismar etmesine imkân vermektedir. Nijmegen doğusunda bulunan Goroesebeek Tepesi Nijmegen meskun mahaline hakim bir arazi kesimi olup muharebe sahasında bulunan nehirler üzerinde tankların kullanabileceği köprülerin sınırlı oluşu taarruz eden için hassasiyet oluşturmaktaydı. Bölgede bulunan ormanlar ve yoğun bitki örtüsü harekâta savunan için örtü ve gizleme sağlamakta taarruz eden içinde hassasiyet oluşturmaktaydı. Genellikle doğu batı uzanımı hattında akan akarsular savunan taraf olan Alman kuvvetlerine kuvvet kaydırmada önemli bir avantaj sağlamaktaydı. Şekil-5' te Harekât Bölgesine Ait Birleştirilmiş Engel Tatbik Krokisi Gösterilmiştir.



Şekil-5 Birleştirilmiş Engel Tatbik Krokisi

## Harekât Planı

Market Garden Harekâtı iki bölümden oluşmaktaydı. Bunlar, harekâtın hava indirme safhası olan Market ve harekâtın kara harekâtı safhasını teşkil eden Garden'dı. Harekâtın hava indirme bölümü olan Market bölümünü 101'inci Hava İndirme Tümeni, 82'inci Hava İndirme Tümeni, 1'inci İngiliz Hava İndirme Tümeni ve Polonya Tugayı icra edecekti. Hava indirme harekâtında birliklerin ana görevi bölgede bulunan köprülerin kontrolünün sağlanmasıydı. Harekât için tahsis edilmiş hava ulaştırma vasıtalarının toplam sayısı; 1250 adet C-47 nakliye uçağı, 354 adet planör çekmek ile görevli bombardıman uçağı, 124 adet Wako (1700 kg taşıma kapasiteli), 341 adet Horsa (3125 kg taşıma kapasiteli) ve 13 adet Hamilcar (7700 kg taşıma kapasiteli) olmak üzere toplam 478 planördü.<sup>252</sup>

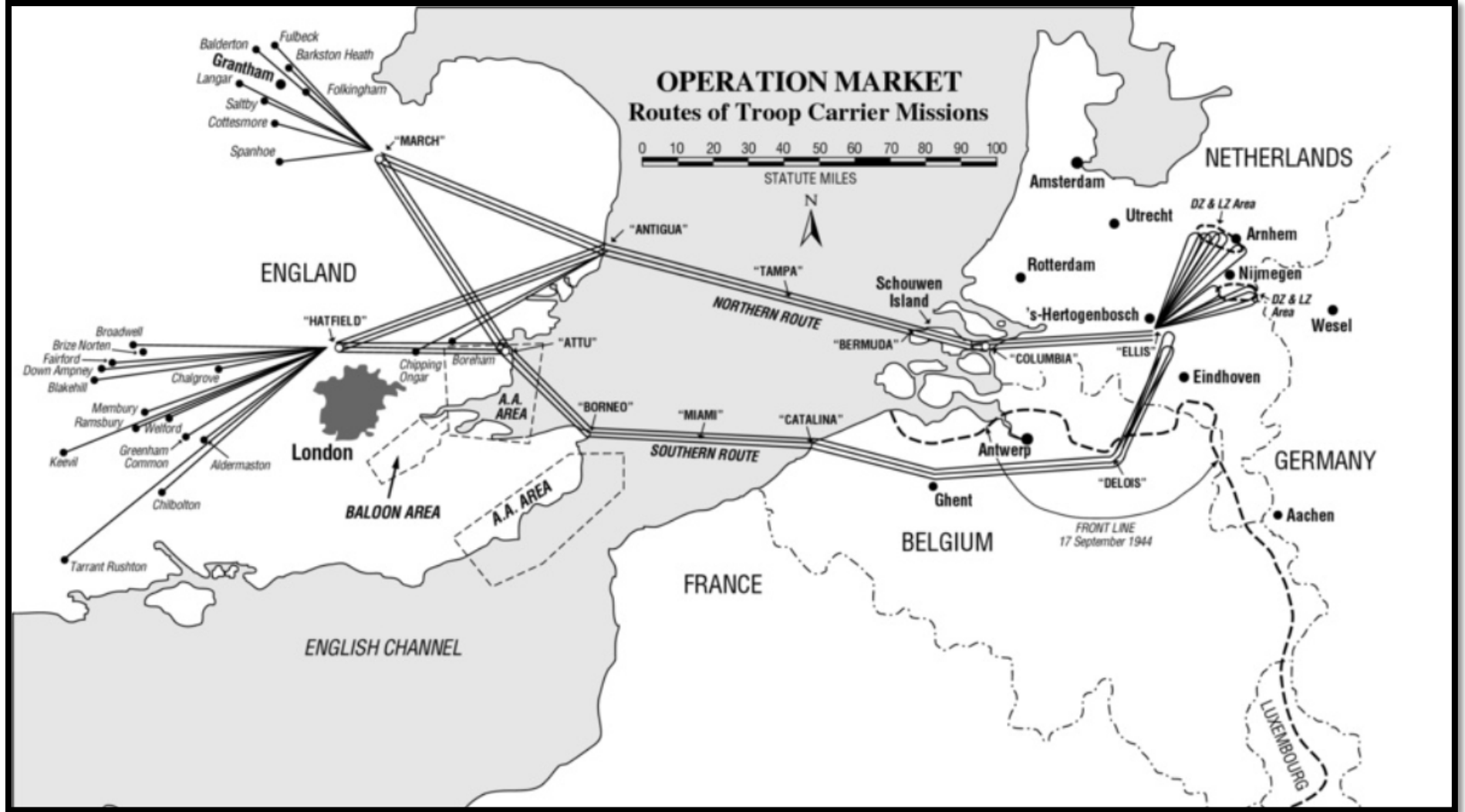
Hava indirme harekâtında Müttefiklerin ellerinde yeteri kadar ulaştırma vasıtası olmadığından birlikler tek seferde atılamayacaktı. Tüm Hava İndirme Kolordu'sunun gerekli ikmal de dahil olmak üzere muharebe alanına taşınması için dört güne ihtiyaç duyulduğu planlamalarda hesaplandı.<sup>253</sup> Bu yüzden belli bir plan dahilinde birlikler atma bölgelerine taşınacaktı. Bu taşıma planında öncelik esas vurucu gücü teşkil eden unsurlardı. Yapılacak bu hava indirme harekâtının Normandiya'da daha önce icra edilmiş olan hava indirme harekâtından farkı birliklerin taşınması faaliyetinin gece değil gündüz icra edilecek olmasıydı. Harekâtın gündüz icra edilmesinden dolayı Alman hava savunma sisteminin zayıf olduğu rotaların ve atma bölgelerinin kullanılması önem arz etmekteydi. Ancak planlama safhasında hedeflerden uzakta seçilen atma bölgelerinin ( özellikle Arhem bölgesinde) harekâtın baskın tesirine olan menfi etkisi harekâtın icrası esnasında ortaya çıkacaktı.

Hava ulaştırma vasıtaları için İngiltere'den başlayan ve atma bölgesine ulaşan iki ana rota kullanılmıştı. (Şekil-6)

---

252 Fox, J. B. (1994). *Lessons Learned from Operation Market Garden*. USAF Air War College: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a280653.pdf> adresinden alındı. Erişim Tarihi 10.05.2022

253 a.g.e



Şekil-6 Ulaştırma Rotaları

Kaynak: <https://amcmuseum.org/history/the-great-underground-escape-from-german-occupied-holland/> Erişim Tarihi 10.05.2022

Hava indirme harekâtında eş zamanlı olarak 101'inci Hava indirme Tümeni temas hattına en yakında bulunan Eindhoven bölgesine indirilecek ve Eindhoven ve Grave arasında bulunan köprüleri ele geçirecekti. 82'nci Hava İndirme Tümeni Nijmegen bölgesine indirilecek ve Grave ile Nijmegen arasında bulunan köprüleri ele geçirecekti. Harekâtın en uzak kısmı olan Arnhem bölgesine 1'inci İngiliz Hava İndirme Tümeni inecek ve bu bölgede bulunan köprüleri ele geçirecekti. Polonya Tugayı ise harekâtın başlamasından bir gün sonra Arnhem bölgesine inerek, 1'inci İngiliz Hava İndirme Tümeninin tesis edeceği savunmayı takviye edecekti. Hava indirme birlikleriyle tesis edilecek bu koridorun derinliği yaklaşık 100 km idi. Planlama esnasında bu harekâtın yaklaşık 3 veya 4 gün süreceği tahmin edilmişti.

Harekâtın kara bölümü olan Garden bölümünü 2'nci İngiliz Ordusuna bağlı 8'inci, 12'nci ve 30'uncu Kolordular icra edecekti. Hava indirme birlikleri ile Eindhoven-Uden-Grave-Nijmegen-Arnhem hattı boyunca köprüler ele geçirilecek, hava indirme birlikleri tarafından tutulan bu hattın yarma harekâtı icra edecek olan 30'uncu Kolordu geçecek ve oradan kuzeye doğru Zuidersee'ye doğru istikametinde de IJssel'e ve bunun üzerinden daha ileri yavaşacaktı.

30'uncu Kolordu kuzeye ilerlerken 8'inci Kolordu Asıl taarruz birliği olan 30'uncu Kolordu'nun doğu yanını koruyacak ve harekâtı doğu istikametinde geliştirecekti. 12'nci Kolordu ise 30'uncu Kolordu'nun batı yanını koruyacak ve harekâtı batı istikametinde geliştirecekti. (Şekil-7)

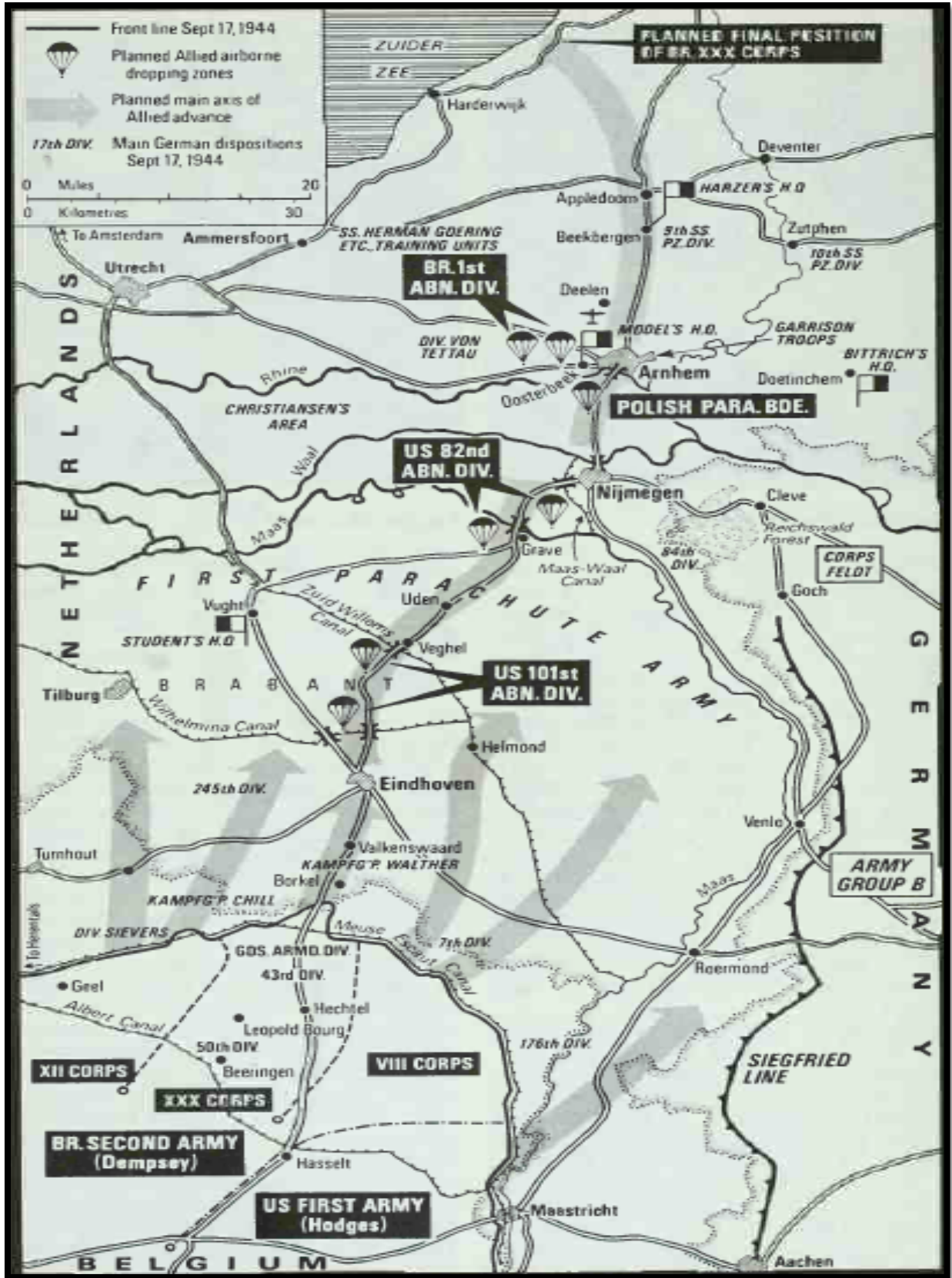
### **Harekâtın Operatif Tasarımı**

Market Garden harekâtının operatif tasarımı aşağıdaki şekilde yapılmıştır. (Şekil-3, Tablo-3) Bu harekât tasarımında harekât hatları üzerinde olan kesin sonuç noktaları birliklerin harekâtına tesir eden kritik olaylar, karar noktaları ise köprüleri ele geçiren hava indirme birlikleri ile kara unsurunun birleşmesi olarak kabul edilmiştir. Bu harekâtın tasarımında asıl taarruzun yan emniyetini sağlamakla görevlendirilmiş 8'inci ve 12'nci Kolordulara somut bir hedef verilmemişti. Bu sebepten dolayı tali taarruz birlikleri harekât esnasında asıl taarruzu yeterince destekleyememişlerdir. Harekât tasarımında düşman ağırlık merkezi olarak Alman 9'uncu ve 10'uncu SS Panzer Tümenleri savaşıma güçlerinin düşük olduğu kabul edilmiş ve bu yüzden dikkate alınmamıştı.<sup>254</sup> Alman ağırlık merkezinde yer alan 9'uncu ve 10'uncu SS Panzer Tümenlerine tedbir getirilememesi nedeniyle harekât başarısızlığa uğramıştır. Harekât tasarımında seçilen operatif hedefler istenen son durum ile uyumludur. (Şekil-8 ve Tablo-3)

---

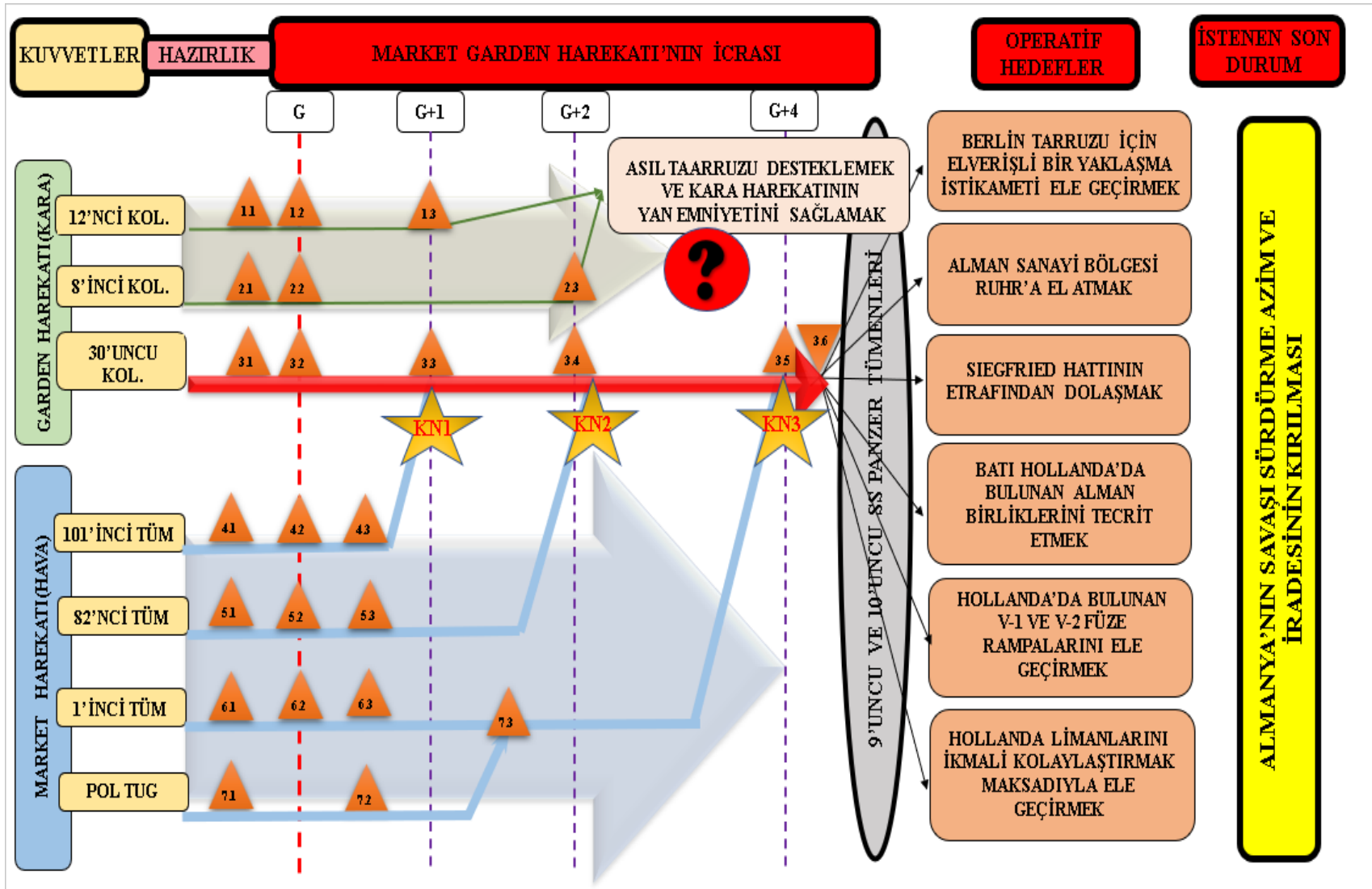
<sup>254</sup> David Bennet, 2011, *A Magnificent Disaster: The Failure of Market Garden, the Arnhem Operation, September 1944*, eBook: Casement Publishing.s .35





Şekil-7. Market Garden Harekât Tatbik Krokisi

Kaynak: <https://eucmh.com/2020/06/07/easy-505-pir-nijmegen-bridge-1944/> Erişim Tarihi 10.05.2022



Şekil-8. Operatif Tasarım

**Tablo 3. Kesin Sonuç Noktaları**

<b>KSN 1.1</b>	12. Kolordunun Taarruz Hazırlıklarına Başlaması
<b>KSN 1.2</b>	Asıl taarruzun batı emniyetinin sağlanması amacıyla taarruza başlanması
<b>KSN 1.3</b>	Kara harekâtının batı yan emniyetinin sağlanması
<b>KSN 2.1</b>	8. Kolordunun Taarruz Hazırlıklarına Başlaması
<b>KSN 2.2</b>	Asıl taarruzun doğu emniyetinin sağlanması amacıyla taarruza başlanması
<b>KSN 2.3</b>	Kara harekâtının doğu yan emniyetinin sağlanması
<b>KSN 3.1</b>	30. Kolordunun Taarruz Hazırlıklarına Başlaması
<b>KSN 3.2</b>	Kara taarruzunun başlaması
<b>KSN 3.3</b>	101'inci Hava İndirme Tümeni tarafından ele geçirilmiş köprüleri geçme
<b>KSN 3.4</b>	83'nci Hava İndirme Tümeni tarafından ele geçirilmiş köprüleri geçme
<b>KSN 3.5</b>	1'inci İngiliz Hava İndirme Tümeni tarafından ele geçirilmiş köprüleri geçme
<b>KSN 3.6</b>	Kara harekâtının sonlandırılması
<b>KSN 4.1</b>	101'inci Hava İndirme Tümeni tarafından taarruz hazırlıklarına başlanması
<b>KSN 4.2</b>	Eindhoven bölgesine hava indirme harekâtının icrası
<b>KSN 4.3</b>	Eindhoven ve Grave arasında bulunan köprülerin ele geçirilmesi
<b>KSN 5.1</b>	83'nci Hava İndirme Tümeni tarafından taarruz hazırlıklarına başlanması
<b>KSN 5.2</b>	Nijmegen bölgesine hava indirme harekâtının icrası
<b>KSN 5.3</b>	Grave ve Nijmegen arasında bulunan köprülerin ele geçirilmesi
<b>KSN 6.1</b>	1'inci İngiliz Hava İndirme Tümeni tarafından taarruz Hazırlıklarına Başlanması
<b>KSN 6.2</b>	Arnhem bölgesine hava indirme harekâtının icrası
<b>KSN 6.3</b>	Arnhem bölgesinde bulunan köprülerin ele geçirilmesi
<b>KSN 7.1</b>	Polonya Hava İndirme Tugayı tarafından taarruz hazırlıklarına başlanması
<b>KSN 7.2</b>	Arnhem bölgesine hava indirme harekâtının icrası
<b>KSN 7.3</b>	1'inci İngiliz Hava İndirme Tümeninin takviye edilmesi
<b>KN 1</b>	Eindhoven ve Grave arasında bulunan köprülerin ele geçirilememesi (Nehir Geçiş harekâtının İcrası )
<b>KN 2</b>	Grave ve Nijmegen arasında bulunan köprülerin ele geçirilememesi (Nehir Geçiş harekâtının İcrası )
<b>KN 3</b>	Arnhem köprüsünün ele geçirilememesi (Nehir Geçiş Harekâtının İcrası )

## Operatif Sanat İncelemesi

### Market Harekâtı

#### *Hazırlık Safhası*

Market Harekâtı daha önce planlanmış ama icra edilememiş olan Comet ve Linnet Harekât planlarının tadil edilmiş haliydi.<sup>255</sup> Bu yüzden birliklere bu harekâtın icrasına yönelik yaklaşık bir haftalık kısa bir hazırlık süresi verilmişti. Harekâta katılacak olan hava indirme birlikleri için hazırlık süresinin çok kısa olmasına rağmen bu birlikler kendi görev alanlarına yönelik eğitim seviyelerinin yüksek olması nedeniyle hazırlık kapsamında kullanacakları zamanın çoğunu kara taktik safhasında gerçekleştirilecek olan faaliyetler için kullanmışlardır. İcra edilecek bu faaliyetler hedef köprülerin ele geçirilmesi, birleşme harekâtına kadar süre zarfında bu köprülerin elde bulundurulması müteakip inme planları, inme bölgelerinin keşfi ve ikmal faaliyetleriydi.<sup>256</sup> Hava indirme birliklerinin taşınmasında ihtiyaç duyulan hava ulaştırma vasıtaları daha önce yapılmış olan eğitimler ve geçmiş muharebeler kapsamında tecrübe edilmişti ancak birliklerin genel sıkıntısı ise taşıma araçlarındaki yolcu kapasitelerinin birlik bütünlüğünün bozmasıydı.<sup>257</sup> Birlik mevcutlarının taşıma vasıtalarından fazla olması sebebiyle hazırlıklarda köprüleri ele geçirecek birinci öncelikli personel ve malzeme planlanmış, harekâtın müteakip günlerinde tespit edilen öncelik sırasına göre hava nakli planlanmıştı.<sup>258</sup>

Hava indirme personeli bu harekâta paraşütle atılacak, bu birliklere ait hafif araç, malzeme ve teçhizat ise planörler vasıtasıyla taşınacaktı. Atma bölgeleri ile inme bölgelerinin tespit edilmesi, düşman uçaksavar topçusunun tertibi ile yerdeki savunma düzeni, zemin durumu gibi muharebe sahası istihbarat hazırlığı kapsamındaki bilgiler Hollandalı Direnişçiler ve hava keşif fotoğrafları sayesinde temin edilmişti.<sup>259</sup>

Hazırlık süresinin kısıtlı oluşu hava ulaştırma birlikleri üzerinde menfi etki oluşturdu. Bu birlikler tarihinde ilk defa provasız bir harekâta iştirak etmek zorunda kalmışlardı.<sup>260</sup> Ayrıca harekâta katılacak olan uçak sayısının çok olması hava koridorları üzerinde taşıt yoğunluğunun artmasına neden olmuş ve bunun neticesinde idari zayıflık riski ortaya çıkmıştı. Bu maksatla uçuş rotaları boyunca filolara belli bir zaman aralığı tahsis edilmişti.<sup>261</sup>

---

<sup>255</sup> Montgomery, a.g.e., S.268

<sup>256</sup> Bennet, a.g.e. s.44

<sup>257</sup> a.g.e. s 56

<sup>258</sup> a.g.e. s 57

<sup>259</sup> Bentley, a.g.e. s 15

<sup>260</sup> Fox, a.g.y, s 27

<sup>261</sup> Bennet, a.g.e. s.50

Genel olarak yüksek hazırlık seviyesinde tutulan birlikler verilen harekât emrine çabuk reaksiyon göstermiştir. Bu kadar kısa sürede bu çaplı bir harekâtı icra edebilme yeteneği daha önceki harekâtlar ve bu harekâtlardan tecrübe edilen derslerdi.

### ***101'inci Hava İndirme Tümeni***

17 Eylül saat 13:00'dan itibaren 101. Hava İndirme Tümeni harekâtın ilk dalgasında 436 C-47 uçağı ve 70 planör ile İngiltere'den taşınmaya başladı. Atma ve inme bölgeleri 15 dakika önce kılavuz birliği tarafından işaretlendi.<sup>262</sup> Alman hava savunma topçu atışları yoğun ancak isabetli değildi bu sayede iniş yerleri ve atma bölgelerine Normandiya harekâtına nazaran daha başarılı ve bir bütünlük dahilinde inilebildi. İnen taburlar bir saat içerisinde toparlandılar. Harekâtın ilk dalgasında bulunan 6809 personelden sadece yüzde 2'lik bir kaybı oldu.<sup>263</sup> İnişi müteakip hedef olarak seçilen 5 köprüden 4'ü ele geçirildi.<sup>264</sup> Ele geçirilemeyen köprü Son'da bulunan köprüydü ve bunun nedeni ise köprü istikametinde bulunan Alman direnişinin kırılmasının zaman alması ve bu geçen süre içerisinde Almanların köprüyü patlatmalarıydı. Ancak aynı gün sonunda kara birlikleri ile hava indirme birlikleri birleşme harekâtını gerçekleştirdiler. Her ne kadar birleşme harekâtı ile 30'uncu Kolordu birlikleri ileri harekâtına devam etmek istese de Eindhoven bölgesinde bulunan köprülerin tamamının kontrolü iki gün sürmüştü.<sup>265</sup> Kara birlikleri ileri harekâtına devam ederken 101'inci Hava İndirme Tümeni tarafından tutulan köprüler Alman karşı taarruzlarına maruz kalıyordu, ancak hava indirme birlikleri savunmalarını başarı ile sürdürdüler.

### ***82. Hava İndirme Tümeni***

82'nci Hava İndirme Tümeni 101'inci Hava İndirme Tümeninin hava indirme harekâtı ile benzer başarılı bir indirme harekâtı yaptı. Grave bölgesine inen birlikler çabuk bir hücum ile bu bölgedeki köprüyü ele geçirdi. Eş zamanlı olarak inen diğer unsurlarda aynı anda Maas-Waal Kanalı üzerinde bulunan önemli köprüler ile Heumen'de ki kilit köprüyü de ele geçirdi. 82'nci Hava İndirme Tümeni'nin ana gayesi bölgede yüksekliği sadece 100 metre olan en hakim arazi olan Goroesbeek Tepelerini ele geçirmek ve Alman taarruzlarına karşı burayı savunmaktı. 508'inci Paraşüt Alayına kritik olan 600 metre uzunluğundaki Nijmegen köprüsünü ele geçirme görevi verildi ancak telsiz irtibatında yaşanan sorunlar nedeniyle bu harekât gün sonuna doğru başladı. 508'inci Paraşüt Alayı 9'uncu SS Keşif Taburu unsurları başarılı bir savunma yaparak köprüyü elde tuttular. Bu köprünün harekâtın başarısı için mutlaka ele geçirilmesi gerekiyordu

---

<sup>262</sup> Van Lunteren, a.g.e., s.25

<sup>263</sup> a.g.e. s.28

<sup>264</sup> a.g.e. s.33

<sup>265</sup> Saunders, T, 2001, *Hell's Highway*. South Yorkshire: Barnsley, s. 68

çünkü bu köprü diğer köprüler gibi istihkam köprüleri kurulabilen küçük kanallar üzerinde değil, Ren Nehri'ni besleyen ana kolun üzerinde bulunan bir köprüydü. Grave şehri Alman kuvvetlerine karşı oldukça iyi savunuluyordu ancak Nijmegen'in batısında bulunan Groesbeek Tepesinde bulunan 82'nci Hava İndirme Tümeni birlikleri şiddetli Alman taarruzları altındaydı. 505'inci Paraşüt Alayı Horst'ta Alman Kuvvetlerine karşı başarılı bir şekilde savunmasını sürdürdü. Grafwegen ve Riethorst inme bölgeleri Alman kuvvetlerinin eline geçse de ikinci dalga birlikler gelmeden 508'inci Paraşüt Alayı karşı taarruzla inme bölgelerini temizleyerek 149 esir ve 16 hava savunma topu ele geçirdi.<sup>266</sup> İkinci dalga İngiltere de fena hava şartları nedeniyle iki buçuk saatlik gecikmeyle planlanan inme bölgelerine indiler. İkinci dalga ile beraber tümen topçu taburu da muharebe sahasına indi. İkinci dalganın inmesini müteakiben 25 dakika sonra 125 b-24 bombardıman uçağı tarafından alçak irtifadan birliklere havadan ikmal yapıldı.<sup>267</sup> Ertesi gün saat 8:20 de 504'üncü Paraşüt Alayı 30'uncu Kolordu öncüleri ile Grave bölgesinde temas sağladı.<sup>268</sup> Teması sağlayan de 504'üncü Paraşüt Alayı 3'üncü Taburuna ihtiyat görevi vererek Nijmegen Köprüsüne taarruz için hazırlıklara başladı. Alman direnişi ve nehir geçiş teçhizatının geç gelmesi harekât için hayati öneme sahip zamanın kaybına neden olmuştu. Üstüne üstelik İngiltere de devam eden fena hava şartları takviye birliklerin gelişini aksatıyordu, buna havadan ikmal malzemelerinin yüksek irtifadan atılması nedeniyle ikmalin aksaması da eklenmişti.<sup>269</sup> Alman taarruzları neticesinde artık Alman savunması açığa çıkmıştı. Almanlar Hava indirme tümenleri arasındaki bağlantıyı kesmek ve 30'uncu Kolordu birliklerinin taarruz düzenini bozmak maksadıyla yanlardan devamlı taarruz etmekteydi. Alman kuvvetleri arasında birkaç yeni nesil Panther tankı görülse de bu tanklar mühimmat ikmali için tekrar geri çekilmişlerdi bu da müttefiklere her an kuvvetli zırhlı birlikler tarafından yanlardan taarruza maruz kalabileceklerini göstermiştir.

Nijmegen Köprüsünün ele geçirilmesine rağmen Zırhlı Muhafız Tümenine bağlı tanklar ileri Harekâtına devam edemedi. Tümen ileri Harekâtına ikmal ve yürüyüş kollarının tekrar teşkil edilmesini müteakip yaklaşık on sekiz saat sonra yeniden başladı. Bu hatalı karar yüzünden çok değerli zaman bir kez daha kaybedildi.<sup>270</sup>

---

<sup>266</sup> Jackson, R., 2003, *Arnhem: The Battle Remembered*, Shrewsbury: AirLife, s 138

<sup>267</sup> a.g.e s 144

<sup>268</sup> a.g.e s 145

<sup>269</sup> a.g.e s 149

<sup>270</sup> Benet, a.g.e s 102

Kara Harekâtının gecikmesi nedeniyle Almanlar Ressen bölgesinde bir SS taburu bir tank bölüğü ve Nijmegen'den geri çekilen kuvvetlerle beraber bir savunma hattı teşkil etti.<sup>271</sup> Arnhem'e İleri Harekâtına devam 30'uncu Kolordu birlikleri arazinin yağışlar sonucu ağırlaşması neticesinde yollara tabi kalmış ve akabinde Ressen bölgesinde tesis edilen Alman savunması karşısında durmuştu.

### ***1'inci İngiliz Hava İndirme Tümeni***

Her ne kadar 1'inci İngiliz Hava İndirme Tümeni diğer hava indirme tümenleri ile eş zamanlı olarak Harekâtın birinci günü saat 13:30'da ciddi bir sorun yaşamadan inmeye başlasa da eksik ve hatalı Harekât planlama Harekâtın başında kendisini göstermeye başladı.<sup>272</sup> Birinci Hava İndirme Tugayının indikten sonra geç kalan müteakip dalgalar için inme bölgelerinin emniyetini sağlamak amacıyla birliklerinin yarısını hava başının emniyetine tahsis etmiş ve ilk hedeflerine birliklerinin yarısı ile taarruz edebilmişti. Keşif birliği havadan taşınan jiplerle bir an evvel Arnhem Köprüsüne ulaşarak ana unsurlar gelene kadar köprüyü elde bulunduracaklardı, ancak bölgede bulunan Alman savunması nedeniyle ilerleyemediler. İngiliz birlikleri tarafından gece boyunca yapılan taarruzlar herhangi bir gelişme gösterememişti.<sup>273</sup>

Harekâtın ikinci günü sabahtan başlayan İngiliz birlikleri taarruzu gelişme göstermiş ancak Arnhem şehir merkezine giren İngiliz birlikleri ağır kayıplara uğramıştı. İngiliz Birinci Hava İndirme Tümeni diğer birlikleri Oosterbeek bölgesine hareket etti ve bu bölgeyi ele geçirdi. Sis yüzünden ertelenen ikinci dalga birlikleri yoğun düşman hava savunma ateşleri altında inme bölgelerine zayıpsız bir şekilde inmişti.<sup>274</sup>

Harekâtın üçüncü günü köprüyü ele geçirmek için yapılan İngiliz taarruzları Alman birlikleri tarafından püskürtüldü ancak doğu sektöründe İngilizler Arnhem köprüsüne yaklaşan yollardan birini ele geçirdi. Bunun yanında müteakip dalgada planlanan Polonya Paraşüt Tugayı sis yüzünden bölgeye intikal edemedi. Bu dalgada tanksavar silahları ve hafif araçlar planlandığı için birlikler önemli bir ateş gücünden mahrum kaldılar.<sup>275</sup>

---

<sup>271</sup> Kershaw, R. J., 1944, *It Never Snows in September: The German View of Market-Garden and the Battle of Arnhem*. New York: Hippocrene s 79

<sup>272</sup> Fielder, M. (2011, Şubat 17). *The Battle of Arnhem (Operation Market Garden)*. History. BBC: [http://www.bbc.co.uk/history/worldwars/wwtwo/battle\\_arnhem\\_01.shtml](http://www.bbc.co.uk/history/worldwars/wwtwo/battle_arnhem_01.shtml) adresinden alındı. Erişim Tarihi 10.05.2022

<sup>273</sup> Hickman, M. (2000, Temmuz 12). *The Battle of Arnhem Archive*. The Pegasus Archive: The British Airborne Forces 1940–1945: <http://www.pegasusarchive.org/arnhem/frames.htm> adresinden alındı. Erişim Tarihi 10.05.2022

<sup>274</sup> Badsey, S., 2000, *Arnhem 1944*. London: Osprey s 35

<sup>275</sup> a.g.e. s 36

Harekâtın dördüncü günü Arnhem köprüsü kuzeyinde bulunan İngiliz birlikleri Alman birliklerine teslim oldular ve bölgede sadece Oosterbeek'te bulunan İngiliz birlikleri kaldı.<sup>276</sup> Oosterbeek'te bulunan İngiliz Tümeni, Polonya Tugayının Harekâta girmesine rağmen birleşmeyi gerçekleştirememesi nedeniyle Harekâtın dokuzuncu günü geri çekilme emri olan Berlin Emrini aldı.<sup>277</sup> Tümenin sadece küçük bir kısmı nehri geçebildi kalan 6500 personel Alman birliklerine teslim oldu.<sup>278</sup>

### ***Polonya Hava İndirme Tugayı***

Harekâtın üçüncü günü muharebeye girmesi gereken Polonya Hava İndirme Tugayı İngiltere'de hava ulaştırmasını sekteye uğratan yoğun sis yüzünden Harekâta beşinci gün girebilmişti.<sup>279</sup>

Polonya Hava İndirme Tugayı Harekâta geç kalması nedeniyle Griel bölgesinde tahsis edilen yeni indirme bölgesine indirildi. Alman hava kuvvetlerinin sağladığı mevzi hava üstünlüğü nedeniyle havadan taşınan ikmal maddeleri nehrin 15 km kuzeyine atıldı.<sup>280</sup> Polonya birlikleri bu ikmal malzemelerini almak için hareket ettiğinde nehrin karşı tarafında Almanların yoğun olduğunu ve nehri geçebilecek hiçbir imkânlarının olmadığını gördüler. Bu şartlar altında Polonya birlikleri gece Griel'e döndüler.<sup>281</sup> Polonya birlikleri İngiliz tümeni ile irtibatı sağlayamasa da 30'uncu Kolordu Topçu Alayı ile irtibat kurmuş ve İngiliz Tümenine ateş desteği sağlanmasına yardımcı oldular.<sup>282</sup> Harekâtın altıncı günü Polonya birlikleri 30'uncu Kolordunun öncü unsurları ile birleşmeyi sağladılar ancak Almanların kara birliklerini ilerleme istikametlerine yandan yaptığı taarruzlar sonucunda yeterli kara unsuru ile bağlantı sağlayamadılar.

Harekâtın yedinci günü Polonya birliklerinin yapmış olduğu nehir geçiş Harekâtı Alman taarruzları sonucunda büyük bir zayıfla başarısızlığa uğradı. Aynı zamanda Almanlar Polonyalıları güneyden taarruza başlayarak Polonya birliklerini baskı altına aldılar. Harekâtın dokuzuncu günü verilen geri çekilme emrine istinaden Polonya Tugayı İngiliz Hava indirme Tümeni unsurlarının Nehri geçmesine destek sağladı ve ardından bölgeden geri çekildiler.<sup>283</sup>

---

<sup>276</sup> Badsey, a.g.e. s 44

<sup>277</sup> a.g.e. s 50

<sup>278</sup> a.g.e. s 54

<sup>279</sup> Jackson, a.g.e. s 149

<sup>280</sup> Ryan, a.g.e., s 150

<sup>281</sup> a.g.e., s 165

<sup>282</sup> a.g.e., s 170

<sup>283</sup> a.g.e., s 179



## **Garden Harekâtı**

### ***Hazırlık Safhası***

Garden bölümünü icra edecek olan 2'nci İngiliz Ordusuna Müttefik cephesinin genelinde var olan ikmal sıkıntısına rağmen ikmal önceliği verilmişti. Hatta General Eisenhower'ın elde bulunan kısıtlı yakıtı General Montgomery'e vermesi ve tüm cephede ileri Harekâtı durdurması üzerine General Patton "İke şayet bana 400000 galon yakıt verirsen ben Almanya'ya girerim" demiştir.<sup>284</sup> Mühimmat ve yakıt ikmali tam olan 2'nci İngiliz Ordusu birliklerinin taarruz gayretlerinin büyük bölümü yarma harekâtını icra edecek olan 30'uncu İngiliz Kolordusuna verilmişti. 30'uncu İngiliz Kolordusu icra edeceği bu Harekât birbiri ardında bulunan köprüleri geçmekti.<sup>285</sup> Ancak köprülerin ele geçirilememesi gibi olumsuz bir durum karşısında 30'uncu İngiliz Kolordusuna hareket serbestisini sağlayacak yeteri kadar nehir geçiş teçhizatı ve istihkam unsuru planlanmamıştı.

### ***Yarma Harekâtı***

Hazırlıklarını tamamlamış olan 30'uncu Kolordu'ya 17 Eylül Sabahı Harekâtın planlandığı gibi başlayacağı bildirildi. Saat 12:30'da ilk dalga hava indirme birliklerinin İngiltere'den uçuşa başladığı mesajı verilmesini müteakip saat 14:15'te 300 namlu ile topçu hazırlık atışları başladı. Önceden koordine edildiği şekilde saat 14:35'de manevra birlikleri ileri harekâtına başladı.<sup>286</sup> İleri harekâtı desteklemek amacıyla yakın hava desteğinde yedi filo tahsis edilmişti. Yarma kuvvetinin en ucunda İrlanda Muhafız birliği bulunuyordu ve cephe hattı köprübaşı olan Meuse-Escaut kanalı geçilerek 15:00'da Hollanda içlerine girildi yarma gediğinden ilerlerken öncü birlik olan İrlanda Muhafızları tahkim edilmiş mevzilerden tanksavar destekli piyade birlikleri tarafından pusuya düşürüldü. Bu esnada ani hava ve topçu ateşi isteğinde bulunan İrlanda Muhafızları İki Alman paraşüt taburu ve 9'uncu SS Panzer Tümenine bağlı iki tabura kanatlardan manevra yaparak kuşattı çatışmaları müteakip bölge temizlendi ve ileri Harekâta devam edildi. Akşama doğru son yerleşim yeri olan Valkenswaard ele geçirildi.<sup>287</sup>

30'uncu kolordu Komutanı General Horrocks planlamada İrlanda Muhafız Birliğinin iki veya üç saat içinde Eindhoven'a doğru 21 km ilerleyeceğini hesaplamıştı.<sup>288</sup> Planlanan kara harekâtı başlangıçtan itibaren geç kalmıştı ve Alman savunması ilerlemenin hiçte beklendiği gibi kolay

---

<sup>284</sup> Axelrod A., 2006, *Patton*, London, s 141

<sup>285</sup> Montgomery, a.g.e. s 360

<sup>286</sup> a.g.e. s 364

<sup>287</sup> Saunders, T., 2002, *The Island: Nijmegen to Arnhem, September 1944*. L. Cooper: Pen & Sword Books Ltd. s 56

<sup>288</sup> Saunders, a.g.e. s 70

olmadığını göstermişti. Valkenswaard’de bulunan kanal üzerinde istihkam unsurları tarafından inşa edilen 58m’lik köprü için 12 saat zaman harcanmıştı.<sup>289</sup>

### **101. Hava İndirme Tümeni ile Birleşme**

101’inci Hava İndirme Tümenine bağlı birlikler güney sektörde bulunan Son Köprüsü’nün tahrip edilmesinden dolayı yalnızca birkaç kilometre uzaklıkta bulunan Best’te bulunan köprüye yöneldi. Söz konusu köprüye doğru olan tüm yolların Alman birlikleri tarafından tutulduğunu gördüler. Bu esnada hava indirme birlikleri Eindhoven’a kuzeyinden giriş yaptı. 18 Eylül sabah saat 06:00’da taarruzlarına tekrar başlayan İrlanda Muhafız Birliği tanklar ile takviyeli Alman savunmasını geçerek Eindhoven istikametinde taarruzlarını geliştirdi. Öğlen civarı 101’inci Hava İndirme Tümeni unsurları ile İrlanda Muhafızları Eindhoven’da birleşti.<sup>290</sup> Saat 16:00 ‘da gelen mesajda Son nehri üzerinde bulunan en son köprü’nün de Almanlar tarafından tahrip edildiği rapor edildi ayrıca mesajda köprü teçhizatının kendi bölgelerine kaydırılması isteniyordu.<sup>291</sup> Gece yarısı köprü teçhizatını taşıyan konvoy Eindhoven şehrinin dar sokakları arasında sıkıştı ve bu esnada Alman hava taarruzlarına maruz kaldılar. Sonunda Amerikan istihkâmcıları Alman savaş esirlerinin de yardımıyla On saatte seyyar köprüyü kurmayı başardı. Ancak kara Harekâtı plandan gene geç kalmıştı. Asıl taarruzu destekleyen 8’inci ve 12’nci Kolordular güçlü Alman savunması karşısında taarruzlarını geliştiremediler, bu nedenle 30’uncu kolorduya bağlı 50’inci Piyade Tümeni asıl taarruz’u rahatlatmak maksadıyla 8’inci Kolordu’ya verildi. 30’uncu Kolordunun tesis ettiği Köprübaşı gün boyu Alman taarruzlarına maruz kaldı ancak Almanların köprübaşlarına yaptıkları bu taarruzlar başarılı olamadı.<sup>292</sup>

### **82. Hava İndirme Tümeni ile Birleşme**

Harekâtın 3’üncü günü olan 18 Eylül saat 08:20’de 82’nci Hava İndirme Tümenine bağlı 504’üncü paraşüt Alayı Grave’de 30’uncu Kolordu Birlikleri ile birleşti.<sup>293</sup> Planlanan Harekâta göre 30’uncu Kolordu Birliklerinin yeri Arnhem’e 8 km olmalıydı ve Arnhem’i altı saat içinde almalıydı ancak plan çok gecikmişti. Nijmegen köprüsünü almak için iki bindirilmiş piyade bölüğü ve 505’inci Paraşüt Alayına bağlı 2’nci Paraşüt Taburu geçti.<sup>294</sup> Tarruzlar Alman direnişi neticesinde köprüye 400 metre kala durmak zorunda kaldı. Köprüyü ele geçirmek için

---

<sup>289</sup> Hoyer, B. K. (2008). *Operation Market Garden: the Battle for Arnhem*. US Army Engineer School: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a592589.pdf> adresinden alındı, Erişim Tarihi 10.05.2022

<sup>290</sup> Saunders, a.g.e. s 78

<sup>291</sup> Jackson, a.g.e. s 110

<sup>292</sup> Saunders, a.g.e. s 83

<sup>293</sup> Van Lunteren, a.g.e s 27

<sup>294</sup> a.g.e s 44

yapılan çatışmalar gece boyu sürdü. Tarruzların başarısız olmasından sonra 504'inci Paraşüt Alayına bağlı 3'üncü Paraşüt Taburu köprü'nün 2 km güneyinden nehri botlarla geçip köprü'nün kuzeyinden taarruz edecek şekilde plan yapıldı ancak kullanılacak botlar akşam üzerine kadar gelmedi.<sup>295</sup> Bir kez daha 30'uncu Kolordu harekât başında ele geçirilmesi gereken bir köprüde daha vakit kaybetmişti.

Harekâtın 4'üncü günü olan 20 Eylül'de istenen botlar öğleden sonra ulaşmasını müteakip nehir geçişine başlandı. Ancak gelen botlar İngiliz yapımıydı ve Amerikan askerleri bu botları nasıl kullanacaklarını bilmiyorlardı. Botlarda bulunan kürek eksikliğinden dolayı askerler tüfek dipçiklerini kullandılar.<sup>296</sup> Nehrin düşman kıyısından açılan şiddetli ateş sonucu botların yarısı nehri geçebildi. Gün bitmeye yakın nehirde iki tabur nehirde geçmeyi başardı. Taburlar köprü'nün uzak kıyısına taarruz etmeyi müteakip Almanlar geri çekildi ve köprü ele geçirildi. Doğuda yüksek arazi kesiminden karşı taarruza geçen Almanlar nehir geçişinde tankların kullanabileceği tek köprüyü tekrar ele geçirdiler. Saat 20:00'da Almanlar tekrar bir taarruzla geri atıldılar. Alman karşı taarruzu ile birlikte Almanların savunma planının ana yolu keserek birliklerin irtibatını kesmek olduğu ortaya çıktı.

Harekâtın 5'inci ve 6'ncı günlerinde Almanların geri bölgelerdeki köprübaşlarına yapmış olduğu karşı taarruzlar yüzünden taarruz düzeni bozulan 30'uncu Kolordu Birlikleri Arnhem yönünde ilerleyemedi.<sup>297</sup>

Harekâtın 7'nci günü Arnhem güneyine inmiş Polonya Tugayı birlikleri Almanlar tarafından güneyden sıkıştırıldı. Arnhem yönüne ileri Harekâta başlayan 30'uncu Kolordu birlikleri şiddetli alman taarruzları sonucunda ilerleyemedi. 8'nci gün sonunda da Alman taarruzlarının baskısı yüzünden sonunda Harekâta bir gelişme olmadı ve 9'uncu gün sonunda Nijmegen köprüsünde birliklere general Montgomery tarafından savunma hattı kurmaları emredildi ve 1'inci İngiliz Tümenine geri çekilme emri olan 'Berlin Emri' verildi.<sup>298</sup>

## **Harekâtın Seyrine Tesir Eden Hususlar**

### ***Birleşme Harekâtının Gecikmesi***

Market Garden Harekât Planı ilk bakışta çok cüretkar bir görüntü verse de detaylara inince Harekâtın tasarımında büyük sorunlar olduğu görülmektedir. Öncelikli olarak Harekâtın başarısı için sürat ve zaman hayatı bir öneme sahipti ancak harekât tek bir ana yola tabi

---

295 a.g.e s 48

296 Hoyer, B. K. (2008). *Operation Market Garden: the Battle for Arnhem*. US Army Engineer School: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a592589.pdf> adresinden alındı. Erişim Tarihi 10.05.2022

297 a.g.e. s 98

298 Badsey, a.g.e. s 55

kalınarak planlanmıştı ve bu da kara unsurlarının ileri harekâtına devam ederken yanlardan taarruzlara karşı hassasiyetlerini arttırmaktaydı. Bunun sonucunda harekâta görev alan komutanların yan emniyetine önem vermesi ve birliklerinin komutasını tekrar sağlamalarındaki gecikmeler zaman kaybına neden olmuştur.

Harekât esnasında planlamadaki bir diğer hata kritik köprüleri ele geçirecek hava indirme birlikleri zemin durumu nedeniyle hedeflerine uzak mesafede inme bölgeleri seçilmiş bu da bu birliklerin baskından yararlanarak köprüleri ele geçirme şanslarını ortadan kaldırmıştır.

Harekâta Amerikan ve İngiliz birlikleri yer almış ancak bu birlikler birbirlerinin malzeme ve teçhizatlarına tümüyle yabancıydılar. Nehir geçişi için kullanılan İngiliz yapımı şişme botların nasıl kullanılacağı Amerikan Birlikleri tarafından bilinmiyordu, ayrıca bu malzemeler herhangi bir aksilik durumunda kullanılabileceği düşünülerek ileri yanaştırılmamıştı bu da zaman kaybına neden olmuştur.

#### ***Malzeme, Silah, Araç ve Teçhizat***

Alman hava savunma toplarının araç üzerine yüklenerek kara hedeflerine karşı kullanılması Almanlara önemli bir ateş gücü sağlamıştır. Alman birliklerinin yıpranmış olması ve tank arıza durumları Alman karşı taarruzlarının sınırlı olmasına neden olmuştur. İngiliz yapımı PIAT tanksavar silahları İngiliz hava indirme birliklerine meskûn mahalde önemli bir tanksavar yeteneği kazandırmıştır. İngiliz Hava indirme birliklerinin muhabere irtibatlarındaki sorunlar harekâtın başında İngiliz hava indirme birliklerinin ve harekâtı idare eden komutanların durumsal farkındalığı kaybetmelerine neden olmuştur.<sup>299</sup>

#### ***İstihbarat ve İstihbarata Karşı Koyma***

Harekât başında Müttefikler tarafından yapılan istihbarat çalışmalarında Hollandalı direnişçilerden yararlanılmış keşif ve gözetleme vasıtaları ile birlikte bu unsurların istihbari bilgilerinden yararlanılmıştır. Harekâtın başlamasından hemen önce hedef bölgesinde tespit edilen 9'uncu ve 10'uncu SS Panzer Tümenleri herhangi bir çalışma yapılmadan muharebe etkinlik değerlerinin düşük oldukları faraziyesine bağlanarak harekâtın icra edilmesi Müttefikler açısından büyük bir hataydı.<sup>300</sup> Harekâtın başlangıçta tam bir baskınla icra edilmesi İKK bağlamında müttefiklerin başarılı olduğunu göstermektedir.

---

299 Fox, J. B. (1994). *Lessons Learned from Operation Market Garden*. USAF Air War College: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a280653.pdf> adresinden alındı. Erişim Tarihi 10.05.2022  
300 Bentley, age. s. 15.

### ***Risk Yönetimi***

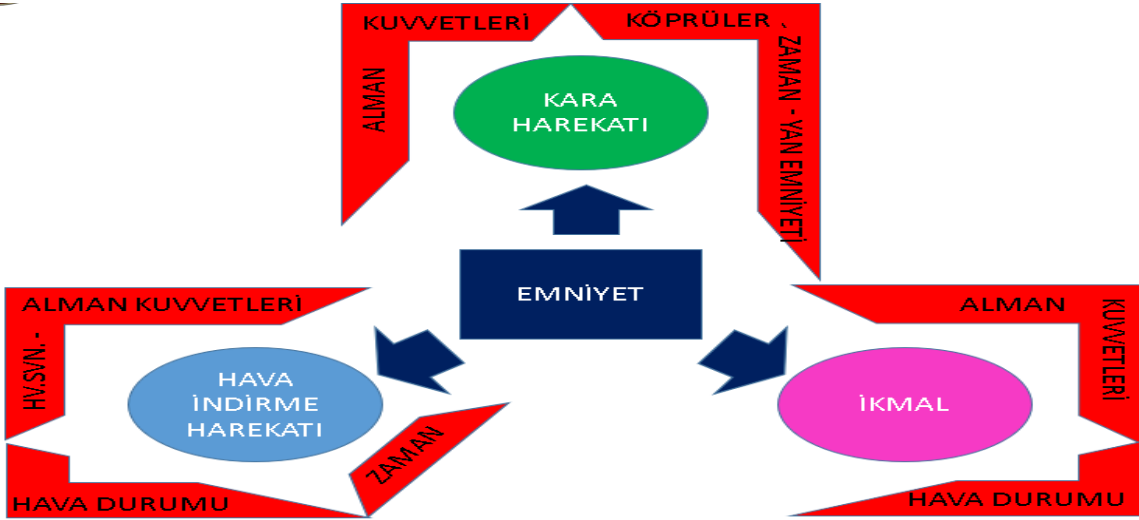
Risk yönetim süreci beş aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalardan ilk üçü risk yönetim planlama safhasını oluşturur. Risk yönetiminin riskleri önlemeye yönelik dört ve beşinci aşamaları dost birliklerin muharebe etkinliğine zarar vermemek için alınması gereken önlemler aşamasında uygulanır.

Market Garden Harekâtında risk yönetim planlama safhasında tehlikeler tanımlanırken harekâtın seyrine yönelik karşılaşılabilecek riskler, Market Garden Harekâtının planlamacısı olan Mareşal B. Montgomery'nin icra edilecek bu harekâtın baskın etkisinin mevcut tüm risklere tedbir getireceğini düşünmesi ve harekâtın mutlak başarıya ulaşacağına olan inancından dolayı tam olarak ortaya konulmamıştır.

Market Garden harekât planı esasen daha önce planlaması yapılmış ancak çeşitli nedenlerle icra edilememiş hava indirme planlarının aceleyle tadil edilmesiyle hazırlanmıştı. Bu nedenle icra edilecek harekât bölgesinde bulunan düşman kuvvetleri ile düşman imkân ve kabiliyetleri önceki planlarda olduğu gibi kabul edilmişti. Bunlar; bölgede bulunan Alman birliklerinin harekâtın baskın etkisi neticesinde kısa bir sürede Müttefik harekâtına karşı geliştiremeyeceği ve Alman birliklerinin muharebe etkinliğinin zayıflığı varsayımına dayanmaktaydı. Bunun yanında harekâtın icra edileceği günlerde hava durumunun hava ulaştırma harekâtına olabilecek menfi etkisi de dikkate alınmamış ve havadan intikal planı birliklerin bir bütün olarak değil parça parça intikal ettirilmesine göre hazırlanmıştı.

Market Garden harekâtında aynı anda icra edilecek kara ve hava indirme harekâtlarının birbirinden farklı özellikte olması ve dar bir koridordan icra edilecek kara harekâtının baskın etkisinden yararlanarak zamanında hava indirme birlikleri ile birleşmesine dayanması nedeniyle risk yönetimi bir bütün olarak ele alınmalıydı. Harekâtın bir safhasının başarısızlığı diğer safhalarında başarısız olmasına neden olmuştur.

Harekâtın Risk yönetiminin planlama safhası doğru yapılmamasından dolayı risk yönetiminin dört ve beşinci safhası olan uygulama ve yönetme safhasında harekâtı yöneten komutanlar Harekât esnasında meydana gelen aksaklık ve gelişmelere karşı tepki gösterememiş ve harekâtın kaybedilmesine neden olan bu olumsuz durumlara karşı herhangi bir tedbir geliştirememişlerdir. Harekâttan çıkarılabilecek derslerin başında risk yönetiminin doğru bir şekilde yapılamaması gelmektedir. Nitekim, risk yönetiminin dördüncü ve beşinci safhası olan uygulama ve yönetme kapsamında, harekâtı yöneten komutanlar harekât sırasında ortaya çıkan fırsat ve risklere karşı yeterli ve zamanında tepki gösterememiş ve yetersiz tedbirler ise harekâtın başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olmuştur (Şekil-9).

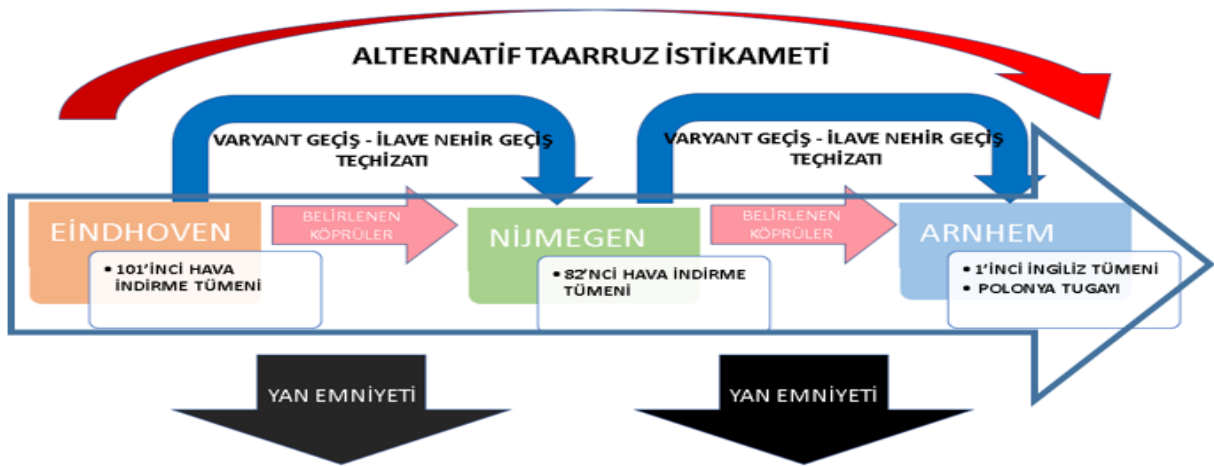


Şekil-9. Market Garden Harekâtında Risk Yönetimi Açısından Risk Etki Alanları ve Riskler

### İhtimalat Planları

Market Garden Harekâtı tasarımında ihtimalat planları yapılmaması ve Harekât esnasında meydana gelen olumsuz durumlara karşı getirilen tedbirlerin mevcut plan üzerinden yapılmıştır. Bunun sonucu olarak Müttefiklerin Harekât tasarımı ile paralel olarak tespit ettikleri ara hedeflere odaklanılmıştır.

Market Garden Harekâtında Müttefikler ihtimalat planlarını her ara hedefin ele geçirilmesi yerine ana hedefin (Arnhem) ele geçirilmesine yönelik geliştirmeleri gerekmektedir. Bu kapsamda harekâtın planlaması düğüm noktaları olan ara hedefler üzerinde ısrarcı olarak planlanmamalı bu hedeflere yönelen alternatif yaklaşma istikametleri üzerinden tespit edilmeliydi (Şekil-10).



Şekil-10. Ara Hedefler (Düğüm Noktaları) Üzerinden Yapılması Gereken İhtimalat Planlarının Ana Çerçevesi

## SONUÇ VE MARKET GARDEN HAREKÂTINDAN ÇIKARILAN DERSLER

### Harekâtın Sonuçları

Market Garden Harekâtı Müttefikler açısından Avrupa çıkarmasından sonra aldıkları ilk ve son büyük yenilgi, Almanların ise son büyük zaferi olarak görülebilir. Bu harekâtın müttefikler açısından başarısızlığının ana nedeni istihbarat zafiyeti nedeniyle Alman ihtiyat birliklerinin yanlış değerlendirilmesidir. Harekâtın Müttefik kuvvetler açısından başarısız olmasının diğer nedenleri; harekât planlamasının kısa sürede yapılması ve bu yüzden Harekâta tesir edecek detayların atlanmış olması, lojistik sorunlar, ihtimalat planlarının eksikliği ve hedeflerin gerçekçi bir yaklaşımla seçilmemesidir.

Bunun yanında harekâtın stratejik ve operatif tasarımında belirlenen hedeflerin bir kısmına ulaşılamamış bir kısmına ise harekâtın başarısız olması nedeniyle çok daha geç ulaşılmıştır. Ancak şu kesin ki bu Harekât başarılı olsaydı Batı Avrupa savaşı çok daha kısa sürede bitebilecekti.

Market Garden Harekâtı sonucunda 1'inci İngiliz Hava İndirme Tümeninin verdiği ağır zayıyat bu tümenin savaşın sonuna kadar muharebe dışı kalmasına sebep olmuştur.

Müttefiklerin Almanya'nın işgaline yönelik tek cepheden yaklaşımı bu Harekât sonucunda yeniden tüm cepheden taarruz yaklaşımına dönmüştür.

Hollanda da bulunan Alman kuvvetleri savaşın sonuna kadar Hollanda ve Hollanda limanlarını elde bulundurmıştır.

Bu savaş sonrası Almanların Müttefikleri hala yenilebileceğine dair ümitlerini arttırmış ve bu nedenle batı cephesinde Alman genel karşı taarruzu olan Ardenler taarruzu icra edilmiştir.

Harekât sonrası Hollanda halkı müttefik kuvvetlerine verdikleri destek nedeniyle Naziler tarafından cezalandırılmış 1944 Eylülünden 1945 yılının Mayıs ayına kadar süre boyunca Hollanda'da kıtlık baş göstermiş ve binlerce Hollandalı ölmüştür. Hollanda'da bu zamana açlık kışı yani 'Hongerwinter' denilmiştir.<sup>301</sup>

---

301 [https://en.wikipedia.org/wiki/Dutch\\_famine\\_of\\_1944%E2%80%931945](https://en.wikipedia.org/wiki/Dutch_famine_of_1944%E2%80%931945), Erişim Tarihi 10.05.2022

## **Çıkarılan Dersler**

### ***Market Harekâtından Çıkarılan Dersler:***

Hava indirme harekâtını icra edecek olan birlikler planlamada mümkünse tek dalgada inme bölgesine taşınmalı bu birliklerin intikalleri parça parça planlanmamalı ve baskın tesirinden yararlanmak için inme safhasından sonra kendilerine tahsis edilen hedefleri süratle ele geçirmelidir. Hava indirme birlikleri birliklerinin tamamı ile kendilerine tahsis hedeflere taarruz etmeli inme bölgesinin emniyeti için kuvvetlerini bölmemelidir ayrıca hava indirme birliklerinin inme bölgeleri hedeflere yakın seçilmeli ve birliklerin zinde olarak hedeflerine ulaşmaları sağlanmalıdır.

İndirme bölgesindeki düşman kuvvetleri istihbarat vasıtaları tarafından harekât başlayıncaya dek yakından takip edilmeli, düşman kuvvetlerinde meydana gelen değişimler planlamada son ana kadar göz önünde bulundurulmalıdır. Hava indirme birlikleri indikten sonra kara birlikleri ile birleşme harekâtını gerçekleştirinceye kadar yakın hava desteği ve mümkünse ateş destek vasıtaları tarafından desteklenmelidir. Hava indirme birliklerinin muhabere irtibatları yedekli olmalı tek bir muhabere vasıtasına bağlı kalınmamalıdır. Hava indirme birlikleri düşman zırhlı birliklerine karşı yeterli tanksavar silah sistemlerine sahip olmalı bunun yanında düşman hava kuvvetleri dikkate alınarak omuzdan atılan hava savunma silah sistemleri ile de teçhiz edilmelidir.

İndirme harekâtı öncesi hava tahminlerine dikkat edilmeli ve hava indirme birliklerinin ikmal detaylı planlamalı ve alternatif ikmal planlamaları hazırlanmalıdır ayrıca hava ikmalinde görevlendirilen hava vasıtaları aynı uçuş rotalarını kullanmamalıdır.

### ***Garden Harekâtından Çıkarılan Dersler:***

Harekâtı icra edecek tüm ast unsurlar komutanın niyet ve maksadını özümsemeli harekâtı icra edecek komutanlar hava indirme birlikleri ile birleşme harekâtını kısa sürede tesis edebilmek için harekâtın temposunu kesintisiz devam ettirmelidir. Harekât emniyeti kapsamında gereksiz yere tereddüt ederek kritik olan zamanın boşa harcanmasına neden olunmamalı, köprü ve geçiş yerlerinin ele geçirilmesini müteakip bu kritik arazi arızalarına yönelen yaklaşma istikametleri müteakip kuvvetlerle kontrol altına alınmalıdır. Ayrıca gereksiz zaman kaybına mahal vermemek için nehir geçiş harekâtı yapacak birlikler yeterli nehir geçiş teçhizatlarını ikmal konvoyları ile beraber ileri hatlara harekâtın temposuna uygun olarak taşınmalı ve harekâtın icra edileceği ilerleme koridorları üzerinde bulunan kritik köprü ve kavşaklarda müteakip trafik akışını sağlamak için askerî inzibat birliklerinden etkin olarak yararlanmalıdır. Meskûn



mahalde Harekât icra edecek birlikler tank piyade iş birliği eğitimine önem vermeli, harekât öncesi bu kapsamda provalar icra edilmelidir.

### **Market Garden Harekâtından Çıkarılan dersler Çerçevesinde, Gelecekte Sulu Açıklık Geçişlerinde Hava Hücum Birliklerinin Kullanımına İlişkin Mülahazalar**

İkinci Dünya Harbinde icra edilen Market Garden Harekâtı Planlama açısından cüretkâr ve atak bir plandı. Planın başarılı olması durumunda elde edilecek kazanımların büyüklüğü harekâtın planlamasında emniyet prensibinin göz ardı edilmesine neden olmuş ve Harekât başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Günümüz muharebelerinde bu harekâtın bir benzeri Rusya-Ukrayna savaşında Kiev yakınlarında meydana gelmiş Hostomel ve Antonov hava meydanları muharebelerinde gerçekleşmiştir. Bu Harekâta Rusya Kiev yakınlarında bulunan bu iki havaalanını ele geçirerek stratejik hedef olan Ukrayna Başkenti Kiev’i ele geçirmek için bir basamak olarak kullanacaktı. Harekâtın başında Rusya’nın ilk hava hücum dalgalarının havaalanlarını ele geçirerek tesis edecekleri hava başında ikinci dalga birliklerin taşınması ile eş zamanlı olarak kuzeyden gelecek kara unsurları ile birleşeceklerdi. Rus Harekât planı başlangıçta Market Garden harekâtı gibi cüretkâr ve atak bir plan olarak görülse de aynı Market Garden harekâtının eksik yönlerine sahipti. Bunlar bölgedeki düşman unsurlarının muharebe kabiliyetlerini küçük görmek ve bölgedeki birliklerin devamlı bir istihbarat takibinde tutulmaması, birleşme harekâtını yapacak kara birliklerinin geç kalması ve lojistik destek olarak sıralanabilir.

Günümüzde icra edilecek büyük çaplı hava hücum harekâtlarında birinci öncelik harekât emniyeti olmalıdır. Harekât emniyeti bir bütün olarak değil harekâtın tasarımı yapılırken ortaya çıkarılan her harekât hattı boyunca detaylı bir şekilde planlanmalıdır.

Birleşme harekâtını icra edecek kara birlik komutanları komutanın ana fikrini, niyet ve maksadını iyi anlamalı ve böyle bir harekât için zamanın en kritik husus olduğunu göz önünde bulundurmalıdır. Birliklerin durumsal farkındalığını arttırmak maksadıyla muhabere vasıtaları önemli olup bu vasıtalar elektronik karıştırmaya dayanıklı ve mutlaka yedekli olmalıdır. Birleşme kuvveti olan kara birliklerinin azami kuvveti birinci hatta kullanılmalı ihtiyatlar bir nevi takip destek harekâtında destek kuvvetlerinin kullanım usulüne benzer bir şekilde kara harekâtının yan emniyetini sağlamak ve gerekirse birinci hatta bulunan kuvvetlerin çatmadan geçtiği düşman unsurlarını temizlemek için kullanılmalıdır.

Birleşme kuvveti olan kara birliklerine yakın hava desteğinde ve ateş desteğinde öncelik verilmeli bu birliklerde İHK (İleri Hava Kontrolörü) veya MADESTİM (Müşterek Ateş Destek

Timi) mutlaka bulunmalıdır. Kara birliklerinin harekâtı tek bir yaklaşma istikametine bağlı kalmamalı mutlaka birkaç alternatif yaklaşma istikameti ihtimalat planlarında kullanılmalıdır. Birleşme harekâtını icra eden kara birlikleri zaman kaybına mahal vermemek ve harekâtın temposunu devam ettirmek maksadıyla yapılabilecek üzerinden aşma harekâtına hazır olmalı ve bu hususun provaları harekât öncesi yapılmalı ve birlik devamlı talimatlarında belirtilmelidir. Birleşme yapacak kara birlik harekâtı kesintisiz olmalı gece ve gündüz ileri harekât devam ettirilmelidir. İlerleme koridorları üzerinde tesis edilebilecek tank imha bölgelerinden kaçınılmalı muhtemel tank imha bölgeleri ile meskun mahaller devamlı insansız hava aracı sistemleri ile gözetlenmelidir.

Hava indirme harekâtını icra edecek birliklerin harekât öncesi inme bölgelerindeki gelişmeler istihbarat toplama vasıtaları ile takip edilmeli, indirme harekâtının başarısına menfi etkisi olabilecek birlikler ilgi sahasından itibaren takip edilmelidir. İnme bölgelerine yakın meskûn mahaller üzerinde bulunan yollar emniyet açısından insansız hava araçları ile takip edilmelidir.

Hava indirme birliklerinin intikalini tehlikeye atacak hava savunma sistemleri baskı altına alınmalıdır. Omuzdan atılan hava savunma füzelerine karşı hava araçları alçak irtifadan ve kapalı araziden intikal etmeli, intikal güzergahları boyunca hakim arazi arızaları insansız hava araçları vasıtasıyla devamlı gözetlenmeli ve tehdit tespit edilmesi durumunda hedefler ateş altına alınmalıdır. Gerekirse indirme harekâtının icrası gece veya sabaha karşı yapılmalıdır.

Hava indirme birlikleri düşman zırhlı birliklerinin taarruzlarına karşı tanksavar silah sistemleri ile teçhiz edilmelidir. Birliklerin havadan ikmali için yedek atma bölgeleri planlanmalı bu atma bölgeleri inme bölgesinde tespit edilen her sektöre planlanmalı ve harekâtın seyrine göre yedek atma bölgeleri kullanılmasının koordinasyonu sağlanmalıdır. Birliklerinin baskın etkisinden yararlanarak ilk hücum hedeflerini ele geçirebilmesi maksadıyla azami taarruz gücü ilk hücum dalgasına planlanmalıdır. Birliklerin birleşme harekâtına kadar geçen süre içerisinde ateş desteğinin sağlanması maksadıyla tedbirler geliştirilmeli gerekirse yakın hava desteği sağlanmalıdır. İndirme bölgesinde düşman unsurlarına ait kullanılabilecek kritik sivil veya askerî araç ve malzemelerden yararlanılmalıdır. İnme bölgesine gelen yaklaşma istikametleri üzerinde bulunan kritik köprü, kavşak ve boğazlar Harekât emniyeti kapsamında kontrol altına alınmalı gerekirse bu yollarda tahrip ve engeller tesis edilmelidir. Hava indirme birlikleri, baskın ve sürat prensiplerini sağlamaları için modern silah ve optik malzeme ile teçhiz edilmelidir.

## KAYNAKÇA

- Badsey, Stephen. (2000). *Arnhem 1944*. London: Osprey.
- Ballard, Tracey. (2019). *Rhineland*. Washington, D.C.: The US ARMY Center of Military History.
- Bernstein, Mark. (2003). *World War II on the Air Edward R. Murrow and the Broadcasts that Riveted a Nation*. Naperville, IL: Sourcebooks MediaFusion.
- Bentley, S. Walter. (1994, Nisan 2). Intelligence during Operation Market-Garden. *Military Intelligence Professional Bulletin*, s. 15.
- Clark, Lloyd. (2002). *Arnhem: Operation Market Garden, September 1944*. Sutton: Stroud.
- David Bennet, .. (2011). *A Magnificent Disaster: The Failure of Market Garden, the Arnhem Operation, September 1944*. eBook: Casement Publishing.
- Farrar-Hockley, Anthony H. (1969). *Airborne Carpet: Operation Market Garden*. New York: Ballantine Books.
- Fielder, Mark. (2011, Şubat 17). *The Battle of Arnhem (Operation Market Garden)*. History. BBC: [http://www.bbc.co.uk/history/worldwars/wwtwo/battle\\_arnhem\\_01.shtml](http://www.bbc.co.uk/history/worldwars/wwtwo/battle_arnhem_01.shtml) adresinden alındı
- Fox, Jennifer. B. (1994). *Lessons Learned from Operation Market Garden*. USAF Air War College: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a280653.pdf> adresinden alındı
- Lunteren, Frank van. (2014). *The Battle of the Bridges: The 504th Parachute*. Philadelphia: Casemate.
- Greenacre, John W. (2004, Kasım 3). Assessing the Reasons for Failure: 1st British Airborne Division Signal Communications during Operation 'Market Garden. *Defence Studies*, s. 283–308.
- Hickman, Matthew (2000, Temmuz 12). *The Battle of Arnhem Archive*. The Pegasus Archive: The British Airborne Forces 1940–1945: <http://www.pegasusarchive.org/arnhem/frames.htm> adresinden alındı
- Hoyer, Brodie K. (2008). *Operation Market Garden: the Battle for Arnhem*. US Army Engineer School: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a592589.pdf> adresinden alındı
- İldem, Şükrü. (1974). *Hava İndirme Harekatı*. Ankara: Genel Kurmay Başkanlığı.
- Jackson, Robert. (2003). *Arnhem: The Battle Remembered*. Shrewsbury: Airlife.
- Kershaw, Robert. J. (1944). *It Never Snows in September: The German View of Market-Garden and the Battle of Arnhem*. New York: Hippocrene.
- MacDonald, Charles B. (1993). *The Siegfried Line Campaign*. Washington, D.C.: United States Army Center of Military History.

- Middlebrook, Martin. (1995). *Arnhem 1944 the Airborne Battle* . London: Penguin Books.
- Montgomery, Bernard L. (1953). *Normandie'den Baltık'a*. (S. A. Kuyulu, Çev.) İstanbul: Askeri Basımevi.
- Ryan, Cornelius. (1974). *Bridge Too Far*. New York: Simon and Schuster.
- Saunders, Tim. (2001). *Hell's Highway*. South Yorkshire:: Barnsley.
- Saunders, Tim. (2002). *The Island: Nijmegen to Arnhem, September 1944*. L. Cooper: Pen & Sword Books Ltd.
- Taylor., Jim. L. (1991). *An Arnhem Odyssey: "Market- Garden" to Stalag*. London: L. Cooper.
- Watts Martin. (2013, Nisan). Operation Market Garden: Strategic Masterstroke or Battle of the Egos? *History*, s. 191–201.
- Wilmont, Chester. (1953). *The Struggle For Europe*. Londra: Collins.

## **SUMMARY**

### **Once Out the Door: Lessons Learned from Operation Market Garden**

#### **Introduction and Framing the Strategic Environment**

On 06 June 1944, the Normandy Landing (Overlord Operation) was carried out by the Allied Forces to liberate Western Europe from the German Occupation. With the amphibious operation, the Atlantic wall, which was built by the Germans and called impassable by Hitler, was demolished. With the Allied offensives and the loss of Paris, the Germans made a position correction to the east and took their defenses to the famous Siegfried line, which was built to defend the German homeland.

With the Normandy landing, while the Allies were getting stronger day by day, the Germans lost their superiority on the Western front. The war became stagnant as France advanced inland, as the Allies did not have sufficient ports and facilities to maintain post-delivery supplies. To solve this problem, Operation Market-Garden was planned by Marshal Montgomery to end the war in Europe by Christmas 1944.

#### **Other Airborne Plans Canceled Before Operation**

After revealing the contribution of the airborne troops to the success of the operation in Normandy, the Allies planned many airborne operations in order to exploit the negative situation of the German Army on the western front. The first planned airborne operations were based on the destruction of the retreating German troops through Belgium by cutting off their withdrawal routes. However, these airborne operations could not be carried out due to the rapid advance of Allied troops and the use of air transport efforts for supply and logistics.

#### **The Final State Allies Want to Reach**

The Commander-in-Chief of the European Forces, General Eisenhower, wanted all the allied armies to continue the offensive in a coordinated manner on the wide front after the Normandy War. Thus, the German army, whose resources were limited, would not be able to withstand the attacks on the entire front and their defenses would collapse. Another reason for this strategy was the tension between the British and American generals over supply priority. Although General Eisenhower stated in his memoirs that the most effective and rapid attack to be made against Germany was the approach direction, which included a flat land in the north, rather than the forested and mountainous areas in the south, there were other reasons behind his acceptance of this plan presented to him. It was British Prime Minister Winston Churchill who supported

an airborne plan because the V-1 and V-2 rocket launchers, some of which were established in the Netherlands and used to bomb the British Isles, would be eliminated at the end of this operation.

### **Operational Level Analysis of the Operation**

After the Normandy Landing, in August 1944, by order of General Eisenhower, the 1st Allied Airborne Army was formed. The purpose of establishing this army was to provide a single command unit of all available British and American airborne troops. However, there were criticisms against the formation of this army; the mandate of the American airborne troops was greater than the capacity of all allied transports available, even if not the British, and there was no need for a unified command due to differences in equipment and organization between British and American troops. The operation was to be carried out in an area 95 km deep and approximately 25 km wide. Although the region was under German occupation for many years, underground resistance organizations were working effectively in favor of the Allies in the region. The terrain on which the operation was to be carried out was generally flat, and the weather was generally rainy in the autumn conditions and the terrain made the military operation subject to the roads in the autumn season when the operation would be carried out. In the last spring, fog was in the region in the morning hours. There were forests in places in the region, and these forests provided cover and concealment due to the density of vegetation. The road network in the region was generally asphalt and the stabilized roads were not suitable for the operation of the armored units in case of precipitation. There were many convenient landing sites in the region where airborne operations could be carried out.

### **Operational Design of the Operation**

In this operation design, the final points on the operation lines were accepted as critical events affecting the operation of the troops, and the decision points were accepted as the merging of the airborne troops that captured the bridges and the land element. In the design of this operation, no concrete target was given to the 8th and 12th Corps, which were tasked with securing the flank of the main attack. For this reason, the secondary attack units could not adequately support the main attack during the operation. In the operation design, the German 9th and 10th SS Panzer Divisions were considered to have low combat power as the enemy center of gravity and therefore were not taken into account. The operation failed because the 9th and 10th SS Panzer Divisions, located in the German center of gravity, could not be taken precautions.

### **Issues Affecting the Course of the Operation**

It was a big mistake for the Allies to carry out the operation on the assumption that the combat effectiveness values of the 9th and 10th SS Panzer Divisions, which were detected in the target area just before the start of the Operation, were low without any work. Delay of the Unification Operation, Risk management should have been considered as a whole, since the land and air landing operations to be carried out simultaneously in the Market Garden operation were different from each other and it was based on the timely combination with the airborne troops by taking advantage of the dominant effect of the ground operation to be carried out from a narrow corridor. The failure of one phase of the operation led to the failure of other phases.

### **Conclusion and Lessons from the Market Garden Campaign**

Operation Market Garden can be seen as the first and last major defeat for the Allies after the European invasion and the last major victory for the Germans. The main reason for the failure of this operation for the Allies was the misassessment of the German reserve units due to intelligence weakness. Other reasons for the failure of the operation in terms of Allied forces; Operational planning is carried out in a short time and therefore details that will affect the operation are skipped, logistical problems, lack of contingency plans and targets are not selected with a realistic approach.

### **Considerations for the Future Use of Air Assault Troops in Watery Clearance**

#### **Crossings, Based on Lessons from the Market Garden Campaign**

Operational safety should be the first priority in large-scale air attack operations to be carried out today. Operational safety should be planned in detail, not as a whole, but along each operational line that is uncovered during the design of the operation.

Land unit commanders who will carry out the unification operation should understand the main idea, intention and purpose of the commander well and consider that the most critical issue for such an operation is time. In order to increase the situational awareness of the troops, communication means are important and these means must be resistant to electronic jamming and must be redundant. The maximum strength of the ground troops should be used in the first line, and reserves should be used to ensure the side safety of the ground operations.

ağırlık merkezi, 4, 30, 32, 33, 107, 152,  
215, 227

Antwerp, 181, 184, 185, 187, 190, 191,  
192, 197, 198, 202, 211, 214, 218

Ardenler, 2, 184, 185, 190, 193, 196, 197,  
201, 202, 243

Barbarossa, 1, 7, 8, 11, 13, 14, 15, 23, 25,  
27, 32, 34, 35, 36, 37, 40, 41, 43, 45, 46,  
47, 50, 51, 54, 57, 91, 93, 111, 126, 137,  
138, 143, 157, 170

Bastogne, 184, 185, 187, 191, 193, 195,  
197, 198, 199, 200, 205

BETAK, 13, 64, 65

Blitzkrieg, 7, 14, 15, 32, 41, 61, 141

Bulge, 2, 174, 176, 179, 182, 187, 188,  
190, 191, 193, 194, 195, 196, 199, 201,  
205, 206, 207

Führer Direktifi, 14, 26, 144

Girit, 2, 11, 14, 34, 45, 141, 143, 144, 145,  
146, 147, 148, 149, 151, 152, 153, 155,  
157, 158, 159, 163, 164, 165, 166, 167,  
168, 169, 170, 171, 172

Grande Armee, 7

Guderian, 1, 14, 23, 25, 26, 27, 30, 32, 34,  
35, 37, 41, 48, 61, 90, 104, 105, 115, 139

harekât bölgesi etüdü, 5, 6, 8

Hitler, 2, 4, 5, 7, 12, 14, 15, 18, 20, 30, 31,  
32, 33, 34, 36, 40, 41, 44, 45, 46, 47, 48,  
49, 50, 51, 53, 56, 57, 58, 59, 61, 66, 69,  
70, 71, 79, 81, 84, 85, 87, 88, 90, 96, 97,  
100, 101, 102, 104, 105, 115, 119, 133,  
134, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 144,  
152, 155, 158, 162, 169, 170, 172, 174,  
175, 176, 177, 178, 181, 182, 183, 187,  
188, 190, 192, 193, 196, 197, 201, 202,  
203, 205, 206, 207, 208, 209, 215, 249

Hongerwinter, 243

Jukov, 19, 74, 78, 84, 91

Junkers, 101

Katyuşa, 111

Kış Fırtınası, 66, 81, 82

Kızıl Ordu, 18, 19, 23, 25, 26, 30, 31, 32,  
50, 53, 54, 55, 66, 72, 74, 75, 81, 84, 87,  
101, 103, 111, 139

Koltso, 69, 84, 86, 92

Komando, 176, 204

Kursk, 1, 53, 58, 70, 75, 87, 91, 96, 97, 98,  
100, 101, 103, 104, 105, 108, 111, 112,  
113, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 128,  
130, 132, 136, 137, 138, 139

Küçük Satürn, 69, 81, 83, 84

Lend&Lease, 177

Marita, 143

Market Garden, 2, 141, 198, 208, 212, 213,  
215, 218, 219, 220, 221, 222, 225, 227,  
229, 235, 238, 239, 240, 241, 242, 243,  
245, 247, 248, 249, 251

*Maskirovka*, 102

Mavi Durum, 52, 58, 62, 70, 72

Merkür, 2, 11, 14, 34, 45, 141, 158, 166,  
170

MHBİH, 44, 62, 176, 206

Model, 105, 119, 120, 124, 125, 126, 133,  
192, 220

Montgomery, 4, 8, 40, 196, 208, 210, 214,  
215, 232, 237, 239, 241, 248, 249

Napolyon, 4, 5, 7, 33, 46



Normandiya, 2, 141, 164, 176, 178, 181,  
183, 187, 190, 198, 208, 210, 211, 213,  
214, 215, 218, 220, 225, 233

OKH, 6, 12, 30, 32, 39, 118, 119, 125

operatif, 1, 2, 5, 6, 8, 11, 13, 15, 25, 34, 35,  
36, 43, 44, 62, 70, 87, 88, 89, 96, 99,  
107, 137, 158, 166, 188, 221, 227, 243

Panter, 108, 111, 115, 134, 220

Partizan, 34, 102, 108

PASEBA, 43, 50, 61, 93, 96, 99

Pripyat, 9, 10, 12, 18, 20, 40

Smolensk, 1, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 18,  
23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 34, 35,  
36, 37, 39, 40, 41, 48, 102

Sovyet Ovası, 9, 10, 11, 33, 63

Stalingrad, 1, 12, 33, 43, 44, 47, 48, 49, 51,  
52, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63,  
65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75,  
76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 84, 85, 87, 88,  
90, 91, 92, 93, 94, 96, 97, 100, 126, 209

Student, 2, 141, 142, 155

Stukalar, 101

Sturmovik, 101

Toydemir, 100

Ultra, 102, 144, 148

Uranüs, 69, 78, 80, 81, 82

Wehrmacht, 7, 14, 19, 25, 26, 32, 34, 35,  
36, 41, 100, 102, 142, 182, 205

Yıldırım Harbi, 36, 46, 61, 73, 75, 88, 141,  
142

Zitadel, 1, 96, 100, 102, 104, 105, 106,  
110, 112, 113, 114, 115, 117, 120, 122,  
125, 128, 133, 134, 137, 138